HİLMİ YÜCEBAŞ

L&M KİTAPLIĞI YAYIN NO: 37 / HİLMİ YÜCEBAŞ DİZİSİ: 02

neyzen tevfik

ISBN: 975-6491-32-9

L&M Kitaplığı yayın no: 37
hikmi yücebaş dizisi: 02

©L&M YAYINLARI

YAYINA HAZIRLIK

Editör: Esra Keskinkılıç

Kapak/iç tasarım: grataNONgrata
Baskı/cilt: Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 482 11 01

YAZIŞMA VE İRTİBAT

LEYLA İLE MECNUN
YAYINCILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
alayköşkü caddesi no:11
34410 cağaloğlu-istanbul
tel: 0.212. 513 84 15
faks: 0.212. 512 40 00

www.l-m.com.tr

l-m@l-m.com.tr

neyzen tevfik
hilmi yücebaş

...

içindekiler

NEYZEN TEVFİK'İ ANARKEN / 13
Hayatına Toplu Bir Bakış / 14
Eserlerine Gelince / 27

HİCİVLERİ ARASINDA / 33
Neyzen, Vali ve İnönü / 33
Wilhem, Hitler ve Musolini İçin / 34
Neyzen ve Ulunay / 35
Yahya Kemal ve Neyzen Tevfik / 36
Serserilik / 36

BASINDAN YANKILAR / 37
Neyzen Tevfik / 37

EDEBİYAT DÜNYASI / 41
Neyzen Tevfik / 41
Neyzen Tevfik'i Anarken / 42

YAPITLAR / 46
Neyzen Tevfik / 46

ANILARLA ÖLÜLER / 50
Neyzen Tevfik / 50

NEYZEN'LE KONUŞMALAR / 150
Neyzen'le Hastanede Bir Hafta / 150
Neyzen'in Ayı Oynatması / 166
Neyzen Tevfik'i Dinlerken / 175

BAKIRKÖY HASTANESİ'NDE BİR MÜLÂKAT / 183
Neyzen Tevfik Neler Anlattı? / 183
Neyzen Tevfik'le Konuşurken / 190
Neyzen ve Bir Levha / 194
Neyzen'le Rumeli Lokantasında Konuştum / 195

NEYZEN TEVFİK EN BÜYÜK ESERİNİ SIZIP KALDIĞI BİR YALAKTA BESTELEMİŞTİ!.. / 200
Neyzen Tevfik Ankara Yollarında / 203
Yağcıların Köpekleri / 205

ANKARA RADYOSUNDA BİR KONUŞMA / 208
Neyzen Tevfik Yetmiş Yaşında / 208

SALON NÜKTEDANLARI / 218
Neyzen Tevfik / 218
Neyzen'le Hacı'nın Hamam Safası / 222
Atatürk ve Neyzen / 224
Atatürk Ve Neyzen Tevfik / 226

TÜRK NÜKTEDANLARI / 228
Neyzen Tevfik / 228

MARİFETLERİNİN İÇİNDE / 234
Neyzen / 234

NEYZEN'DEN NÜKTELER VE FIKRALAR / 237
Neyzen Tevfik ve Sövme Hürriyeti / 237
Neyzen Tevfik Demiş ki / 238
Saat / 239
Yarım İş / 239
Neyzen'in Ragıp Paşayı Ziyareti / 240
İki Kerim! / 240
Neyzen ve Sinema / 240
Vurguncu / 241

BİR ŞAİRİN PORTRESİ / 51
Bağımsız Neyzen Tevfik / 51

EDEBİYAT DÜNYASI / 53
Neyzen Tevfik / 53
Neyzen'in Kardeşi de Göçtü / 54

DÜŞÜNENLERİN DÜŞÜNCESİ / 56
Öncü Bir Türk İnsanını Daha Yitirdik / 56
Bir Dönemi Canlandırıyor / 57
Neyzen Tevfik / 58
Balkan Direnci / 59
Yokluklar İçinde / 59
Neyzen Tevfik için / 60
Neyzen'in Cemaati / 62
Neyzen'in Kabri Başında / 64
Eşsiz Neyzen'den Mezarsız Mozart'a / 66
Geçmiş Günlerden Bir Yaprak / 68
El Değişti / 68

ŞEFİK KOLAYLI, AĞABEYİ NEYZEN'İ ANLATIYOR / 70
Hoca Fevzi Efendi ve Neyzen Hafız Tevfik / 70
Neyzen ve Şefiknâme / 71
Çalışması, Şiir Yazması / 72
Hoca Musa Kâzım Efendi, Talât Paşa ve Neyzen / 72
Maddiyata Değer Vermezdi / 73

TÜRKİYE'DE İLK GRAMOFON VE NEYZEN'İN PLÂKLARI / 76

NEYZEN'İN HAYATI VE MACERALARI / 79
Medrese Önünde Bulunan At / 91
Mısır'da Yedi Sene / 118
Kedi ile Fare Hikâyesi / 124

NEYZEN TEVFİK'İN BAŞINDAN GEÇEN BİR MACERA / 139
İfşa / 139

DR. RAHMİ DUMAN ANLATIYOR / 143
Ney, Mey Ve Neyzen Tevfik / 143
Çopur Olga ve Neyzen / 148

Anahtar / 241
Ahenk / 242
Yerine Göre / 242
Ne Gibi İçmiş / 242
Adres / 243
Yanlış Kapı / 244
Nerede? / 244
Kömür Çarpmış / 245
Canına Minnet / 245
Dervişin Fikri / 245
Ayılınca / 246
Ölüm / 246
Tevekkeli Değil / 246
O Beni Unutmuştur!.. / 247
Göz Görmeyince / 247
Neyzen, Bayram Hakkında Ne Diyor? / 248
Buyurun / 248
Fıçı / 249
İkram / 249
Gördüğünüz Gibi / 250
Kuş Uçuruyorlar / 250
Kafiye / 250
İçki / 250
Dalgınlık / 251
Dördüncü Murat, Yenikapı ve Tütün Yasağı / 251
İyi Kalplilik / 253
Malûmu İlâm / 253
Hekim Ölünce / 253
Kurbanlar!.. / 254
Ben Yumurtlamadım!. / 254
Neyzen ve Eşref / 254
Bir Sanat Dehası / 255
Elli yıl önce / 257
Kıt'a / 258
Talât Paşa ve Neyzen / 258

TAHTALIKÖY'DEN MEKTUPLAR / 259
Neyzen Tevfik'ten Selâm / 259
"Küfür Lisanın Tuzudur" / 261
Neyzen ve İç Âlemi / 262

Yunus Emre Edası / 262
"Biz Bu Kapının Köpekleriyiz" / 263
Neyzen ve Mazhar Osman / 263
Kabaran Hamiyet Damarları / 264
Bende İki Cep Var / 265
Sadrazam Neyzen Tevfik / 265
Vakitsiz Meyve Veririz! / 266
Neyzen ve Balık / 267
Neyzen ve Neferler / 267
Neyzen'in Yemini / 268
Neden? / 269
Anahtar Deliği / 271
Sarhoşun Evi / 271
Benzetiş / 272
Neyzen İçerken / 272

ÜÇ ANI / 274
Neyzen ve Ali Nihat Tarlan / 274
Nurettin Artam'ın Bir Oyunu / 275
Devlet Çarkı Dönmüyor / 276
Dil Kongresinde Bir Olay / 276
Kırkbeş Yıl Önce: Atatürk'ün, Neyzen'e Bir Sorusu / 277
Atatürk ve Neyzen Tevfik / 278
Dört Sokak / 280
Rakının Taksimi / 284
Neyzen'in Havlusu / 285
İddia / 285

"BİZİM YOKUŞ"UN KAYAN YILDIZLARINDAN / 287
Neyzen Tevfik / 287
Niçin İçmeye Başladım? / 288
Köpeklerle Para Dağıtması / 288
Londra Birahanesinde Neyzen ve Rus Albayı / 289

NEYZEN TEVFİK HAKKINDA DÜŞÜNCELER - İHTİSASLAR / 291
Bir Şair / 291
Neyzen / 291

ÖLÜMÜNDEN SONRA YAZILANLAR / 300
Neyzen Tevfik Çilekeş Bir İnsandı ve Öyle Öldü / 300

Neyzen / 302
Neyzen'in Ölümü Münasebetiyle / 305
Neyzen Tevfik / 308
Neyzen'in Kaybı Karşısında / 311
Neyzen Tevfik / 314
Neyzen'in Ölümü / 317

KÖŞEMDEN / 321
Üç Hür Tip / 321
Derbeder Deha / 326
Neyzen Tevfik / 328
Neyzen / 333
Neyzen'den Bir Beyit / 336
Neyzen Tevfik'e Dair / 337
On Bin Altın İçinde Yatan Evliya / 340
Nisyanî Ne Diyor? / 340
Neyzen'in Ölümü / 341
Neyzen Tevfik'ten Anılar / 341
Neyzen'i Nasıl Tanıdım? / 342
Ahmet Rasim ve Neyzen'e Dair / 345
Neyzen Tevfik / 349
Ayıya ve Neyzen'e Dair / 351
Neyzen Çengi Oynatıyor / 354
Bit Kıran / 355
Neyzen Baba / 358
Neyzen, Mehmet Akif'le Nasıl Tanıştı? / 360
Mehmet Akif, Fatih Hoca ve Neyzen Tevfik / 361
Akif Ağlıyordu / 362
Neyzen Tevfik Mısır'da / 364

ÇOK YAŞASIN ÖLÜLER / 366
Tımarhane Bana Neyzen Tevfik'i Tanıttı / 366

TANIDIĞIM MEŞHURLAR / 376
Neyzen Tevfik / 376
Neyzen Tabut İçinde Yatardı / 382
Fikret Muallâ ve Neyzen / 384
Nükteleriyle Yaşayan Neyzen / 386
Roma İmparatoru Gibi Yaşayan Neyzen / 389
Neyzen Tevfik Anlatıyor / 391

NEYZEN TEVFİK İÇİN YAZILAN ŞİİRLER / 397
Neyzen / 397
Neyzen Tevfik / 397
Ne Derler? / 398
Kıt'a / 398
Mersiye / 399
Kıt'a / 399
Neyzen Tevfik'in Şiirleri / 400
Nasıl Şiir Yazardı? / 400

NÂYİN Kİ ÇIKAR ZEMZEME SÛRÂHLARINDAN... / 401
ŞİİRLERİNDEN BİR DEMET / 401
Kurt Masalı / 401
Tufan / 401
Neyzen ve Abdülhamit / 402
Abdülhamit'in Ağzından Bir Nutk-ı Hümayun / 402
Tercüme-İ Hâlim / 403
Kıt'a / 433
Sahne-İ Ömrümden Nefs-İ Emmâreye Hitabım! / 434
İkrarnâme / 436
Hekimlere Naz / 439
Hakk'ın Hikmeti'nden:
Değil Mi? / 440
Geçer / 445
Bana Ne? / 447
Neyzen'in Koşmalarından:
Olsun / 450
Felek / 452
Canan'a / 453
Varlığım / 455
Geldim / 456
Bilir / 457
Çok Şükür / 458
Kıt'a / 461
Şüphe / 462
Zafernâme-i Meşrutiyet'ten / 463
Ölçü / 466
Oldukça / 467
Havale / 469
Aygır İmam / 472

Şekspir / 474
Sözüm Ona Efendim Sensin! / 475
İstanbul Radyosunda Musikî / 478
Hacı'ya / 479
Açmaz / 480
Aydede / 482
Maşallah!.. / 483
Akın / 486
Türke Birinci Öğüt / 489
Türke Birinci Öğüde Zeyl / 496
Türke İkinci Öğüt / 497
İkinci Arz-ı Hâl / 502
Üçüncü Arz-ı Hâl / 506
Ne Desem? / 514
O'na / 516
Eşşolu / 517
Bu da Bulunsun / 518
Hayat Armonisi / 519
Öz Duygum / 520
Mefâhir-i Giryân:
Varidât-ı Hayret'ten / 522
Rubaî / 528
Neyzen'in Şarkılarından / 533
İki Kıt'a / 534
Kıt'alar / 535
Wilhelm İçin / 539
Cemal Paşanın Bahriye Nazırı Olduğu Zaman Söylenmişti / 540
Çar Nikol'a / 542
Neyzen'den Beyitler / 544

ÜSTADIN DÜZ YAZILARINDAN NEYZEN'İN SESİ / 546
İhtiyarın Bulduğu Çare / 546
Halkın Kudreti / 548
Gene de Yaşamıştım / 549
Çalınan Kampanalar / 550
İki Tarafın Suali / 551

Neyzen Tevfik'i Anarken

Bir gün ruhlar giderler binip ebed atına
Madde sefaletinden mana saltanatına...

Mevlâna

Hilmi Yücebaş

Çaldığı sazdan adını alan ve yalnızca "Neyzen" olarak anılan Tevfik Kolaylı, 28 Ocak 1953 de toprağa verilmiş ve aramızdan ayrılışı tam yirmi üç yıl olmuştur.

Özgürlük ve insanlık âşıkı, yergi ve ney üstadı Neyzen Tevfik'i, adını açıklamayan bir düşünürümüz ne güzel anlatmıştır: "Bence Mevlâna ile Neyzen arasında yakın bir ilgi vardır. Bu iki kişinin de ulaşmak istediği hedef aynı, fakat izledikleri yollar ayrıdır. Mevlâna, Ney'i dergâha sokmuş. Neyzen dergâhtan çıkararak halkın ayağına götürmüştür. Mevlâna'nın ney'i ile Neyzen'in mey'i aynı tasavvuf potasında birlikte eriyen iki kardeştir. Mevlâna'ya "Veli", Neyzen'e "Deli" diyen-

ler, veli ile deli arasındaki büyük tasavvuf kavramını anlamayanlardır. Neyzen, şu yalancı dünyaya kendini tanıtmak için gelmedi ama, yine de gerçek dünyası tanınmadan göçüp gitmiştir. Saygı ile anıyoruz. Tevfik Hüda'dandır."

Hayatına Toplu Bir Bakış

24 Mart 1879 yılında İzmir'in Bodrum ilçesinde dünyaya gelen Tevfik Kolaylı, Rüştiye mektebi öğretmenlerinden Hasan Fehmi Efendinin oğludur.

Hasan Fehmi Efendi, musikîden anlayan nükteci, sanatsever ve kültürlü bir hoca idi. Başında sarıkla saz dinlemeye gittiği için hücumlara uğrar, fakat aldırmazdı.

Kuvvetli bir hafızaya sahip olan Hasan Fehmi Efendi, bir gecede Kur'an'ı iki defa hatmetmiş ve Şeyhülislâm Hafız Necip Efendiden icazet almıştı.

Neyzen'in annesi, babasından önce ölmüştü.

Babası öldüğü zaman, karısının yanına gömülmesini vasiyet etmişti. Hasan Fehmi efendinin tabutu, mezara indirilirken Neyzen:

"Nihayet burada da koynuna girdin. Seni gidi, seni..." demişti.

Yaramaz ve ele avuca sığmaz bir çocuk olarak büyümeye başlayan Tevfik, başak sapından ve kamıştan düdük yaparak çalar, çocukları etrafına toplayarak eğlendirirdi.

Babasının denize yakın, bahçeli güzel bir evi vardı. Tevfik deniz kıyısında büyüdüğünden, çevresin-

deki güzellikler onun, yaradılıştan ince olan ruhunu etkilemiştir.

Yedi sekiz yaşında iken bir gün babası, küçük Tevfik'i elinden tutarak gezdirirken, yorulup Bodrum'un Tepecik Kahve'sine gitmişler ve arkalıksız bir iskemleye oturup dinlenmişlerdir.

O sırada kahveye yakın yerdeki ağaçlar altından yükselen bir ney sesi, küçük Tevfik'in ruhunun derinliklerine işler. Babası, "Bunlar dervişlerdir oğlum, ney çalıyorlar.." demiş; ondan sonra Tevfik, ney'e delice merak sarmıştır.

Birkaç yıl sonra babası, Urla'ya tayin edilince, Tevfik de bir gün Urla sokaklarında dolaşmaya çıkmış, çarşıda bir berber dükkânı önünde duyduğu ney nağmeleri, basbayağı onu yeniden büyülemiştir.

Tevfik, ceketinin önünü ilikleyip, fesini düzelterek terbiyeli bir tavırla dükkândan içeri girer ve berber Kâzım Efendinin elini öperek, kendisine ney dersi vermesini rica eder.

İyi kalpli, okumuş bir insan olan Kâzım Efendi, on beş on altı yaşlarındaki bu meraklı çocuğun isteğini kırmaz, ona ney dersi vermeye başlar. Fakat Tevfik'in bu kuru kamış parçasından çıkan seslere karşı duyduğu derin zevk, onda ruhsal bir hastalık yaratır. Genç Neyzen, bayılmalar, sara nöbetleri, sıkıntılar geçirmeğe başlar. Fakat o, bütün bu rahatsızlıklara rağmen, ney'e olan derin sevgisinden kendini kurtaramaz

Bu sırada şiire de merak saran Tevfik, o çocukluk günlerini şöyle anlatır:

"Yedi yaşında ya var, ya yoktum. Köyümüze saz şairleri gelmişti. Bir gece bunları dinledim. Esasen Kan Kalesi'ni, Kahraman Katil'i, Arzu ile Kamber'i, Tahir ile Zühre'yi, Leylâ ile Mecnun'u dinlemiş, bunlardaki beyitleri ezberlemiştim. İşte şiir söylemek – o zaman böyle derlerdi – hevesi, saz şairlerini dinlemek ve bu kitaplardaki beyitleri ezberlemekle başladı."

Tevfik'in sağlık durumunun sarsılması ve ney'e merakı, öğrenimine engel olur düşüncesiyle ailesini üzüntüye düşürmüş, ney dersi almasına son verilmiştir.

Buna canı sıkılan Tevfik de, yine ikide bir düşüp bayılmalar görülmeye başlamıştır.

Hastalığı yüzünden öğrenimini sürdüremeyen Tevfik'i annesi İstanbul'a götürüp hacılara, hocalara okutmuş, Eyüp'te tesbihten geçirtmiş ve nefes ettirmiştir. Bunlardan bir fayda görülemeyince, Tevfik o devir İstanbul'unun meşhur hekimi Pepo'ya da götürülmüş ve Musevî doktor şu öğütte bulunmuştur:

– Bu çocuk ney'e meraklı ise bırakınız, onunla meşgul olsun, üstüne düşmeyin!

Bundan sonra ney'ini istediği kadar çalmakta özgür kalan Tevfik, İstanbul'dan Urla'ya döndüğü gün, sevinçle şu mısraı yazmıştı:

Kavuştu âşık-ı şeydâ o yâr-ı canana yine

Urla'da ney'ini elinden bırakmayan Tevfik, bir taraftan da bağlama, cura, tambura çalmayı öğrenmiştir. Yıllar geçtikçe hem ney çalmaya, hem de dağlarda avlanmaya başlayan Tevfik'i babası sonraları İzmir'e götüre-

rek Mevlevî Şeyhi Nurettin Efendiye teslim etmiştir. Neyzen Cemal Beyden ders almaya başlayan Tevfik, Urla'da iken öğrendiği ney'i İzmir Mevlevî Dergâhı'na ve çalgıcı kıptîlerin meclislerine devam ederek ilerletmiştir.

Tevfik, o gençlik günlerini şu beyitle özetliyor:

Nota ile meşke devam, etti, şöyle birkaç mâh,
Semaa, mıtrıba girdi, "ney" elde, başta külâh

O zamanlar Mevlevî Dergâhı, İzmir aydınlarının bir toplantı yeriydi. Şair Eşref, Abdülhalim Memduh, Tokadîzade Şekip, Tevfik Nevzat, Ruhî Beybaba, Bıçakçızade Hakkı, Hasan Rüştü, Tanburî ve Santurî Afi Efendi, Kemanı Yeşova ile tanışan Tevfik, şiirler yazmaya da başlamıştı.

Neyzen Tevfik'in ilk şiiri yetmiş sekiz yıl önce, 30 Nisan 1314 (1898) günlü ve 18 sayılı *Muktebes* dergisinde çıkan ve "Urla Mekteb-i Rüştiyesi Muallim-i Evveli Hasan Efendinin mahdumu Tevfik" imzasını taşıyan şu gazeldir:

Dilşikârım! Sen esir ettin dil-i nâşâdımı
Şivekârım! Levha-i hüsnün gönül sayyâdı mı
Düştüğüm günden beri gafletle hüsnün damına
Eyledin eflâke i'lâ ahımı, feryadımı
Hançer-i hicrinle cânâ sinemi çâk eyledin
Âşık incitmek acep cananların mutadı mı
Gözlerin mir'at-ı İskender gibi yaktı beni
Tîğ-i cevrin etti viran hane-i âbâdımı
Hak seni Tevfik'e mazhar eylesin ey bîvefa
Eyledi aşkın perişan fikr-i istidadımı

Mevlevî Dergâhı'nda sanat ve ilimle ciddî olarak yetişmeye başlayan Neyzen Tevfik, yirmi yaşına geldiğinde artık adını hem usta bir neyzen, hem de şair olarak duyurmaya başlamıştı.

Yirminci yüzyılın başında (1900) İstanbul'a gelen Neyzen Tevfik, Fatih'te Fethiye Medresesi'ne girmiş, dört yıl sarıklı olarak cami derslerine devam etmiş, orada hem ünlü edipler ve musikîşinaslarla tanışmış, hem de içkili musikî âlemlerine dalmıştır. Medrese rezaletleri, mollaların kendini gözetmeleri, odalık, cariye ve hülle meseleleri Neyzen Tevfik'e çok azap ve üzüntü verdiğinden softaları şöyle yermiştir:

Bir çürük kürsü ile etmiştir
Dincilik sanatı ibrâz-ı deha
Kisve-i zühd ü fesad altında
Gözlerinden işer, erbâb-ı riya
Utanırdım garazım menfaatinden korkar
Yoksa her şeye müsait o sarık, o kanlı yular
Sargı sarmış gibi bir kör çıbana, manzarası
O kızıl fes, o Grek damgası yüzler karası
Taşıdı yüz sene bu illeti bîçare vatan
O cinayet sürüsü gitti sılaya karadan

Başta şair Mehmet Akif olmak üzere, musikîye meraklı edip ve şairlerden Herseli Arif Hikmet, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Halil Edip, Tevfik Fikret, Uşşakîzade, Ahmet Rasim, Hacı Arif Bey, Tanburî Cemil Bey, Kemençeci Vasil, Udî Nevres gibi o devrin ünlü kişileriyle tanışmış ve Babanzade Naim, Müstecâbîzade İsmet, İzmirli Ahmet Cemil, Yunus Nadi, Giresunlu şair

Hamdi, Filibelizade Nizamî gibi özgürlüksever kişilerle dostluklar kurmuştu. Bir ara ileri geri konuşmaları yüzünden tutuklanmış, kurtulunca izlendiğini anlayarak arkadaşlarından ayrı yaşamaya başlamıştır.

Neyzen Tevfik adı, artık İstanbul'a büyük bir musikîşinas ve tipik bir şahsiyet olarak yayılmıştır. Fakat kalender hayatını asla bırakmayan Neyzen, önce Balat meyhanelerinde, sonra İstanbul'un diğer içkili yerlerinde sofralar kurarak yeni ahbaplarıyla saz ve içki âlemlerine dalmıştır.

1902 yılında Sütlüce Bektaşî Tekkesi Şeyhi Mümin Baba'dan nasip alarak bir Bektaşî dervişi olan Neyzen Tevfik, başıboş bir ömür sürmüş, ünlü kişileri korkusuzca yermekten çekinmemiştir.

1889-1903 yıllarında İstanbul'da Çukurçeşme'de ahşap Ali Bey Han'ında Neyzen, kardeşi Şefik Kolaylı ile beraber oturdukları sırada, Mehmet Akif, Sarıgüzel'den buraya yürüyerek gelir, Neyzen'e Arapça, Farsça ders verir, yahut ondan ney üflemesini öğrenmeye çalışırdı. İki yıldan fazla Neyzen'den ney meşkeden Mehmet Akif'in, parmakları uzun ve kalın olduğu için icap eden yerlerde süratle ney deliklerini açıp kapayamadığından ney çalmaktan vazgeçmiş ve bu mecburiyet karşısında üzüntüsünü şu beyitle belirtmişti:

Heyhat! Söndü şevkim, şevkimle ben de söndüm
Hanlarda sürüne sürüne Âşık Garip'e döndüm

M. Akif'i tam mânasıyle hocası olarak kabul eden Neyzen de bir şiirinde şöyle der:

Adam etmek-çün beni pek çok yorulmuştur bu zat
Kalmışım ruhumla minnettarı mâdâme'l-hayat

Neyzen Tevfik, 1903 yılından sonra kişisel yönetimin kıyıcılığına ve baskısına başkaldırarak Mısır'a kaçmış, orada yedi yıl ney'ini öttürerek, mey'ini çekerek kâh saraylarda, kâh kahvelerde zamanını geçirmişti. O sırada Mısır'da bulunan Şair Eşref, kendisiyle arkadaşlık eden Neyzen Tevfik için şu şiiri yazmıştı:

Kimseler Tevfik'e alnı yere gelmiş diyemez
Doğduğundan beri g .. ünü dönmedi şeytana bile
Çok cevâmi'de, mesâcidde dolaştı amma
Koymadı alnını secde-i rahmane bile
Hacı yatmaz gibidir sanki köpoğlu köpek
Ayak üstünde durur düşse de mizâne bile

Mısır'da Abdülhamit ve Hidiv'in aleyhinde Şair Eşref'in yazdığı şiirleri okuduğundan, kendi yazdıklarını da imzalayıp gazetelere verdiğinden hükûmetçe, takip edilmeye başlandı. 1908 Meşrutiyeti'nin ilânı üzerine Neyzen Tevfik İzmir'e dönmüş, 21 Ağustos 1908 tarihinde İstanbul'a gelmiştir.

Neyzen Tevfik, Mısır'dan döndükten sonra, *Eşek* gazetesinde A. Rıfkı, "Eşeğin Eşeği" takma adı ile Neyzen'i şöyle yermişti:

Ona çektirmişti kahr-ı musibeti devran
Hafız'ın hıtta-i Mısr içre lekası soldu
Çanına ot tıkanıp ötmedi artık düdüğü
Geldi İstanbul'a bîçare duagû oldu

O sıralarda sıkıntılı ve ızdıraplı günler geçiren Neyzen Tevfik, ne yazık ki, fazla içkinin etkisiyle birkaç defa akıl hastanesine girip çıkmış ve kendi hâlini şu beytinde açıklamıştı :

Bir buluttum, yıldırım oldum da düştüm pâyine
Meclis-i yârânda çaktım, Toptaşı'nda gürledim![1]

Kardeşi rahmetli Şefik Kolaylı'nın bana anlattığına göre: "Neyzen Tevfik, 1910 yılında Erenköy-Sahrayicedit'te sarıklı bir zatın kızı olan Cemile Hanımla, benim ve babamın muhalefetine rağmen, annesinin ısrarı üzerine evlenmiştir. Neyzen'in babası, sarıklı hocaya her ne kadar 'Neyzen evlenecek adam değildir.' dediyse de, hayatında üç defa evlenmiş olan sarıklı hoca, bir kaç kere Neyzen'in evine gelerek bu evliliği gerçekleştirmiştir. Neyzen, yobaz düşmanı olduğundan sarıklı hoca ile geçinememiş, kızı Leman üç aylık iken hoca kızını kaçırmış ve yalancı şahitlerle şer'î mahkemede Neyzen'den boşanmasını sağlamıştır."

Neyzen'i yakinen tanıyan Dr. Fahri Celâl, onun kişiliğini ve özelliklerini şöyle anlatıyor: "Başı hoş olduğu zamanlar pek halden anlar, nazik ve zarifti. Yani içmediği demek istiyorum. Zaten devresi gelmeden kimse bir tek kadeh içiremezdi. Midesi ekşidiği vakit gözü döner, fena olurdu. Hatta o kötü hicivlerini de ancak böyle bozuk olduğu zamanlar yazmıştır.

Kadından zevk alır, meclislerde mavi saçlarıyla mutlaka dikkati çekmekten hoşlanırdı. Onun kadar ahbabı

1 Üsküdar'daki Toptaşı Cezaevi, eskiden akıl hastahanesiydi.

çok, olmadık insanlarla tanışan bir kimseyi tanımadım. Sanki mıknatıs gibi idi. Acaip maceralar, tuhaf vak'alar, garip hadiseler onun etrafında döner, hadiselere karışır, vak'alara eşhas olur, seyircilikten ziyade işlerin içinde bulunurdu bütün hüviyetiyle. Mısır'a Sultan Hamit'in korkusuyle değil, Şair Eşref'in hasretiyle kaçmıştı. Kimselere eyvallah etmezken Eşref'e vurgundu.

Hicivleri onun tesirinde, ağza alınıp iğrenilip tükürmek kabilindedir. Yoksa kuvvetli şairdi."

Halkın severek sayarak bağrına bastığı Neyzen Tevfik, kişilik portresi kolay kolay çizilemeyecek sanat ululanmızdan biridir.

Ele avuca sığmayan bu ateş gibi pek kızgın ve zeki şair, perişan bir yaşayış içinde hayatını sürdürmüştür.

Türk musikîsinden iyi anlayan üstatlar, onu meşhur neyzenlerle mukayese ettikleri zaman Neyzen Tevfik için "O, Rabbül-neydir." derlerdi.

Şair Abdullah Cevdet, Şekspir'den çevirdiği Hamlet adlı eseri kendi el yazısıyle "Nâlezen Neyzen'e Nâlezen Hamlet" diye imzalayarak hediye etmişti.

Bir gün Neyzen Tevfik, Kadıköy'den Köprü'ye geçeceği sırada cebinde yol parası olmadığından "Hamlet"i Fenerbahçe'de beş kuruşa satarak bilet parası edinmişti. Onun mahrumiyetleri karşısında üzülen dostlarına, Neyzen daima:

Allah mekândan münezzehtir, ben metelikten... derdi ve kendisini şöyle tarif ederdi:

"Neyzen Tevfik sazı ile, sözü ile, düzü (rakı) ile seyyar bir ibret-i mücessemedir."

Dünyada yaşamak için gerekli şeylere, paraya, pula, kılığa, kıyafete hiç değer vermeyen Neyzen Tevfik, kötü politikadan, yobazlıktan, ikiyüzlülükten, yalan gösterişlerden daima nefret etmiştir:

Düşeli, derd-i firakın ile sevdaya, mey'e
Müptelâyım, deliyim, sınmişim esrar-ı neyle
Feleğin kahpe başında paralansın parası
Ben güzel sevmeye geldim değil ekmek yemeye

Kişisel yönetimle daima savaşarak sarayın verdiği madalyaları denize atmıştır. Rahmetli Behçet Kemal Çağlar'ın dediği gibi:

"Câize koparamadığı vezire, padişahın gözünden düşeceği zamanı gözetleyip küfür savuran eski hiciv yerine; bir Namık Kemal mertliği ile, iktidarda olana dahi sereserpe, tatlı sert manzum küfür savurmasını bilen yeni fakat hâlâ şarklı hiciv, Neyzen'in eseridir..."

Olmadım meftunu malın, sim ü zerin
Zevk u şevki "ney"le mey"dir rind-i âzâdeserin

diyen Neyzen, hayatı boyunca halkın içinde yaşamış, milletin dertlerini, sıkıntılarını kendine dert edinerek dile getirmiştir. Neyzen, yobazları hiç sevmezdi. Onların memlekete yaptığı fenalığı söyleye söyleye bitiremezdi:

Haylıden haylı kalınlaştı yobazlık yeniden
Softalık zorlu anırtı ile aldı yürüdü
Kara bir kinle taassup pusudan çıktı yine
Yurdu şahane cehalet yeni baştan bürüdü

Yobazlar Neyzen'e zındık derlerdi.

Düzenli bir öğrenim görmemesine rağmen, kendini şiir ve musikîye vererek tasavvuf alanında geniş bilgi alan Neyzen Tevfik, doğu kültürüne aşina, kafası Avrupalı zeki bir yergi Şairi ve Türk neyzenlerinin en büyüğüdür.

Hayatı boyunca özgür bir dünya olan Neyzen Tevfik'in fikirle ilgili, psikolojik kişiliğini ve karakteristik yönlerini, onu yakından tanıyan Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay şöyle anlatıyor:

"Neyzen bedeni yapısından ruh bünyesine kadar grift, komplike bir yaradılıştır. Bir Herkül kafasını andıran, henüz saçları dökülmemiş karlı dağ gibi hâkim kafatasına yerleşmiş beyin hücreleri fonksiyonlarındaki seyyaliyet ve cevvaliyeti göz önüne getiriniz. O hücrelerin dinamik faaliyetidir ki bize o eşsiz mısraları kazandırıyor.

Kuvvetli şark felsefe ve kültürüyle kafasını süslemiş olan Neyzen'in buluş, terkip, beyan kudreti ancak kendine hastır.

Harabat âlemlerinden, sarayların muhteşem dekorlu salonlarına kadar sevilen, iğneleri bile ruhlarda zarafet ve sanatın inceliği ile yara bırakmayan hassas şairin ruhu fırtınalar içinde çalkanmaktadır.

Bedenî yapılışı itibarıyla atletik ve hatta piknik bir beden yapısına malik olan Neyzen'in iç hayatı çok kuvvetlidir. Orada devamlı bir kaynaşma vardır. Bu kaynaşma onu zaman zaman vecde götürür. Bu yaratıcı bize berceste mısralar verir. Bazen de vecdin derin ıstı-

rabı içinde kendisini zehrin kucağına attığı görülür. O günlerde Neyzen âdeta kaybolmuştur."

Fakat o karanlıklar içinde gene onun iç varlığı çalışmaya devam eder. Bu ifraz guddelerinin canlılığı onda sanat ve sosyete aşkını kuvvetlendirmiştir.

"...Bazen Neyzen talâkat ve beyanın zirvesine çıkar. Oradan ölmezler hediye eder. Bazen de kâinata küsmüştür. Durgun ve meyustur. O zaman ney'inin sesi kendisine en büyük tesellidir. Bazen de Neyzen'i köpürmüş ve yırtıcı buluyoruz. Neyzen'in bu devresinde muhakkak ki iç ve dış zehirlerin yaptığı tesirler hâkimdir. Acaba bu zehirlerden Neyzen uzak kalabilir mi? Bu, Neyzen'i anlamamak demektir. Nasıl onun nev'i şahsına münhasır olan fikir dalgalarına sedler konulamazsa geniş bir hürriyet güneşiyle ısınan ruhuna da gem vurulamaz. Onun tavsifiyle Kerim bir hekim dostu olan Neyzen'i zaman zaman kızağa çekerek beden ve ruh makinelerini gözden geçirir, bazen tatlı tatlı ve bazen dikenli iltifatlarıyle zevkleniriz."

Vatanseverliği, dürüstlüğü ile sevilen Neyzen Tevfik, şiirlerinde kişisel kırgınlıkların ve öfkelerin yerine, sosyal yaşantımızın aksaklıklarını ağır bir dille ve bir sanatçıya yakışır yolda yerer; hiciv türündeki başarısı yanında, tasavvuf konularını da ustaca bir anlatımla işlemesini bilirdi.

"Ben hayatım boyunca hürriyeti aradım. Bulur gibi olduğum zaman da ya gaspettiler veya çatıverdiler. Ben bağrı açık ve bağrı yanık insanların hizmetçisiyim." diyen Neyzen Tevfik, ayakkabı boyacısından ordinaryüs

profesöre kadar, hayatın her tabakasından dostları ve hayranları olan, çağının en güçlü ve ünlü kişisiydi.

1952 yılında Şehir Komedi Tiyatrosu'nda kendisine güzel bir jübile yapılmış ve törende büyük bir halk topluluğu bulunmuştu.

Halk adamlığı niteliği, ney çalışındaki ve yergi türündeki ustalığı ile Neyzen, "Türklerin Diyojen'i" sayılırdı.

Daima halkın arasına karışmaktan hoşlanmış, hamal, işçi, küfeci, boyacı gibi insanlarla dostluk kurmuştu. Hayatın içyüzünü onların çevresinde daha iyi görüyor ve:

"Ben kırk hovardası olan orospuya benzerim.." der ve hayatının bir simgesi sayılacak olan bu kıt'asını çok söylerdi:

Istırap elimde bir asâ gibi
Bu çile çölünde yürüyenim ben
Şu ömrüm çürümüş bir aba gibi
Ucundan tutup sürüyenim ben

Ölümünden birkaç gün önce yanına giden rahmetli Cemalettin Server Revnakoğlu'na Neyzen Tevfik, ağlaya ağlaya:

– Şahit ol, ben müminim. Hazret-i Muhammet dünyaya gelse evvelâ benimle görüşür, yobazları semtine bile uğratmazdı, diyerek şu kıt'asını okumuştur:

Felsefemde yok ötem ben çünkü sırrı vahidim Cem'i kesrette yekûnen sıfr-ı mutlak olmuşum. Yokluğumla aşikârım, ehl-i beyte aidim, secdemin şeklindeki ism-i Muhammet şahidim!.. 15 Ocak 1953

Eserlerine Gelince

Yüzyılların yetiştiremeyeceği tipte büyük bir sanatçı ve saygı çeken bir derbeder olan Neyzen, ömrünün elli altmış yılını neye, meye ve İstanbul'a vermiştir. Yetmiş altı yıllık hayatı, ıztıraplı ve hareketli geçmiş, ondan bize 1919 yılında yayınlanan *Hiç* ve 1924 yılında çıkan *Azab-ı Mukaddes* adlı iki eseriyle plâğa alınmış ney havaları, daima dillerde tekrarlanan şiirleri ve onu seven gönüllerde dinmeyen acısı anı olarak kalmıştır.

Kendisi ney'i ile yüze yakın plâk doldurduğunu söylerdi.

Neyzen Tevfik, hem Mevlevî, hem de Bektaşî idi. Kendisi de bunu açıklamaktan çekinmez ve:

> *Mey'de Bektaşî göründüm, ney'de oldum Mevlevî*
> *Meşrebim Molla-yı Rumî, mezhebim Bektaşîdir!..*

derdi.

Neyzen'e göre dünyanın en büyük şairi Ömer Hayyam'dır. O Tagor'u da çok beğenir ve onun için: "Herif sedeften bir iklim, inciden bir sema yapmış. Fakat beni doyurmuyor; çukolatadan kalem sahibi..." demişti.

Medrese tahsili sırasında sarık saran, cübbe giyen, Kur'an-ı Kerim'i hıfzeden Neyzen Tevfik, orada Muhiddin-i Arabî'yi, İmam-ı Gazalî'yi, Molla Cami'yi etraflıca incelemiş, değerleri hakkında geniş bilgi edinmiştir.

Şiirde, fıkıhta, mantıkta şöhret olan Şeyh Vasfı, Mustafa Sabri Hoca, Mustafa Asım'la yakın arkadaşlık kurmuş. Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendiden ders oku-

muş, şair Mehmet Akif'ten de Arapça, Farsça, Fransızca dersi almıştır.

Şiirlerinde belli başlı bir görüşü savunmamakla beraber, tasavvuf alanında bir otorite hâline gelmişti.

Fakat Neyzen Tevfik, Tanrı ile kendisi arasına kimsenin girmesini istemezdi. O dünyanın kötülüklerine bol bol küfretmek ve istediği gibi içini boşaltmak için kendini içkiye vermişti, İslâmın bazı yasakları onu rahatsız ettiğinden Peygambere yakarışında şöyle diyordu :

Senin aşkınla gönlüm sütlimanlık yâ Resulullah
Kalın geldi fakire Müslümanlık yâ Resulullah

Neyzen, kadın ve şöhret hakkındaki düşüncesini şöyle açıklamıştı:

"Hilkat tezgâhından çıkan kadınla benim alâkam yoktur. Fikrimce kafese koyacağına emin olmadığı insana yüz vermez kadın.

Şöhrete gelince: Bu, bizim memlekette o kadar ucuz bir şeydir ki. Ve hem bizde şöhret değil, şöhretsizler takdim, tazim edilir. Sen Avrupa'daki şöhretlere bakma, onlar hakkıyla kazanılmıştır. Orada hakikî şöhret sahipleri alkışlanır, takdir görür. Hâlbuki biz şöhreti tazim değil berbat ederiz. Elimizi lâğıma sokar, şöhretlerin suratına fisebilullah avuç avuç pislik atarız."

Kıyafet devrimi günlerinde ise Neyzen Tevfik bazı kadınların aşırı davranışlarını şu kıt'asıyle kınamıştı:

Öyle hürriyete âşık ki kadınlar hatta
Hiçbir erkek olamaz onlara yol arkadaşı
Çıkar, at çarşafı; teklifine karşı nitekim
Donu fırlattı ...ünden açacak yerde başı

Sultan Hamit'e hitabı ne kadar manalı ve uyarıcıdır:

Gitme maziye çıkan o izbe, o kanlı yolda
Bil ehemmiyetle! Seni karşılayan şeytandır
Aldatır lâfz-ı uhuvvet ile, tekin ol, kanma
Müslümanlıkta nifak an'ane-i imandır

Okuma yazma bilmediğinden, eski rakamlarla aralıklı sekiz ve yedi yazıp ortasını bir çizikle birleştirerek imzasını atabilen ve bu yüzden Yedi Sekiz Hasan Paşa lâkabıyle anılan cahil bir zorba için de Neyzen şu beyti yazmıştı:

Gelecek olduğunu bilse idi neslinden
Almadan Hazret-i Havva'yı boşardı Âdem

Ney ve mey hastası olarak ömrünün son yıllarını, bütün sıkıntılara göğüs gererek, zaman zaman hastanede, tımarhanede, meyhanede ve kahvehanede geçiren Neyzen Tevfik, kalender ve gerçek bir filozoftu. İçki, şiir ve musikî, Neyzen'in çileli hayat yolunda neşe ve zevk kaynakları idi.

Türke Birinci Öğüt şiiriyle, Neyzen kadar Türkü iyi anlatan adam gelmemiştir; diyebiliriz.

O, yüzyılların yetiştiremeyeceği büyük bir sanatçı, mevki ve şöhret sahiplerini amansız şekilde hicveden

derbeder bir deha idi. Üzülerek tekrarlamak gerekir ki, bugün Şair Eşref gibi Neyzen'in de yeri boş kalmıştır ve doldurulamayacaktır da...

1973 yılında Eylül ayında Bodrum'da Halikarnas haftası düzenlenmiş, bir günü Neyzen Tevfik'e ayrılarak onun hayatından, anılarından, şiirlerinden ve esprilerinden bahsedilerek şiirlerinden hazırlanan pankartlar şehrin muhtelif yerlerine asılmış ve müzisyenler tarafından besteleri çalınmıştır.

Bodrum'da Neyzen Tevfik'in doğduğu ev müze haline getirilmiş, şehrin deniz kıyısındaki en iyi caddesine "Neyzen Tevfik Caddesi" adı verilmiştir.

Ayrıca Bodrum ve Bafra'da iki okul "Neyzen Tevfik" adını taşımaktadır.

Neyzen'in hoşsohbet tarafı da, meclisinde bulunanları daima kendisine hayran bırakmıştır.

O, kendine özgü anlatma tarzıyle her zaman dinleyenlerin ilgisini çekmiştir.

İşte Neyzen'in 1947 yılında *Azab-ı Mukaddes* kitabı basılırken, "Kardeşler" matbaasında anlattığı bir fıkra hepimizi gülmekten kırıp geçirmişti:

Bir sabah aç kalan tilki, tavuk kümesine gelerek horoza seslenir:

– Haydi gel de beraber bir sabah namazı kılalım!

Horoz:

– Hay hay demiş, ben de zaten buna hazırlanıyordum. Sen -kümesin yanında uyuyan iri çoban köpeğini göstererek - hele şu imamı uyandır, ben de hemen geliyorum.

Tilki, uyuyan kocaman çoban köpeğini görünce maksadına ulaşamayacağını anlamış ve kaçmaya başlamış...

– Nereye gidiyorsun, namaz kılmayacak mısın? deyince, tilki:

Abdestim bozuldu, tazelemeye gidiyorum, cevabını vermiş.

Değerli şair ve ediplerimizin düşünceleri ile onu yakından tanıyanların fikirlerini ve anılarını toplu hâlde sunan bu kitap, bize Neyzen Tevfik'i bütün yönleriyle tanıttığı için, ben hayat hikâyesini kısaca anlatmakla yetindim. Zaten onun için ne yazılsa, ne söylense azdır.

Bu kitabım, ömrü boyunca insanlığın ince hislerini, inleyen ney'inin nağmeleriyle ve şiirlerinin ölmez mısralarıyla terennüm eden derbeder filozofumuzun anısını yaşatmaya vesile olursa kendimi bahtiyar sayacağım.

Neyzen, "Bütün sokakların tozları üstünde, sanki toprağa düşmüş bir mücevher" gibi, bu dünyada çektiği sıkıntı ve eziyetten kurtulup ebedî âleme tertemiz göç ettiğine inanmış ve şu kıt'asıyle bütün ömrünün ayrıntılarını yansıtmıştır:

Duysun aşkın elindeki rebâbı
Okunsun alnında çile kitabı
Neyzen gibi günahının hesabı
Mezara girmeden sorulmuş olsun

Manevî değerlerimiz arasında, herkes tarafından dâima sevilerek, sayılarak hatırası yaşayacak olan Neyzen Tevfik'e Allah'tan rahmet, Mevlâna'dan şefaat dileyerek sesleniyorum:

Bizden senin pâk ruhuna, fatihalar, rahmetler
Unutulmaz hatırana kalp dolusu hürmetler

Üsküdar: 15/9/1976
Hilmi Yücebaş

Hicivleri Arasında

Neyzen, Vali ve İnönü

Hüseyin Rıfat'ın yazdığı bir hicviye, yalnız İstanbul'da değil, bütün memlekette dilden dile dolaşıyordu:

İstanbul'a vali olan her gelenin
Kimi dağdan, kimi kırdan geldi

Ağız ve kulak rotatifiyle basılıp dağıtılan yukarıki mısraların sahibini herkes Neyzen Tevfik zannediyordu. Eski İstanbul vali ve belediye reisi Lütfi Kırdar, hiç de ilgilenmesi gerekmeyen bu mısraların Neyzen Tevfik'e ait ve hedefin kendi şahsı olduğunu kabul edip bîçarenin İstanbul Belediye Konservatuvarı'ndan aldığı kırk lira tahsisatı kestirivermişti. Buna çok sinirlenen Neyzen Tevfik, doğru vilâyete giderek valiyi görmek istemiş, fakat ilgililer buna müsaade etmeyince Neyzen de sigara paketinin arkasına şu beyti yazarak valiye verilmesini istemişti:

Allah senin hamurunu necasetle yoğurmuş
Anan seni s.....ken yanlışlıkla doğurmuş

Vilâyetten ayrılan Neyzen Tevfik, bir iki saat sonra vali için şu hicviyeyi yazmıştır:

Bağrıma bir tekme savurdu vali
Acısından avlu, dere, kır dar geldi
Koşacaktım doğru mahkemeye, fakat
Bu teşebbüs yüce milliyetime ar geldi

Bu eşek cilvesini, sanma eşek davası
Zannedersem katıra devre-i idbâr geldi
Tanrı'nın lütfu sanırken olağan işlerini
Öksüz İstanbul'u kahretmeye barbar geldi

Belediye dubarayla yemimi kesti benim
Neyleyim kancık katıra tavlada zar geldi

Neyzen, kendisini çok müteessir eden bu meseleden İnönü'yü de haberdar ederek şu beyti yazmıştı:

Et de şifa İnönü, eyleme özürde beni
Ezdirirsin ne için beş paralık kürde beni

Neyzen Tevfik, batının liderlerini de yermekten geri kalmamıştır :

Wilhem, Hitler ve Musolini İçin

Anlaşıldı tavrından Yahudi olduğun
Vaz'-ı yed ettin cihanın garbına, hem şarkına
Tilki bilmez, bilmiş ol, âlemde dehrin bildiğin
Pek güvenme Kayser'im, Bismark'ın pis markına

Bay Miller'e yaralandı, dediler
Menhus yıldız çabuk doğar dulunur
Sen köpeğe kuduz de de geçiver
Nasıl olsa bir öldüren bulunur

Çobanın ismi Führer'dir, kasabın ismi Duçe
Defter-i zulmünü garbın yed-i kudret duruyor
Asgarî on yedi milyon sığırı, bir sağıra
Rabbimin kudretine bak ki nasıl güttürüyor

Neyzen ve Ulunay

Rahmetli üstat Refi' Cevat Ulunay, bir yazısında, şair Hüseyin Rıfat'ın Nasır Hüsrev'den dilimize çevirdiği şu kıt'adan bahsetmişti.

Gözyaşlarımla makbere girdim çağladım
Elden giden dostları andım birer, birer
"Bilmem ki neredeler?.." sordumdu onları
Derhâl o makber dedi: "Bilmem ki neredeler?"

Bunu okuyan Neyzen Tevfik, üstat Ulunay için şu hicviyeyi yazmıştır:

O arkadaşlar nerede? diye sordu Ulunay
Bunun cevabını Neyzen verir misin? – Hay, hay
Haya edenleri gurbette, dönmedi yurda
Utanmayanları döndü ve hepsi de burada!..

Yahya Kemal ve Neyzen Tevfik

Beşiktaş iskele meydanındaki Barbaros Hayrettin Paşa heykelinin figüründe Barbaros, eliyle eteğini tutar durumda görünmekte ve Yahya Kemal'in bu şiiri de heykelin arkasında bulunmaktadır:

Deniz ufkunda bu top sesleri nereden geliyor
Barbaros belki donanmayla seferden geliyor
Adalar'dan mı, Tunus'tan mı, Cezayir'den mi
Yeni doğmuş ayı gördükleri yerden geliyor
Bu mübarek gemiler hangi seferden geliyor

O civarda oturduğu günlerde, Neyzen Tevfik bu şiiri okuyunca, Yahya Kemal için aşağıdaki hicviyeyi yazmıştır:

Edebî bilgini Hayrettin Kaptan
Beş asır önceden biliyor gibi
Ikına ıkına yazdığın şiire
Barbaros k..... siliyor gibi

Serserilik

Bazı gençlerin, kendi hayatına özendiğini hisseden Neyzen Tevfik, onlara şu öğütte bulunmuştu:

Bazı gençler seni taklit ediyormuş duydum
Pek fena bir çığır açtın Neyzen
Serserilik denilen mahbubu
Alamaz koynuna her boşta gezen!..

Basından Yankılar

Neyzen Tevfik

Bize memleketin kalburüstü ediplerini, şairlerini, üstatlarını birbirinden güzel eserlerle tanıtan ve sevdiren Hilmi Yücebaş, Neyzen Tevfik hakkında da bir kitap neşretti. Bunda söylenmiş, söylenmemiş, ne kadar fıkra, menkıbe varsa, hepsini toplamış.

Neyzen, Allah rahmet etsin, kuvvetli "heccâv"dır, fakat şiirlerinde nükte, cinas vardır da, temiz "espri" yoktur.

Şiirleri çok galizdir. Öyle zannediyorum ki, bu gılzet'i Eşref'in tesiri altında kalmış olmasından ileri geliyor.

Neyzen, edebiyatın "aruz" veznini Eşref'den iyi bilirdi, fakat biri hakkında "hiciv" yazacak olursa, kalemini lâğıma batırmaktan çekinmezdi.

Meselâ birisi için :

Şu b..a b.. deme, b..lar duyarak ar eyler
B..'a bir zerresi konsa, b..u murdar eyler

Buna hiciv denmez, buna düpedüz küfür denilir. Fakat ne yapacaksınız? Halk küfürü seviyor. O kadar seviyor ki Neyzen, onun için Yeni Cami sebili gibi bir memleket abidesidir.

Size buna dair bir misal arz edeyim:

Ben Avrupa'dan geldikten sonra, bütün gençlik hayatımı beraber geçirmiş olmama rağmen Neyzen'den kaçardım. Bir gün Babıâli'nin Cağaloğlu Yokuşu'ndan inerken, karşı karşıya geldik. İkimiz de durduk. Yavaş yavaş bana yaklaştı.

– Ne için benden kaçıyorsun?

– Tevfik! Sen içersin, ben içmem, sen sarhoş olursun, ben sarhoşu sevmem, seninle beraber olacağım da ne olacak?

– Amma vaktiyle böyle değildin.

– Evet, o zaman ben de içerdim.

– Ben rakıyı bıraktım, ağzıma koymamaya büyük yemin ettim.

– Ne diyorsun Tevfik? Şimdi bile "zom"sun.

– Vallahi içmiyorum, yalnız şarabı tenkiye ediyorum.

–Allah müstehakını versin.

Beraber yokuşu indik, Sirkeci'nin meşhur işkembecisinin önüne geldik:

– Sana, dedi, yeni yaptığım bir iki hicvimi okuyayım.

Okumaya başladı. Yanımızda bir kişi peyda oldu. Bir, iki oldu, iki beş oldu, oldukça, bir kalabalık toplandı. Herkes, cebinden bir kalem kâğıt çıkardı, o okuyor, top-

lananlar yazıyorlar ve Tevfik neşvesinden bayılıyor. Çünkü onu hayata bağlayan "popülarite"sidir. Halk tarafından sevilmek ister, o derece ki belki bunun için yaşar.

Ben Anadoluhisarı'nda rahmetli Hasan Kaptan'ın oğlu Arif Beyin evinde bir saz âleminde Tevfik'in neyle taksim ederken, ney'i çatlattığını bilirim.

Karamürselli Tahir'in, buna çok canı sıkıldı:

– Ulan, dedi, ne vardı ney'i çatlatacak kadar üfleyecek?

Neyzen güldü:

– Aman efendim! Ben o ney vazifesini şu boş bira şişesine de yaptırırım, sen o demleri, o nağmeleri, o ahları kamış mı yapıyor zannediyorsun? Onları, bu fakirin dudakları yapıyor.

Masaya uzandı, şişede kalan birayı bir bardağa boşaltıp yuvarladıktan sonra, şişeyi eline aldı ve mükemmel bir taksim daha yaptı.

Tevfik'in musikîdeki sanat dehasına, Halep Mevlevî Şeyhi Sadettin Çelebi de hayran idi. Tevfik ney'de ne ise Sadettin Çelebi de ud'da öyle bir "virtüöz" idi. Bir gece ikisini beraber dinledim ve Sadettin Çelebi'nin udla konuştuğuna şahit oldum.

Hilmi Yücebaş'ın kitabı, bana bu maziyi yaşattı. Kendisine bunun için de teşekkür ederim.

Neyzen'in vefatından sonra biraderi Şefik Beye rastladım. Hüngür hüngür ağlıyordu:

– Hayrola ne var?

– Daha ne olsun? Merhum Tevfik için mezartaşı ismarladım, "Tevfik" kelimesini "Teyfik" olarak yazmışlar. Çıkıştım, herif bana:

– Ey dedi, sen cahilsin, o Tevfik değil, Teyfik'dir.

Milliyet: 12/2/1968

Ulunay

Neyzen Tevfik

Hilmi Yücebaş'ın derleyip düzenlediği *Neyzen Tevfik Hayatı- Hatıraları - Şiirleri* adını taşıyan 318 sayfalık eseri zaman zaman okuyarak bitirdim. Neyzen Tevfik'i sevenler için bulunmaz bir hazine bu kitap...

Hatıralarla, fıkralarla, şiirlerle, fotoğraflarla, el yazılarıyla, metin yazısıyla genişletilmiş dökümanter bir eser. Kitabın sonuna eklenen "Neyzen Tevfik'in Şiirleri" bölümü eseri zenginleştiriyor. Genç nesil, hatta bir önceki nesil Neyzen Tevfik'i bilmez. Bilmez, çünkü edebiyat kitaplarına adı sanı geçmemiştir şairin. Hayatı, cemiyet kurallarını ciddiye almamış, dileğince yaşamış ve göçüp gitmiştir.

... Yarın ne olacağım? Doğan günler bana neler getirecek? soruları Neyzen'i hiç ilgilendirmemiş, nerede

akşam orada sabah, bir hırka, bir lokma miskin felsefesine uyarak dervişane bir hayatla kendini avutmuş, ömrünü meyhanelerde, fakir otel odalarında, bazen açıkta, şahlandı mı da tımarhasanede geçirmiştir. Daha çok İstanbulluların yakından tanıdığı bu çok renkli insan neyi'yle, hicivleriyle, dekolte hikâyeleriyle, körkütük sarhoşluğuyla kalplerde acı, tatlı hatıralar bırakmıştır. Onun bir halk filozofu olduğunu söyleyenler de vardır. Dünya nimetlerini, mevkileri, şan ve şöhreti öteye iten şair:

Olmadım meftunu malın, rütbenin, sim ü zerin
Zevk ü şevki ney ve meydir rind-i azade serin
Dest-i cûdundan çekip kallâvîyi Peygamberin
Neyde Bektaşî göründüm, meyde oldum Mevlevî

diyor. Hilmi Yücebaş'ın kitabını inceleyenler bize hak vereceklerdir.

Dünya: 30/9/1968
Halim Yağcıoğlu

Neyzen Tevfik'i Anarken...

Düşeli derdi firakın ile sevdaya meye
Müptelâyım, deliyim, sinmişim esrar-ı ney'e
Feleğin, kahpe başında paralansın parası
Ben güzel sevmeye geldim, değil ekmek yemeye

Yirmi yılı geçmiş koca Neyzen aramızdan ayrılalı. Tarih mi deseniz, edebiyat külliyatı mı, zordur. Toplumun içinden nev'i şahsına münhasır böyle insanlar çıkıyor...

Kimi ona serseri demiş.. Bazılarının hayat anlayışına göre öyle. Yatağı kaldırım, sermayesi ney'i olan bir insan... İçkiye sığınmış... Ama neden? Başının içindeki alevi anlayan kimse çıkmamış. Ama o kendisi için sıfat diye kabul ettiği serseriliği bile bir başka peykede mütalâa ediyordu:

Bazı gençler seni taklit ediyormuş, duydum
Pek fena çığır açtın, Neyzen
Serserilik denen mahbubu
Alamaz koynuna her boşta gezen

O alevli baş, mezheplerin sebilinde serinlemek istemiş. Neyzen önce Mevlevîdir, sonra Bektaşî... Ama, aslına bakarsanız onun zirvedeki başını, tarikatlerin ve mezheplerin çemberinde muhafaza etmenin imkânı yok.

Bana Bekrî diyorlar, mestim ezelden
Bâdeyi doldurun verin tezelden
Anlamam kadından kızdan güzelden
Talihime bakar bakar ağlarım

Neyzen'in hicviyesi, bir kelime ile felâkettir. Rahmetli Lütfi Kırdar'ın İstanbul valiliği sırasında Neyzen bozulmuş vali beye. O zamanlar bir beyti sadece İstanbul'da değil, bütün Türkiye'de dilden dile dolaşmakta idi. Bu ağır hicviye şu idi:

İstanbul'a vali olan her gelenin
Kimi dağdan, kimi kırdan geldi

O zamanlar Neyzen'e belediye konservatuarı bütçesinden kırk lira veriliyor. Rahmetli Lütfi Kırdar Beye-

fendi geniş ve müsamahalı bir insan. Kimbilir belki de ters bir anına geliyor ve Neyzen'in tahsisatı kesiliyor. O zaman işte kıyamet kopuyor ve Neyzen kendisini belki de kaybedip, vilâyetten red cevabı aldıktan ve çıktıktan iki saat sonra şu mısraları yazıyor:

Bağrıma bir tekme savurdu vali
Acısından avlu, dere, kır dar geldi
Koşacaktım mahkemeye fakat
Bu teşebbüs, yüce milliyetime ar geldi
Bu eşek cilvesini sanma eşek davası
Zannedersem katıra devre-i idbâr geldi
Tanrı'nın lütfu sanırken olağan işlerini
Öksüz İstanbul'u kahretmeye barbar geldi
Belediye dubarayla yemimi kesti benim
Neyleyim kancık katıra tavlada zar geldi

Neyzen o kadar gücenmiş ve yıpranmış ki, hiç âdeti olmadığı hâlde rahmetli Kırdar'ı zamanın Cumhurbaşkanı İnönü'ye şöyle şikâyet ediyor:

Et de şifa İnönü, eyleme azürde beni
Ezdirirsin ne için beş paralık Kürde beni

Hilmi Yücebaş arkadaşımızın Neyzen hakkında yayınladığı ve dört baskı yaptığı kitabında güzel hatıralar da var:

Şapka devrimi yeni yapılmış, Atatürk Balıkesir'dedir. Neyzen'in yakın arkadaşlarından Süreyya Beye:

– Geceki toplantıya mutlaka Neyzen'i de getir, diyor.

Bir de bakıyorlar ki kapıdan Neyzen geliyor. Kendi deyimi ile "Köpeği ile möpeği" ile... Yani tam teçhizat. Ney torbası, sazı, matrası, meşhur köpeği ile beraber...

Hemen orada Atatürk için bir dörtlük yazıp söylüyor:

Sermedi bir iştiâlin şûte-i fanisiyim
Türke ait ülkenin feryad-ı ruhanîsiyim
Aldığım kâfi bana Gazi-i Ekber'den nasip
Gölgesinde mabed-i vicdanımın bânisiyim

O gece Neyzen coşar. Taksim ve konser bittikten sonra Ata, Neyzen'i çağırır, elini tutar, kalbinin üzerinde tuttuktan sonra:

– Ne büyük, kuvvetli ruhun var Neyzen, der ve ilâve eder:

– Neyzen ne istersin, söyle?

– Sayenizde her şeyim var, teşekkür ederim...

– Bir şey iste canım...

– Emrediniz bir nüfus tezkeresi versinler...

– Senin nüfus tezkeren yok mu?

Neyzen'in cevabı, kurşun gibi vınlar...

– İlâhî Paşa, senden evvel hükûmet var mıydı ki, nüfus tezkerem olsun...

Neyzen'i rahmetle, Hilmi Yücebaş'ı takdirle anarken yazıyı Neyzen'in bir beyti ile noktalayalım:

Senin aşkınla gönlüm sütlimanlık, ya Resulallah
Kafi geldi fakire, Müslümanlık ya Resulallah

Adalet: 22/3/1973 - *İlhan Bardakçı*

lerdendir. Ama bizim acı dediğimiz şey onun için de acı mıdır? Görülüyor ki her durum, yeni bir soru yaratıyor ardından. Toplum ki birini akılsız sayar, onda yetenekler aramak gerekir. Çağlar, bunun örnekleriyle doludur. Sağda solda, kıyıda köşede çaldığı mey'in esrikliğiyle yaşayan Neyzen Tevfik'in yaşamı ve şiirleri her sözcüğüyle kendi yaşamımızın, düzensiz düzenimizin bir eleştirisidir.

İşte Hilmi Yücebaş, bu yetenekli Türk ozanıyle ilgili bütün bilgileri bir araya getiriyor. Daha önce yazdıklarını da birleştirerek, Neyzen Tevfik'in hayatını, hatıralarını, şiirlerini topluyor bir yapıtta. Yapıt, 5. baskıyı yapmış. Bu, toplumun, bu üstün yetenekli ozana duyduğu saygının sonucudur. Neyzen Tevfik daha önce yazdıklarını *Hiç* adı altında toplamış (1918). Sonraki şiirlerine *Azab-ı Mukaddes* (1949). demiş. Yapıtlarının adları bile insan olarak, varlığının anlamını yansıtıyor. Gerçekten insanın hiçliğine inanır Neyzen Tevfik, ama onun "kutsal bir acı" çektiğinin de ayrımındadır. Aslında tasavvuf düşüncesinde de böyle değil midir bu? İnsanoğlu hem hiç'tir hem yaratım'ın bir parçasıdır. Nitekim, Hilmi Yücebaş, Neyzen Tevfik'le ilgili tanıtmasının başına Mevlâna'nın bir ikiliğini (beytini) alarak, onun bu yönünü vurgulamak istiyor:

Bir gün ruhlar giderler binip ebed atına
Madde sefaletinden mana saltanatına

Bir mana saltanatına inanarak "mütevekkil"ce yaşamış mıdır Neyzen Tevfik? Buna olumlu yanıt vermek çok güçtür. O, "tevekkül"den değil, insanın insanlığın-

Yapıtlar

Neyzen Tevfik

Kimi kişiler vardır, yapıtlarından üstündür yaşadıkları. Dillerde dolanan adları vardır, yaptıkları vardır, unutulmaz anıları vardır. Neyzen Tevfik bunlardan biridir. Hem yaşamış, hem yaşadığını hiçe saymıştır. Herkesin yaşadığının tersi bir yaşamı sürdürmesine karşın, hiç kimseyi yadırgatmamıştır. Hatta hemen herkesin içinde kendi yaşadığına bir imrenme duygusu yaratmıştır. Deli diye "tımarhane"lere düşmesinde bile bir şiir, bir erdemlilik, bir velilik vardır. Onun "tımarhane"ye düşmesi, kendi akılsızlığından mı, yoksa, toplumun, onun aklı karşısında ezilmesi mi? Diyojen'in yüzyıllarca düşündürdüğü bu soruyu, Neyzen Tevfik de düşündürmüştür. Erasmus'un Deliliği Övgü'sünün düşündürdükleri gibi... Kimileri akılsızlıkların mutluluğunu sürerken, kimileri akıllılıklarının acısını çekmişlerdir. Neyzen Tevfik ikinci bölüme giren-

dan ve mutluluğundan yana olmuştur. Bu yönüyle gerçekten doğu dünyasıyla batı insancılığını birleştirmeyi bilmiştir. Alınyazısının karşısına gerçek'i koymayı bilmiştir. Gerçeklik duygusu öylesine varır ki, neredeyse bir başkaldırı biçimine dönüşür:

Ey bana kendini büyük tanıtan
Hâlime bak da varlığından utan

"Hâl" dediği kendi hâli mi, insanlığın hâli mi? Hiç olan Neyzen Tevfik'in çektiği "kutsal acı" budur işte. Kendinden başlayıp gide gide bütün insanlığı saran bunalım. Çünkü bir dörtlüğünde bu insanı kavrayan, ama yerel kalan eleştirisini görüyoruz. Bizim sorunumuz gibi görünüyor, aslında bütün insanlık bu aldatmacanın içinde değil mi?

Kim demiş bizde bir demokrat idare yoktur
Ne demek, olmasa elbet dışarıdan alırız
Sırredip karne usulüyle o gümrük malını
Karaborsaya verir, biz bize benzer kalırız

İnsanımız açısından demokrasi tarihimiz yazılırsa, sonu Neyzen Tevfik'in dediğinden başka mı çıkacaktır? Hep kan borsaya düşmemiş midir demokrasi? Onun adına çeşitli vergiler konmamış mıdır? Demokrasi hemen her dönemde bir "sır" olarak kalmamış mıdır? Neyzen Tevfik'in toplumsal eleştirisi bu sorularda yoğunlaşır.

Hilmi Yücebaş, Neyzen Tevfik'le ilgili bütün bilgileri toplamış. Ancak yapıt, onun kişiliğini yansıtan bir incelemeyi özellikle gerektiriyor. Çektiği acıyı, sürdüğü

yaşamı toplumsal boylam içinde ele alıp değerlendirmek yararlı olacaktır kuşkusuz. Genellikle yaşamı ve anıları çerçevesinde kalan yapıtın eleştirel bir yöntem içinde geliştirilmesi yazınımız açısından çok yararlı olurdu. Buna karşın, bu konuda çalışacaklar için, toplumun Neyzen Tevfik'i tanıması için yerinde bir derlemedir Yücebaş'ın yapıtı.

Halkçı: 12/12/1973

Adnan Binyazar

Altıncı baskıya ulaşan
Neyzen Tevfik kitabını hazırlayan:

Hilmi Yücebaş

Anılarla Ölüler

Neyzen Tevfik

Bir insanı anmanın en iyi yolu da, onu eserleriyle yaşatma çabasıdır sanırım.

Bu yüzden Hilmi Yücebaş'ın hazırladığı Neyzen Tevfik'in anı kitabı beşinci baskıya ulaşmakta, eski yazımızda kalmış eserlerin yeni kuşaklara iletilmesi çalışmasına daha bilinçle girişilmektedir.

Cumhuriyet: 15/1/1974

Rauf Mutluay

Bir Şairin Portresi

Bağımsız Neyzen Tevfik

Sanatçılar veya sanatçı olacaklar arasında belli toplumsal kurallara pek bağlı olmadan yaşayan bir kısım vardı ki, onlara "Bohem" adı verilirdi. Bu yaşayış tarzını tercih edenlere de "Bohem hayatı yaşıyor" denirdi. "Bohem hayatından sahneler" isimli skeçler yazılmış sonra bunlar tiyatro eseri hâline getirilmiş, nihayet 1895'te ünlü İtalyan bestecisi Puccini tarafından operası yapılmıştır.

Bohem tarzında yaşayış Ortaçağa kadar uzanır. O sırada üniversiteden üniversiteye gezen öğrenciler –ki Vagants yahut Goliards adını almışlardı– o zamanın Bohemleriydi denebilir. Aralarında Lâtince konuşurlardı. Paris'in Quartier Lâtin dedikleri semti bu

türden aydın gençlerle dolup taşmıştır. 15. yüzyılda yaşamış olan Fransız şairi François Villon bunların piri sayılır.

18. yüzyılda Bohem hayatı daha da yayılmıştır. 19. yüzyılın Romantizm hareketi bu tarz yaşayışı teşvik etmiş ve büyük şehirlerde sanat toplulukları meydana gelmiştir. Bunların Paris'teki yerleri Monmartre, sonra Monparnasse olmuş, Londra'da Grub Street, Soho ve Bloombsbury'de yoğunlaşmışlardır. New York'ta da Greenwich Willage'i tercih etmişlerdir.

Türkiye'de böylesine bağımsız, başlıca Bohem kimdi?

Olsa olsa Neyzen Tevfik'ti, diyeceksiniz. Aklına estiği gibi yaşayan, aynı zamanda eser veren Tevfik, son demlerini Beşiktaş'ta kendisine ayrılmış olan bir odada geçirmiştir. Fakat ömrü, bütün Türkiye düzeyinde, hiçbir kurala bağlanmadan geçmiş, serveti de koltuğunda taşıdığı ney'den ibaret kalmıştır. İstanbul'da onu tanımayan yoktu. Her aydının zihninde birkaç mısraı kuşaktan kuşağa hâlâ yaşamaktadır

... Edebî yayın dünyamızda birçok şair ve ediplerin hayat hikâyesini en yeterli kalemlerden derleyerek bir "Külliyat" ortaya koymuş bulunan Hilmi Yücebaş, bunlardan Neyzen Tevfik' le ilgili kitabını beşinci defa olarak yayınladı. Her defasında yeni buluşlar ekleyerek vazgeçilmez bir kaynak hâline getirdiği bu biyografik ansiklopedinin bütününü elde etmiş olanlara ne mutlu.

Ayna Dergisi: Ocak 1974

Edebiyat Dünyası

Neyzen Tevfik

Hilmi Yücebaş, hiç kuşkusuz bir çağı aynasında yansıtan zehir dilli bir şairi (bir heccâvı), gelen kuşaklara tanıtmak bakımından büyük iş görüyor. O Neyzen ki, rütbelerin en büyüğü halk sevgisiyle yüreğini doldurmuştur. Devlet hazinesinden maaş almak yerine açlığı, sefaleti seçmiştir ama küçülmemiş, boyun eğmemiş, "Emriniz başım üstüne!" dememiştir. Gelen kuşakların elbette böylesine bir hiciv yazanı tanıması gerekirdi. Hilmi Yücebaş, işte bu güç işi yapıyor. Bir devrin sosyal görüntüsü yanında, yönetim çöküntülerini de yansıtıyor şiirleri hep! Neyzen başka bir ülkede doğsaydı belki heykeli dikilir, adına edebiyat bilginleri, profesörler enstitüler kurarlardı. Bir halk filozofu, bir halk âşığı, bir kötülüklerin alaycısıdır Neyzen Tevfik, bu kıymetli incelemeyi muhakkak alıp okuyun.

Dünya: 3/12/1973

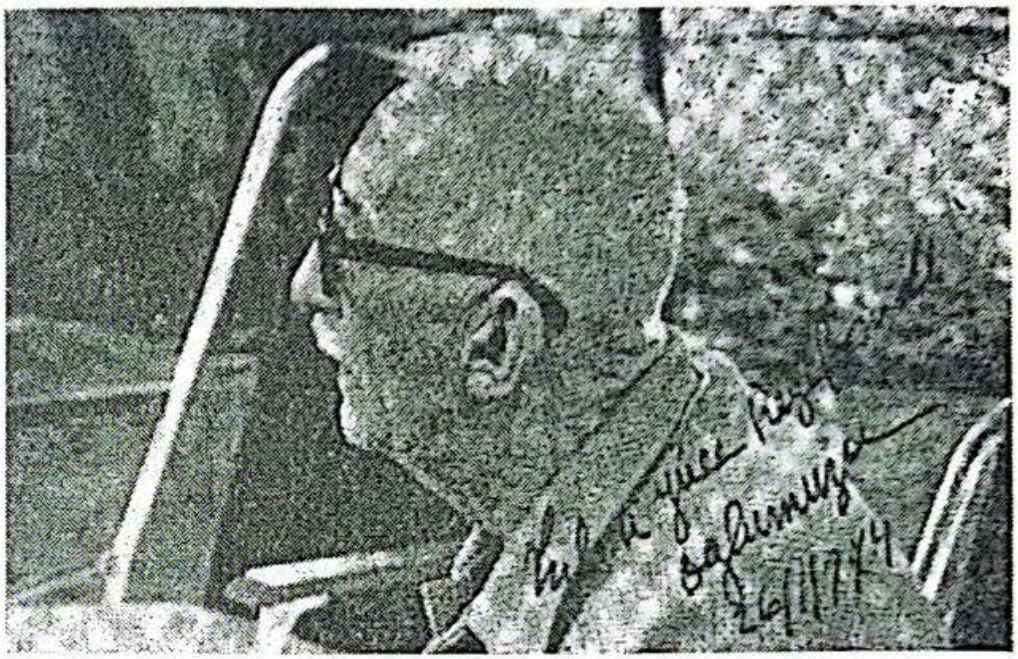
Halim Yağcıoğlu

Neyzen'in Kardeşi de Göçtü

Neyzen Tevfik dostumdu. Harika bir istidattı. Şairdi, hem mükemmel şair! musikîşinastı. Ney üflerdi. Emsalsizdi. Ne var ki, her sanatkâr gibi yalnız kendi için yazar ve çalardı. Canı istediği zaman çalardı. Kimseye minneti yoktu. Tarihin bütün büyük şair ve sanatkârları gibi, sermesi ve serbest bir dehaydı. Böyle olunca da, pek nadir hemcinsleri gibi, derbederdi ve bunların sonucu, zehir gibi heccâv, yani taşlayıcıydı. Tarihte bütün ona benzer şairler böyle olmuştur.

Tevfik'in bir veya iki defa gördüğüm bir muntazam kardeşi vardı. İlim ve irfan sahibi, kıymetli bir ilim adamıydı. Veteriner Doktor Şefik Bey... Şefik Bey Avrupa'da okumuş, dışarı memleketlerde hizmetler görmüş, tecrübeli, görmüş geçirmiş bir zattı. Kuvvetli bir hafızaya malik olduğundan muntazaman takip ettiğini söylediği benim yazılarımdaki bazı yanlışları düzeltmek veya onlardan ilham almak suretiyle cumhuriyet geçmişine ait bildiklerini bana yazardı. Doksan yaşında hâlâ kabına sığamayan bu kıymetli zat, hızını bana yazdığı güzel ve uzun mektuplardan alırdı.

Şefik Bey, ağabeyisi Tevfik'in çırağıydı. Ama bana ondan çok bahsetmezdi. Geçen sene bir yakınını görmek ve kendini göstermek için Londra'ya gitmişti. Dönüşte gazeteye geldi, beni öptü ve Londra'dan bana ışıklı bir lûp, rahat ve kalın yazan bir keçe uçlu kalem, protein alayım diye kuvvetli etsuyu hülâsası ve kulağımı temizlemek için, pamuk uçlu hilâller getirmişti. Ankara'ya döndü. Oradan bir-iki mektup daha aldım

Neyzen Tevfik'in 7 yaş küçük kardeşi rahmetli
Şefik Kolaylı'nın Hilmi Yücebaş'a imzaladığı resmi

ve bundan bir-iki hafta evvel televizyon. Şefik Beyin vefatını haber verdi. Adresini bulamadığım için, taziye bile edemedimdi. Neyzen Tevfik'le büyük bir sanatkâr kaybeden memleket, Şefik Beyle büyük bir düşünür, âlim ve hoca kaybetmiştir. Böylelerinin yeri ilelebet boş kalır.

Evet... Şefik Bey de aramızdan ayrıldı. Hani bir Yemen şarkısı vardır:

"Giden gelmiyor, acep nedendir?" der. Belki de orası bu denî dünyadan daha iyi de ondan...

Milliyet: 7/2/1976

Burhan Felek

Düşünenlerin Düşüncesi

Öncü Bir Türk İnsanını Daha Yitirdik...

Veteriner bakteriyolog Ahmet Şefik Kolaylı'nın ölümüyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında yokluklar içinde ne şekilde başarıyla çalışılabildiğini gösterenlerden biri daha 26 Ocak 1976 tarihinde aramızdan kayboldu.

Onu ilk defa 1969'da *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bakteriyoloji ve Viroloji* adlı kitabımı hazırlarken tanıdım. Veteriner Bakteriyolog arkadaşların ısrarı ile kendisini Ankara'daki evinde ziyaret ettim. Seksen üç yaşındaki bu meslektaşdan fazla bir bilgi alacağımı sanmıyordum; fakat biraz konuşunca parlak bir zekâ, pürüzsüz bir hafıza, güzel bir anlatma gücü ve insan değerini ölçmedeki ustalığı ile zor bulunan bir büyük adamla karşılaştığımı anladım. Kişileri ve olayları derinlemesine ele alıyordu. Veteriner Âdil Bey'den bir mesaî kahramanı gibi söz ediyor. Dr. Refik Bey'i şük-

ranla anıyor, buna karşılık Dr. Remlinger için "Türk Düşmanı" damgasını vurmaktan çekinmiyordu.

Bir Dönemi Canlandırıyor

Hazırlamakta olduğum kitabı bitirmenin bir yurt ve meslek borcu olduğunu, böyle bir kitabın yazılmasını yıllardan beri beklediğini ve Türk Veteriner Bakteriyolojisi ile ilgili anılarını mektuplar hâlinde bildireceğine söz verdi ve sözünü tuttu. Bunlar, dürüst bir tarihçi gözüyle kaleme alınmış ve makine ile yazılan her sahife imzalanmıştı: İçinde bilmediklerimiz vardı; bildiklerimiz ise güvenilen kaynaklardan elde ettiklerimizle tam uygunluk gösteriyordu. O, bir dönemi canlandırıyordu; biz de onu gelecek kuşaklar arasında yaşatacağız.

Ahmet Şefik Kolaylı, 1886 yılında Bodrum'da doğmuştur. Babası 1876 yılında Bodrum'da Rüştiye mektebini kuran Fehmi Efendidir. Asılları Bafra'nın Kolaylı köyündendir.

Öğrenimini sıra ile Bodrum'da Urfa'da ve sonra Vefa İdadisi'nde yapmış, 1907 yılında Baytar Mekteb-i Âlisi'ni bitirmiş. 1909'da Bakteriyolojihane-i Baytarî'ye anlatan olmuş, Dr. Refik (Güran) Beyle birlikte çalışmıştır. 1910 yılında Paris'e gitmiş, Pastör Enstitüsü'nde 1910-1911 dönemi kursuna devam etmiş, "Kolaylı" soyadını burada almıştır. Liyon Veteriner Okulu'nda da bir süre bulunduktan sonra Balkan Savaşı'nın perişan ettiği Türkiye'nin en karanlık günlerinde yurda dönmüştür. Açlık, hastalık, sefalet yalnız insanları değil, hayvanları da kırmaktadır. Baytar Mülâzim-i Sânisi

(Teğmeni) Şefik bu ortamda askere alınmış, başarısından ötürü kısa bir süre sonra mükellef yüzbaşı rütbesiyle Harbiye Nezareti'ne yerleştirilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı başlayıp İstanbul'un düşmanlar tarafından işgal tehlikesi belirince sığır vebası serumunun hazırlanması için Baytar Müfettişi Mazlum Beyin emriyle Eskişehir'de bir handa serum darülistihzarı (hazırlama evi) kurulmuş ve burası Şefik Beyin emrine verilmiştir. Mülkiye Baytar Mektebi içindeki bakteriyolojihanenin serum öküzleriyle aletlerinin bir kısmını alan Şefik Bey, arkadaşlarıyla birlikte, Eskyişehir'e gelmiş, kurumu işletmiş, düşmanlar geri çekilince Pendik'teki kuruluşa müdür olan Nikolaki Bey öteki arkadaşlarıyla geri dönmüştür. Daha sonra Eskişehir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine Şefik Bey kurumu Kırşehir'e ve oradan da Etlik'e taşımış ve buradaki müesseseyi kurmuştur. Bu kurum 1970'lerde Türkiye'nin en iyi bakteriyoloji enstitülerinden biridir.

Neyzen Tevfik

İstiklâl Savaşı'ndan sonra Şefik Bey Pendik Bakteriyolojihanesi'ne müdür olarak atanmış ve bu görevde 1939 yılına kadar kalmıştır. 1939-1945 yıllarında Tarım Bakanlığı Teftiş Heyeti'nde çalışmış, 1946 -1951 yıllarında Tarım Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığında bulunmuştur.

Şefik Beyin sığır vebası, tavuk kolerası asası, antraksta teşhis, çiçek aşısı, Anadolu keçilerinin plöro-paömonisi konularında çalışmaları vardır.

Bakteriyolog Ahmet Şefik Kolaylı, ağabeyi Neyzen Tevfik'e, onun anılarına ve eserlerine büyük önem vermiştir. Türk ansiklopedilerinin hepsinde bugün Neyzen Tevfik Kolaylı'nın adı bulunuyorsa, bu başarıda, ansiklopedilerimizde adı olmayan Şefik Beyin payı büyüktür. O, bütün hayatı boyunca Neyzen'in koruyucu meleği olmuştur. Merhum Şefik Kolaylı inançları için savaşmasını ve hatta tehlikeye atılmasını bilen bir insandı. Burada yalnız iki örnek vereceğiz.

Balkan Direnci

I. Balkan Savaşı arasında askerlerin beslenmesi bozuk ve özellikle proteince yetersizdi. Öte yandan, sığır vebası hayvanlar arasında salgın hâlindeydi. Yakalanan sığırlara bir şey yapılamıyor ve bunlardan yararlanılamıyordu. Sığır vebasının insanda hastalık yapmadığını bilen genç Teğmen Veteriner Şefik, hastalanan hayvanların kesilmesini ve bunların etlerinin kavurularak askere yedirilmesini teklif etti. Bu öneri, hasta hayvan etinin insanlara yedirilemeyeceği itirazıyla reddedildi. Bunun üzerine genç veteriner, "Bu hayvanları yiyen tek bir insanda hastalık çıkarsa beni kurşuna dizin!" diye diretti ve önerisini kabul ettirdi. Böylece askerlerin protein ihtiyacı karşılandı. Edirne'nin Bulgarlardan kurtarılmasında bu direnişin hiç etkisi olmadığını kimse öne süremez.

Yokluklar İçinde..

II. İstiklâl Savaşı'ndan sonra gayrı Müslimlerin işten çıkarılması başlamıştı. Şefik Beye onay için gelen

bir belgede, Muallim Nikolaki Mavridis'in işine son verilmesi bildiriliyordu. Şefik Bey bunu onaylamayacağını ve ısrar edilirse istifa edeceğini bildirdi. Prof. Nikolaki Mavridis (Mavroğlu), kendisinin bakteriyoloji hocasıydı; bakteriyolojihanede müdür muavini ve sonra müdür olarak sadakatle çalışmıştı. Bakkal köyü Rumlarının Pendik'teki kurumu yakmasını önleyen, o idi. Etlik Bakteriyoloji Enstitüsü kurulurken İstanbul'daki aletleri düşmandan gizlice Ankara'ya o yollamıştı. Şefik Bey diretti; göreve son verme işi durduruldu. Muallim Nikolaki Mavroğlu, Pendik Bakteriyolojihanesi'nde Türkiye Cumhuriyeti döneminde yıllarca müdür muavini olarak çalıştı. Altmış beş yaşında bile emekliye ayrılmasına izin verilmedi; görevi altmış sekiz yaşına kadar uzatıldı.

Veteriner Bakteriyolog Şefik Kolaylı yokluklar içinde kurumların taşındığı, kurulduğu, fedakârlıklarla işletildiği ve gelecek kuşakların daha iyi çalışmaları için hazırlıkların yapıldığı bir dönemin yiğit öncülerindendi.

Ruhu şad olsun!.

Milliyet: 8/2/1976

Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat

Neyzen Tevfik için

Neyinden yıldız yıldız nağmeler, kaleminden şimşek şimşek mısralar dökülen bu coşkun sanat adamı neden edebiyatı fetheden bir şöhret olmadı? Kaderi ipek bir kumaş gibi işleyen büyük aksiyon adamları yanında, ruhu ipek bir kumaş gibi örseleniveren faniler

var. Gönülleri meçhulün ve erişilmezin özlemiyle tutuşan bu ezeli mağlûplar için, dünyamız tahammül edilmez bir gurbettir. İbrahim Peygamber gibi, kucağına fırlatıldıkları ateş denizini –hem kendileri hem de gelecek nesiller için- bir gül bahçesine çevirebilen pek nadir... Kamusun ölü ve renksiz kelimelerinden pırıl pırıl ve dipdiri bir kâinat yaratabilmek yavuz bir irade, yalçın bir sabır ve geniş bir kültür işi...

Hicvin bir giyotin bıçağı kadar keskinleştiği çağlar var: Jüvenal'in kalemi Sezarların sırtında şaklayan bir kamçıdır. Dante'nin "Cehennem"i, kutsal kitaplarınkinden çok daha korkunç... Tarih mahkemesinin verdiği idam hükümlerini çok defa hiciv infaz eder; bazen de tarih susar, hiciv konuşur. Zalimlere ecel teri döktüren o intikamcı ilâhe, dem olur içli bir anne kadar munisleşiverir ve bir Don Kişot yaratır. Doğuda hicvin salaş tiyatrolarındaki kaleler gibi köksüz oluşu, bir dava temeline dayanmayışındandır. Şairin kanı ile imzalamaya yanaşmayacağı hicivler, asırların mahkemesinde birer yalancı şahit kadar itibarsızdır. Namık Kemal'in hayatından Magosa'yı çıkarın, *Hürriyet Kasidesi* sönükleşiverir. *Hân-ı Yağma*'yı ancak hân-ı yağmada ziftlenmeyen biri yazabilirdi.

Neyzen'in hayatı akliye koğuşlarıyla meyhane masaları, cinnetle deha arasında mekik dokumakla geçti. Gelenekler onun serazat ruhunu çelik bir korse gibi sıkıyordu. Hayalinin geniş katları, sokaktaki insanlar gibi yürümesine, günahlarıyla zaafları, büyük ve bâkir ruhların kanat çırptığı göklere yükselmesine engel oluyordu. Şarklıydı: Derisine saman doldurulan Mansur-

ların hatırası elbette rüyalarını zehirleyecekti. Don Kişot'un azamet ve asaleti, şerri kılıç kuvvetiyle yenebileceğine inanmasından gelir. Bu nikbînlik yoktu Neyzen'de... Onda ne Fikret'in feragatkâr ruhu, ne Akif'in karakter salâbeti, ne de Namık Kemal'in zorlu iradesi vardı. Mısralarını şimşeğe benzettik; yıldırımı olmayan bir şimşek... Yani havaî fişeklerin fâni pırıltısı... Lombroso bu hasta zekâları bir hekim soğukkanlılığı ile otopsi masasına yatırır. Neyzen'deki tezatların psikolojik köklerini merak edenler L'Homme de Génie'yi okusunlar. Biz coşkun zekâsını alkol kadehlerinde boğan bu hasta şairin hatırasını daima şefkat ve sevgiyle anmaya devam edeceğiz.

Kadıköy: 20/12/1957

Cemil Meriç

Neyzen'in Cemaati

Sinan Paşa Camisi -içiyle dışıyla- ana cadde, karşıdaki Barbaros Meydanı, bütün kahveler, kıraathaneler tıklım tıklım. Her gelen otobüs, tramvay, otomobil katarları, bu kalabalığa yeni insan yığınları döküyor.

Neyzen'in huzurundayız. Bu kalabalık, onun cemaatidir. Kimler yok ki!.. Başta vali hasta döşeğinden kalkıp gelmiş. Muavinler, daire müdürleri, kalbur üstü memur sınıfı... Sonra, üniversite kadrosu, profesörleri, talebesiyle orada. Edebiyat ve sanat adamları, isim yapmış büyük şahsiyetler, her biri yolunda yeni fetihlere, yeni ganimetlere ermiş meşhurlar, şairler, romancılar, münekkitler, sahne adamları... Sonra musikî çev-

remiz, dergâh erenlerinden sokak kemancılarına varıncaya kadar hepsi orada.

Bunlardan başka sarhoşlar, esrarkeşler, ayyaşlar, serseriler... Onlar da derlenmiş, toplanmış, kılıklarını düzeltmişler "Neyzen Baba"nın tabutuna sarılmışlar. Tevfik'in cenazesi altında ise işte bütün bunlar yan yana, omuz omuza birleşmişlerdi.

İnsanlar arasında bu kadar büyük bir ahengi, ancak camide bulabilirsiniz. Cenaze arabası kenarda kaldı. Tabut, bir an içinde havalandı. Parmaklar üstünde yüzmeye başladı. Yüreklere hâkim olan duygu gam değil, keder değil. Ağlıyoruz ama gözyaşlarımız âdeta ruhumuzu yıkıyor.

Kartal yolunda, binlerce kişinin ağzında hep o var. Onun zekâsından bir şimşek, onun nüktesinden bir kıvılcım, dudakları süsleyip aydınlatıyor.

Vali bu göçüşü:

– Bir yanardağ söndü, diye tarif etti.

Tevfik için söylenen sözlerin en güzeli de galiba budur. Gerçekten Neyzen, bir yangındı, bir yanardağdı. Başında kanlı sorgucu, gönlünde derin derin uğuldayan gümbürtüleri, lâv şeklinde püskürttüğü hicivleriyle, o tam manasıyla bir yanardağdı.

Yalnız, bir tek son nefesin onu söndürebileceğine inanılamaz Bu "lâv"dan mısralar, "ateşîn"liklerinden hiçbir şey kaybetmeden geleceğe ulaşacak, gelecek nesillerin de ruh fatihi olacaktır.

Vakit: 2/2/1953
Hakkı Süha Gezgin

Neyzen'in Kabri Başında

"Kartal" tepelerine bir kâinat gömdük!

Son sünihâtı arasında belki en kuvvetli, en içli parçası veya "Âmentü"sü sayılan şu mısraları, Neyzen, son günlerinde sanki virt edinmişti:

Yokluğumla aşikârım, ehl-i beyte aidim
Secdemin şeklindeki ism-i Muhammet şahidim

Neyzen, iştihâd ediyor:

İsm-i Muhammet şahidim!

Geçenlerde yanımda, gözlerinden yaş dökerek volkan gibi taşan, gürleyen bir gönül vecdi içinde:

Vallahi Mü'minim! Sen şahit ol!

diye imanını tazelemişti.

Bu defa da "İsm-i Muhammet"i şahit tutarak ahd ü peymân ediyor.

Ben, bu koca adamın, hakikaten çok müstesna olan o erişilmez şahsiyet ve mazhariyeti hakkında, bilhassa şu müşahhas belâgatinin azameti önünde söylenilecek her sözü zait ve lüzumsuz görüyorum.

Onun kabrinin başında huzur-ı maneviyetinde yine kendi sesiyle, ona kendi diliyle seslenmek, bana daha uygun geliyor. Zaten ıstıraplı saatlerinde o da tekrar ederdi:

Rû siyahım, pür günahım, yok yüzüm Peygambere
İstemem bir türlü gitmek böyle rûz-i mahşere
Eylerim belki tesadüf der iken bir rehbere

Düşmüşüm elsiz, ayaksız âsitân-ı Hayder'e
Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali

İktibas-ı feyz mihr-i münîrinden senin
İşte ettim âsitân-ı aşkına vaz'-ı cebîn
Dergehinden boş çevirmezsin beni kalbim emin
Daima ağlar, yanar bedenim zar u hazin
İşte benden yüz çevirdi aşinalar büsbütün
Bir enîsim kalmadı endişeden başka bugün

Destgîrim Neyzen-i bîçareyi bir dem düşün
Nur-ı çeşmin ol imâmeyn-i güzîn başı içün
Merhamet et hâlime her şeye agâhım Ali
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali
Mübtelâ-yı sayyiâtım ya Ali senden meded

diyen Safvet Paşa bile bunları imrenmeden okuyamaz.

Defninden sonra Mevlevî Şehzadesi Gavsi Baykara, "nısfiye"siyle içli bir taksim etti. Mahzun kalpleri, daha hazin, daha derin âlemlere götürdü. Sonra yine o üstat elin, o usta "ney"in idaresi altında İzmirli Şeyh Mustafa Selâmi'nin emsalsiz bir na't-ı şerifi olan:

Bir muazzam padişahsın ki kulundur cümle şah
Kurb-ı ev ednâda kuruldu senin içün tahtgâh

tevşihini okuduk. Neyzen'in dağlardaki yüksek ruhuna, Neyzenkârî bir tuhfe yolladık. Bunu Yunus'un, saba üzerinden bestelenmiş:

Gelin ey âşıklar gelin hû Mevlâm hû!

ilâhîsi takip etti.

En sonunda da yine Mevlevî usulüne göre ağır "İsm-i Celâl" ile başlayıp hızlı ve kısa bir "İsm-i Hû" ile biten kabir gülbankı çekildi; tesiri de ruhlara işledi.

"Neyzen-i Azam"ın bu suretle miraç eden ruhu, a'lâ-yı illîyyin'e pervaz eyledi. Bu ilâhî bando çok yerindeydi. Semavî bir konser tadıyla dinledik.

Lâkin sırası gelmişken şunu da açıklamak lâzım gelir ki:

Neyzen'in gençliğinde, İzmir Mevlevîhanesi'nde, pek kısa bir müddetle de Galata ve Kasımpaşa Mevlevîhanelerinde, -nay ve mutrib dolayısıyla- Mevlevîlikle ilgili olduğunu biliyoruz. Fakat "tesis" edildiğine dair malûmatımız hemen hiç yok gibi. *İkrarnâme*'sinin yazıldığı 1318'de ise, Sütlüce Bektaşî Tekkesi şeyhi merhum Münir Baba'dan nasip aldığı "ikrarlı" bir Bektaşî muhibbi (dervişi) olduğu kat'î ve sarih...

Ufûliyle muhakkak ki bir devir çöktü. Fikirde, şiirde, nay'da ve nehhâda bir kal'a yıkıldı. Allah, ruh-ı revânını şad ü handan etsin. Hanedan-ı nübüvvete ilhak eylesin. Allah, eyvallah.

En Son Dakika: 31/1/1953
Cemalettin Server Revnakoğlu

Eşsiz Neyzen'den Mezarsız Mozart'a

Neyzen Tevfik için, kardeşi Şefik Kolaylı'nın, Ankara'da Küçükesat tepelerinden birinin üstündeki evinde

okunan mevlitten geliyorum... Bu mütevazi köşede Peygamberimizin doğumunu ve miracı, Süleyman Çelebi'nin ruhundan dinledik. Bütün Mü'minlerle beraber rahmetli Neyzen Tevfik'e de fatihalar okuduk. Sonra Neyzen Tevfik söze, daha doğrusu sese ve nefese başladı. Neyle bir rast, bir ferahnâk; nısfiye ile bir bestenigâh taksimi. Ne inleyiş, ne yalvarış ve ne coşuş!.. Neyzen, bu defa kendi kendine mevlit okuyordu.

Belâ-yı dehre karşı eyleyip temkinimi tahsin
Dehân-ı hayret açmış şeş cihetten beytü'l-hazen

Onun bu beytini içimden tekrar ede ede zamanın belâlarına karşı direnip dayanmasını beğendiği için dört yanından hayret ağzını açmış hüzün evini gözümün önüne getire getire Kavaklıdere'ye vardım.

Burada bambaşka bir çevre. Ankara'nın en güzel Türk evindeyiz. Pek kıymetli sanatkârlarımız piyano ile, klarnetle, fagotta, kemanla, viyola ile, viyolonsel ile, obua ile Mozart'tan çalışıyorlar. Neyzen'in ölümünden Mozart'ın doğumuna... Her güzelliğe gönlünü –yanık, fakir bağrı gibi– açmış, bu sarhoşken bile ayık ve uyanık Türk musikî yaratıcısı elbette Mozart'ı sevmiş, takdir etmişti. Kaç defa ağzından işitmişimdir: "Biz onlar gibi yapamadık!" der ve arkasından bütün nefesini ve esrar dolması gibi içine çekip sonra dışarı vererek "ah" ederdi.

Bu böyle ya; fakat eminim ki, Mozart da onun, yüzünün rengi kadar sarı, ince bir kamıştan çıkardığı ilâhî nağmeleri dinleseydi mutlaka bir iki damla gözyaşı döker, beşten otuz beşe, hangi yaşta olursa olsun, bir Türk sonatı bestelerdi. Buna inanıyorum. Çünkü Mo-

zart, gözleriyle görmemiş, kulaklarıyla işitmemişken, bir zamanlar memleketi olan Viyana dolaylarına yanaşmış Türk süvarilerinin nal seslerini ve mehterlerin ihtişamlı ve gümbürtülü ahengini Türk marşında bu derece başarıyle yaratırsa bizzat işittiği bu kalp feryadlarına nasıl kayıtsız kalabilirdi? Büyük sanatkârlar, sırdaştırlar. Birbirlerini duyarlar, birbirleriyle dertleşmesini bilirler.

Neyzen Tevfik evsizdi, Mozart mezarsızdır. Gönüllere girebildikten sonra bu türlü mahrumiyetlerden ne çıkar?

Cumhuriyet: 5/2/1956
Hasan Âli Yücel

Geçmiş Günlerden Bir Yaprak:

26 Nisan 1943 günü Naşit Bey, hastanede yatarken, ziyaretçiler arasında Neyzen Tevfik'in de geleceğini öğrenince karısı Amelya Hanıma:

"Aman hanım.. Çabuk benim sünnetlik kıyafetim!. Takkem ve entarim!.." diye rica etmişti. Dertli gözlerle odasına giren ziyaretçileri Naşit Bey sünnet çocuğu kıyafetinde kabul ederek onlara dertlerini unutturmuştu. Başında karısı Amelya Hanım Neyzen Tevfik, doktoru ve hemşire...

El Değişti

Atatürk vefat edip cumhurbaşkanlığına İnönü seçildiği zaman Neyzen merhuma "Ne olacak?" diye sormuşlar. Ünlü hicivcimiz şöyle cevap vermiş:

Neyzen Tevfik'in büyük komedi sanatkârı
Naşit Beyi hastanede ziyareti

Türkü yine o türkü
Sazlarda tel değişti
Yumruk yine o yumruk
Bir var ki el değişti

1938

Şefik Kolaylı, Ağabeyi Neyzen'i Anlatıyor

Hoca Fevzi Efendi ve Neyzen Hafız Tevfik

Kartal'daki mezarlıkta defni sırasında iki kişi yanıma geldi. *Vakit* gazetesi yazarı Hakkı Süha Gezgin'le yanyana idik. Bana yaklaşan kişi: "Biz Dibistiyani İraniyan Okulu öğretmenlerindeniz. İran edebiyatına hakkıyla vâkıf olan ağabeyiniz Neyzen'in ölümünden çok müteessiriz. Taziyelerimizi sunarız." dedi.

Onlar yanımızdan ayrıldıktan sonra Hakkı Süha Beye "Bunlar ne münasebetle buraya gelmişler?" diye sordum. "Neyzen Fars dilinin sayılı kişilerindendi." diye cevap verdi. Ertesi günkü *Vakit* gazetesinde de şunları yazdı:

"Neyzen yazdığı Farsça şiirleri, Sultanî Mektebinin Farsça hocası olan Fevzi Efendiye götürüp okutup düzelttirmiş. Hoca yazıları o kadar düzeltirmiş ki, baştan aşağıya çizermiş. Tevfik de buna çok içerler amma bir

şey söylemezmiş. Birgün yine hocaya bir şiir götürmüş. Fevzi Efendi düzeltmeye kalkınca da, "Affedersiniz hocam, ben yanlışlıkla Hafız Şirazî'nin şiirini getirmişim." deyince, Fevzi Efendi fena hâlde kızmış ve Tevfik'i kapı dışarı etmiş."

1903 yılına kadar başında yeşil sarık, arkasında cübbe taşıyan Neyzen'e o zamanlar İzmirli Hafız Tevfik derlerdi. Oysa o hafızlığa çalışmamıştır. Buna rağmen Kur'an'ı, hafız denecek kadar ezbere bilirdi. O zamanlar doldurduğu bazı plâklarda "Neyzen Hafız Tevfik" diye yazılıdır.

Neyzen ve Şefiknâme

Ölümünden iki yıl önce birgün ağabeyime gittiğimde elinde bir kitap gördüm. "Bu nedir?" diye sordum. "Buna *Şefiknâme* derler. Bunu bugün, İstanbul'da anlayacak ya bir, ya da iki kişi zor çıkar!" dedi. Daha sonraları, Tevfik'in çok sevdiği bir kişi olan ve değerli bir bilim adamı olan Beğlikçi Nasır Beyin oğlu eski Posta Nazırı Haşim Beyin ziyaretine gitmiştim. Tevfik'i sordu, "Ne âlemde?" dedi. Selâmını ilettikten sonra *Şefiknâme* adında bir kitap okuduğunu ve bunu anlayacak ancak birkaç kişinin çıkacağını belirttiğini söyleyince Haşim Bey "Doğrudur, bunu bugün Tevfik'ten başka anlayacak kimsenin olabileceğini sanmam." dedi. Tevfik'in aylarca içmediği ve bu süre içinde devamlı okuduğu zamanlar olurdu. Edebî, felsefî, sosyal ve tarihî okumadığı eser pek azdır.

Abdülbaki Gölpınarlı bir gün söyle bir şey anlatmıştı:

"*Mevlâna*'yı yazdıktan sonra Neyzen'e verdim. Birkaç gün sonra uğradığımda eseri okuduğunu, bazı yanlışlar olduğunu, bunların altlarını kalemle çizdiğini anlattı. Baktım ki gerçekten gözümden kaçmış. Hayretler içinde kaldım."

Çalışması, Şiir Yazması

Çalışması, şiir yazması bu içmediği zamanlarda daha verimli olurdu, içmesinden bazen takazede bulunurdum. O zaman bana şöyle derdi:

"Sen hiç kalafat yerine gittin mi? Orada gemiyi karaya çekerler. Sonra altındaki deniz içine giren yerlerine ateş tutarlar. Bu ateş, tahta içine girmiş olan kurtları öldürür. Ondan sonra boyalarlar. Ve denize salıverirler. İşte ben de aynı şeyi yaparım. Zamanı geldi mi herhangi bir sebep altında içerim. Bu bir çeşit kalafat demektir. İçki, vücudumdaki ölmüş hücreleri dışarı atar. Ondan sonra içkiyi bırakır, perhizime devam eder ve yepyeni bir adam olurum."

Hoca Musa Kâzım Efendi, Talât Paşa ve Neyzen

Mısır'dan geldiğinde hocası Musa Kâzım Efendi İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenlerindendi. Tevfik'e "Seni Dahiliye Nazırı Talât Beye götüreyim. Sen de siyasî mağdurlardansın, sana bir vazife versin." der ve ısrar eder. Tevfik de kabul eder. Nazıra giderler. Talât Bey bu cemiyetin en nüfuzlu kişilerindendi. Tahsili ortaokuldu. Hoca Musa Kâzım Efendi, Talât Beye Tevfik'in öğrencisi olup çok zeki ve bilgili olduğunu söyle-

yerek, Mısır'a kaçtığını ve idama mahkûm edildiğini belirtir ve onu bir hayli över. Talât Bey, Tevfik'e "Hangi mektepten mezunsunuz, âli tahsiliniz nedir?" diye sorunca Tevfik, "Zatıâliniz hangi mektepten mezunsanız, ben de oradan mezunum." der. Musa Kâzım Efendi çok mahcup olur. Talât Beyin yanından çıkarlar. Hoca, "Yaptığını beğendin mi, Tevfik? Çok mahcup oldum" deyince Neyzen de "Hoca Efendi, yalan mı söyledim, bunda kızacak ne var?" der ve Babıâli'nin orta salonunda münakaşa ederler.

Maddiyata Değer Vermezdi

Neyzen maddiyata hiç değer vermezdi.

"Ben paralı olsam, konforlu bir yerde otursam, ne çalabilir, ne de yazabilirim. Acı benim sembolümdür. Görmüyor musun, Allah bütün zevkleri acıda toplamıştır. Alkol, morfin, eroin, kokain, kahvedeki kafein, çaydaki tein, bunlarda hep zehir vardır. Daha ilerisine gideyim mi? Hatta aksülümen denilen süblimeyi, hiç şakası olmayan en müthiş istiriktinini yutanlarını çok gördüm. Bırak bunları, diğer zevkler de böyle değil mi? Ne demiş şair:

Kimi vicdana dokundu, kimi cism ü cana
Dünyada zevk namile ne yaptımsa peşîman oldum
Yazılmış alnına her ne ise fi'lin reddi nâ-kabil
Hüner şu defter-i âmâli, hoşça dürmektir
Misaddaktır bu dava ta ezelden mühr-i hikmetle
Cihana gelmeden maksat şu tatbikatı görmektir

Sen bana istikbalimden bahsediyorsun. Yani demek istiyorsun ki mangır biriktir. Benim için bu bahis mevzuu değildir. Ben esasen haneberduş sayılırım. Yukarda dedim ya, ben konfor içinde yaşasam, çoktan ölmüştüm bile... Bırak bunları... Ben İstanbul'da herhangi bir evin kapısını çalsam, ya anası, ya babası, ya dayısı, amcası, hülâsa birisi tanıdık çıkar. Bana çorbamı verirler. İcap ederse çamaşırımı yıkarlar. Ben bankadan bile zenginim" derdi.

Çocukluğundan beri tasarruf nedir bilmezdi. Verilen harçlığı hemen harcar, onu bitirmek için sanki bir kuvvet onu itelerdi. Birinci Dünya Savaşı'nda Askerî Müze'yi açan Muhtar Paşanın yanına asker olarak vermişlerdi. Tevfik herhangi bir meseleden Muhtar Paşa ile kavga eder ve çıkar giderdi. İstanbul Merkez Komutanı Albay Cevat Bey zamanın namlı askerlerinden biri idi. Tevfik'i çok sevdiğinden Muhtar Paşa ile Neyzen'i barıştırırdı. Bu durum sık sık tekrar ederdi. Mehter takımını paşa ile birlikte kurmuşlardı. Tevfik buraya o zamanın en meşhur zurnacısı Arap Emin'i de almıştı. Arap Emin gibi zurna çalan birinin bir daha dünyaya geleceğini sanmıyorum. Zurnada peşrev olmaz deyimlerini yalancı çıkartırdı. Tevfik de mehter takımında nısfiyesi ile bir çeşit maystroluk ederdi.

İlk defa kurulan mehter takımı İstanbul'da dilden dile gezen bir çeşit millî orkestra hâlini almıştı.

Birinci Dünya Savaşında müttefikimiz olan Alman Hükûmeti'nin Romanya'yı istilâ eden kuvvetlerinin komutanı Mareşal Van Makenzen ve kendisine Boğazi-

çi'ndeki yalısında bir ziyafet veren Başkumandan Vekili Enver Paşa, buraya mehter takımını da çağırmıştı. Neyzen, mareşalin dikkatini çekmiş, Tevfik'teki nısfiyeyi almış, evirmiş çevirmiş yüzünde beliren bir çeşit merakla iade etmişti.

Bundan haberdar olan Sultan Reşat, Neyzen'i görmek istemiş ve Neyzen de Emniyet Umum Müdürlüğü Siyasî Büro Şefi Tevfik Hadi Beyle birlikte saraya gönderilmişti. Sultan Reşat, Neyzen'in ney'ini dinlemiş ve memnun kalmıştı.

Şimdi Tevfik Hâdi Beyi dinleyelim:

"Saraydan çıkarken bir kırmızı atlas kese içinde para verdiler. Saraydan ayrıldıktan sonra araba içinde parayı saydım. 30 sarı lira idi. Galata'da sokaklar içinde Rumeli'den gelmiş birçok göçmen arabaları vardı. Neyzen arabayı durdurttu. Ben bir ihtiyacı var sandım. Bir de baktım ki göçmenlere para dağıtıyor. Yanına gidip, Tevfik ne yapıyorsun, biraz da kendine bırak diyene kadar o paraları dağıtmıştı bile."

Yeni Tanin: 1966

Şefik Kolaylı

Türkiye'de İlk Gramofon ve Neyzen'in Plâkları

Gramofon İstanbul'a 1900 senesinde gelmiştir. Bunun ticaretiyle meşgul olan başlıca müessese Veznecilerde Necati ve Memduh biraderlerdi. Daha sonra Sirkeci'de Hafız Âşir...

Bir gün Sirkeci'den geçiyordum. Gülistan Plâk mağazasının önünde iken mağaza sahibi Hafız Âşir bey, "Şefik" diye seslendi. Mağazaya girdiğimde, "Sorma başıma gelenleri" diye sızlanmaya başladı ve aramızda şu konuşma geçti:

– Şefik, başıma gelenleri biliyor musun?

– Hayrola Hafız!

– Plâk doldurmak için Avrupa'dan adamlar getirttim. Neyzen'e de filân gün filân saatte geleceksin, plâk dolduracaksın, dedim. Âletler kuruldu, birkaç sazende ve hanende geldi plâklarını doldurdular, gittiler. Ney-

zen'i beklediğimiz sırada seninki körkütük, sarhoş mu sarhoş, kendini bilmeyecek derecede geldi... Şaşırdım kaldım. Adamlar aletlerin başında hazır bekliyorlar... Perişan bir hâldeyim, düşündüm, bu kadar masrafın altına girmişim, Neyzen'e çalmasını söyledik. Çaldı, fakat plâklar maskaraya döndü...

Hafız Âşir, bu konuşmadan sonra tezgâhtara dönerek, "Haydi İbrahim Efendi şu plâkları çal da Şefik Bey dinlesin" dedi. Plâklar çalındı. Hakikaten rezalet denecek bir ney sadası...

Epey sonraydı. Bahçekapı'da Büyük Postahane'nin önünden geçerken, bir Musevînin geniş, sele denilen bir sepet içine yığdığı plâkları avaz avaz bağırarak sattığını görmüştüm:

– Haydi efendiler, rakıdan çatlayan Neyzen Tevfik'in plâkları 50 kuruşa... Bir daha bulamazsınız, rakıdan çatladı, öbür dünyaya gitti.

Selenin başında büyükçe bir kalabalık, ucuz ve iki parçadan ibaret olan plâkları kapışıyordu. Ben de iki tane aldım. Zaten evvelce dinlemiştim. İçmediği zamanlar Pendik'e bana gelirdi. Bir gün yine gelmişti, plâkları ona çaldım, gözlerinden yaş gelircesine kahkaha ile güldü; çünkü bunlar hakikaten gülünecek kadar falsolu ve saçma idi..

Musikî Mecmuası

Şefik Kolaylı

Neyzen'in Hayatı ve Maceraları

Büyük üstadın bende kıymetli yadigârı olarak kalan ve kendisi tarafından dikte edildiği gibi neşredilen hatıralarına ait notların dercine tekrar başlamadan evvel, onu nasıl tanıdığımı ve bana bir nüshasını verdiği *Azab-ı Mukaddes*'in kapağına kendi el yazısıyla "Gönlümün, ruhumun derinliklerinin aşinası" sıfatını izafe ve imza etmesine saik olan mazhariyete nasıl eriştiğimi anlatayım:

İkinci şubede sivil komiserdim. Sonradan İstanbul polis müdürü, bilâhare de Çanakkale valisi iken emekliye ayrılan Sayın Fehmi Vural, o tarihte III. Şube müdürü bulunuyordu. "Seni istiyor." dediler, odasına girer girmez:

– Sen Neyzen'i tanırsın değil mi, diye sordu.

– Evet, şahsen tanırım, cevabını verdim.

– Şimdi yanına bir iki arkadaş alarak Sirkeci'deki İş-

tayburg (hâlen İstanbul Lokantası olan yer) Birahanesi'ne git. Neyzen galiba yine fayrabı vermiş ve bir şeye kızmış ki yanına kimse sokulamıyormuş. Onu oradan kaldır, bir otomobile bindir ve Bakırköy Akıl Hastanesi'ne götür. Başhekime telefon ettim, bekliyor.

Emrin veriliş tarzına ve mahiyetine göre Sirkeci'ye koşmam lâzım geldiğini anlayarak yanından çıkmaya hazırlanırken:

– Sakın incitmeyiniz, güzellikle ve hürmetle muamele ediniz, diye ilâve etti.

Yolda hem hızlı adımlarla Babıâli yokuşunu iniyor, hem düşünüyorum. Şube müdürümüzün hürmet göstermemizi istediği adam, nihayet cam çerçeve kırmış, tımarhaneye götürülmesi icap eden bir sarhoştu. Ya kalkmaz direnir veyahut bana da çatmaya kalkışırsa ne yapacaktım? Esas olan verilen direktifti. Şu hâlde omuzlarıma zor bir vazife yükletilmişti. Birahanenin antresindeki koridoru yürürken adımlarım geri geri gider gibiydi. Mevsim yaz olduğu için salonun kapısı açık duruyordu. Evvelâ çekinerek başımı uzattım, koca salonda kimsecikler yoktu. Karşıya rastlayan mutfak kapısında –korkudan olacak- birbirinin arkasına sıralanmış garsonlardan en öndeki bana, işaretle iç salonu gösteriyordu. Bir iki adım daha atınca, heybetini hâlâ unutamadığım, şahane bir manzara ile karşılaştım. İç salonun tam ortasındaki masada, yeleleri kabarmış bir aslana benzeyen Neyzen, oturmuş, kıvır kıvır saçlarıyla müzeyyen başı hafifçe öne eğik, sağ kolunu yanındaki iskemlenin arkalığından sarkıtmış, kendi kendine

konuşuyordu. Söylediklerini anlamakla beraber o an için etrafıyla alâkasını kesmiş ve kendi âlemine dalmış olduğu belli idi. Ayaklarımın ucuna basarak -itiraf etmeliyim ki korka korka- sağ tarafından yanına yaklaştım. O sanki beni görmüyordu, duymuyordu. Nedense birden içimdeki endişenin yerini, nereden geldiğini anlayamadığım bir şefkat ve hürmet hissi almıştı.

İskemleden sarkan sağ elini hafifçe tutarak dudaklarıma götürdüm ve öptüm.

Sanki bunu bekliyormuş gibi, hiçbir ürkeklik eseri göstermeden yavaş yavaş kaldırdığı başını bana çevirdi. Gözlerini gözlerime dikerek uzun uzun baktı. O baktıkça, ben kendimi esrar dolu bir ummanın derinliklerine yuvarlanıyormuş gibi hissediyordum. Birkaç saniye süren bu bakış bana ter döktürecek kadar uzun gelmişti. Nihayet o gür ve davudî sesiyle konuştu:

– Sen kimsin?

– Muhittin...

Yüzünde belli belirsiz bir gülümseme dolaştı ve sonra:

– Arabîliği de var mı, diye sordu.

Korkudan veya ne söyleyeceğimi bilmemekten, hiç cevap veremedim. O, bu sefer aşikâr ve manalı bir tebessümle:

– Var, dedi ve ağır ağır devam etti. Hoş geldin Muhittin Arabî! Zaten ben de seni bekliyordum. Beni bu meyhaneden alıp götürmeye geleceğini biliyordum. (Sonra, birdenbire...)

– Cibril'e vekâlet mi ediyorsun yoksa sen, diye yüzüme uzun bir nazar daha atfetti ve yerinden kalkmaya davranarak:

– Haydi götür beni, dedi. Kendi kendine kalkacak mecali olmadığını anlayarak koluna girdim. Kapıda otomobilin hazır olduğunu uzaktan işaretle bildirmeye çalışan arkadaşıma, "Gözükme!" der gibi bir işaret yaptım ve kapıya doğru ağır ağır onu yürütmeye başladım. Zor vazifemi bu kadar kolaylıkla yapmama imkân veren ismimi içimden tebcil ediyor ve Muhittin Arabî Hazretlerine, imdadıma yetiştiği için, rahmet okuyordum. Otomobile, hiçbir itirazda bulunmadan bindi. Başını kanepenin arkasına dayayarak gözlerini yumdu. Şoför, evvelce aldığı direktifle, Bakırköy'ün yolunu tutar tutmaz ben derin bir nefes almıştım. Buna rağmen arkadaşımla bile konuşamıyordum. Davutpaşa Kışlası'nı geçip Veliefendi hizalarına gelinceye kadar devam eden bu sessiz yolculuk, Neyzen'in hafifçe doğrulmasıyla sona erdi. Gözümün ucuyla, pencereden etrafa baktığını görür görmez yine bir çarpıntıya tutulmuştum. "Ya şimdi birdenbire kızar ve geri dönmeye kalkarsa; ne yaparım?" diye düşünüyordum. Hâlbuki hiç öyle olmadı. Bu sefer daha yumuşak, melâlî hatırlatan bir sesle:

– Anladım Muhittin Arabî, dedi. Sen beni tımarhaneye götürüyorsun.

Ben hiç cevap vermiyordum. O, kendi kendine konuşur gibi devam etti:

– Oradaki hücremin bana en çok yakışan, ruhumla baş başa kalmak imkânını veren yeryüzü cenneti oldu-

ğunu sen bilmeyeceksin de kim bilecek? Götür Muhittin, beni şimdilik yine oraya götür. Sıra Azrail'e gelince, başka yeri o zaman düşünürüz, dedi ve tekrar kapadığı gözlerini bir daha hastanenin bahçesinde açtı.

Aradan on sekiz sene geçmiş ve ben baş komiserlikten emekliye yeni ayrılmıştım. Uzun yıllar hareketli yaşamaya alışan bir insanın, hiçbir iş yapmadan köşede oturmasının çok güç ve sıkıcı olduğunu anlar anlamaz; kendime bir meşgale sahası aramaya koyuldum. Bu arayışlar sırasında bir gün, gençlik arkadaşım olan *Son Dakika* gazetesinin sahibi çok sevdiğim Rasim Us'u ziyarete gittim. Lâf arasında beraber çalışmamızı teklif etti. İlk önce aklıma, yapabileceğim iş olarak gazetenin polis muhabirliği gelmişti. Fakat o:

– Sana çok enteresan, hoşuna gidecek bir vazife vereceğim. Neyzen'in hayatını yazacaksın, demesin mi?

Doğrusu birdenbire şaşırmış, hatta tedahhuş eder gibi olmuştum. Aramızda şöyle bir konuşma geçti...

– Ben on sekiz sene evveline kadar, bütün İstanbullular gibi, Neyzen'i sokakta görür, onu sadece uzaktan tanırdım. Fakat on sekiz sene evvel bir gün, camlarını kırdığı bir meyhaneden alarak tımarhaneye götürdüm ve birbirimizi yakından, bir kere, sadece o gün gördük. Eğer hatırlar ve tanırsa beni derhâl kovar. Hayatını yazmak için ondan nasıl not alırım?

– Yok yok, artık içmiyor. Şöyle böyle bir senedir ağzına içkinin katresini koyduğu yok. "Hatırlar, tanırsa kovar." diyorsun. Nereden hatırlayacak seni? Yalnız, "Beni Rasim gönderdi." deyince göreceksin ne kadar

memnun olacak, çünkü bana hayatını yazdıracağına söz verdi; birisini göndermemi bekliyor...

– Neden muharrirlerinden birisini göndermiyorsun?

– Gönderdim, amma beğenmedi. Onlar genç, benim dilimden anlamaz; dilimden anlayacak adamın önce ruhumu kavraması lâzım, diyor.

Muhterem patronun teklifini kabul için, bana zımnen, ruh bilgisi payesi tevcih etmek lütfunda bulunmasından ziyade, tespitine memur eylediği mevzunun hakikaten enteresan olması ve bu vesile ile Neyzen'in harîmine sokulmak merak ve arzusu cesaret vermişti. Hem mademki artık içmiyordu; beni tekrar Muhittin Arabî Hazretlerine benzetmesine sebep ve mahal de olmayacaktı. Tanınmak hususundaki endişem de yersizdi. Çünkü beni bütün hayatında, on sekiz sene evvel, bir kere, o da mahmur ve mahmul gözlerle, birkaç saniye gören sermest bir insanın bu kadar yıl sonra tanımasına imkân olamazdı.

Bütün bu düşünce ve mülâhazalara rağmen, ertesi gün Fatih'te tramvaydan indiğim zaman içimde yine bir heyecan vardı. Reşadiye Oteli'nin bir odasında bulmaya hazırlandığım Neyzen'i, ellerinde bir torba ve bir sepetle, Tramvay Caddesi'ndeki kaldırımda görür görmez az kalsın geri dönecektim. O aslan yelesine benzeyen kıvırcık saçları tamamen beyazlamış ve başı daha çok mehabet kesbetmişti. Gayriihtiyarî yolun ortasından yürüyerek sonra kaldırıma çıktım. Arkasından takibe başladım. Elindeki torbada buz; sepette de domates, salatalık gibi şeyler vardı. Arkadan torbalı elini tutarak:

– Üstat, müsaade edersen ben taşıyayım, dedim.

Bu sefer telâşa benzeyen bir hareketle elini çekip kurtardı ve sonra dönerek yüzüme baktı. Kaşları çatılmış, gözlerinde öfkeli bir ifade belirmişti. Fakat bu ancak bir an sürdü. Sonra o çatık fakat daima sevimli ve manalı çehrede bir hayret ve memnuniyet ifadesi belirdi ve kocaman bir "O.. o.."dan sonra:

– Ehlen ve sehlen Muhittin Arabî, yoksa yine beni almaya mı geldin, demesin mi?

Tahmin edebilirsiniz ki Neyzen'in bu ani teşhisi karşısında şaşalamıştım. Aklımdan evvelâ, Rasim Us'un ona benden bahsetmiş olması ihtimali geçti. Bir an devam eden bu şüpheyi, Neyzen'in müteakip konuşmaları silivermişti.

– Hangi rüzgâr attı seni bu taraflara?

– Sizi ziyarete geldim üstadım!..

Evvelâ:

– Güzel! Memnun oldum, dedi. Sonra, birdenbire yüzünde manalı, alaycı bir gülümseme ile gözlerini bana çevirdi:

– Yoksa yine beni götürmeye mi geldin?

Bu sual de şaşkınlığımı, daha doğrusu içimdeki endişeyi âdeta kamçıladı; tehalükle :

– Aman üstadım, ne münasebet? Sadece elinizi öpmek ve mümkünse biraz görüşmek istiyorum.

O, telâşımdaki manayı sezmiş gibi, hem ağır ağır yürüyor hem devam ediyordu.

– Benim tımarhane seferleri, çok kere münasebetsiz zamanlarda vuku bulurdu. Ama görüyorsun ki şimdilik buna pek niyetim yok.

Madem ki sen de esbâb-ı mucibe ile fetihe gelmedin; öyleyse gel şuradaki bahçeli kahvede birer kahve içelim. (Elindeki torbayı göstererek) Buz pek fazla erimeyecek kadar görüşürüz. Biraz ileride küçük bir kahvehaneye girdik. Arka taraftaki bahçemsi yere girdiğimiz zaman beş altı kişilik bir grup, "Buyurun bey baba!" diye kalkar gibi bir hareket yaptılar. O, bu hareketi görmemiş davranarak, kenardaki sandalyelerden birine oturdu, bana da yanında yer gösterdi.

Lâkırdıya nereden başlayacağımı tasarlamakla meşgulken, Neyzen, karşımızdaki gruptan birisiyle, sitemli birkaç kelime alıp verdi. Orta yaşlı, gömleğinin yakası yaz kıyafetiyle açık, kıvırcık saçlı olan bu zat ahenkli bir sesle, hürmetkârane cevaplar veriyordu. O sırada kahveleri getiren kahveci yanımızdan uzaklaşırken Neyzen usulca sordu:

– Bunu tanır mısın?

Kastettiği biraz evvelki muhatabı idi.

– Hayır, tanımıyorum cevabını verince, sesini yükselterek...

– O, o! Nasıl tanımazsın? Onu herkes tanır. Meşhur Yesarî Asım, bestekâr üstat Yesarî Asım Bey...

Bunları, ona işittirmek ister gibi, yüksek sesle söylediği için Asım Bey bize bakıyordu. Tanıdığıma memnun olduğumu belirtecek şekilde selâmladım. Fakat bilmiyorum, bana mı öyle geldi, Neyzen bu fevrî pre-

zantasyonu yaparken sesinde birbirini tutmayan ifadeler vardı. Alayla ciddiyet birbirine karışmış hatta Yesarî Asım bile üstadın sesindeki iğneli ahenge şaşmış gibiydi ve bu bana:

– Asım Beyi gıyaben tanır ve bazı eserlerini çok beğenirim; siz nasıl bulursunuz üstadım, diye sorma cesaretini verdi.

Sualimdeki manayı derhâl kavradığını verdiği cevap bir anda belirtiverdi.

– Beğenirim; değerli parçaları var amma o da benden bir gömlek farklı!

Neyzen ne demek istemişti, o gün vazıhan anlayamamıştım, fakat sonraları, değer verdiği kimseler hakkında hususî notları olduğunu hatta hicvettiği insanlardan çoğunun nazarında müstesna bir kıymet taşıdığını öğrenmekte gecikmedim.

O gün kahvede buz torbasının altı ıslanıncaya kadar, yani on dakikadan az oturduk. Neyzen, Rasim Us'un tahmin ettiği gibi, benim hayatını yazmaya memur edilişimden çok memnun olmuştu. Fakat eğer bu işi başarabilirsem dünya ve ahireti kazanacağımı söylerken hâlinde, güç ve neticesi meşkûk bir işe girişiğini anlatan, gizli bir ifade sezer gibi olmuştum.

Eğer ayrılırken:

– Ne zaman başlıyoruz, diye sormamış ve beni ertesi gün ikindi vakti bekleyeceğini söylememiş olsa idi; belki ben başlamadan geri dönecek, önüme açılan ummanın derinliklerine değil, kenarına bile giremeyecektim.

Ertesi gün, dediği saatte, Reşadiye Oteli'nin merdivenlerini oldukça müteredditt çıktım. Üst katta, Marmara ufuklarına bakan bir odadan ney sesi geliyordu. Kapıdan bir müddet o sesi dinledim. Akort arar gibi aynı nağmeyi tekrar ediyordu yahut da bana "Ben buradayım, gel!" demek için o tempoyu tekrarlamakta idi. Bu düşünce ile kapıya hafifçe iki darbe dokundurdum. Ney sustu ve davudî bir ses beklediğini işrâb eder bir tonla:

– Gel, dedi.

İçeri girdiğim zaman ne taraftan yürümek ve kenardaki karyolasında bağdaş oturan üstada nasıl yaklaşmak lâzım geldiğini, bir lâhza tayin edemedim. Öğle uykusundan yeni kalkmış, karyolasından çıkmaya vakit bulamamış gibi sırtında atlet bir fanila, ayağında da Amerikan bezinden kısa bir iç pantolonu vardı. Bacakları ve ayakları tabiatıyla çıplaktı. Benim müteredditt bulunduğumu görünce:

– Kusura bakma hazret, benim kâşâne biraz Babil Kulesi'ne benzer. Ben de odamda asrî Âdem Baba gibi şortla otururum. Sıcakla mücadele meselesi var... Bu odada, güneş öğleden ikindi sonrasına kadar cehennemi hatırlatmak ister gibi karşımda; amma şimdi geçer. Gel bakalım şu iskemleyi çek ve şuraya geç.

Ölçülü adımlarla dediğini yaptım. Öyle hareket etmesem, mutlaka bir yere çarpacak, bir şey devirecektim. Çünkü dört metrekarelik oda öyle karışık ve de o derece mahmûlî idi ki... Ortada üstü mermer, dört köşe bir masa vardı. Üzerinde öğle yemeğinden artmış

domates ve hıyar salatasının bakiyesinden başka yoğurt, su maşrapası daha hatırlayamadığım bir sürü kap kacak duruyordu. Karyolanın baş ucundaki diğer bir masa üzerinde kitaplar, dağınık kâğıtlar... Mukabil tarafta diğer bir masa daha, bir perde ile kapatılmıştı. Galiba üstat'ın mutfak vazifesini görüyordu. Gaz ocağı, tencereler vs. orada idi. Karyolanın ucunda ve yan tarafındaki duvarda, sazlar ve neyler asılı idi. Kendi dediği gibi Babilkulesi yahut Robenson'un Kulesi'ni andıran bu odada, Neyzen'le baş başa bulunmak, bütün diğer teferruatı görmemek, görememek için kâfi idi ki ben o gün ve ondan sonraki gelişlerimde onun bin bir mana taşıyan ve çizgileriyle konuşan yüzünden başka hiçbir şey görmüyor gibi idim.

İlk günümüz, doğduğu yerin ve sabâvet yılının tasvirine ve hafızasında menkûş kalan hatıralarına ait notları almakla geçti. Dikkat etmiştim ki Neyzen, aradan üç çeyrek asra yaklaşan bir zaman geçtiği hâlde, Bodrum'un yalçın kayalarla çevrili dekorunu hiç unutmamış; bilâkis çocuk ruhunda uyanan hudutsuz bir aşkla, o sahillere ve Ege denizinin lâcivert rengine gönül bağlamıştır. Bana Bodrum'da Tepecik isimli kır ve sahil kahvesinde babasıyla beraber mehtaplı bir gecede dinlediği "ney" sesini anlatırken birdenbire susmuş ve yaşından umulmayan bir çeviklikle bağdaş oturduğu karyolasından fırlayarak kaybolan güneşin arkasından, pencerenin yelken bezine benzeyen örtüsünü, kendi icadı olan bir usul ile sonuna kadar açmıştı. Bu hareketi ile, önümüzdeki Marmara ufuklarının müntehasında, aşkını yıllarca kalbinde taşıdığı Ege denizini görmek

ve bana göstermek istiyor gibi idi. Tekrar yerine dönünce bir müddet konuşmadı. Enginden ayırdığı gözlerini kapadı ve birkaç saniye sonra hayalini süsleyen muhteşem manzarayı kaybetmekten korkar gibi, gözlerini açmadan, yatağının kenarında duran ney'ini aldı ve üflemeye başladı. Ben o güne kadar bir kamış parçasının, insanı benliğinden tecrit edecek derecede böyle dile geldiğini görmemiş, hissetmemiştim. Vakit guruba yakın ve kâinat sanki Neyzen'i dinler gibi hâmûş idi. Bir an geldi ki kendimi Fatih minarelerinin arasından sema boşluklarına doğru uçuyor zannettim. Onlar ne kadar sehhâr, ne ilâhî nağmelerdi Allah'ım! Eminim ki o dakikalarda Neyzen'in esrar dolu engin ruhu beni de peşine takmış ve o güne kadar meçhulüm olan bir âleme, bir âlem-i lâhûte sürükleyip götürmüştü. Belki yarım saat devam eden bu cevelândan Babil Kulesi'ne dönüp kendimize geldiğimiz zaman, Neyzen'in esrarlı yüzünde ter taneleri, benim de gözlerimde yaşlar vardı. Diyebilirim ki beni büyüleyen o günkü nağmeler, o emsalsiz üstadın, içten gelen, son musikî ziyafeti idi. Bir daha onu, benim gibi, hiç kimse dinleyemedi.

O gece ruhumu saran cavidanî tesirle, aldığım notları özenerek işledim. Kalemimde onun ilhamını hissediyor ve tam bir sadakatle söylediklerini, ağzından çıktığı gibi yazıyordum. Nitekim, bir sahifelik nottan, bir tefrika olacak kadar yazı çıkardım. Ertesi gün, aynı saatte ziyaretine gittiğim zaman beni arzu ile beklediğini gördüm. Çünkü ortalığı toplamış, bir gün evvelki dağınıklığı bırakmamıştı. Üstelik, gaz ocağının üstünde çay demleniyordu. Yazdıklarımı bana okuttu. Sonuna kadar

dikkatle dinledi. Okurken ara sıra yüzüne bakıyor ve kıvırcık beyaz saçlarla haleli başını tasviple sallayışından beğendiğini anlayarak, okumama daha cesaretle devam ediyorum. Nihayet, ilk imtihanı muvaffakiyetle bitiren çalışkan bir talebe gururu ile yüzüne baktım. Gözleri kapalı, tebessüm ediyordu. Gözlerini açınca bana:

– Sen hangi mektepte okudun, diye bir sual sordu.

Yazılarım hakkındaki kat'î hükmünü henüz bilmediğim için bu sualden vehleten kuşkulandım. Çünkü Dârülfünûn veya üniversite mezunu değildim. Bir saniye tereddüdümden endişemi sezmiş gibi:

– Çok güzel, beni anlayarak yazmışsın da onun için sordum, diye ilâve etti.

– Maalesef Birinci Dünya Harbi yüzünden tahsilim yarım kaldı. İdadîyi okumuş sonradan elektrik mühendisi olmak için Belçika'ya gitmiştim. Ne yazık ki harp patladı, bitiremedim. Yurda döndüm sonra polis olup kaldım...

O, lâkırdımı tamamlatmadan, bir el işareti ile beni susturdu. Bir iki kere:

– İsabet isabet, dedikten sonra bana şu hikâyeyi anlattı:

Medrese Önünde Bulunan At

– Adamın biri at beslemeye meraklı imiş. Günün birinde nasılsa, en değerli atı kaybolmuş; aramış, taramış, bulamayınca kasabada dellâl çıkartmış: "Filâncanın şu renkte, şu vasıftaki atı kayboldu. Bulup getirene

yüz lira mükâfat verilecek!" diye ilân ettirmiş. Birkaç gün sonra birisi, yedeğinde kaybolan atla çiftliğe gelmiş. Ağa sevinç içinde atını alarak vadettiği ikramiyeyi vermeye davranmış. Atı getiren:

– Yalnız, yüz lira yerine bana iki yüz lira vereceksiniz. deyince, aralarında şöyle bir konuşma olmuş:

– Ben vereceğim ikramiyeyi ilân ettim, fazlasını istemeye hakkın var mı?

– Eğer haklı bulmazsan vermezsin. Anlatayım da dinle:

Ben bunu kırlarda başıboş dolaşırken bulmadım; eğer bir merada otlar görseydim fazla bir şey istemezdim.

– Ya nerede buldun?

– Kasabadaki medresenin önünde... Baktım bu güzel at medresenin kapısından bakıyor. Bir ayağını içeri attığını görünce koşup kuyruğuna yapıştım ve olanca kuvvetimle geri çekerek içeri girmesine mâni oldum.

– Peki bundan ne çıkar?

– Ne mi çıkar? Bu güzel at medreseye girseydi eşek olurdu. Bir ayağını içeri atmışken yetişip geri çektim ve sana yine at olarak getirdim, demiş...

Nur içinde yatsın, büyük üstat, bir gün evvelki emsalsiz "ney" ziyafetine zamîme olarak bu hikâyesiyle de bana musikîdeki kudreti kadar derin ve has renkli felsefesinin ilk sahifesini açmış oluyordu. Müteakip günlerimiz, iki ay kadar, tarif ve tasvirine muktedir olamayacağım, cavidanî bir zevk ve neşe içinde geçti. Her

gün saat dörtte Fatih'e gidiyor; bir gün evvelki notlara ait yazılanı, tekrar not vermeye başlamadan, gayretimin mükâfatı olarak bana şiirler okur, yeni yazdığı bir kıtanın ilhamını nereden aldığını anlatırdı. Bu meyanda, her bahse temas eden bir hikâyesini dinler ve zaman zaman kahkahalarla gülerdim.

O benim neşelendiğimi, sohbetinden sonsuz zevk duyduğumu gördükçe memnun olur, bir mevzudan diğer mevzuya atlayarak felsefesinden misaller okurdu. Kısa zamanda beni ruhunun derinliklerine götürdüğünü fark ediyor, o derbeder odacıkta, kendimi kutsal bir mabet içinde gibi hissediyordum. Harikulâde bir hafızası ve leb demeden leblebiyi anlayan bir zekâsı vardı. Elli altmış senelik maziye ait hatıraları, en küçük teferruatına kadar bana not ettirdiğini gördükçe hayretler içinde kalıyordum. Dikkatimi çeken ve gün geçtikçe hayretimi mucip olan bir nokta daha vardı. Neyzen, hakikaten aylardan beri ağzına içkinin katresini koymuyordu. Bir gün dayanamadım sordum:

– Üstat, canın demlenmek istemiyor mu?

O bana cevap vereceği yerde yerinden kalkarak, pencere önünde üstü sıkı sıkı örtülü kovasının yanına gitti. Bana "Gel!" diye işaret ettikten sonra, örtüleri kaldırmaya başladı. Kendi icat kerdesi olan buz dolabı, galvanizli çinkodan yuvarlak bir kova idi. İçinde bir tabak üzüm, domates ve salatalıklardan başka, büyücek bir su şişesiyle küçük bir şişe rakı ve bir şişe de bira vardı.

– Ben dokuz aydan beri, her açışta bunları görür fakat elimi değdirmeden yine kapatırım. Ara sıra kafa-

mın içine giren şeytana azap vermek için bunları burada bulunduruyor, bilhassa kerahat zamanları birer tazip aleti gibi kullanıyorum. Amma sen belki içinden sorarsın "Bu azap kendine mi, şeytana mı?" diye. Onun ben de farkında değilim. Bildiğim bir şey varsa, bu tazip işinden hususî bir zevk duyduğumdur.

Ne yazık ki üstadın bu nev'i kendine mahsus zevki hiç ummadığım, beklemediğim bir günde birdenbire sona erivermişti.

Yine bir akşam, mutat saatte ziyaretine gittiğim zaman ortadaki mermer masanın üstünü irili ufaklı rakı şişeleriyle dolu, kendisini de on sekiz sene evvel İştayburg Birahanesi'ndeki gibi bedmest bir hâlde buldum. Benim şaşkınlığıma mukabil onda, gözlerinin kızarıklığından başka bariz bir değişiklik yoktu. Yalnız güçlükle, ağırlaşmış bir dille konuşuyordu, beni görünce:

– Gel Muhittin, gel amma şaşma, telâş da etme. Sana biraz güç olacak amma işimiz yarıda kalmayacak. Gel otur şuraya... Çaresiz karşısına geçip oturdum. O, kesik kesik devam ediyordu.

– Dün akşam sen gittikten sonra ne oldu ise şundan oldu.

Arka tarafta bir şey gösteriyordu. Dönüp baktım ve bir şey göremedim. Yüzümdeki hayret ve şaşkınlık ifadesi geçmemişti.

– Şu tepsiye bak, diye tekrar eliyle arkamı gösterdi.

Duvarda içi gül resimli bir tepsi asılı idi, inler gibi devam etti.

– Gördün mü o tepsiyi?

– Gördüm üstadım.

– Ne var orada?

– Gül resimleri var.

– Kaç tane?

Tekrar dönüp baktım, dört tane kırmızı, bir de büyükçe yeşil gül vardı.

– Beş tane üstadım, dedim.

– Hah... İşte onlar sen gittikten sonra birer birer canlanmaya başladı. İçlerinde birer yüz belirdi. Kimdi onlar biliyor musun? Hiç ses çıkarmadım, galiba ne yapmam lâzım geldiğini düşünüyorum. Neyzen, kendi kendine konuşur gibi devam ediyordu.

– Dört kırmızı çihar yâr-i güzîn... O büyük yeşilin kim olduğunu da sen bul artık, diyerek önündeki dolu çay bardağına uzandı ve bir nefeste içtikten sonra gür ve canlı bir sesle şu şiirini okumaya başladı:

Fazl-ı yezdân, kâinat olmuş görünmüştür bana
Cavidânî mümkünât olmuş görünmüştür bana
"Siv ü dü" âb-ı hayat olmuş, görünmüştür bana
Hatt-ı menşûr, iltifat olmuş, görünmüştür bana
Her sada bir esselât olmuş, görünmüştür bana

Gönlümün yoktur şerîki ruh u fikrim müstakil
Bir alev içtim ki ben, ismi şarab-ı selsebil
Varlığım bir ateş olmuştur, şuurum müzmâhil
"Sû"ya secde eylerim ben çünkü kıblem bir değil
Cümle eşya mahz-ı zat olmuş, görünmüştür bana

Aşkımın bir nassıdır gönlümdeki feyz-i cünûn
Sarhoşum bezm-i ezelden ergânunum Kâf ü Nun
Uğramaz meyhaneme peymaneme rayb u zünûn
Naz ile ref'-i nikâb ettikçe ahkâm-ı şuûn
Sırr-ı esmâ beyyinât olmuş, görünmüştür bana

Vadi-i hayretteyim, umman-ı acze dalmışım
Ben bu sonsuzlukla serhad-i fenada kalmışım
Fazl-ı yezdân devletinde fakr ile ün salmışım
Nağme-i aşk-ı ilâhîden işaret almışım
Her tecelli muhkemât olmuş, görünmüştür bana

Cebr ile tatbik eder Neyzen keder ahkâmını
Hâl diliyle söyler eşya cümle-i ifhâmını
Hırz edindim sâkinin son cür'â-i ikramını
İçtiğim günden beri pir-i mugânın câmını
İlm-i sûrî turrehât olmuş, görünmüştür bana

Zaman zaman sesinde hıçkırıklar düğümlenerek okuduğu bu şiir beni de büyülemiş; oturduğum sandalyeye çivilenmiş gibi yerimden kıpırdayamaz olmuştum. Bir müddet içinde toplanan yaşlarla, daha çok kanlanan mahmur ve mahmul gözlerini yüzüme dikti. Uzun uzun bana bakıyor ve sonra şiirinin bir mısrasını, fikrini teyit etmek istercesine tekrarlıyordu. Neyzen, artık bana not yazdıran Neyzen değildi. O, başka bir âlemin Neyzen'i olmuştu ve kendi kendine konuşur gibi yukarıdaki şiirin tahliline dalmış görünüyordu. Yavaşça yerimden kalktım. Tam kapıdan çıkacağım sırada:

– Muhittin, yarın sabah erken gel, beni götür, emrini verdi.

Ertesi gün, on sekiz yıl evvelki tarih tekerrür ediyordu. Neyzen'le ben, Bakırköy Hastanesi'nin yolunu tutan bir otomobilde idik. Arabayı muhterem Rasim Us kullanıyor ve ben de Neyzen'in yanında oturuyordum. Şu farkla ki bu sefer, kapalı gözlerle başı arabanın arkasına değil, omuzuma dayanmıştı. Ve ben onu hastaneye bırakarak bir daha, senelerce sonra görmek için geri dönememiştim. Tamam üç ay, haftanın birkaç gününde Bakırköy Tımarhanesi'ne giderek itikâfa çekildiği hücrede baş başa not almaya devam ettim.

Bakırköy Akıl Hastanesi'nde koca Neyzen, özlenen fakat beklenmeyen bir misafirin sürprizini yaşatmıştı. Başta, hastaneyi teftişten müdüriyet binasına dönen kıymetli Başhekim Muavini Dr. Neşet Halil olmak üzere, o civarda bulunan bütün idare mensupları, bahçıvanlara varıncaya kadar, Rasim Us'un hususî otomobilinden inenin Neyzen olduğunu görünce hemen etrafını sarmışlar, "beyan-ı hoş âmedî"ye koyulmuşlardı. O, hâlâ tesiri altında bulunduğu mest ve bîmecal hâline rağmen, beyaz kıvırcık saçları ile aslan yelesine benzeyen başını ağır ağır sola çevirerek herkese bir iltifat savuruyor ve özlendiğini görmekten mütevellit memnuniyetini mağrur bir eda ile izhar ediyordu. Yalnız başhekim muavinin kendisine yaklaştığını görünce masum, mustarip bir tavır takındı:

– İşte yine geldim Neşet Bey, beni kovmazsın değil mi?

Kıymetli doktor, o kendisine has nazik ve müşfik gülümseme ile:

– Estağfirullah üstadım. Hoş geldin, safalar getirdin, dedi ve sonra şakacı bir tarzda ilâve etti. Yalnız bu seferki teşrifin pek ani oldu. Eğer geleceğini bilseydim odanı hazırlatır, sana bir gececik, yerini yadırgatmazdım.

– Zarar yok, zarar yok. Bir gece nerede olsa yatarım ama yarın beni odama gönder.

– Hay hay, hiç merak etme...

Neyzen'in akıl hastanesinde hususî bir odası bulunduğunu o zaman öğrenmiştim. Meğer diğer gelişlerinde evvelden haber verir, kıymetşinas doktorlar da odasını yeni baştan temizletir, hazırlatırlarmış.

O gün Neş'et Halil Bey de, misafirlerini lâyık olduğu veçhile izaz edememek endişesini sezer gibi olmuştum. Maamafih hüsn-i itizarından ve Neyzen'den o cevabı aldıktan sonra, genç bir doktora lüzumlu talimatı vererek Neyzen'i teslim etti. Hemen oracıktaki pavyonlardan birinin demir bahçe kapısı açıldı. Pavyonun önünde pijamalı bir zat duruyordu. Kafilenin kendisine doğru geldiğini görünce, elindeki anahtar destesini şakırdatarak pavyonun iç kapısını da açtı, sonra bir iki adım ilerleyerek:

– Hoş geldin Neyzen Baba, dedi ve elini öptü. Orta yaşta olmasına rağmen adım atışında tutukluk vardı. Zorlukla yürüyor gibiydi. Neyzen ona da bir iltifat savurdu. Biraz dikkat edince tanıdım; bu zavallı bir zamanlar Türk sahnesinin hakikî kıymetlerinden olan

Aktör Memduh'tu. Pavyona girdik. Her taraf, bilhassa koridorlar, hürmetle ayağa kalkıyor yahut bir kenara çekiliyordu. Neyzen'in muvakkaten misafir edileceği oda, yan duvarları tavandan bir metre kadar açık, kârgir bölmeli bir yerdi. Neyzen etrafı şöylece bir tetkik etti ve sonra doktora üstü açık duvarları göstererek:

– Doktor, benim konser dinlemeye değil sükûna ihtiyacım var! Eminim ki gece başladıktan sonra sağımda bir tenor, solumda bir bariton peyda olacak. Allah aşkına beni burada bir geceden fazla tutmayın; sonra isyan ederim, dedi. Doktor gülüyordu.

– Merak etme üstadım! Neşet Halil Bey emir verdi, yarın odanıza geçeceksiniz. Yalnız siz, usulümüze göre, üzerinizde saklanacak bir şey varsa onu verin. Malûm ya buraya her şey girmez.

Ben, eski mesleğimin icabı bıçak, tabanca veya uyuşturucu maddeler gibi, inzibat altındaki yerlere sokulması memnu bir şey soruyor zannederek Neyzen'in kızacağını sanmıştım. Hâlbuki o, evvelâ anladım manasına başını salladı; sonra doktora:

– Var, dedi ve elini ceketinin iç cebine sokarak yarısına kadar içilmiş iki yüz elli gramlık bir rakı şişesi çıkardı; doktora uzattı. Doktor, gülerek şişeyi aldı. Fakat Rasim Us'la ben hayretler içinde kalmıştık. Fatih'teki odasından beraber çıkmıştık. O şişeyi alıp ceketine soktuğunu ikimiz de nasıl fark etmemiştik. Hayretime, sanki suçluymuşum gibi, mahcubiyet de karışmıştı. Hâlbuki Neyzen tabiî bir eda içindeydi; üstelik doktora direktif veriyordu:

– Onu sakın dökme, Bahçıvan Zeynel'e ver... Akşama sayemizde yorgunluk dinlendirsin. Bana da o meşhur ve mendebur iğneyi unutmayın, sonra bu ikramımdan vazgeçer, karanlıkta Zeynel'i ararken havuza düşerim.

Koca Neyzen, insana gariplik telkin eden o atmosfer içinde bile şakadan vazgeçmiyordu.

İkinci ziyaretimde, onu içerlerde bir pavyonun ferah, aydınlık bir odasında, karyolasında bağdaş kurmuş, karşısında don gömlek ellerini divan durur gibi kavuşturmuş bir deli ile neşeli neşeli konuşurken buldum. Beni görünce o maruf jestiyle gözlerini kapayıp dudaklarını büzerek uzun bir "Oo..." ile karşıladı ve sonra:

– Gel bakalım kâtib-i hususiyetim, diye yerinden davranır gibi bir hâl aldı. Tabiî süratle yanına giderek kalkmasına mâni oldum. O sırada, don gömlekli zat kenardaki bir iskemleyi yanıma getirerek:

– Buyurun efendim, safa geldiniz, dedi. Oturdum. Doğrusunu itiraf etmek lâzım gelirse, garip bir ürküntünün tesiri altında idim. Akıl hastanesi pavyonlarını kucaklayan geniş bahçeden geçerek Neyzen'in yanına gelinceye kadar, bir sürü don gömlekli, pijamalı hastalar arasında süzülmüştüm. Sırtlarında deve tüyü renginde birer pelerin olan bu hastaların -gerçi serbest dolaştıklarına göre zararsız olmaları lâzımdı- fakat yüzüme bakışlarında aşikâr bir gayr-i tabiîlik sezinlediğim için, her an birisinin üstüme atılacağına vehmederek ilerliyordum. Neyzen'in pavyonunu bulmak için bunlardan birisine yol sormak zorunda da kaldım. Ce-

vap verecek yerde yüzüme dik dik baktığını görünce adımlarımı bu sebepten daha sıklaştırmış ve insiyakımla önünde bir hademe oturan pavyonu dar bulmuştum. Bunun da kapısı kilitli idi. Adam:

– Evet, Neyzen Baba burada, deyince geniş bir nefes aldım. Fakat bu da pek kısa sürmüştü. Kapıyı açıp "İşte şu oda!" diye gösterdiği sırada, antrede bağırıp çağıran bir sürü hastalar görerek bir tereddüt vakfesi daha geçirdim. Bunda da haksız olmadığımı sonradan Neyzen söylemişti. Çünkü bu hastalardan bazıları sık sık gömlek giydirilerek karyolasına bağlanan fasiyleden, kriz geldiği zaman "zırdeli" vaziyetini alan zavallı hastalardanmış. Neyzen'in odasında bana iskemle ikram eden don gömlekli zat bile zaman zaman hatırı sayılır krizler geçirirmiş fakat çok şükür, ziyaretimiz devam ettiği müddetçe Neyzen'e muti, işgüzar bir oda hizmetçisi durumunu muhafaza etti.

Neyzen onu bana şöyle takdim etmişti:

– Meşhur Napolyon Bonapart! Fakat şimdilik gönüllü olarak benim hizmetimde bulunuyor. Eksik olmasın; sobamı yakar, çayımı pişirir, misafirlerimi karşılar.

"Allah razı olsun." demek için başımı arkaya çevirince ne görsem beğenirsiniz? Zavallı adam soba küreğini kılıç gibi yanına sarkıtmış, bir elini, Napolyon'un meşhur resminde olduğu gibi, göğsüne sokmuş; gözleri bir noktaya dikili durmuyor mu?

Gülmek mi, acımak mı lâzım, tayine çalışırken Neyzen:

– Bonapart, kendine gel, diye bağırdı. Adamcağız, rüyadan silkinir gibi küreği yerine koydu. Meğer o hâlde bir iki dakika bırakılsa, Napolyon'un Senthelen Adası'nda dalgalara hitap eden şiirini okumaya başlar ve çok kere şiirin sonuna gelmeden ağzından köpükler saçarak krize tutulurmuş.

Haftada üç gün ziyaretine gide gele, ilk zamanlar ürkerek girdiğim akıl hastanesine bende de alışkanlık hâsıl olmuş, önünden gelip geçtiğim hastalar da artık beni tanımıştı. Havanın müsait olduğu günlerde Neyzen'le bahçenin bir köşesine çekilir, anlattıklarını not etmeye çalışırdım. Yanımıza yaklaşanlar olursa, Neyzen bir el işaretiyle onları hemen uzaklaştırırdı. Onun bütün hastalar üzerinde, kendine mahsus otoritesi olduğunu anlıyordum. Kimine bir iki kelimeyle iltifat eder, bazılarını da –bence hiç sebep yokken- azarlar ve yanından kovardı. Bir gün dayanamayarak sormuştum:

– Üstat, zavallı bir şey yapmadı neden azarladın?

Gözlerini yumarak eliyle "Dur!" der gibi bir işaret yaptı ve sonra:

–Sen bilmezsin, diye anlatmaya başladı... Ben bunların hepsini tedavi eden doktordan daha iyi tanırım. Sessiz sedasız, efendi efendi yanımıza yaklaşan o zavallı yok mu? Eğer bir parça yüz versem, en hafifi suratına bir tükürük atarak seni şaşırtır, belki de korkutur, bir daha not almaya gelmezsin. Bunların ilâcı, şuursuzca hareketlerini vukuundan evvel önlemektir. Yüzde doksanı, gardiyanların sert ve kat'î ihtarına alışıktır. Etrafı yumuşak görünce hiç sebepsiz zıvanadan çıkı-

yorlar. Hakikaten Neyzen akıl hastalarına kendince teşhis koymakta ve onları temayüllerine göre idare etmekte büyük bir ihtisas sahibi gibi görünüyordu. Bilhassa kendi yattığı koğuştaki hastalar üzerindeki otoritesi, gözümden kaçmayacak derecede bariz idi. Ekserisinin Neyzen tarafından konulmuş isimleri vardı. Ve onlar üstadın davudî sesiyle, isimleriyle çağrıldıkları zaman, gerçekten aynı şahısmış gibi, kemal-i ciddiyetle odasına girerler ve Neyzen'le akıllı uslu konuşurlardı. Hele Napolyon Bonapart! Onun sanki emir eriydi. İkindi vakti olunca üstat bilhassa ona seslenir ve çayı demlemesini isterdi. Bir de General Degol vardı ki, Napolyon onu görünce âdeta sinirlenir; yanına sokulduğunu bile istemezdi. Pek neşeli olduğu günler Neyzen, ikisini bililtizam karşılaştırır, otoritesini kullanarak münakaşaya tutuştururdu. Degol, hakikî general gibi uzun boylu, müteazzım görünüşlü bir adamdı. Meşhur Moskova Seferi'ndeki hezimetten dolayı Bonapart'a (!) sıfır veriyor ve onu küplere bindiriyordu. Bereket versin, Neyzen işi tatlıya bağlıyor ve her ikisini askerce selâmlaştırarak yanından uzaklaştırıyordu. Bu meyanda saz çalan âşıklar, anlaşılmaz şiirler yazıp Neyzen'e okuyan şairler de vardı. Keyfi yerinde olmak şartıyla, onları tahammülle sonuna kadar dinler ve koca bir "Aferin!" vererek memnunen geri gönderirdi.

Üstadın hayvanlara karşı derin bir merhameti; kedi ve köpeklere ise büyük bir zaafı vardı. Akıl hastanesindeki odasına ikinci gidişimde, onu tekir bir kedi ile oynarken bulmuştum. Bana takdim etmesi de hayli garipti.

– Bunu gördün mü, dedi. Ben buradan son defa ayrılırken anası gebe idi. Doğurduğunu görmeden taburcu oldum. Bu sefer odama yerleşir yerleşmez tekiri aradım. Bîçare ben yokken kalıbını dinlendirmiş. Bunu da bana yadigâr bırakmış.

Tekir kedi, sanki Neyzen'in anlattıklarını anlıyormuş gibi başını çenesinin altında gezdirerek üstadı âdeta okşuyordu. Onun da eli, kedinin sırtını sıvazlıyor ve Neyzen sustukça odanın içini memnunluk ifade eden kedi mırıltısı kaplıyordu. Bazı kereler odasına girdiğim zaman, Neyzen'i tekirle burun buruna uyurken bulur ve bu manzara karşısında uyandırmaya kıyamayarak karşılarında ses çıkarmadan otururdum. Bana derdi ki: "Hayvan seven insanlar merhametli, iyi kalplidirler. Benim bu notuma sen de mim koy."

Onun, akıl hastanesine daha evvelki gelişlerinden birinde beraberinde getirdiği Mernuş adındaki köpeğinin ani ölümü karşısında duyduğu acıyı anlatan şu şiiri bile vardır:

Bu engin ayrılık canıma yetti
Başımdan aşıyor kederim Mernuş
Bu yolda yazılmış ferman-ı kaza
Bunu da gösterdi kaderim Mernuş

Bağlanmıştım bütün kalbimle sana
Şu fani cihanı okuttun bana
Sen göçtükten sonra ben yana yana
Hicranla gözyaşı dökerim Mernuş

Bu yolda cahilim, bildiğim kısa
Sen girdin toprağa ben girdim yasa
Haklı haksız hatırını kırdımsa
Affet günahımı "Beşer"im! Mernuş

Neyzen'in bu Mernuş'a yaptığı "cenaze töreni" de meşhurdur. Ölen köpeğini ipek gömleğine sararak kucağına almış, doktorlardan bazılarıyla beraber hastanede ne kadar "akıllı deliler" varsa, bir alay-ı vâlâ ile Neyzen'in peşine düşerek Mernuş'u götürüp mezarlığın dışında bir kenara gömmüşler.

Üstadın o gün bir çocuk gibi hüngür hüngür ağladığını ve günlerce de yüzünün gülmediğini, bu merasimde bulunanlardan bizzat dinledim.

Hayvan sevenlerin merhametli olduğunu, en evvel bana bizzat kendisi ispat etmişti. Muhakkak ki Neyzen çok merhametli bir adamdı. Cebinde beş kuruşu varsa, kendi ihtiyacını düşünmeden, onu rastladığı bir fakire verdiğini çok gördüm. Hatta bu merhameti yüzünden az kalsın, beni ona yaklaştıran imkânı da elimden kaçırıyordum. Onu da anlatayım: Bir gün bermutat not almaya devam etmek üzere hastaneye geldiğim zaman, onu karşı yolasında bağdaş kurmuş otururken buldum. Daha beni görür görmez mutadı hilâfına birdenbire parlayıverdi:

– Yok! Not almak, yazı yazmak yok. Kes artık postayı!..

Âdeta afallamış, enikonu şaşırmıştım. Hayatının birinci kısmı olan istibdat devrine ait notlar günü gününe *En Son Dakika* gazetesinde, tefrika hâlinde neşrediliyordu. Yazının başında kaydettiğim gibi "Rasim Us"tan almıştım bu vazifeyi. Onun pür hiddet bana

verdiği ültimatom benden ziyade, kıymetli arkadaşımı yani patronu üzecekti. Maamafih huyunu az çok öğrenmiş bulunduğum için hiç sebep sormadan:

– Peki üstadım, sen nasıl istersen öyle yaparız. Müsaade edersen biraz dinleneyim sonra çıkar giderim, dedim.

Benim bu yumuşak hâlim onu da sakinleştirmişti. Bana, otur diyerek karyoladan kalktı, mangalda demlenen çaydanlıktan bardakları doldurarak birini bana verdi. Derin birkaç yudum alıncaya kadar hiç konuşmadık. Sonra bardağı yanındaki pencerenin içine bırakıp uzun uzun yüzüme baktı. Ben hâlâ, aldığım notlara istinaden yazdığım yazıda acaba bir yanlışlık mı yaptım, diye konuşmaya cesaret edemiyordum. O yine birdenbire gürledi:

– Bu yenir (.... mi) Rasim'in yaptığı?

Kabahatlinin ben olmadığımı belirten bu meçhul ve kapalı sualden sonra âdeta nefes almıştım.

– Ne yaptı üstadım, diye sordum:

– Daha ne yapacak? Bu kışta kıyamette matbaaya adam gönderdim. Dün buraya çırılçıplak dolaşan bir hasta getirdiler. Zavallının sırtına geçirecek bir paçavrası bile yok; hastane gömleği ile geziyor. Acıdım, hademelerden birine izin alarak iki pusula verdim. Birini Rasim'e yolladım. Onun vereceği parayla bu bîçareye ikinci pusulada yazdığım fanila, don ve çorap alacaktı.

Rasim pusulamı okumuş "Ben Neyzen'i görürüm." diyerek gönderdiğim kâğıdı sepete atmış. İstediğim çok bir şey olsaydı, bu kadar kızmayacaktım.

– Ne kadar istemiştiniz üstadım?

– Elli lira. Yalnız elli liracık... Gönderemez mi idi?

Hiç ses çıkarmadım. Eğer düşündüğümü söylesem belki yine kızacaktı. Rasim Us, Neyzen'in arzusunu her zaman isaf eden hatta hiç karşılık beklemeden ona yıllardan beri hesapsız para veren bir adamdı. Bunu bizzat bana Neyzen kendisi söylemiş ve Us ailesine olan sonsuz minnet ve sevgisinden uzun uzun bahsetmişti.

İstediği elli lirayı, kendisi hastanede bulunduğuna ve hiç masrafı olmadığına göre, belki acele ihtiyaç karşılığı görmeyerek, o anda göndererememiş olabilirdi. Bunları kendisine anlatsam ihtimal bana da kızacak, onu müdafaa ettiğime hükmedecekti.

Sesimi çıkarmamayı daha münasip buldum, o durumdan konuşuyor. Hademenin yanında küçük düştüğünden ve hele çıplak hastayı giydiremediğinden, çok üzülmüş görünüyordu. Evvelâ onu teskin edici hikâyeler uydurarak teessürünü yatıştırmaya çalıştım. Söylediklerim –yalan da olsa hoşuna gider– mahiyette idi. Hele bir aralık:

– Peki üstadım; emrin veçhile artık yazmayalım fakat bu ceza Rasim Us'u değil, her akşam üniversite kapısında senin hayatını okumak için müvezzinin gelmesini bekleyen yüzlerce üniversiteli genci üzecek...

– Öyle ise ne yapalım, diye sordu.

– Eğer muvafık görürsen, daha bir iki tefrika devam eder. Mısır'dan dönerek İstanbul'a ayak bastığın gün, "birinci kısmın sonu", diye keseriz. Vaziyet bu suretle iki taraf için de suya sabuna dokunmamış olur, dedim.

Neyzen, birinci kısımda hikâyesine şöyle başlar:

"Nasıl ve nerede doğduğumu düşündüğüm zaman, insanlara ve onların kurduğu cemiyete karşı duyduğum küskünlükten bir lâhza fariğ olur, şairin:

Mâderle peder olup bahane
Sevketti kaza beni cihane

beyti ile ifade etmek istediğim felsefeye karşı içimde saygı ile karışık bir tevekkül bulurum. Çünkü ruhumda cemiyete karşı, zaman zaman feveran eden tiksinti ve isyan ne kadar haklı ve köklü olursa olsun, insanlar içinde "selim" olduğuna inandığım ve bu yüzden sevip saydığım kimseler çok olmuştur. Bunların en başında da: "Bolu'nun Müstakimler nahiyesinden Abdurrahman kızı Emine Hanımla Bafralı Kolaylıoğullarından Hafız Hasan Fehmi Efendi gelir. Ben bu iki aziz mahlûkun sulbünden, 1296 tarihinde Bodrum'da dünyaya geldiğim zaman, birisi çıkıp da kulağıma yeryüzünde beni bekleyen akıbetleri fısıldamış olsaydı, belki derhâl dönmeye yeltenir, fakat aynı zamanda iki tesir altında bundan vazgeçerdim. Birisi anamın ve babamın güzel yüzlerdeki riyasız, masum insanlık ifadesi, ikincisi de Ege denizinin, doğduğum andan itibaren bütün hayatımda ruhumu kucaklayan nazlı, feşafeşli yeşil enginliği..."

Böylece Bodrum'da dünyaya gelişini iki zaviyeden memnunlukla kaydeden Neyzen, Bodrum Rüştiyesi'nin baş muallimi, aynı zamanda icazetli ve güzel sesli bir hafız olan babasıyla sahildeki evlerinden sabah ve akşam Ege denizinin dalgalarıyla yıkanan

kumlara basa basa mektebe gidip gelmeye başladığı sene, bütün hayatında adını soyadı olarak taşıdığı, engin ruhuna yoldaş yaptığı "ney"le, mehtaplı bir gecede ilk defa karşılaşmış, tanışıp anlaşmıştır. Bunu şöyle anlatır:

"Henüz yedi yaşındaydım. Bir yaz gecesi akşam yemeğinden sonra babamla beraber Tepecik kahvesi denilen ve Bodrum âyanının toplantı yeri olan deniz kenarındaki kır kahvesine gitmiştik. Burası etrafı gemi payandalarıyla çevrilmiş ve kaba hasırlarla döşenmiş bir meydancıktı. İçlerinde son asrın Osmanlı donanmasında çalışmış denizciler burada buluşur. Ege enginlerinde mehtabın pırıltılarını seyrede ede konuşur, görüşürlerdi.

O gece denizin, ayın gümüşten ışıklarıyla pırıl pırıldadığı bir gece... Bir aralık, oturduğumuz yere yaklaşan iki gölge –yüzlerinde (aşk-ı Hüda) parlayan iki hayal-i garip- hâzirûnu selâmlayarak bir köşeye oturdular. Bunlardan biri biraz sonra üflemeye başladı. Yanındaki arkadaşı da yanık ve güzel sesiyle ara sıra gazel okuyordu.

Ben babamın dizinin dibinde, çocuk ruhumun olanca kudretiyle dikkat kesilmiş, bu düdüğü dinliyordum. Dinledikçe de –Allahu a'lem- bir daha aslıma rücû etmemek üzere benliğimi saran o lâhûtî sesdir ki; beni bugünkü derbeder, ne aradığı, ne istediği bilinmez, bazen Eflâtun'la boy ölçüşecek kadar akıllı, çok kere de tımarhaneye iltica edecek kadar bedmest Neyzen Tevfik yaptı."

O günden sonra Neyzen'de, o sesi arayıp bulmak ve tedricen kendisini bekleyen akıbete doğru önce çekingen, sonraları erişilmez adımlarla yürümek, bir gaye olmuştu. Evvelâ bahçeden kestiği bir kamış parçasına sigara kâğıdı bağlayarak üflemeye başladı. Yine o sıralarda korkunç bir tesadüf, kendi tabiriyle, akıl tahtalarını bağlayan çivilerden birinin yerinden fırlamasına sebep olmuş ve bu hadise çok otoriter, mutaassıp bir zat olan babasının baskısını gevşetmesine, anasının da bütün ömür sonsuz bir şefkatle oğlunu kendi havasına terk eylemesine kâfi gelmişti. Bu mühim hadiseyi de yine ondan dinleyelim:

"Babamın okuyup adam olmam hakkındaki emelleri, benim kabiliyetsizliğimden ziyade 'kader' denilen nesnenin, ben daha küçükken evvelâ şuurumun bir burcunu yıkmak, daha sonraları da muhtelif sebep ve tesirler altında ruhuma derbederliği aşılamak suretiyle oynadığı oyunla daha başlangıçta akamete uğramıştı. Henüz mektebe yeni başlamıştım. Bir akşam paydos olmuş; babamla beraber eve gitmek üzere yola düzülmüştüm. Tam çarşı hizalarına geldiğimiz sırada uzaktan akseden davul, zurna sesleriyle durakladık. Ben daha o yaşta bile musikînin meclûbu, çılgınca zebûnu idim. Babamı elinden çekerek, çalgı sesinin geldiği tarafa doğru âdeta sürüklüyordum. Nihayet alayın ucu, köşk içi meydanında göründü. Biraz daha yaklaşınca zurna ve lavtaların ahengine tempo tutan davul tokmakları, sanki hep birden kafama inmeye başlamıştı. Yaklaşan kalabalığın ellerinde on, on beş sırık, sırıkların ucunda da kesik insan kafaları vardı. Gözlerim deh-

şetle yuvalarından fırlamış ve ben çığlığı basmıştım. Şaşıran babam, güya o feci manzarayı bana daha fazla göstermemek için, önünde bulunduğumuz bir demirci dükkânının içine dalıvermişti. Hâlbuki olan olmuş ve çocuk ruhumda müthiş bir kasırga kopmuştu. Eve dinmeyen titremeler içinde getirildim ve birçok korku ilâçlarından geçirildim. Fakat heyhat, şuurumun bir burcu çökmüş, akıl tahtamın bir çivisi, demirci dükkânında düşüp kaybolmuştu."

Bundan sonra Neyzen'de gayr-i tabiî bir durgunluk başlamış ve bu hal birkaç sene sonra babasının nakl-i memuriyet ettiği Urla'da, "sara nöbetleri" hâlinde uzun müddet devam etmiştir. Annesi tarafından berây-ı tedavi İstanbul'a getirilmiş fakat ne doktorlardan, ne de hocalardan istifade mümkün olmamıştır. Hülâsa Koca Neyzen, çocukluk devrinden gençlik çağına böyle bir ruh hâletiyle malûl olarak girmiştir.

Urla'da tamamen serazat bir hayat yaşamaktadır. Henüz on üç, on dört yaşlarında dağda, kırda avlanmakla vakit geçirmektedir. İşte bu sıralarda Urla çarşısında, önünden geçtiği bir berber dükkânından kulağına akseden bir "ney" sesi, onu ilk hocası "Berber Kâzım Ağa" ile karşılaştırmış ve bütün hayatına istikamet veren neyzenliğe doğru ilk ciddî adımını Urla'da atmıştır. Disiplinli tahsil ve terbiyeye karşı ilk ruhî isyanı da bunu takip eder. Bunu da Neyzen şöyle anlatıyor:

"Babam, son bir ümitle beni o zaman yeni açılan İzmir İdadîsi'ne leylî olarak yazdırdı. Daha sınıfın kapısından girip bir sürü kalabalıkla karşılaşır karşılaş-

maz, kendimi koyun ağılına kapatılmak istenilen bir boğa durumunda görmüştüm. Dört duvar arasında ve bu kalabalık içinde kapalı kalmak benim, mevcudiyetimi duyduğum andan beri Ege denizinin enginlerinde, Urfa'nın dağ ve kırlarında başı boş, kayıtsız yaşamaya alışmış ruhum için, dayanılmaz bir eza hükmünde idi. Ben buna katlanmak istesem bile, ruhum isyan edecekti. Nitekim çok sürmedi sar'a nöbeti şeklinde kendini gösteren bu isyan, tekerrür ede ede müdürü de, hocaları da, arkadaşlarımı da bıktirmış ve bir ay içerisinde beni mektepten kapı dışarı ettirmişti. Maamafih ben bu akibetten müteessir olmamış değildim. Kolumun altında, bir kerecik olsun açmağa vakit bulamadığım zavallı kitaplarımla eve döndüğüm zaman, anacığımla beraber ben de ağlamıştım. Fakat döktüğüm o gözyaşları, mektepten çıkarılmış olmaktan ziyade, ana ve babacığımın okuyup adam olmam hakkındaki son ümitlerini de suya düşürmüş bulunmaktan mütevellit, çok içli bir teessür nişanesiydi..."

Bundan sonra Neyzen'i bir sabah ceketinin altına sakladığı ney ile İzmir Mevlevîhanesi'nin yolunu tutmuş olarak görüyoruz. Bu, onun evden kaçarak hayata attığı ilk macera adımıdır. Mevlevîhanede merdiven ayağına ilişerek, Şeyh Nurettin Hazretlerinin karşısında korka korka üflediği "hicaz peşrevi", imtihanı kazanmasına kâfi gelmiş ve şeyhin emriyle, kardeşi Neyzenbaşı ve Üstat Cemal Bey o günden itibaren Küçük Neyzen'in hocalığını deruhte eylemiştir. Şimdi o, İzmir Mevlevîhanesi'nin gönüllü çömezi ve Neyzen Cemal Beyin çalışkan bir talebesidir. O tarihte dergâh, İzmir

münevverlerinin daimî bir içtimagâhıdır. Tanınmış bütün mütefekkirler, edipler, şairler ve en benam âlimler, her pazar âyininden sonra şeyhin biraderi Cemal Beyin dairesinde toplanmakta, devrin saz ve ses üstatlarının da iştirakıyla emsalsiz meclisler kurulmaktadır. Şiir ve edep, ilim ve irfan mensuplarından Eşrefler, Tokadîzade Şekipler, Tevfik Nevzat, Abdülhalim Memduh, Hüseyin Ahmet, Bıçakçızade Hakkı -eski Bağdat hâkimi, o sırada avukat- Bektaşî Şeyhi Ruhî Beyler, Armenaklı Hasan Rüştü hocalar, saz üstadı Santo –Tanburî Ali Efendi merhumun arkadaşı- meşhur kemanî Yaşuva, Salamon Elgazi, bu tarihî meclislerin başlıca simalarıdır. İşte Neyzen, evvelâ kahve taşımaktan başlayarak, yavaş yavaş bu kıymetlerin arasına sokulmuş, az zamanda zekâsı ve sevimliliğiyle hepsinin ayrı ayrı dikkat ve teveccühlerini çekerek kapı arasındaki yerinin iç tarafa naklini temine muvaffak olmuştur. Bir taraftan edebiyat mevzusundaki sohbetler, okunan şiirler, istibdat aleyhindeki hicivler hafızasına yerleşirken, bir taraftan da -başta hocası Cemal Bey olduğu hâlde- musikî üstatlarının verdiği ziyafetlerle kulağını ve ruhunu doldurmuş ve üç sene zarfında kapabildiği her şeyi sanki yutmuştur. Şair Eşref'in hicivlerini tekrarlaya tekrarlaya da "hürriyet âşıklığı, istibdat düşmanlığı" varlığına büsbütün sinmiştir. Fırsat buldukça bu zevatın hepsinden bir marifet kapmakta, bilhassa Ermanaklı Hasan Rüştü Hocadan Türkçe, Arapça ve Farsça ders almaktadır. Maddî manevî mazhariyetlerle geçen bu üç yıl sonlarına doğru, tam "büyüklerin küçük dostu" payesine erişmiş, hoca-

sı Cemal Beyle beraber İzmir yüksek sosyetesine girmeye, Uşşakîzade Muammer ve Yasinzadeler gibi memleket eşrafının konaklarında yer almaya başladığı bir sırada, babası karşısına dikilerek onu İstanbul'a -medrese tahsili için- göndermek fikrinde taannüt eylemiştir. Babasını çok sayan Tevfik onu ikna edememiş ve nihayet sırtında lâtası bir cübbe, başında ince burma bir sarık, öne doğru yan kondurulmuş koyu renkli fesinin kenarına kıvrılmış kıvır kıvır saçları ile, on dokuz yaşında kara yağız bir delikanlı olarak İstanbul rıhtımına ayak basmak zorunda kalmıştır. Yanında bir yığın tavsiye mektubu vardır. Bunların ekserisî Mevlevîhaneden verilmiş ve bilhassa Şeyh Nurettin Hazretleri, İstanbul'da mevcut bütün mevlevihane şeyhlerine, onu "değerli bir neyzen, sadık bir muhip" olarak takdim eylemiştir. Fakat o, evvelâ babasının verdiği mektubu -Fethiye Medresesi'nde- müderris ulemâ-yı benamdan fazıl u muhterem Musa Kâzım Efendi Hazretlerine- götürmek zorundadır. Nitekim öyle yapmış; hemen o gün Fethiye Medresesi'ndeki mollalar arasında bir odaya yerleştirilmiştir. Medrese hayatına, ilk nazarda, asla intibak edemeyeceğini anlamış ve ertesi günden itibaren Yenikapı, Galata Mevlevîhanelerinde, İzmir'de bıraktığı havayı teneffüse koşmuştur. Galata Mevlevîhanesi'nde tanıdığı ve "hayatımda dinlediğim en güzel, en üstat ses" diye vasıflandırdığı Bursalı Hafız Emin ona İstanbul'a ayak basışının üçüncü günü, bugün tarihe karışmış bulunan Fatih Camisi'ne nazır sıra kahvelerde, bir akşam üstü, "Ziraat Nezareti Umur-ı Baytariye Başkâtibi Akif Bey" diye o zaman yir-

mi sekiz, otuz yaşlarında, güzel yüzlü bir zat tanıtmıştır. Bu, meşhur ve mağfur İstiklâl marşımızın lâyemat şairi Mehmet Akif'tir. Bir iki saatlik konuşma, sonsuz bir sevgi ve dostlukla bağlanmalarına kâfi gelmiş ve yeni evli olmasına rağmen koca şair, Neyzen'i hemen o akşam evine misafir götürmüştür.

(Aradan uzun yıllar geçtikten sonra da Akif aile meclisinde, etrafındakilere eşini ve Neyzen'i göstererek "Ben bu iki cezayı aynı tarihte tanıdım ve kendime yâr edindim." demekten zevk duyarmış.) Büyük şair, Neyzen'in İstanbul'daki ilk şöhretinin alemdarı ve kendi tabiriyle, her bakımdan hocası ve mürşidiydi. Zamanla medreseden "Setre pantolan giyiyor, sarık ve cübbe taşımıyor!" diye, Mevlevîhaneden de, "namaz kılmadığı ve abdest almadan ayine iştirak ettiği" iddiasıyla jurnal edilerek istiskâle uğradığı hayal kırıcı anlarda, Akif'in müşfik sevgisinden kuvvet almış ve henüz çok genç olmasına rağmen İstanbul'un kalbur üstü birçok küberâ ve vüzerâsıyla tanışmasına, devrin maruf, edip ve şairleriyle, saz ve ses üstatlarıyla buluşup görüşmesine, damat ve sultan saraylarına, Valide-paşanın saraylarına girip çıkmasına hep, Mehmet Akif önderlik etmiştir. Kısa zamanda Hersekli Arif Hikmetler, İbnülemin Mahmut Kemaller, Şair Halil Edipler, Neyzen'in baş dostları olmuş ve tedricen Tevfik Fikret, Uşşakîzadeler, Ahmet Rasimlerle de tanışmış, hülâsa İstanbul'un bütün münevverleriyle buluşup görüşmek imkânına kavuşmuştur. Hacı Arif, Tanburî Cemil Beylerle meşhur kemençeci Vasil, Udî Nevres ve emsali de bu meyandadır.

Daha bidayette medreseden nefret etmiş olmasına rağmen, Musa Kâzım Efendinin derslerine devamı bırakmamış ve o zamanın namlı ulemâsından Şeyh Vasfi, Mustafa Hayri ve Nasuhîzade gibi zevata da sokulmayı ihmal etmemiştir. Çukurçeşme'de "Babil Kulesi" adını verdiği Ali Bey Hanı'nda bir odası olmakla beraber, hemen her gece bir davette zamanın en benam musikîşinaslarıyla bir arada ney üflemektedir. Bebek'te ve Kuruçeşme'deki saraylar, Yıldız civarında, İstanbul tarafındaki birçok konaklar ona kapılarını açmış ve şöhreti adamakıllı yayılmıştır. Fakat o yukarıda isimlerini saydığımız zevatın hususî meclislerini daha çok tercih etmekte ve Akif'le beraber daha çok buralara gitmektedir. Çünkü orada ruhunun hürriyet aşkı ihtiyacını tatmine, istibdat aleyhinde konuşmaya daha fazla imkân olduğu için memnundur. İstanbul'a geldikten ve istibdat idaresini yakından gördükten sonra zapt edilmez bir hürriyet âşığı olmuştur. Saltanat idaresine büsbütün düşman kesilmiştir. Şehzadebaşı'ndaki iki çayhane ile Sirkeci'deki Güneş Kıraathanesi de bu sebeple başlıca devam ettiği yerlerdir. Bilhassa Güneş Kıraathanesi'nde tıbbıyeli gençlerden mefkûre arkadaşları, Tokadîzade Şekip'in müritleri, Babanzade Naim, Müstecabîzade İsmet, İzmirli Ahmet Cemil, Yunus Nadi, Giresunlu Şair Hamdi, Filibelizade Nizamî, Fehmi ve Yusuf Cevat gibi değerli ve hürriyetperver dostları vardır. Pervasız konuşmaları, dilinden düşürmediği hicivleriyle daima aranıp sevilmekte, o da buralarda istediği gibi içini dökmektedir. İstibdat aleyhindeki atıp tutmaları artık onda itiyat halini almış ve neticede sa-

raya mensup mahâfilde de, ağzından fırlayan sözler yüzünden mimlenmiştir. Kendisini sevenlerin, bilhassa hocası Akif'in biraz dilini tutması yolundaki ikaz ve ihtarlarına rağmen, -hele kafayı çektiği zamanlar- ulu orta konuşmakta devam etmesi neticesinde, bir gün tevkif edilmiş ve zaptiye nezaretinde hayli sıkıntılı sorgu sualler arasında kapalı günler geçirmiştir.

Bu mevkûfiyetten kurtulduktan sonra, onu Galata ve Beyoğlu'nun dar ve karanlık sokaklarında derbeder ve sermest dolaşırken görüyoruz. Artık istibdat zabıtası tarafından tanınmış olduğu için münevver dostlarına zararı dokunmaktan korkmakta ve onların muhitine sokulmamaktadır. Çok geçmeden bu başıboş cevelândan, süflî muhitlerden, serseriyane yaşamaktan da bıkmış ve nihayet İstanbul'dan kaçmaya karar vermişti. Bunu da yine kendisinden dinleyelim:

"Artık benim için bu şehirde kalmaya imkân ve sebep kalmamıştı. Uzaklaşmaya mecbur edildiğim şiir ve edep mahfellerinden serseriler âlemine karışmış, fakat orada da rahat edememiştim.

Zaten son zamanlarda benimsediğim o süflî ve derbeder hayat, o zaman kahırla, ıstırap ve elemle içine daldığım çıkmaz bir yoldu. Devrin istibdadına karşı duyduğum gayz ve nefret, aziz ve sevgili arkadaşlarımdan uzak durmak mecburiyeti karşısında büsbütün artmış ve beni o çıkmaz yola atmıştı... Ruhumda duyduğum hüsran ve isyan hislerinin sevki ile girdiğim o yol, beni esasen hedefime ulaştıramazdı. Ben yaradılışımın meyelânına uygun hür, serazat,

hudutsuz bir ufka muhtaçtım. Bu ufuksa herhâlde Galata ve Beyoğlu'nun dar, karanlık ve mülevves sokaklarında karşıma çıkmazdı. Aradığım ışığı, olsa olsa Afrika'nın uçsuz bucaksız çöllerinde bulabilirdim. Bunun için İstanbul'dan kaçarak Mısır'a gitmeye karar verdim ve 1319 senesi Kânûnîsânisinin 13'üncü Perşembe günü Mesajeri vapurunun güvertesine postumu serdim. İçinde dört yıl geçirdiğim koca İstanbul, o sabah da sisine bürünmüş, için için ağlıyor gibiydi. Yahut hâlime kıs kıs gülüyordu da ben gözlerimi perdeleyen iki damla yaş arasından onu ağlar görüyordum."

Vapur Marmara'nın koynunda enginlere süzülürken Neyzen'in muhayyelesinde Zekiye Sultan, Damat Nurettin Paşa saraylarında geçirdiği şahane gün ve gecelerden, sayısız ekâbir konaklarındaki cümbüş ve ahenklerden ziyade, daha evvel isimlerini saydığımız aziz dostların hayalini, izlerini görüyoruz.

Mısır'da Yedi Sene

Mısır'da yedi sene maceradan maceraya sürüklenen Neyzen, kâh saraylara girip çıkarak, kâh kendi tabirince, havalanıp en yüksek şahikalardan yer altında haşhaş kokulu esrar bodrumlarında yuvarlanarak tamamen serazat bir hayat yaşıyor; bazen emrinde köleler, zengin konaklarında, kuş tüyü karyolalarda; bazen de İskenderiye'deki eski metruk kalenin bir burcunda, fakir ölüleri sarmaya mahsus kaba hasır üstünde yatmaktadır. Prens ve prenses saraylarında olduğu kadar,

serseriler âleminde de mergup ve meşhur olmuştur. Mısır asilzadelerine refakat, Kahire'deki münevverlerle, memleketten oraya kaçmış birçok tanınmış hürriyetperver Türklerle arkadaşlık ettiği gibi, azılı sabıkalarla da düşüp kalkmaktadır. Hatta bir defa hapse girmiş. Bir defa da Lübnanlı bir bar yıldızına, büyülenir gibi, âşık olmuştur. Üflediği ney'in sihriyle divaneye dönen Lübnan güzeli günlerce, haftalarca peşini bırakmamış ve nihayet ikisi de -bir Arap bacının tütsüsünden geçtikten sonra- ayılıp ayrılmışlardır. Ve işte o zaman Neyzen İskenderiye'deki metruk kalenin tepesinde sığındığı bir taş kovuk içinde itikafa çekilmiş, kuru bir hasır üstünde günler ve geceler geçirmiştir. Bunu da kendisinden dinleyelim:

"O engin manzaralı kulede, içimde toplanmış ne kadar ıstırap ve şehik-i hicran varsa; neyimin ucundan Akdeniz'e döktüğüm daha ilk gece, elbiselerimle cenaze hasırının üstüne uzandığım andan itibaren, hakikaten "kalıbı dinlendirmiş" gibi bütün maddî ve manevî yorgunluklardan silkinmiştim. Hayalimde, baş ucuma dikilen sual melâikesine, su katılmamış bir zahit tevekkülü ile başımdan geçenlerin hesabını vererek bir daha böyle bir şey yapmayacağıma; mahiyeti ve neticesi vahim aşk ve esrar âlemine dalmayacağıma söz verdim. Bu sayede edebî istirahate gerçekten kavuşur gibi daldığım deliksiz uykudan uyandığım zaman, bütün günahlardan tenzih edilmiş bir fâninin hafifliğiyle yerimden kalktım.

Hafızamda elem verici hatıralardan eser kalmamıştı. Ufukta henüz yükselmeye başlayan güneş, şahane

bir çarşaf yahut plâtin bir tepsi güzelliğiyle önüme uzanan deniz, hülâsa gözlerimin üzerinde dolaşan her şey bana gülümsüyor gibiydi. Bu, dünyayı pembe gösteren ruh hâleti içinde, o muhteşem manzaralı kovukta gamsız, kaygısız hatta zevkli günler geçirdim."

Böylece hatır ve hayale gelmez maceralar yaşayan Neyzen, bu arada "Camiü'l-ezher"de ders almayı, Mısır'ın yüksek sazendelerine ders vermeyi de ihmal etmiyordu. Artık Mısır'da yaşamaktan da usanmış; vatan, gözlerinde tütmeye başlamıştı. Bu hislerle kabına sığmamaktaydı. Kahire'ye dönüyor ve bir kahvede asılı olan Sultan Hamit'in cansız portresinin ağzına bir sigara yerleştiriyor. Hidiv aleyhinde Eşref'in yazdığı bir hicviyeyi gazetecilere okuyor. Kendisinden istenilen aleyhte bir yazıyı da on Mısır lirası mukabili yazıp imza ediyor. Şimdi Mısır zabıtası tarafından da yakalanmak üzeredir. Aklına Kahire'ye üç saat mesafedeki "Kaygısız Sultan Mağarası" geliyor. Burada bir Bektaşî tekkesi vardır. Hemen yola çıkıyor. Şeyh Arnavut Lütfi Baba, bu İstanbullu misafiri hoş karşılıyor. Hele akşam demlenirken üflediği ney, itibarını derhâl ve büsbütün artırıyor. Fakat o, teşhis edilip yakalanmaktan korktuğu için gündüzleri alessabah tekkeden çıkıp, akşam suları kararırken dönmektedir. Bunu da enteresan bir hikâyesiyle beraber kendisinden dinleyelim:

"Gerçi bu dağ ve orman gezintisi benim için güç olmuyor değildi. Çünkü oruç tutmak zorunda kalıyor, tekkeye dönüp meydan kuruluncaya kadar ağzıma bir lokma ekmek koyamıyordum. Henüz nîm-resmî bir

durumda olduğum için, sabahları çıkarken kimseden kumanya isteyemezdim. İstesem, derhâl saklambaç oynadığım anlaşılacak ve haklı olarak yakamda bit yeniği aranacaktı.

Şüphe çekmek ve hesap vermektense oruçlu geçmek daha müraccahtı. Binaenaleyh ben de öyle yapıyordum ama aksi gibi, günlerde uzundu. Ve bu sahursuz, niyetsiz oruç beni fena sarsıyordu. Saklanmaktan da, aç gezmekten de bıktığım sıralarda bir gün mutat gezintiyi bitirmiş, koruda yorgun argın tekkenin arka cephesine nazır bir ağaç altında uzanır gibi oturmuştum. Vakit ikindiye yakındı ve tekkede bir hayli zaman vardı. Bir aralık, karşımda bir köpek peyda oldu. Uzandığım yerden şöyle bir doğruldum. Evet, yanılmıyordum; köpeğin ağzında kocaman bir parça ekmek vardı ve yan gözle bana bakarak duruyordu. Sesime mümkün olduğu kadar tatlı bir ahenk vermeğe çalışarak 'Gel kuçu kuçu!' vezninde 'Taal taal!' demeye başladım. Bir elimle de daha güzel bir şey verecekmiş gibi parmak şıkırdatıyor, niyazkâr, iğfalkâr 'taal'lere, sesimin en munis ahengiyle devam ediyordum. Nihayet zavallı hayvancık, davetimdeki zalimane maksadı örten samimî edaya aldanmış, mahut yandan çarklı vapurların iskeleye yanaşması gibi ağzında ekmek, yan yan yaklaşmaya başlamıştı. Sıçrama menziline sokulur sokulmaz, beşer cibilliyetinin bariz vasıflarından biri olan haksız bir hamle ile üstüne atıldım. Atılmamla beraber zavallı köpek korkudan ekmeği bırakmış, beş metre ileri fırlamıştı. Kuyruğu kısık, yan gözle bana bakıyordu. Ekmeği düşürdüğü yerden aldım. Dişle-

diği kısmı koparıp yanıma koyarak üst tarafını yemeğe başladım. O esnada hatiften mi, köpekten mi geldiğini anlayamadığım ber-sâni bir seda, kulağıma akseden bir ses işittim.

– Allah belânı versin herif! Bu ne insanlık? Hem iki ayakla geziyorsun, hem köpeğin ağzından ekmek kapıyorsun. Allah'ın tekrîm ettiği edepsiz, diyordu.

Buna rağmen ben, saygısızlığımı devam ettirerek, bir taraftan da ileri sürdüğüm hissesini gösterip ona:

– Gel sen de ye, diyordum. Yerinden kıpırdamadığını görünce yalvarmaya, gönlünü almak için ne kadar maruzat arz etmek mümkünse sıralamaya koyuldum. Nihayet yavaş yavaş yanıma geldi. Bu gelişte yalvarışımın tesirinden ziyade, muhakkak ki bana kıymet vermemesi, beni de kendisinden farksız görmesi amil olmuştu. Kısmetine ortak çıkışımdaki lâubalilikten o da cesaret almış ve bir kapı yoldaşı teklifsizliğiyle gelip ayırdığım hissesini yemeye başlamıştı. Ekmeklerimiz bitince karşılıklı uzandık. Aramızda gizli bir dostluk başlamış gibiydi. Dergâha dönmek için yerimden kalkınca o da kalktı ve peşime takıldı. Demek ki tahminim doğruydu. Bana darılmamış. Ekmeğine ortak oluşumdan mütevellit ruhî yakınlık, aşina bir dostluğa inkılâp edivermişti. Beynimizde tecessüs eden bu ani arkadaşlığa daha çok kıymet vermiş olmak için:

– Gel bakalım 'Çakaralmaz' dedim, ben nereye sen de oraya... Bu suretle ismi de konmuş ve hitabından anlamış gibi yanıma daha çok sokulmuştu."

Onu Neyzen'in yanında gören şeyhin emir ve müsaadesiyle tekkeye yerleşen 'Çakaralmaz', mutfak artıklarıyla beslenerek gelişip güzelleşiyor, zeki ve cins bir mahlûk olduğunu, pek çabuk terbiye alıp, efendisi ile iş birliği yapacak kadar feraset göstermesiyle ispat ediyordu:

Tekkeden ayrıldıkları gün, Neyzen onu civardaki çiftlik sahibi bir Fellâh'a 10 Mısır lirasına satmış, fakat o, arabanın yedeğinde çiftliğe götürülürken ipini koparak Kahire yakınlarında Neyzen'e tekrar iltihak etmiştir. Mısır'dan ayrılacakları güne kadar tam dört kere tekrarlanan bu manitacılık üstadın çok işine yaramış, hatta son satışından vurdukları 25 Mısır lirası, ikisinin vapur navlulunu sağlamıştır.

Neyzen, Kaygısız Sultan Tekkesi'nden Kahire'ye döndükten pek az sonra memlekette hürriyet ilân edilmiş ve Mısır görülmemiş bir cûş u hurûş içinde bayram yapmaya başlamıştı. Vatana dönmek için üstat, hocası Şair Eşref'i göreceğini ummamaktadır. Hâlbuki o, bir meyhanedeki köşesine çekilmiş, sokaklardaki cûş u hurûşa, sürûr avazelerine lâkayt, demlenmektedir. Neyzen'in sonsuz bir heyecan içinde:

– Hadi, ne oturuyorsun, gitmiyor muyuz, sualine sadece:

– Hayır, demekle iktifa edişi ve sonra mevzuyla hiç münasebeti olmayan:

– Sen Kedi ile Fare Hikâyesi'ni bilir misin? diye bir sual soruşu, üstadı fena hâlde şaşırtmıştı. Bunu da Neyzen'den dinleyelim:

Kedi ile Fare Hikâyesi

"Merhumun bu suali karşısında âdeta sinirlenmiştim. Fakat kendisine olan derin sevgi ve saygım ters bir cevap vermeme mâni idi. Birkaç kedi-fare hikâyesi bilirdim; lâkin bunu ondan dinlemek ve bu arada maksadını öğrenmek için:

– Hayır, bilmiyorum, dedim.

Koca Eşref, yüzünde belli belirsiz bir tebessüm, elini kadehe uzattı, rakısından bir yudum çekti, biraz da meze aldı, sonra başını kaldırarak ağır ağır anlatmaya başladı.

– Kedinin biri, odanın ortasına kurulmuş, bermutat uyuklar gibi görünerek duyduğu tıkırtıya kulak kabartmış. Kenardaki deliklerden birinde küçük bir fındık sıçanı da, başını uzatıp çekerek etrafına bakınmış. Kedi bakmış ki uyuklar gibi görünmek farenin oradan çıkmasına kâfi gelmeyecek konuşmaya mecbur olmuş:

– Hadi, hadi, demiş, oradan korka korka başını çıkarıp durma; acıdım sana... O delikten çık, şu deliğe gir... İçeride kelle kelle kaşarlar, bir ambar da buğday var; afiyetle yer, sağlığıma dua edersin. Bir müddet yine uyuklar gibi bekledikten sonra bakmış ki berikinden yine hareket yok...

– Ne duruyorsun dediğimi yapsana!..

Fare ezile büzüle cevap vermiş:

– Kusura bakma, ama yapamayacağım.

– Neden, demiş kedi.

Fare şu mukabelede bulunmuş:

– Bana o delikten çık, şu deliğe gir; kaşar peyniri, buğday var, afiyetle ye diyorsun. Bakıyorum teklifine; külfet küçük, nimet büyük! Bu işte mutlaka bir b..luk var!

Eşref bu hikâyesiyle, Sultan Hamit'in, böyle kolay kolay Meşrutiyet idaresi kabul edeceğine inanmadığını, altında mutlaka bir çapanoğlu çıkacağını anlatmak istemişti. Üstadın tecrübesi muhakkak ki benden fazla ve bu tarzda düşünüşü ihtimal ki haklı idi. Fakat ben o kadar aşkın ve taşkın bir sevinç içindeydim, vatanı o kadar özlemiştim ki, fare kadar bile düşünemezdim. Hocama:

– Peki sen sonra gel; ben ilk vasıta ile gidiyorum, dedim. Elini öperek yanından ayrıldım.

Mısır'da yedi sene zarfında verdiği ney ziyafetlerinden en az yedi bin lira biriktirmiş olması lâzım gelen Koca Neyzen'i, İstanbul'a dönmek için lüzumlu yol parasından bile mahrum görüyoruz... Bakınız bunu da nasıl anlatıyor:

"Mısır'da son günlerimi, meyhaneden meyhaneye dolaşıp dostlarımla beraber 'Hürriyeti tes'îd' etmekle geçiriyordum. Bu bayram şenliği için lüzumlu akçeyi yine Çakaralmaz'ın hizmetiyle sağlamış; onu üçüncü defa olarak Kasap Süleyman isminde bir zata, yine 10 Mısır lirasına satarak, hürriyet şerefine kadeh kaldırmak zevkinden mahrum kalmamıştım. Fakat şimdi, vatana dönmek için yol parası bende ise, bermutat metelik yoktu. Bir gece bizimkilerin toplantı merkezi olan İstanbul Gazinosu'nda oturmuş, dostlarla yâren-

liğe koyulmuştum. Fakat zihnim hep 'harcırah' meselesiyle meşguldü...

Zavallı Kasap Süleyman'a ancak kırk sekiz saat tesahüp zevkini tattırarak yine kaçan Çakaralmaz da oturduğum masanın biraz ilerisinde, neşe ve inşirâhından hisseyâb olur gibi tatlı tatlı şekerleme yapmakla meşguldü. Bir aralık yattığı yerden birdenbire fırlamasıyla bacaklarımın arasından süzülerek, arkadaki kanepenin arkasına girmesi bir oldu. Bu ani kaçış ve saklanışın elbetteki bir sebebi olacaktı? Fazla aranmama lüzum kalmadı. Gazinodan içeri Kasap Süleyman girmiş ve bizim manitacı kokusunu alır almaz kanepenin altına dalıvermişti. Korktu mu, utandı mı bilmiyorum fakat zeki hayvan lâhzada ortadan silinmiş, öyle bir saklanış saklanmıştı ki kuyruğu bile görünmüyordu.

Ben şerîk-i cürüm olduğumu unutarak makaraları koyvermiş, bu hâle kahkahalarla gülmeye başlamıştım. Bereket versin, kasap uzaktaydı. Ayak üstü birisiyle konuştuktan sonra, beni görmeden çıkıp gitti.

Çakaralmaz tehlikenin uzaklaştığına emin olunca ya kadar, yerinden kıpırdamadı. Neden sonra saklandığı yerden çıkıp yanıma geldi. 'Nasıl beğendin mi?' der gibi kuyruğunu sallayarak yüzüme bakıyordu... Yanımda oturanların hiçbiri işin farkına varamamıştı. Onun gösterdiği bu feraset o kadar hoşuma gitmişti ki, hemen kallâvî bir pastırmalı sandviçi getirerek elimle yedirmeye başladım. Yanımdakiler, bu itinalı ikramın 'mükâfat' olduğunu anlamadan, ifrat sevgisi nişanesi

sanarak bize bakıyorlardı. Bir aralık, pusuya yerleşmiş Arap-Türk melezi tatlıcı Mehmet Şükrü'yü şeytan dürtmüş olacak ki:

– Sen İstanbul'a gidiyorsun! Bunu ne yapacaksın, diye sordu.

Zorla değil ya, kısmet ayağımıza geliyor, tavlanacak zavallılar kendiliğinden hep karşımıza çıkıyor.

– Ne yapacağım, dedim. Onu da götüremem ya... İsteyen birine bırakacağım...

– Bana ver, ben onu beslerim...

Çakaralmaz'ın yüzüne baktım: Maskara, yarım oturmuş bana sanki göz kırpıyor ve bu hâliyle 'Gider ayak sokacağımız zoka kuvvetlice olsun!' demek ister gibi şeytankâr bir tavır gösteriyordu. Fakat bu sefer vaziyet nazikçe idi. Çünkü ben elime para geçer geçmez hemen vapura atlayarak Mısır'dan ayrılacaktım. Oradan geçerek en kısa zaman zarfında ya tatlıcıyı atlatıp kaçamazsa? Satış kat'iyet kesp ederek, ayrılık ebedîleşecekti. Hâlbuki onun bu firarlarından ben, dolandırıcılık gayretinden ziyade, bana karşı bir bağlılık seziyordum. Onun için, satış bedeli ne kadar okkalı olursa teessürüm o miktar hafifleyecek, manevî kaybımı maddî kazanç kısmen telâfi edecekti. Bu mülâhazalarla söze kıyasıya başladım:

– Sana onu vereyim fakat şimdiye kadar çok masraf ettim; masrafımı alırım.

– Ne kadar?

– Yirmi beş Mısır lirası...

Keşke elli deseymişim... Adam bir kelime bile söylemeden elini cebine daldırdı ve yirmi beş Mısır lirasını önüme koyuverdi. Bir daha Çakaralmaz'a baktım. Bu, kendisini dördüncü satışımdı. Fakat hiçbirinde, bu kadar eza duymamıştım. Paraları önümde görünce şaşırmıştım. Paranın sevincinden çok, içime birden bir hüzün çökmüştü. Bu teessür onu bir daha görememek ihtimalinin kuvvetli olmasından mı yoksa hüsn-i niyetle teklifime razı olan tatlıcıya acıdığımdan mı anlayamıyordum.

– Tasmasına iyi yapış arkamdan gelmesin, diyerek masadan kalktım ve bir daha Çakaralmaz'la göz göze gelmeden oradan çıktım."

O geceden tam bir hafta sonra, Neyzen'i İzmir Mevlevîhanesi'nin bahçe kısmında dedelerden biriyle konuşurken görüyoruz:

– En ufak bir istiskâl bana demektir. Allah aşkına sen bizzat alâkadar ol, yetimliğimi his ettirme!

– Hiç merak etme erenler, ben ona bakayım... Adı neydi bunun?

– Çakaralmaz...

Böylece Neyzen yalnız gittiği Mısır'dan yedi sene sonra yalnız dönmemiş ve satış gecesi evinin kapısında kendisini bekler bulduğu vefakâr dostu Çakaralmaz, kapısında ona kollarını açarken "Biz evde köpek istemeyiz?" demişler ve onu Mevlevîhaneye müracaat zorunda bırakmışlardır. İzmir'de yirmi beş gün kalan Neyzen eski dostlarının arasında "Yaşasın Hürriyet!" avazelerini dinleyerek neşeyle vakit geçirmekte iken üstadı Eşref

Mısır'dan çıkagelmiş ve ona basiretli görüşüyle birkaç "ibret alınacak levha" göstermiştir. Hürriyet şenliklerine önder olanlar arasında seciyesi ve şeceresi bozuk, mazisi mülevves, istibdat devrinin çakalları vardır ve şimdi yakalarında İttihat ve Terakki kokardı taşımaktadırlar.

Bunların farkına varır varmaz hocası Eşref gibi onun da neşesi kaçmıştır.

Bu sebeple onu İstanbul'a götüren vapurun güvertesinde, dalgın ve düşünceli görüyoruz. İçinde yedi yıl hasretini çektiği İstanbul'a ve dostlarına kavuşacağını tahayyül etmenin verdiği sevinçle beraber Eşref'in zerk ettiği endişe vardır. Bunu birinci kısmın sonunda şöyle anlatır:

Yolculuğum devam ettiği müddetçe vapurda, birbirine zıt hislerin tesiri altındaydım. Acaba Eşref'in dediği gibi milletin yıllarca hasretini çektiği bu hürriyet, sadece bir göstermeden mi ibaretti? Yeni idareyi kuranlar, onu sonuna kadar aynı saffetle idame edebilecek miydi? Yoksa İzmir'de gördüğüm gibi, bu işi başarmak için birtakım yılanları iş başına geçirerek vatanı büsbütün içinden çıkılmaz bir badireye mi sürükleyecekti?

Ben bunları düşünürken meğer beni bekleyen ne akıbetler, ne serencamlar varmış?..

Vapurun güvertesinde, Marmara kıyılarını seyrede seyrede sürgünden dönen bir hürriyet fedaîsi zihniyetiyle yürüttüğüm mülâhazalar, kafamda geçirdiğim endişeler, Meşrutiyet devrinde başımdan geçecek hesapsız serencam yanında, gurbette devenin kulağından daha küçük şeylermiş. Bereket versin koynumdan hiç

ayırmadığım "sihirli düdük"e... Yoksa ne gurbette edindiğim tecrübeler ne cami ikmaline çıktığım ilim ve marifet, beni o karma karışık devrin zebûnu ve kâselîs bir bâziçesi olmaktan kurtaramayacaktı. Gerçi "ipliği pazara çıkarmış derbeder"lik rütbesi omuzlarımdan düşmedi. Amma bu benim, kaderle el ele veren dizgin kabul etmez ruhumun, gönülden taşıdığım ezelî ve zatî rütbemdi. Yıllarca uzun süre ayrılıktan sonra Mısır'dan İstanbul'a dönerken, orada geçirdiğim serazat hayatın gönlümde kalan izleri, bir avuç külden ibaretti.

Zaman zaman avare ruhumu tutuşturan bir sürü yangının, o bir avuç muhassalası içinde hiç sönmeden için için yanan bir tek kıvılcım vardı ki ben İstanbul'dan onunla ayrılmış ve şimdi yine onunla dönüyordum: "Vatan ve hürriyet aşkı..."

"Devr-i dilârâ-yı Meşrutiyet"in ilânından tam yirmi sekiz gün sonra (8 Ağustos 1324) Sirkeci Rıhtımı'na ayak bastığım dakikada ciğerlerimi dolduran sıcak hava, o kıvılcımı bir alev hâline sokuverdi...

Sirkeci ve Babıâli Caddesi, hâlâ asılı duran al bayraklarımızla gelincik tarlasına benziyordu.

Sevinç ve saadetle bîhûş kafama ilk akseden sada, Sirkeci'deki sırık hamallarının ortasında gümbürdeyen davul sesi olmuştu. Her biri çam yarması iriliğindeki kırk elli hamal, ortalarına davulu almışlar o meşhur değişmez nağmeleriyle "Bir ayağında mest var" temposuna ayak uydurarak kan ter içinde zıp zıp sıçrıyorlardı.

Bunları sıçratan davulcuları da muhakkak kendilerindendi. Fakat ben, nedense, sonraları Meşrutiyet

devrinde o sahneyi "Çingene çalar, kürt oynar" atasözünün bir misali olarak pek çok hatırlamıştım. Bir müddet, nazarımda tebcil pırıltısı, dudaklarımda takbir tebessümleriyle, o masum bayram şenliğini seyrettim. Sonra bir arabaya atlayarak arabacıya:

– Çek Şehzadebaşı'na, emrini verdim.

Arabada "Kâbe'den dönen Hacı Ömer" gururu ile etrafımı seyrede ede Şehzadebaşı'na girerken, yıllarca hasretini çektiğim dostlarımı, orada gezip dolaşıp kovana giren bal arıları gibi, Hacı Mustafa'nın çayhanesinde bulacağımı düşünüyordum.

Dükkânın önünde arabadan indiğimi gören rahmetli Hacı, bütün ağırbaşlılığına rağmen feryadı basmış, aynı zamanda boynuma sarılarak, İstanbul'da ilk defa sarmaş dolaş olmak zevkini de böylece o tatmıştı!

– Ayol nereden çıktın Neyzen?

– Vapurdan!..

– Ah o vapuru ne kadar gözledik, seni ne kadar özledik bilsen!

Sözünün doğruluğunu ispat etmek ister gibi, bir taraftan taze çay demliyor, bir taraftan havadisler sıralıyor, bana sualler soruyordu...

O nefis çaydan, ben daha bir yudum almadan, etrafım eş dostla sarılıvermişti. İlk dakikalarda gördüğüm sevgi ve alâka nişanesi, Kâbe'den dönen Hacı Ömer itibarının çok fevkindeydi. Yavaş yavaş, menfadan gelen hürriyet kahramanı olduğumun farkına varıyordum. Yıldırım süratiyle etrafa yayılan "şeref-vürudum" ha-

berine derhâl şitâb edenlerden biri de hocam Şair Mehmet Akif'ti.

–Vay Neyzen'im, diye çayhaneden içeriye rüzgâr gibi girmiş ve iştiyakla boynuma sarılmıştı.

"Mehmet Akif" İstanbul'a ilk gelişimde kelimenin tam manasıyla rehberim olmuş, bana sarayların, vüzerâ konaklarının kapılarını –sihirli düdüğümün de yardımı ile- o açtırmıştı. Bu meyanda devrin en mümtaz simalarını, değerli edip ve şairlerini tanıtan, Hersekli Arif Hikmetlerin, İbnülemin Mahmut Kemallerin, Şair Halil Ediplerin cidden emsalsiz kıymetteki meclislerinde yer almama, hususî mevki edinmeme rehber olan yine o idi.

Aramızdan zaman zaman kara kediler geçmiş olmasına rağmen, hâlâ onu anarken, "Hocam Mehmet Akif" demekten büyük bir haz ve şeref duyarım.

Mısır'dan döndüğüm o gün, bana ilk candan alâkayı gösteren yine o olmuş; beni alıp evine götürmek istemişti. Fakat misafiret kabul etmemekte inadımı görünce, çaycı hacı ile birlikte, çayhanenin üstünde, kendi eliyle bana bir oda hazırlamıştı. O gece aynı bina dahilindeki –Şark Tiyatrosu müştemilâtı idi.– şerefime hazırlanan ziyafet sofrasına otururken kendimi bir rüya âleminde gibi hissediyordum. Çünkü sofranın etrafına sevdiğim, özlediğim dostlar toplanmış hatta o zaman yeni mektepten mezun olan kardeşim Şefik de vürudumu haber alarak gelmişti. Zevkime, saadetime pâyân yoktu... Yanımda kardeşim, etrafımda ve karşımda dostlarım, sevdiklerim... Kelimenin tam mana-

sıyla şadî idim. Gurbetten dönüşümün ilk gecesi, hâlâ bugün gibi yadımdadır. Hazirûn arasında bulunanlardan iki kişiyi bilhassa yad etmek isterim:

Mısır'a kaçmadan evvel, istibdat zaptiyesinin "kodes"inden terhisimi müteakip, eski münevver dostlarımın yanına sokulamaz olmuş ve kendime cevlângâh olarak Galata ve Beyoğlu'nu seçmiştim. Buralarda her gece, ipini çekmediğim meyhane bırakmıyordum.

Bu arada en çok uğradığım yer, Bizans Birahanesi'ydi. Sonraları birçok istihale geçiren ve bir aralık Cenyo Lokantası da olan bu birahanede, iki gençle tanışmıştım. Birisi benim gibi kara yağız efendiden bir genç; Yıldız Şifre Müdürü Asım Beyin oğlu Kemal Bey... Diğeri Bâb-ı Seraskerî mektupçusu Süreyya Beyzade Ali İhsan Beydi. Bu hürriyetperver, vatansever gençler, tanıştığım günden Mısır'a firarıma kadar peşimi bırakmamışlar ve haftanın birkaç akşamı, beraber demlenmek vesilesiyle bana içlerini döküp durmuşlardı. Kısa zamanda Bizans Birahanesi'nin üstündeki oda bir nevi gizli toplantı yerimiz olmuş ve yedi sene sonra ortaya çıkan "İttihat ve Terakki Cemiyeti"nin İstanbul merkezi, daha o zamandan, küçük çapta, o birahane odasına kurulmuştu. İşte Mısır'dan İstanbul'a döndüğüm ilk günün akşamı etrafımı saranlardan ikisi de bunlardı ki; o kara yağız delikanlı, zamanla İttihat ve Terakki tarihinin meşhur simalarından biri olan ve Cumhuriyet devrinde, haklı veya haksız, uğradığı takibattan kurtulmak için saklanmakta kaldığı tavuk kümesinde intihar eden meşhur ve mağfur "Kara Kemal" idi.

O gece bulunduğumuz odada, ev sahibi yahut ziyafetin mürettibi kendisiymiş gibi hareket ediyor, masadaki noksanları ikmale matuf emirler hep ondan çıkıyordu. Meğer, bulunduğumuz yerin İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Şehzadebaşı merkezi olduğunu sonradan öğrenecektim.

Merhum şair Akif izin isteyerek gece yarısına doğru gitmiş, biz ise zevk içinde sabahlamıştık. Yalnız, İstanbul'a dönüşümün o ilk gecesi kemal-i hayret ve hatta dehşetle farkına vardığım bir nokta, Akif'in sakal koyuvermiş ve içkiyi de bırakmış olmasıydı.! Bu, şairin meslek ve mezhep değişikliğinin bir alâmeti miydi, bunu da sonradan öğrenecektim.

Rahmetli Mehmet Akif, bütün o fitrî kıymet ve kabiliyetine rağmen, çocukça izhar-ı saffet eylemekten hâli kalmazdı ve bütün ömrünce de bundan kurtulamadı. Bana meyhaneye ayak basmayacağıma dair yemin ettirmesi de bu safiyetinin bir tezahürüydü. Benim gibi iradesi zaman zaman tahte'ş-şuurundaki gizli kuvvetin zebûnu, bütün hayat mahkûmu olan bir bîçareye hiç böyle yemin ettirilir miydi? Nitekim; daha kırk sekiz saat geçmeden o yemin tehlikeye düşmüş ve beni, şeytanî olduğu kadar gülünç bir harekete mecbur etmişti:

Tam onunla buluşup Nurettin Paşanın sarayına gideceğimiz gün, çok sevdiğim, hatırından asla çıkamayacağım bir dost İzmir'den çıkageldi ve onun bu gelişi bana yemini de, saraya gitmeyi de unutturuverdi.

Bu zat, ta Bodrum'dan ailece tanıştığımız ve gençliğimin ilk avanında birlikte birçok aşlar kaynattığımız

Mehmet Niyazi idi. Çok mer'iyyü'l-hatır olan bu misafirimi ağırlamak, izaz etmek mecburiyetinde idim; bunu da bekâr odacığımda yapamazdım. Behemehal bir yere götürmek, yedirip içirmek lâzımdı.

"Akif bana yemin ettirdi, meyhaneye ayak basamam." da diyemezdim. Çünkü bu Niyazi'nin yakinen malûmu olan "dizginsiz yaşamak" prensibine aykırı bir hâl işlediğimi itiraf olacak, dostumun yanında beni gülünç hâle sokacaktı.

Nihayet kafamda bir şimşek çaktı, üzüntü ve endişeden kurtuluş yolunu bulmuştum. Lâleli'de elimi arkadaşımın omzuna koydum:

– Sen doğru Kumkapı'da Bulgarın meyhanesine git; beş dakika sonra ben de oradayım, dedim ve sual sormasına vakit bırakmadan Aksaray istikametine hızla ilerledim.

O zamanlar, şimdiki gibi otomobil bolluğu olmadığından, İstanbul'da nakil vasıtalarından biri de şehrin muhtelif yerlerinde posta kuran, sürücü beygirleri idi. Aksaray'da Horhor Caddesi'nin başlangıç noktası, günün ve gecenin her saatinde, emre müheyya küheylânlar bulunduran mühim bir at istasyonu idi.

Orada, müşterinin hal ve şanına uygun, her boyda ve huyda atlar durur ve isteyen –düşme korkusu duymadan- bunlardan birinin üstüne simit gibi kurulur ve sürücünün yedeğinde gideceği yere salimen giderdi. Ben, ekseriya gecenin geç saatlerinde, yalpa vura vura yürümekten kurtulmak için "Kürt Hüseyin" adındaki sürücünün yerden bitme kır atına âdeta aboneydim.

Attan ziyade balık etinde bir taya benzeyen bu hassas hayvan, isterse bir yarış favorisi gibi hızlı giden fakat süvarisini asla rahatsız etmeyen rahvan yürüyüşlü bir küheylândı. Benim pek fazla "jokey"liğe kabiliyetim olmadığını, yanına sokulurken vurduğum yalpaların zaviyesinden anlar ve o zaman karıncaya basmaktan korkar gibi gayet aheste bir yürüyüş tuttururdu.

O gün her zamanki miatten erken sokağa saptığımı gören Kürt Hüseyin, biraz sağ tarafa çarpık boynunu daha çok çarpıtarak yanıma geldi:

– Hayrola beğüm "Kır"ı getireyim mi yoğsa?..

– Hem de çabuk!..

– Derhâl seğirterek benim tontonu getirdi; üstüne sıçrarken hiç beklemediği bir sual sordum:

– Sen rakı içer misin?

Otuz iki dişini gösteren geniş bir gülüşle sırıtarak:

– Tuh... Tuh... Töğbe beğüm, biz kim ırakkı içmek kim, deyince üstüne kurulduğum küheylânı göstererek:

– Biz bununla Kumkapı'da Bulgarın meyhanesine gidiyoruz; sen yatsıya doğru gel, bunu meyhaneden al, dedim.

O ana kadar böyle uzun vadeli alışveriş yapmadığım için, koca Kürt alık alık suratıma bakıyordu. Birden ne düşündü bilmem; evlâdının baştan çıkarılacağından korkan bir baba tavrıyla:

– Aman beğüm, bu meyhanede ne yapacak ki, dedi. Ben:

– Korkma çok fazla içirmem, diyerek atımın tombul karnını mahmuzladım ve Kürdün mütahayyir bakışları önünde tıkır tıkır meyhanenin yolunu tuttum.

Benim sevgili misafir, meyhanede bir kenara oturmuş, beni gözlüyordu. Atla geldiğimi görünce, ayrıldığım andaki meraklı ifade yüzünü tekrar kaplamıştı. Pencereye yaklaştım ve:

– Hava güzel bahçede içelim, dedim.

Meyhanenin yan tarafında, bahçeye benzer bir aralık vardı ama iç açıcı manzaradan mahrumdu. Buna rağmen Bulgar meyhaneci, hemen dışarı fırlamış ve oracıkta bir masa tanzimine koyulmuştu. Bittabi ben, at üzerinde hazırlığı seyrediyordum. Her şey tamam olunca Niyazi'ye "Kadehleri doldur!" kumandasını verdim.

Zavallı dostum büsbütün şaşkına dönmüş, nihayet dayanamadı:

– İnsene attan, dedi.

Ben onun şaşkın hâlini fark etmiyormuş gibi kemal-i ciddiyetle:

– İnemem, diye cevap verdim. Hem bak atın boyu masa ile müsavi...

O hâlâ şaka yaptığımı sanarak bu garip şakaya son vermemi bekliyordu. Birinci kadehleri yuvarladıktan sonra devam etti:

– Peki, niye attan inmiyorsun?

– Meyhaneye ayak basmamaya yemin ettim de ondan!

Bidayette kemal-i hulûs ile Akif'e verdiğim sözü, ettiğim yemini tutmak için bulduğum çare, kadehler ta-

akub ettikçe tatbik kabiliyetini kaybetmeye başlamıştı. Filhakika, meyhaneye ayak basmadan, meyhanede demleniyordum. Ancak mezelere istediğim gibi iltifat edememek ve nihayet -hayvan da olsa- altımdaki uysal mahlûkun, belki hayatımda ilk defa başına getirdiğim bu acaip durumda, sabır ve tahammülünü suiistimal etmek, bana üzüntü vermeye başlamıştı. Bu üzüntümün tesiri ile olacak, aklıma daha kestirme bir fikir geliverdi. Meyhaneciye yedi okka ekmek aldırttım ve sokakta ne kadar köpek varsa tempolu bir "kuçu kuçu" daveti ile etrafıma topladım. Muharebe meydanında askerlerinin ganâim paylaştığını atının üstünden seyreden bir kumandan edasıyla, ekmekleri bizzat doğrayarak köpeklere yedirdim. Böylece mesele kalmamış, budalaca ettiğim yeminin kefareti, maafâiz ödenmişti.

Emekli Başkomiser Muhittin Kutbay

Yetmiş sekiz yıl önceki portresi
Zümrüdüanka gazetesi: 1926

Son günlerinde Neyzen

Neyzen Tevfik'in Başından Geçen Bir Macera

İfşa

Rakı, mantarının dibine inince, hemen ayılırım, kırk senelik âdetimdir. Şöyle başımı sokacak bir yer, diye düşünmeye çalıştım. Sulu bir kar yağıyordu. Sokaklardan bekçiler bile kaçışmıştı. Böyle gecelerde benim gibi herkes de Hasan Hüseyin Remzi'nin evini hatırlar, kapısının ipini çekince, bir "Selâmünaleyküm" bile demeye mecbur olmadan, bir dam altı bulur: Yatak, yorgan, yiyecek, içecek istememek şartıyla...

Hasan Hüseyin Remzi'nin evi aklımın başıma geldiği yere yakın mıydı, bilmem, çok mu gittim az mı, ne bileyim... İpi çektim, girdim ve kıvrıldım. Ertesi gün gözümü araladığım zaman, uzaklardan tramvay sesleri geliyordu. Uğultulu bir rüzgâr olukların suyunu savuruyor, kapanmamış bir kapı mütemadiyen gıcırdıyordu. Her tarafım buz kesilmişti, filhakika odanın

tahtaları pek aralıklı olacak ki soğuk ciğerime işlemişti. Biraz daha dikkatli baktım ki, meğer don gömlekle bırakılmışım, sırtımdaki pırtılarım, kim bilir benden ne fukara bir ahbabın hoşuna gitmiş olacaktı ki, almış götürmüştü. Pekâlâ olmıyacak bir şey değil amma ben sokağa nasıl çıkacaktım? Yağmur, çamur, soğuk bertaraf, fakat bu işe polis, elâlem ne derdi? Evi baştan aşağı dolaştım, giyecek bir şey bulamadım, en sonra bir yüklüğün üstünde bir bahriye neferi üniforması buldum. Ev sahibinin askerlerinden birisinin unuttuğu, yahut attığı bir şey... Onu giydim. Bir lokma ekmek aradım, yoktu. Bu semte yakın, bir saraylı Tarandil Kalfanın evi vardı. Adam oraya giderim, dedim. Bir iki lokma bir şey ikram eder elbet, ben de ona ney çalarım, bir fasıl yaparız. Kadın iyi, amma çok iyi tanbur çalar. Gittim, beni görünce sevindi, kıyafetime güldü. "Biraz yiyecek var mı?" demek tabiatımda yoktur. Ben bildim bileli kimseden bir şey istemedim, istemek bayağı bir şeydir, istemeden istemeği bilmeli.. Sıcak yemek getirdi, bir sigara yaktım, omuzumda rakı matarası, arkamda bahriye elbisesi, elimde ney... Amma, hani pek beğenmedim, sürmüş sürüştürmüş, hâlbuki bu kadın bu haltı yemezdi, "Hayrola hanım, dedim, bu ne böyle, sende bir başkalık var?.." Utandı. Meğer sabıkalı Beygigülü Şevket kapısına balta olmuş, kendine zorla metres edinmiş. Amma neme lâzım ikram etti, eh muamelede de değişiklik yok, kibirlenmemiş ya... İhtiyaten "Herif gelip beni görecek olursa ne yapar?" dedim. "A... gelmez, dünyada gece yarısından evvel döndüğü yoktur." dedi. Şöyle bir taksim ettim. Neveser peşrevine

meraklıdır. Gireceğimiz sırada kapı tırakladı, ben yerimden sıçradım, yüreğim ağzıma geldi. Çerkesin cumbadan bakmasıyla, Şevket geldi, mahvolduk... demesi bir oldu, bayılıverdi. Ben de can havliyle aşağıya indim, arka kapıdan sıvışırım, elin iti ile, köpeği ile işim ne? dedim.

Sabıkalı mel'un ne olur ne olmaz, karı zampara alır diye bahçe kapısını çivilemişti. Öte tarafta kapının tokmağı mütemadiyen tıraklıyor, bir oraya, bir buraya koşup dururken çaresiz kapıyı açtım. Karının yerinde beni görünce herifin gözleri büyüdü, beni baştan aşağı süzdü, omuzundaki zenbili yere bıraktı. Sol koltuğunun altından koca bir saldırma çıkardı, çekti şrak diye... Ulan bahriyeli, ulan ben seni ne yapayım?... diye üstüme saldırdı. Fakat herifin bahriyeli diye bağırması bana ilham oldu. Ne kızıyorsun ağabey, dedim, benim kabahatim ne?.. Zabitler yukarıda çalgı çalıp eğleniyorlar, ben emir kuluyum, kapıda bekliyorum, nöbetçiyim. Bu tedbir onu durdurdu, sonra vahşî bir nara ile elinde bıçak, merdivenlere atıldı. Bir müddet ses çıkmadı, sonra pamuk çuvalı gibi bir kadın vücudunun yerlerde sürüklendiğini duydum. Ona bağıra çağıra odaları dolaştırıyor, göster, nerede zabitler, nereye sakladın, dinini, imanını... diye sövüyor, homurtular arasında kadının hıçkırığı bir şeyler mırıldanıyordu.

Kapı önümde açık duruyordu, uluvvücenabı sonuna kadar götürmek namına, yukarıdaki katil herifin bıraktığı zenbili sırtıma vurdum... Hasan Hüseyin Remzi'nin evinde bu zenbilin içinden neler çıkmadı: Bir binlik rakı, yağ, et, mezeler...

İçim burkuldu :

– Bunu beğenmedim Hafız, dedim, kadını ifşa etmişsin...

Bana acıya acıya baktı:

– Sen de amma toymuşsun... Yahu, hiç kadın ifşa edilebilir mi? Hangi kadın bu tehlikeye maruzdur? Herife: O hırsızın biri olacak, demiş. Sonradan gördüm de söyledi. Benim de telâşıma güldü. Zenbili alıp kaçmamı da gayrikabili red, senetli bir delil diye göstermiş...

Manisa, 20 Kasım 1933

Eldebir Mustâfendi: 1943

Fahri Celâl Göktulga

Dr. Rahmi Duman Anlatıyor

Ney, Mey Ve Neyzen Tevfik

"İstediğiniz kadar uğraşın, onun kadar renkli, anlatıma sığmaz, sözün sonunda bütünü ile konuşmamanın sıkıntısını duymayacağınız bir başkasını güç bulursunuz."

Doktor Rahmi Duman, Neyzen Tevfik'i anlatıyor ve kişinin yerleşik kanılarını altüst edecek şeyler söylüyor. "Yirmi yıl süren yakınlığımız oldu ve hep o konuştu. Yanlış anlaşılmasın, bu süre içinde bir kez olsun, önceden anlattıklarını tekrarlamadı. Her gelişinde yeni bir ufku bütün yıldızlarıyla önümüzde parıltıya boğuyordu. Şimdi nereden başlamalı? Bir ummanı tek bardakta vermenin - güçlüğünü demiyorum - imkânsızlığını anlamak güç olmasa gerek."

"Neyzen'le tanışmam 1933 yıllarına rastlar. Yeni doktor olmuştum, Mazhar Osman beni gözüne kestir-

miş olacak ki, asistanı olarak yanına aldı... Edebiyat tarafımı biliyormuş. Beni Neyzen'in Bakırköy Hastanesi'nde yattığı servise verdi ve böylece başlayan yakınlığımız kesilmeksizin sürdü gitti."

1880 yıllarında (Hicrî 1296) Bodrum'da doğmuş. Başlangıçta iki belirti gösteriyor: Aşırı bir deniz sevgisi ve ardı arkası gelmeyen sara' nöbetleri... Hastalığı ilk öğrenimini tamamlamasına bile engel oluyor... Dokuz on yaşlarında bir kahvede iki dervişin ney üflediklerini görür. Büyülenmiş gibi mıhlanıp kalır. Bir petrol damarının birdenbire fışkırışı, bir şimşeğin çok çileli bir yolu, alın yazısını aydınlatışı gibi bir olaydır bu... "Neyzen kişiliği"nin bütünlemesine bir adım kalmıştır.

Yavaş yavaş oluverdi perdeler ayan

Kendisi de bir ney edinir. Ailesi çocuğun ney, deniz ve sara hastalıklarından huzursuzdur. İstanbul'a gelirler... Tıp Fakültesi'ndeki asabiyecilerden İtalyan asıllı Doktor Pepo ona yalnız denizi yasaklayabilir, boğulabilir diye. Çocukta sonsuz bir sevinç.

Kavuştu âşık-ı şeydâ, o yâr-ı cana yine
Karışma her kim ki giderse bildiğine

Neyzen Tevfik elinde içkiyi biberon gibi bulmuş adamdır... O kadar eskiye dayanır... Onun içişini bilimsel olarak açıklamanın imkânı yoktur...

"Bir gece haber verdiler, komaya girmiş, yetmiş iki dubleden sonra pes etmiş. Kendine iki günde ancak gelebildi. Sol gözünü çarpmış, kapanmıştı gözü, çek-

tirdiğim resmi gösterdim, kartın arkasına beş on tek attığı için yürüyüşünü şaşırdığını, çağın kötülüklerini görmemek için de gözünün bir tekini yummaya mecbur olduğunu yazıverdi. Uzun zaman içkiye ara verdiği olurdu ama, yeniden başlayışı felâkete benzerdi.

Sabahçılık akşamcılık der iken
Ayrılmaya vakit, zaman, kalmadı

"Kendi diliyle kendini tam anlatır sanırım."

"Sanat tarafı mı? Belki de aydınlığa çıkmakta kala kala bu yönüne başvurmak gerekir. Toplum, sanat anlayışını yaşayışında da sürdürenler karşısında hep şaşırmıştır."

"Sanatının saf ve tertemiz yönüyle birçok zaman eski edebiyatımızın büyük üstatlarına yaklaşır, hatta beraber yürürler... Fuzulî, Nef'î ve Şeyh Galip gibi. Galip'in, belki sanat dünyasının anıt-beyitlerinden biri olan:

Bir şulesi var ki şem'-i canın
Fanusuna sığmaz âsumânın

Söyleyişine yaklaşan bir soluk gücüne sahiptir.

Neyde nâle, ay'da hâle olduğu müddetçe ben
Câm-ı aşkımdır güneş, sâki-i bezmim âsumân

Ondaki bir söz, meselâ bu beyit açılınca sayfalar tutan bir cebir denkleminin genişliği ortaya çıkar.

Neyzen Tevfik böyle bir komprimedir. Edebî, ruhî, felsefî yapı olarak sıkıştırılmış bir hidrojen bombasıdır.

"Korkma, yaz, ben söylüyorum. Şimdi edebiyatçı geçinenlerin çoğu gibi ağzından dolma makineli tüfek değildir Neyzen Tevfik. Başı bulutlarda kaybolmuş yüce dağlar gibidir."

"Elbette benzetebiliriz, doğru da olur bu... Gerçekten tarlasını bulamamış kutsal bir meyve gibidir, Fikret'in Nef'î için dediği çorak yerde akıp giden bir nehirdir o da."

Mürg-i aşkın olur mu hiç durağı
Ebediyet önünde yem çanağı

"Bunu söyleyebilmek az kişinin altından kalkabileceği yüktür."

Şaşılacak şeydir doğrusu. Bitirilmemiş bir ilkokul öğrenimi üstüne nasıl koca bir kültür birikimi yüklenilebilir?.. Son derece kıvrak bir zekâsı olduğunu hiç unutmadan söyleyelim ki yetmiş üç yıllık ömründe kendisine çok boş zaman ayırabilmiştir. İlim, irfan sahipleriyle düşüp kalkmış, 1908'de Mısır'a, oradan Mekke ve Medine'ye kadar uzanmış, bir ara medreseye devam etmiştir. Şair Eşref'i tanıması talihinin bir tarafını yapmıştır diyebiliriz. Düşünün, gemi azıya almış, ölçü, sınır gibi engellerin üstüne doğuştan çıkmış bir akıl ve insanoğlunun bütün sorunlarıyla karşısında duruşu... Koskoca bir evrendir bu ve sevinçten çıldırılır.

Ney'i benzersiz bir biçimde üflemiştir. Bir yazarımız ilk dinlediğinde bu sesi yıldızların akışına benzeterek der ki: "Hele karara doğru, kabalara inerken, o kamış parçası içinden sanki Tanrı sesleniyor sandım. Ve

bütün benliğim ürperdi. Gözlerini açınca da beni görmedi. Bakışları hâlâ biraz önce uçtuğu gönül arşının hayaliyle par par yanıyordu."

"Bence ney, mey ve Neyzen'den bir varlık hâlinde Neyzen Tevfik oluşmuştur."

Belki, kristalize bir inancı vardı denemez. İyiliğe, doğruluğa ve batı uygarlığına düşkünlüğü dışında. Bakıyorsunuz, insanımızın ve tarihimizin çok şey borçlu olduğu İslâmiyeti "Arap açmazı" diye niteliyor, dönüyorsunuz ki aynı Neyzen, Ramazan davulunu kınayan yazara veryansın ediyor.

Neyzen'in Tanrı ile konuşması hiç bitmemiştir. Belki de şöyle ya da böyle bir karara ulaşamadığından.. Ama öyle bir cana yakınlıkla seslenir ki, başkasında çirkin görünebilecek sözler onda tatlılaşıverir:

Ey bana kendini büyük tanıtan
Hâlime bak da varlığından utan

"Arkadaşlıkları, hatta kardeşçe yakınlıkları bir yerde karşısındakiler için üzüntü kaynağı olmuştur. Ne zaman ve ne yapacağı belli olmazdı. Onda en yüce ile en bayağı iç içe yaşıyordu. Hiçbir şekilde kendisini disipline almamasından olacak... Gök ve çamurdan yoğrulmuştu diyelim mi?.. Ona her şeyini verdikten sonra, küfrünü de sineye çekmek zorundaydın."

"Mehmet Akif'e 'Şu öküz vebasından hemcinsini kurtar'! diye saldırırken borcunu hiç hatırlamaz.. Yarı şaka, yarı gerçek doktorlarını da iğnelemekten sakınmaz."

"Yetmiş üç yaşında öldüğüne göre olağan bir bitiş sayabiliriz. Hiçbir zaman doktor olarak istediklerimize tam uymuş değildir. 'Bir şeyden anlamıyorsunuz, bakın işte sapa sağlamım!' diyordu."

"Önce de söyledim, onu kim anlatmaya kalksa bir denizden ancak bir bardak verebilir, ya da içinde bu duygunun tortusu kalır."

Noktalayalım:

Ney susar, mey dökülür, gulgule-i Cem de geçer

Milliyet Sanat Dergisi: 26/1/1973
Gültekin Tarı

Çopur Olga ve Neyzen

Mutlakıyet devrinde Beyoğlu Yeni Çarşı Çiçekçi Sokağı'ndaki genelevlerde çalışan ve Çopur Olga namıyle ün yapan kadın, sonraları Abanoz'da Bayram Sokağı'nda ev işletirdi. Cemiyetin fena tanımasına rağmen Olga, fakir fukaraya yardım eder, düşkünlerin ev kiralarını öder, her yıl dört beş fakir kızın drahomalarını, çehizlerini temin ederek evlendirirdi.

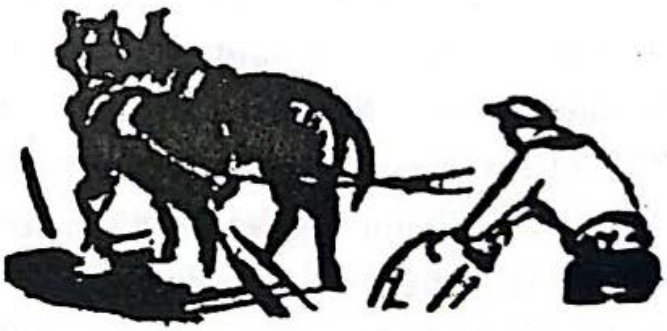
Bu iyiliksever Olga, din ve milliyet farkı gözetmeden ve kimin verdiğini belli etmeden birçok muhtaç ailelere aylık da verirdi.

Olga öldüğü gün, Neyzen Tevfik, Taksim'deki Rum kilisesinin bahçesinde irticalen şu şiiri söylemişti:

Olamaz bence şümûlü gidene hayr ü şer'in
Her ölü yükselir omzunda sufûf-ı beşerin
Rolünü yaptı demektir, gidene bulma kusur
Onu yâr sen piyesi oynatanın kendine sor

(1936)

Bir misafir olarak kaldı beş on gün kürede
Rahmet-i Rab ile Olga coşup aktı ebede

Neyzen'le Konuşmalar

Neyzen'le Hastanede Bir Hafta

Ben burada, son zamanlarda, Neyzen Tevfik ile Beyoğlu Belediye Hastanesi'nde iki hasta olarak geçirdiğimiz bir haftanın hikâyesini anlatacak; neşredilmemiş, duyulmamış bazı hikâye ve hatıralarını okuyuculara, büyük Neyzen'in ağzından nakledeceğim:

"Bir gün, gazetede bir kriz geçirdikten sonra, Beyoğlu Belediye Hastanesi'nde tahsis edilen bir yatakta yatmak üzere gidiyordum. Hastanede biri önüme düşüyor:

– Buyurun, yerinizi göstereyim, diyor.

Minare merdiveni gibi, döne döne çıkılan merdiveni çıktıktan sonra, sol taraftaki koridora dönüyoruz. Bana rehberlik eden adam, koridorda biraz yürüdükten sonra sol tarafta bir kapı açıyor:

– Buyurun, diyor. İşte burası...

Kapıdan girince boş bir karyola, üzerinde temiz bir yatak, yatağın üstüne bir nevresim çekilmiş... Bu karyolanın yanında bir metre kadar mesafeyle bir karyola var. Bahçeye ve sokağa bakan, önünde de dar bir balkon bulunan pencerenin önünde, karyolada bir delikanlı uyuyor. Odanın öbür yarısında, bu iki karyolaya mütenâzır iki karyola daha var. Birinde yaşlıca bir zat, ötekinde de on yedi on sekiz yaşlarında bir genç yatıyor.

İlk işim, hemen soyunup, beraber getirdiğim pijamayı sırtıma, terlikleri ayağıma geçirmek oluyor. İşte böylece, Kuledibi'ndeki Beyoğlu Belediye Hastanesi'ne girmiş bulunuyorum. Hastalığımın ne olduğu da belli değil, ne kadar zaman burada kalacağım da... Şimdi burada Neyzen'e nasıl rastladım ve bir haftayı beraber nasıl geçirdik, onu dinleyin:

Uzandığım karyolada gözlerimi bir müddet tavana dikip, hastanenin mezar sükûtu içinde kendimi dinledikten sonra sıkıntı bastı, kalkıp koridora çıktım. Koridorda, önümde kıvır kıvır, beyaz fakat kabarık ve perişan saçlı biri yürüyor. İkide birde de:

– Of, of..

– Ooof! Allah, diye oflayıp pufluyor.

Bu sesin ve o kıvır kıvır, beyaz, kabarık ve perişan saçlı başın sahibini tanımakta gecikmedim: Neyzen... Ona üç ay kadar evvel, bir kış gecesi, rutubetli, ağır, kasvetli bir havada, Üsküdar'dan İstanbul'a geçerken vapurda rastlamıştım. Sırtında lâcivert bir gamsele vardı. Kukuletesini çıkarıp sırtına devirmişti. Hâlsiz,

mecalsiz, harap görünüyordu. Yanında, manevî evlâdı Nihat oturuyordu. Hastalığından şikâyet etmişti:

– Çok hastayım Hüseyin, demişti, fenayım...

Köprünün üstünde ayrıldıktı. Onlar Nihat'la Beşiktaş'a gitmek üzere Karaköy tarafına doğru yürümüşlerdi; ben de İstanbul tarafına... Ondan sonra bir daha görmemiştim.

– Hoca! Hoca!

Kulakları epey ağırlaştığı için önce işitmedi. Birkaç adım daha yaklaşıp tekrar seslendim:

– Hah, diye dönüp baktı. Beni görünce:

– Oooo! Sen misin Hüseyin, dedi.

Göğsü kalaycı körüğü gibi inip kalkıyor, sık sık soluyordu. Göğsü daralıyor, nefes almakta güçlük çekiyordu. Öyleyken, yine elindeki yasemin ağızlığa takılı sigarayı elinden bırakmıyor, çekiştirmeye uğraşıyordu.

– Ne işin var senin burada Hüseyin?

O günkü hadiseyi, bir kriz geçirdiğimi kısaca anlattım.

– Yaaa, dedi. Gel şuraya, benim odaya gidelim de ben de anlatayım:

Neyzen'in odasına doğru yürürken:

– Hani o gece Üsküdar vapurunda sana rastladımdı ya, diye söze başladı. Ertesi gün beni bir külçe hâlinde buraya getirdiler. Tam üç aydır buradayım. Ahiretin kapısına ne kadar gittim de döndüm. Yüz elliden fazla iğne yedim. Her tarafım delik deşik oldu.

Neyzen'in odasının kapısına gelmiştik. Bu oda, çıkılan merdivenin arka tarafındaki on beş on altı kişilik dahiliye koğuşuna girerken sol taraftaydı. Kapıyı açtı:

– Gir, otur, dedi.

Oda, ufarak bir odaydı. Kapıdan girince sol tarafta küçük bir masa, kapının karşı tarafında bir karyola, karyolanın sol yanında da iki iskemle vardı. Karyolanın üstünde dört beş tane günlük gazete, en sevdiği ve "Karabüzük" adını taktığı meşhur mansur neyi, bir iki tabak çanak, bir yoğurt kâsesi, masanın yanında yerde üç beş parça bulaşık kap kacak, kuşâne, çay ibriği, çay bardağı...

Ben iskemlelerden birine iliştim; o karyolanın üstüne oturdu. Tekrar söze başladı:

– Görseydin buraya geldiğim zaman ne hâldeydim... Allah razı olsun, burada bir doktor var; bizim İzmirli İsmail Hakkı Hocanın oğlu Necmettin Hakkı İzmirli... Beni ölümlerden kurtardı. Korkma! Senin de bir şeyin kalmaz. Biraz dinlenirsin, kendine gelirsin. Bir müddet içki de içmezsin. Arada sırada içkiyi bırakmak da iyi şey... Sen de son zamanlarda çok içiyordun birader. Zaten hepimizin çektiği o mendebur içkiden değil mi? Merak etme! Seninki bir şey değil; çabuk geçer.

Sonra durdu. Sık sık nefes alarak biraz dinlendi. Tabakasından yine bir sigara çıkarıp yasemin ağızlığına taktı. Göğsü daralıyor, nefes almakta güçlük çekiyor fakat sigaradan hâlâ bir türlü vazgeçemiyordu.

Babıâli'den havadis sormaya başladı. Nizamettin Nazif'i, Tarık Carım'ı, diğer bazı arkadaşları sordu. Sonra:

– İhsan Ada sık sık buraya geliyor, dedi. *Azab-ı Mukaddes* basılıyor. İhsan, tab'ına ve tashihine nezaret ediyor da...

Bir vakfeden sonra:

– Sen nerede yatıyorsun? diye sordu.

– Koridorun ilerisinde sol taraftaki odada, dedim.

– Sen hastasın. Eğer uyuyacak yahut dinleneceksen git; yok, oturacaksan otur. Sen bilirsin. Gideceksen, ben gelir sonra seni yoklarım. Benim odam da işte burası... İstediğin zaman gelirsin.

– Uykum yok, fakat istirahate ihtiyacım vardı. Hem yerime biraz alışayım hem de bir parça dinleneyim. Yine sana uğrarım.

– Keyfin bilir... Haydi git, dinlen. Gelirim sana...

Odasında yalnız bırakıp çıktım. Bizim odaya geldim. Oda arkadaşlarımın üçü de karyolalarında oturmuşlar, konuşuyorlardı. Ben de girip bana ayrılan karyolaya çıktım. Uzanmadan evvel, ben de onlar gibi nevresimi dizlerime çekip oturdum. Sağ karşımdaki yaşlı zat:

– Geçmiş olsun bey birader, neyiniz var, diye sordu.

Anlattım. O da bana derdini söyledi: Kansızlıkmış. Adımı, sanımı, ne iş yaptığımı sordu. Onları da söyledim. O da bana anlattı.

– Bana Pilâvcı Nurettin derler. Eski Galatasaraylıyım. Eskiden Mekteb-i Sultanîye'de (Şimdiki Galatasaray Lisesi'ne eskiden Mekteb-i Sultanî derlerdi.) herkesin bir lâkabı vardı. Ben de Galatasaray'ın meşhur pilâ-

vını çok sevdiğim, çok yediğim için lâkabımı "Pilâvcı" koymuşlardı...

Hapishanede herkesin yeni gelene ve birbirlerine kim olduklarını, cürümlerinin nevi ve mahiyetlerini sormaları ve anlatmaları âdet olduğu gibi; hastanelerde de kimin derdinin ne olduğunun sorulması ve anlatılması âdettir. Ben de pek az zamanda, Pilâvcı Nurettin Beyin eski bir hariciye memuru olduğunu, sonra hariciyeden ayrılıp uzun zaman Abbas Hilmi Paşaya teşrifatçılık ettiğini, uzun zaman Mısır'da kaldığını, dünyanın pek çok yerlerini gezdiğini; sağ yanımda yatan delikanlının adının Hasan ve Müreftede bir bağcının oğlu olduğunu, zatülcenbden yattığını; ayak ucu tarafında, karşıdaki karyolada yatan gencin de Niyazi adında bir kalp hastası olduğunu, terzi çıraklığı ve şöför muavinliğini yaptığını öğreniverdim. Nurettin Bey pek hoş, pek nazik, pek zarif bir zattı. Öbür oda arkadaşları da can sıkacak, müziç kimseler değildi.

On beş yirmi dakikalık bir konuşmadan sonra, koridordan Neyzen'in:

– Ooof! Ay! Allah, nidaları aksetmeye başladı.

Ses gittikçe yaklaşıyordu. Dinlenmek için henüz uzanmış, başımı yastığa yeni koymuştum. Kapı açıldı, Neyzen göründü. Ben kalkmaya davranırken:

– Yat! Yat, dedi. Sen hastasın, kalkma.

Karyolamın ayak ucuna oturdu. Başını benden yana çevirdi:

– Bu gece rüyamda kimi gördüm biliyor musun Hüseyin? dedi.

– Kimi? dedim.

– Zurnacı Arap Mehmet'i, dedi.

Bizim ev! Bizim evin kapısı! Annemin evinin kapısı...

Kapıyı çalıyorum, çalıyorum, açılmıyor. Bir de bakıyorum, kapının üstünde bir asma kilit. Annem evde yok. Dönüp yürüyorum. Bir yere geliyorum. Ağaçlık bir yer... Bir kalabalık, bir kalabalık... Düğün gibi, dernek gibi bir şey... Kalabalığın arasında Zurnacı Arap Mehmet de var. Zurnası, sağlığında olduğu gibi, ceketinin iç cebinde, koltuğunun altında... Ceketinin yakasının kenarından çanağı görülüyor... Eliyle işaret edip beni çağırıyor. Gidip yanına oturuyorum. Elinin tersiyle bıyıklarını düzelterek:

– Tevfik, diyor, sana verdiğim zurnayı ne yaptın?

Burada, Neyzen'in dudakları, ağlamaya hazırlanan bir çocuğun dudakları gibi büzülüp kıvrılıyor. Yüzünde elemli bir tekallus... Göz pınarlarında birer damla yaş boncuklaşıyor. O, bu damlalara, gözlerini yumup açarak yanaklarından çenesine doğru mecra veriyor. Sonra:

– Hayırdır inşallah, diyor.

– Hayırdır inşallah hoca!

– Allah rahmet eylesin!..

Ben de tekrarlıyorum:

– Allah rahmet eylesin!..

– Sahiden de Arap Mehmet, ben Mısır'a giderken bir zurna hediye ettiydi de:

– Al bu zurnayı! Mısır'da çalarsın, dediydi. Ben o zurnayı kaybettim. Ondan sonra da bir zurna edinerek çalmak aklıma gelmedi. Zurna çalamadım.

Neyzen, oturduğu karyolanın ayak ucundan kayıp sıyrıldı, ayaklarını yere basıp durdu.

– Ben sana yine uğrarım Hüseyin! Hastasın; yat biraz uyu, dedi.

Kapıyı çekip çıktı. Sesi koridorda:

– Oooof! Allah, diye akisler yaparak uzaklaştı. Ama bu "Oooof" göğüs darlığından değil, Zurnacı Arap Mehmet'i rüyada görmekten, hatırlamaktan, düşünmekten mütevellit teessür ve tahassürdendi.

Uyumuşum... Gözlerimi açtığım zaman ortalık âdeta kararmıştı. Doğrulup oturunca, Galatasaraylı Pilâvcı Nurettin Beyin nurlu ve daima gülen yüzüyle karşılaştım.

– Epey uyudunuz, dedi.

– Öyle olacak, ortalık kararmış, dedim.

– Tevfik Bey iki defa gelip size baktı, dedi. Bir şey söylemedi, dönüp gitti.

– Size yiyecek bıraktılar, dedi. Yeyin de öyle gidin.

Dönüp baktım; yanımdaki madenî hastane masasının üstünde sütle yoğurt vardı. Sütü içtim, çıktım.

Neyzen odasında yoktu. İçeriden, dahiliye koğuşundan ses geliyordu. Koğuşa doğru yürüdüm. Koğuş epeyce geniş idi. Etrafında çepeçevre karyolalar vardı. On beş on altı kadar. Hepsi doluydu. Hatta yere de üç dört yatak serilmişti. Hepsinde uyuyan, inleyen veya oturan hastalar...

Kapıdan girince ortada, kapıya yakın büyücek, beyaz bir masa var. Üzerinde bir iki küvet, tentürdiyot, alkol, türlü ilâç şişeleri... Pamuk, gazlı, hidrofilli bezler, pens, makas, enjektörler vesaire... Masanın yanında beyaz, yaldızlı, madenî iki hastane iskemlesi...

Birinde Neyzen oturuyor, bir şeyler söylüyor, bir şeyler anlatıyor. Uyuyanlar müstesna, ağır hastalar da dahil herkes onu dinliyor. İnleyen hastaların yüzlerinde bile bir ferahlık, bir rahatlık okunuyor.

– Gel bakalım, dedi. Gel şu iskemleye otur. İki defa geldim, uyuyordun.

Masanın yan tarafındaki öbür iskemleye de ben oturdum. Neyzen, karşıda bir karyolada, yüzü bize dönük olarak oturan şişman, ak saçlı, tepesi çıplak bir hastayı gösterdi.

– Bunu tanır mısın, dedi.

Adam mütebessim bana bakıyordu. Ablak çehresiyle pek sakin ve sevimli idi. Ben de ona baktım. Hiç tanımadığım biri değildi.

– Hayır tanımam, dedim.

– Bu bizim Muhacir Ahmet'in oğludur, dedi. Muhacir Ahmet, babanın da ahbabıydı. Bu da babanı tanır (Neyzen Tevfik merhum kırk, elli sene evvel babamın dostlarındandır).

Adam hâlâ mütebessim, bana bakıyordu. Neyzen bu sefer de ondan iki yatak ötede, yine karyolasında oturan yaşlıca, bıyıklı birini gösterdi:

– Ya bunu?

Baktım; onu da tanımıyordum.

– Hayır, onu da tanımıyorum, dedim.

– O da Trabzonlu Mehmet'tir. O da babanı, Trabzon'da ikamete memur olduğu zamandan tanır. Yani, bunlar eski ahbaplar. Otuz, kırk yıllık... Öbürleri de, buradan, yeni ahbaplar... Muhacir Ahmet'in oğlunun kalbi var. Trabzonlu Mehmet'te de benim gibi nefes darlığı...

Bundan sonra Neyzen muhtelif mevzularda konuştu, hikâyeler, fıkralar anlattı, şiirler okudu. Nihayet dönüp dolaşıp sözü okuyup yazmaya, mektebe medreseye getirdi:

– Bir gün bana birisi "Sen hangi mektepte okudun?" diye sordu. Ona şu kıssayı anlattım: Vaktiyle, mütareke içinde, Anadolu'da Millî Mücadele devam ederken İstanbul'da canım sıkıldı; kalkıp Ankara'ya gittim. Bir müddet sonra orada da canım sıkıldı. Kalkıp İstanbul'a döneyim, dedim. Dönüşte biraz da Eskişehir'de kaldıktan sonra İstanbul'a geldim. Hani o:

Hartada gösterilen rengi hududu düvelin
Sath-ı arzı kemiren gangrenin cedvelidir
Sirk-i milliyet ile parçalanan cism-i beşer
Kanlı taca sığınan kellelerin me'kelidir

kıtasını da o vakit Eskişehir'de yazmıştım. Haaa! Uzatmayalım; İstanbul'a geldim. Geldiğimin ilk günü, doğru Galata'da Lâz Osman'ın meyhanesine gittim. Lâz Osman'ın meyhanesi, Galata'da, Tramvay Caddesi'ne amud ara sokaklardan birindeydi. Hem kahve,

hem meyhaneydi. Gündüzleri mahut sokaklarındaki kadınlardan da gelenler olurdu. İçilir, gülünür, söylenir, oynanır, çalınır, eğlenilirdi. Gündüz oturduk, geç vakte kadar içtik, konuştuk, çalıp, söyleyip, eğlendik. Gece oldu. Dükkân kapanıyor... Meyhanenin sahibi Lâz Osman Demir, kanat kepenkleri kapadı. Yalnız kapının iki küçük kanadını açık bıraktı. İçeri girip anahtarları büfenin üzerine astı:

– Çocuklar, dükkân size emanet. Ben gidiyorum, dedi.

Lâz Osman gitti. Biz de camlı kapıyı içeriden kilitledik, muşamba peykelerin üstüne uzanıp sızdık. Dükkânda benden başka üç kişi daha vardı.

Sabaha karşı uyandım. Âdeta bunalıyordum. Göğsüm daralıyor. Dükkânda bütün gün sigara içilmiş. Yüzlerce kişi girip çıkmış, teneffüs etmiş. Dükkân, bütün gün havalandırılmamış. Gece dört kişinin nefesi... Yerdeki balık kılçıkları, meze artıkları taaffün etmiş. Müteaffin, pis, bunaltıcı bir hava... Kalkıp kapıyı açtım, sokağa, dükkânın önüne çıktım. Aman ne saf, ne temiz bir hava... Lâpa lâpa kar yağıyor. Göğsümü, bağrımı açıp rüzgâra karşı birkaç rahat nefes aldım. Derken baktım aşağıdan, Tramvay Caddesi'nde iki fener belirdi. İki fener: Biri yolun bir tarafında, biri bir yaya kaldırımında... O zaman Galata, Galata'ydı: Asan, kesen, biçen... Kavga, gürültü gırla... Akşamları, geceleri, işgal kuvvetleri polisleri Galata sokaklarına girmeye cesaret edemezler, uğramazlardı. Sabaha karşı ellerinde fener, sokakları dolaşıp ceset ararlardı. Hani, akşamdan öl-

dürülüp de sokakta kalmış kimse varsa diye... Yine İngiliz polisleri ceset arıyorlar zannettim.

Fenerler, yolda bana doğru yaklaşıyor. Fenerler göz aldığı için, arkalarında kimlerin olduğu seçilemiyor. Benim bulunduğum kaldırım tarafından yaklaşan fenerin arkasından bir ses:

– Arkadaş! Bu tarafa geçiyorsun, maraza çıkar, dedi.

Fenerler daha yaklaştı; adamları seçtim: Sırtlarında iple omuzlarından asılı birer gaz tenekesi, birer ellerinde birer uzun soba maşası, birer elinde birer fener, iki adam, yolda köpek tersi arıyorlar. Bulacaklar, tenekeleri dolduracaklar, dabaghaneye götürecekler, tanesinden deri terbiyesinde istifade edilmek üzere satacaklar; bununla geçinecekler.

Yolda rastlaşmışlar. Yolu ikiye taksim etmişler. Yolun bir tarafında bulduklarını biri, öbür tarafında bulduklarını öbürü toplayacak. Hani "Bu tarafa geçiyorsun, maraza çıkar..." diyor ya! Sahiden de maraza çıkar, hatta kan bile çıkabilir.

Neyzen, burada gözlerini kapayıp derin bir nefes aldı, sonra bir:

– Ooooof, çekti.

Gözlerini açıp ağır ağır, gök gürültüsü gibi bir sesle hikâyeyi şu neticeye bağladı:

– Adam, medar-ı maişet olarak karda, yağmurda, çamurda, gece gündüz, sokaktan köpek tersi topluyor. Ama onun bile rakibi var: İşte ben bu mektepten yetiştim.

Neyzen'in sözlerini, hastalar, kulak kesilmiş, ağız açmadan, nefes almadan dinliyorlardı. Bu hastalar hep münevver, hep mütekâmil insanlar mıydı? Kim bilir? Neyzen'in ne demek istediğini, tam manası bütün gavamızı ile anlıyorlar mıydı? Kim bilir? Ama herhâlde bir şeyler anlıyorlar, bir şeyler seziyorlardı.

Büyük Neyzen, daldan dala atlayıp türlü mevzularda türlü şeyler söyledikten sonra, "Muhacir Ahmet'in oğlu" dediği, kalp hastalığı çeken zata:

– Ne düşünüyorsun? Ne oluyor? dedi.

– Yine biraz zorluyor da...

– Aldırma! Düşünme. Sıkılma geçer... Geçer...

Vakit epey ilerlemişti. Beyoğlu Belediye Hastanesi'nin dahiliye koğuşunda, hastaların bir çoğu Neyzen'in sözlerini dinlerlerken, neyini dinleyerek uyuyan çocuklar gibi uykuya dalmışlar, uyuya kalmışlardı. Onu dinlerken dudaklarında dolaşan tebessümler sanki donup kalmıştı. Hepsi rahat, sakin, mütebbessimdi. Bir iki dalgın, ağır hastanın hafif iniltisi, sayıklamalar işitiliyordu.

Neyzen:

– Haydi artık gidip yatalım, dedi. Sen de hastasın, bunlar da hasta... Bana bakma! Ben sabaha kadar uyur uyur, uyanır, gezerim.

Kalktık, rahatlık temennileriyle ayrıldık.

Yattığım odaya gelince, Pilâvcı Nurettin Beyi uyanık buldum. Oda arkadaşımız iki delikanlı, derin bir uykuda idiler. Nurettin Bey:

– Epey kaldınız, dedi. Saat on ikiye geliyor. Herhâlde epey tatlı sohbetler ettiniz.

– Eh oldukça, dedim.

– Ah! Ne olurdu? Kalkıp gezebilseydim de gelip sohbetinizde bulunsaydım. Tevfik Bey kim bilir neler anlatmıştır? Sözüne, sohbetine doyum olmaz...

– Öyledir.

Yattık... Yatarken yediğim yoğurt da ayrıca bir rehavet verdi. Uykum da vardı herhâlde. Sabaha kadar deliksiz, rahat bir uyku uyudum.

Uyandığım zaman güneş çıkmış, epey de yükselmişti. Yeni kapı açıldı. Neyzen göründü:

– Uyandın mı Hüseyin, dedi. Hava çok güzel! Haydi gel, şu balkona çıkalım. Hem güneşlenir hem de biraz lâf atarız.

Benim yattığım odanın önüne kadar uzanan ensiz, uzun bir balkon vardı. Balkona, koridorun ucundan sola dönülerek çıkılıyordu. Koridoru dolaşıp balkona çıktık. Hava hakikaten güzeldi. Ilık bir güneş, altın ışıklarını etrafa yayıyordu. Bu aralık, karşıdaki kâğıt, sıra evlerden birinden bir radyo, radyoda bir kadın sesi aksetti:

Estergon Kalesi be dilber aman...

Neyzen gözlerini kapadı, bir "Oooof!" çekti. Sonra gözlerini açtı:

– Hüseyin! İşitiyor musun? dedi.

– İşitiyorum hoca...

– Estergon Kalesi...

– Evet!

– Estergon Kalesi'ni, kulaklarında dört yüz sene evvelin nal sesleri çınlamayanlar ne söyleyebilir, ne çalabilir, ne de dinleyip anlayabilirler. Bunun temposu, dört yüz sene evvelki Türk akıncılarının nal sesleridir. Dinliyor musun? "Allı Yemeni"yi söyler gibi söylüyor.

Bir de dört yüz sene evvel, Kanunî zamanında, Çengi Benli Hanife'nin söyleyip oynadığı bir türkü vardır:

Koyun beni yükseklerde yatayım
Yatayım da yâr semtine bakayım
El sefasın, ben cefasın çekeyim
Çeke çeke içim bağrım kan oldu
Aramızda yemin oldu, and oldu

Bunu da berbat ediyorlar. Birtakım kılkuyruk karılar, herifler... Hâlbuki, ne güzeldir!.. Ne de severim... Gel benim odaya gidelim, sana şunu çalayım.

İçeriye girdik. Neyzen'in odasına gittik. Ben iskemleye oturdum. O, yine karyolasına oturdu. Karyolasının üstünde duran mansur neyini eline aldı. Başpareyi dudağının kenarına dayadı. Meşhur Benli Hanife'nin türküsünü çalmaya başladı. Fakat, nefesi neyi dolduramıyor, üflemekte güçlük çekiyordu. Bir aralık kesti:

– Hüseyin, dedi, dolduramıyorum. Eski göğüs, eski ciğerler kalmamış...

Bir an, eski bir hatıra gözlerimin önünde canlandı: Yirmi, yirmi iki sene evvel bir gece, Beyazıt'ta, yıkılan eski sıra kahvelerden birinde merhum Türkolog Etnog-

rafist A. Baha Gökoğlu ve muharrir arkadaşlarımızdan merhum Kemal Ahmet'le oturuyorduk. Vakit epey geçti. Kahveye Neyzen girdi. Yanımıza oturdu:

– Çocuklar, bir şişe rakı aldıralım, dedi.

Ben fırlayıp köşe başında, tramvay durağındaki tütüncüden bir şişe rakı aldım, geldim. Garson Acem Sait'ten dört kahve fincanı istedik. Kahve fincanlarıyla rakıyı içerken:

– Çocuklar, size bir şey çalacağım. Bunu üç yüz seksen sene evvel, Kanunî Süleyman zamanında meşhur çengi Benli Hanife söyler, bununla oynarmış, dedi ve güfteyi okudu idi:

Koyun beni yükseklerde yatayım

Sonra koynundan, şimdi şu anda elinde tuttuğu, o zaman da ortasından kırık ve bir gümüş bilezikle tutturulmuş olan mansur neyini çıkardı, çaldı idi. Durmadan, kendini zorlamadan, neyi rahatça doldurarak... O Neyzen, bu Neyzen mi; yahut bu Neyzen, o Neyzen mi idi? Aman ya Rabbim!

Neyzen, mansur neyi karyolanın üzerine bıraktı. Nısfiyeyi aldı. Devam ediyor, nısfiye ile rahat çalıyor. Fakat, nısfiyeyi beğenmiyor. Elini yine mansura attı. Böylece, zorlukla türküyü tamamladı. Dolu, dokunsan ağlayacak gibi bir hâli vardı. Bir müddet sustu. Daldı, düşündü. Sonra birdenbire aklına kim bilir nereden esti:

– Sen bilir misin Hüseyin, dedi, ben ne haltlar etmedim... Ben ayı oynattım, onu bilir misin?

– Hayır.

Neyzen'in Ayı Oynatması

– Otuz seneden fazla var. Bir akşam Asmalımescit'ten geçiyorum. Baktım, bir çingene ayı oynatıyor. Etrafını çoluk çocuk çevirmiş, seyrediyorlar ama çingene ayıyı oynatamıyor. Ayı usta. Bir ehlinin elinde olsa, mükemmel oynayacak. Ama ayıcı acemî... Ben o zamana kadar ayı oynatmadım, ama çok seyrettim. Çok seyrettiğim için biliyorum. Nihayet, dayanamadım, sokuldum. Çingenenin elinden, ayının zinciriyle halkasının ipini çekip aldım. Değneğini de aldım, tefini de...

– Gel arkamdan, dedim.

Ayı elimde, çingene peşimde, doğru Tepebaşı Bahçesi'ne... Tepebaşı Bahçesi o zaman rağbette... Şişli'den, Kadıköy'den, bütün kibar semtlerden, muhitlerden hanımlar, beyler akın akın gelip Tepebaşı Bahçesi'ni doldururlar. İncesaz, orkestra dinlerler. Bahçeye girdim. Hıncahınç! İğne atsan yere düşmez. Ortaya doğru yürüdüm. Önce bir hayret, bir sessizlik; sonra kulaktan kulağa fısıltılar...

– Neyzen.

– Neyzen Tevfik!

Arkasından bir alkış... Saz durdu, ben ortaya geldim. Defi çalıp ayıyı oynatmaya başladım. Dedim ya ayı usta, mükemmel oynuyor. Oynattıktan sonra, değnekle koltuğunun altından dürttüm:

– Eskiden genç kızlar yavuklularını gördükleri zaman nasıl utanırlardı, dedim.

Ayı bir pençesini kaldırıp yüzüne tuttu. Utanma taklidi yaptı.

Elimi uzattım:

– Ya şimdikiler ne yapıyorlar, dedim.

O da pençesini uzattı, tokalaştık.

Kahkaha, alkış, kıyamet...

Yine değnekle koltuk altından dürterek:

– Kocakarılar hamamda nasıl bayılır, dedim.

Yere uzanıverdi.

Yine kahkahalar, alkışlar...

Ayının zinciriyle değneği çingenenin eline tutuşturdum. Defi elime alıp, parça topladım. Herkes, o zamanki kâğıt yüz paralıklardan, çeyreklerden, mecidiyelerden, yeşil yirmi beş kuruşluklardan, elli kuruşluklardan, boyuna defin içine yağdırıyor. Def doldu. Getirip çingeneye verdim. Çingene, o kadar parayı bir arada görmemiş. Bir daha görmesine de imkân yok. Paraları paylaşmak için davrandı:

– Haydi, haydi, dedim, al o paraları da git! Sade, ayı oynatmasını öğren! Ayı dediğin böyle oynatılır...

O zaman aklıma, Neyzen'in eski, başka bir hikâyesi geldi. Anlatırlardı:

Birinci Cihan Harbi içinde, mahalle bekçilerinin boyunlarındaki davulu çalarak:

– 1309 tevellütlülerden 1312 tevellütlülere kadar üç gün içinde ahz-ı asker şubelerine müracaatları, diye bağırdıkları ve asker toplandığı devirler. Ahz-ı asker

şubelerinde toplanan esnân erbabı, sırtlarında beyaz, Amerikan bezinden torbalar, başıbozuk, kafile kafile sevk ediyorlar. İşte o zamanlarda bir gün Neyzen, Fenerbahçe civarında bir köşkte birkaç gün misafir kalıp, içip eğlendikten sonra çıkmış. Sırtında ney torbası, Ihlamur'a gelmiş. Bakmış ki, yeni toplanmış bir asker kafilesi geçiyor. Halk da, kadınlı erkekli, iki sıralı, yaya kaldırımlarına dizilmiş:

– Allah selâmet versin!

– Allah selâmet versin!

– Allah selâmet versin, diye askere gidenleri selâmetliyorlar. Öyle ya! Kimi Çanakkale'ye gidecek, kimi Filistin cephesine, kimi, Kafkas cephesine, kimi Galiçya'ya... Neyzen bir müddet "Allah selâmet versin!" diyenlere baktıktan sonra, o da temenna ederek askeri selâmetlemeye başlamış:

– Allah rahmet eylesin!

– Allah rahmet eylesin!

– Alllah rahmet eylesin!

Bunu öteden beri dinlerdik de, o vakte kadar fırsat ve münasebet düşüp, aklıma gelip kendisine soramamıştım. Ayı oynatma hikâyesinden sonra aklıma bu geldi.

– O asker selâmetleme hikâyesi doğru mudur hoca, diye sordum.

– Doğrudur, dedi. Fena mı söylemişim? Yalan mı? Gidenlerden kaçta kaçı döndü?

O günü de bizim odada, Neyzen'in odasında ve dahiliye koğuşunda konuşup söyleşerek geçirdik. Ertesi

günü idi. Akşam üzeri odasına uğradım. Neyzen, elektrik ocağının başında meşguldü.

– Kolay gelsin hoca, dedim. Hayrola?

– Pilâv pişiriyorum, dedi. Amma, bir oluyor ki...

Boğazına meraklıydı. Pilâvı pek severdi. Hastaneden verilen pişmiş pilâvı kuşhaneye koyar, tereyağı ile ikinci defa pişirirdi. Yine öyle yapıyordu.

O gece, gece yarısından sonra... Saat bir iki var. Uyku arasında Neyzen'in feryadını duyuyorum ve o sesle uyanıyorum:

– Of! Allah, aman! Of!

Kalkıp koridora çıkıyorum. Neyzen koridorda, ellerini karnına bastırmış oflayıp pufluyor...

– Geçmiş olsun hoca! Hayrola, diyorum.

– Midem, midem, diyor. O, kuşhanede pişirdiğim pilâvın hepsini yiyip bitirdim. Pek lezzetli olmuştu. Şimdi mideme oturdu. Ama takma dişle de o kadar halt yenmez ki!..

Bir iki of daha çektikten sonra:

– Ben gidip şu çay ibriğini alayım. Bir çay pişirelim. Şurada oturup çay içelim. Biraz da konuşuruz, dedi.

Benim yattığım odanın karşı tarafında, biraz ileride, mutfak gibi bir yer vardı. Orada, havagazı ocağı da vardı. "Alçı odası" diyorlardı. Kırığı, çıkığı olanları, orada alçıya koyuyorlardı. Orada, alçı tahtası diye bir de acayip tahta vardı ki, alçıya konacak olanları onun üzerine yatırıp alçıya alıyorlardı. Bu tahtanın iki ucunda ve ortasında, tahtadan çıkıntılar vardı ki, bazı geceler, onla-

rın üzerinde karşılıklı, iskemleye oturur gibi oturur, sohbet ederdik. Ben alçı odasına girip alçı tahtasının üzerine oturdum. Biraz sonra da, elinde çay ibriği ve bardağıyla Neyzen geldi. İbriğe su doldurup havagazı ocağına koydu. Alçı tahtasının bir ucuna da oturdu. Çubuğunu yaktı. Sohbete koyulduk. Biraz sonra çaylarımızla sigaralarımızı içerken hoş bir hikâyeye başladı:

"Harb-i Umumî sonları... *Karagöz* gazetesi heyet-i tahririyesindeyiz. Bir akşam idarehanesinde otururken, *Karagöz*'ün müessis ve sahibi Ali Fuat Bey merhum:

– Çocuklar, haydi, sizi Beyoğlu'na gezmeye götüreyim, dedi.

İdarehanede yazı ailesinden üç kişiyiz: Baha Tevfik, Enis Avni (Akagündüz), bir de ben. Ali Fuat Beyle beraber dört.

İdarehaneden çıktık. Ali Fuat Bey bir fayton tuttu. Beyoğlu'na çıktık. Ali Fuat Bey Bonmarşe'den Baha Tevfik'e bir şemsiye, Enis Avni'ye de (Akagündüz) bazı hediyeler aldı. Biraz Lüksemburg'da oturduk. Sonra Şanzelize'ye gittik, içtik. Baha Tevfik'le Enis Avni Şanzelize'den çıkınca ayrıldılar. Biz, Ali Fuat Beyle Yüksekkaldırım'dan aşağı indik. Ali Fuat Bey, Kadıköy vapuruna gidecek... Yüksekkaldırım'ın alt başında, meşhur Galata sokaklarına giden yolda, sağ tarafta bir rakı deposu vardı. Depo ama tezgâh başında ayakta da tekâtek atılırdı. Sokağa saptık, oraya girdik. Ayak üstü ikişer tane de çaktık. Ben mataramı da doldurttum. O zaman bir rakı mataram vardı. Doldurup boynuma takardım. Sıkıya geldikçe mataradan içerdim. Uzatmayalım, de-

podan çıktık. Karşıdan bir kadın geliyor ama nasıl bir kadın?.. Pangadoz, korada, çaptan düşmüş, tedavülden kalkmış, yanakları sarkmış bir fahişe mütekaidi. İspirto mu içiyor, ne halt ediyor, iki yana yalpa yaparak geliyor. Ali Fuat Bey bana:

– Tevfik, bu gece şu kadınla kalır mısın? dedi. Kalırsan sana yarın dört altın...

– Kalırım, dedim.

Kadını karşıladı. Beni gösterdi:

– Bu gece bu delikanlı ile kalır mısın, madam?

Kadının canına minnet... Kim bilir ne zamandır rağbetten düşmüş. Kendini içkiye vermiş. Filipist. Pupa yelken...

– Kalırım, dedi.

– Ne istersin?

– Üç mecit!

Üç mecidiye fazlaydı. O zaman, Galata'nın mahut evlerindeki revaçta kadınlar iki mecidiye, nihayet yarım liraya gecelik kalırlardı. Ama Ali Fuat Bey itiraz etmedi:

– Al üç mecidiyeyi, götür bu delikanlıyı evine, dedi.

Bana da dönüp:

– Yarın tekmil haberini getir, dört altın hazır... Haydi Allahaısmarladık, dedi. Vapuruna gitti.

Kadının peşine takıldım. Ara sokaklardan birinde, köhne, harap bir eve girdik. Alt katta, kapının yanında pis, berbat bir oda... İğrenç bir sefalet manzarası... Yerde pide gibi ince, kirden simsiyah, pis bir yatak... Ma-

tarayla ceketi çıkarıp duvardaki bir çiviye astım. Kadına para verdim:

– Şuradan, depodan bir şişe rakı al, dedim.

Rakıyı alıp geldi; içtik, konuştuk. Öyle de bir içiyordu ki, kadın hayatından memnun: Üç mecidiyeyi almış. Rakı gırla. Yanında bir delikanlı... Ooooh! Kekâ! Şişe bitti. Bir şişe daha... O da bitti. Üçüncüsünde depo kapanmış.

– Şuradan, duvardan şu matarayı al, getir, dedim.

Getirdi. Mataradaki rakıyı da içtik. Sabah oldu, şafak söktü. O zamana kadar herhâlde kadının aklına gelmemiş olacak. Ancak sabahleyin sordu:

– Kuzum, sen ne iş yaparsın?

– Kaval çalarım, dedim.

– Nasıl kaval, dedi.

– Basbayağı kaval, dedim. Şuradan, ceketimin iç cebinden kavalımı al getir de sana çalayım.

Kadın, duvarda asılı ceketimin cebinden nısfiyeyi çıkarıp getirdi. O zaman yeni çıkmış, Galata sokaklarında da dillerde dolaşan bir türkü vardı:

Telgrafın tellerine kuşlar mı konar
Herkes sevdiğine yârim böyle mi yanar
Telgrafın tellerini arşınlamalı
Yâr üstüne yâr seveni kurşunlamalı

filân diye. Onu çalmaya başladım. Kadın kaşlarını çattı. Şiş şiş olmuş göz kapaklarının arasından gözlerini gözlerime dikti:

– Vire kayarto, dedi. Sen benlen maytap yapıyor? Al şu üç mecidi, git buradan!

Neye kızmıştı? Orası belli değil... Üç mecidiyeyi alıp, sabah karanlığı yola revan oldum. Öğleden sonra idarehaneden, gecenin nasıl geçtiğini Ali Fuat Beye anlattım. Kahkahalarla güldü. Dört altını avucuma saydı."

Neyzen anlatırken, sırtında bir pelerin, nöbetçi doktoru geldi. Nöbetçi doktoru genç bir asistandı. O da durup dinlemeye, kahkahalarla gülmeye başladı. Bir aralık, ortalığın ağardığını fark etti. Sabah olmuştu. Neyzen:

– Sabah oldu, dedi. Haydi gidip yatalım artık...

Çay ibriğini, bardağını alıp gitti.

Öğleye kadar uyumuşum. Uyanınca Neyzen'in odasına gittim. Günlük gazeteleri okuyordu.

– Artık burada canım sıkılmaya başladı Hüseyin, dedi. Gideyim, diyorum. Şöyle, nekahat devresini Validebağı'nda, Prevantoryum'da geçireceğim. Bahar geldi, şimdi oraları zümrüt gibidir. İnsan şöyle Çamlıca'ya doğru filân çıkar. Gözü gönlü açılır.

O gün akşam üzeri bir hasta bakıcı geldi.

– Tevfik Bey sizi çağırıyor, dedi.

Odasına gittim. Karyolasının üstünde oturuyordu.

– Artık yarın gideyim diyorum, dedi. Daha da bir haber çıkmadı ama... Faik Beyle (Sağlık Müdürü) Fethi Bey (Başhekim) meşgul oluyorlar. Dur, sana biraz ney çalayım.

Meşhur mansur neyini aldı. Pek sevdiği, eski dostu Tanburî Cemil Beyin Şataraban peşrevine başladı. Fa-

kat nefesi neyini dolduramıyordu. Onu bırakıp nısfiye-yi aldı. Nısfiye hoşuna gitmiyordu. Sazı değiştire değiştire, Şataraban peşrevini tamamladı. Nefis bir Şataraban taksimi yaptı. Sonra yine Tanburî Cemil Beyin Şataraban saz semaîsini çaldı.

Geceyi yine, dahiliye koğuşunda sohbetle geçirdik.

Ertesi sabah, koridorda hiddetli bir ses yükseldi: Küfürlerin envaı... En yakası açılmadıkları...Önüne gelene, aklına esene verip yetiştiriyordu. Ses koridorda yaklaşa yaklaşa bizim odanın kapısına kadar geldi. Şiddetli bir tekmeyle oda kapısı arkasına dayandı. Neyzen içeri girdi. Pek hiddetliydi. Ben yatıyordum. O içeri girince karyolada doğrulup oturdum. O da, karyolanın ayak ucuna oturdu. Ateş püskürüyordu:

– Ben yatamazmışım Hüseyin, dedi. Ne demek bu?

– Nereye, diye sordum.

– Validebağı'na, dedi. Ben Validebağına yatamazmışım. Orası Sıhhiye Vekâleti'nin değil, Maarif Vekâleti'ninmiş. Validebağı Prevantoryumu'na yatmak için ya talebe, ya muallim ya da maarif müntesibi olmak lâzımmış. Vekil emir vermiş. Heybeli Sanatoryumu'nda bir oda açacaklarmış. Ben ne yapayım Heybeli'yi?

Tekrar küfürlere başladı. Sonra, başını sola çevirip bana döndü:

– Hüseyin! Ben önüne gelene sövüyorum, dedi.

– Söversin ya, dedim.

– Bana bir şey yapmıyorlar, dedi.

– Ne yapacaklar, dedim.

– Ulan yoksa bunlar beni adam yerine mi koymuyorlar, dedi.

O hiddet ve şiddetin, o infialin üzerine bu sükûn ve itidal, bu espri beni hem şaşırttı, hem güldürdü. O, yine kapıyı vurup çıktı. Sonra tekrar geldi:

– Hüseyin, gideceğim, dedi. Orası da fena yer değil. Bugün çıkayım. Yarın öbür gün Heybeli'ye giderim. Neyzen o gün hastaneden çıktı. Fakat Heybeli'ye gitmedi.

Ellerinde büyük kamış sepetlerle Neyzen'in eşyası, bir koluna manevî evlâdı Nihat, bir koluna Fuat girmiş. Hastanenin kapısından çıkarken hasta bakıcılar, onu uğurlamak üzere arkasında safbeste-i ihtiram duruyorlardı.

Neyzen'in hastaneden çıkmasına herkes, bilhassa dahiliye koğuşundaki hastalar pek üzülmüştü. O, hastanenin neşe, şevk ve şetaret, hayatiyet kaynağı idi. Onun gitmesiyle hastanede büyük bir boşluğun, eksikliğin hasıl olduğunu herkes hissetti.

Nasıl ki, dünyadan gitmesiyle de bugün hepimiz büyük bir boşluk hissediyorsak...

Hüseyin Şehsuvaroğlu

Neyzen Tevfik'i Dinlerken

Yedigün gazetesi "Neyzen Tevfik'le bir mülâkat yapıp bize yazacaksın." dediği zaman evvelâ tereddüt ettim. Şurada, burada, serazat yaşayan bir adamı ele geçirip istediğim gibi konuşmak, konuşturmak kolay bir iş değildi.

Neyzen Tevfik'i yirmi, yirmi beş senedir tanırım. Onun sarhoşlukları, coşkunlukları, gayritabiî hâlleri, sokaklarda yattığı günler, görüştüğü, konuştuğu, düşüp kalktığı adamlar... Hepsi, hepsi bildiğim, gördüğüm, şahidi olduğum şeyler, vakıalardır. Fakat bunları onun ağzından dinlemek, orijinal tasvirler yaparak anlattığı maceralarını olduğu gibi bu sayfalara naklet-mek, menakıbî hayatının gülünç, garip, acıklı ve elemli levhalarını tespit etmek hiç şüphesiz daha canlı, daha enteresan olacaktır.

Birkaç gün sıra ile onu aradım, bulunması ihtimali olan yerleri dolaştım. Günde üç beş kere oturduğu evin kapısını çaldım. Fakat bir türlü bulamadım. Galiba, Adalı Avni Beyle, Beyoğlu Kaymakamı Sedat Beyin evinde perestişkârlarının, hayranlarının yanında olacak...

İşte Neyzen Tevfik karşımda... Onu gökte ararken yerde buldum. Sarmaşıkların, kokulu çiçeklerin gölgelendirdiği bir kahvede, bir köşeye çekilmiş, şişman vücudunu iskemleye yaslamış bir hâlde oturuyor.

Ben yaklaşınca iskemleden doğruldu, yüzüme merakla baktı. Bu bakışta memnuniyet, ümit, acı, hiddet, sürur, hüsran, nükte, şiir ve sanat, her şey ve her şeyden birer parça vardı. Konuşmaya başladık; günlerden beri kendisini aradığımı söyledim, güldü ve:

– Ben gözle görünmez, elle tutulmaz, diye tarif ettikleri (haşa!) "Allah" mıyım ki, beni arayıp bulamayasın, görmek isteyesin de göremeyesin? Bana ne soracaksın? Bir sürü boş lâf değil mi? Bana soracağına ken-

din yazsana! Macera-yı ömrümü benim kadar sen de bilirsin, istediğin gibi yaz.

Neyzen Tevfik bugün elli üç yaşındadır. 1296 tarihinde Halikarnas (Bodrum)'ta doğmuştur. Babası Rüştiye Muallim-i Evveli Hasan Fehmi Efendidir. İlk tahsili hakkında Neyzen diyor ki:

"İlk dersi babamdan aldığım gibi son dersi de gene ondan tederrüs ettim. Sarhoşluk dersini değil ha!.. Babam beni medreseye de verdi. Fakat medrese dersi bir türlü kafama girmezdi. Çünkü akıl erer bir şey değildi. Sonra hoca da okuttuğunu bilmezdi. Anlamadığı için anlatamazdı. Hocanın bol yağlı pilâvla, gene bol keşküle, üzüm hoşafına kaşık sallamaktan, helvacı kabağı gibi elleriyle bir fodlayı bir lokma yapıp ağzına tıkmaktan başka neye aklı erer ki zaten!

Medrese, iman ve itikadım üzerinde bir miskal tesir bile yapmamıştır. Hoca, namaz kılmayı öğretirken, ben arkasında sarhoş taklidi yapardım; daha o zamandan ne olacağım belli idi."

Neyzen Tevfik çok rakı içmekle tanınmış, çok küfür savurmakla şöhret kazanmış bir adamdır. Onu, Türkiye hudutları içinde tanımayan yoktur. Neyzen'i tanımayanlar, onu patavatsız, sözünü esirgemez bir adam bilirler. Filhakika Neyzen'in âdetidir, konuşurken kelimelerin en açık açıklarını seçer, her sözünü bir küfürle bitirir. "Küfür, lisanın tuzu, biberidir." diyen Tevfik'in bütün küfürleri orijinaldir. Öyle bayağı, bilinen, her gün işitilen küfürler nev'inden değildir. Sözlerimi garip bulmayacağınızı bilsem; insan tatlı tatlı dinler ve

zevk duyar diyeceğim. Müstehcen bir söz, onun ağzında kıymet kazanır ve gılzetini kaybeder.

Neyzen rakıya nasıl başladığını şöyle anlattı:

"Çocukluk devrini geçirmiş, delikanlılık çağına girmiştim. Baktım herkes rakı içiyor; bunda ne var diye merak ettim, içtim. Misvakla dişlerini yıkayan, yün çorapla ayaklarının murdar kokusunu gidermek için 'hacı yağı' süren hocanın; bıyıklarını 'sünnet-i seniyye' tarifince kestiren hacının tiksindiği şeyde bir fenalık görmedim. Beni rakı içmeye teşvik eden olmadı. Ben ona hürmetle başladım, tazimle içtim. Bir zemzem gibi dudaklarıma değdirdim. Bugün içmediğim hâlde, ona karşı hâlâ bir hiss-i hürmetle mütahassisim.

Senelerce ayık gezdiğimi bilmiyorum. Esasen hayatımda bir kere sarhoş oldum. İçim bir kere 'maya' tutmuştu. Bir gün Üsküdar'daki evimizde bermutat çakıyor, sabah rakısı içiyordum. Babam seslendi, tuz almak için bakkala yolladı. Tuzu aldım fakat tamam bir buçuk sene sonra eve dönebildim!..

Umumî Harp'e kadar 1868 okka rakı içtim; bütün gazeteler de yazdı ya... Ondan sonrasını hesap etmedim. Bir mandalina, bir dilim portakalla bir okka rakı içtiğim çok olmuştur. Aylarca değil yemek, bir lokma ekmek bile ağzıma koymadım.

Ben mideme rakı doldurmakla sarhoş olmayı sevmem. Gözüm doymalı, gözüm sarhoş olmalı, gözüm!..

Rakıdan başka üç dört ton esrar içtim. Bir o kadar da 'Afyon' yuttum. Bu üç azametli hükümdar kafamın üstünde saltanat kurdular, senelerce kımıldamadılar.

Bu üç büyük kuvvetin sayesinde her renge girdim, her boyaya boyandım. Sürttüm, sefil oldum, serserilerle gezdim, parasız gezdim. Sokaklarda, Yeni Cami'nin arkasındaki merdivenlerin üstünde köpeklerle koyun koyuna yattım. Taş, soğuk, yağmur, bana hiçbir şey yapmadı, sapasağlam gezdim. Fakat bazen tımarhaneyi de boyladığım oldu, hem kaç kere... Mazhar Osman Beyle, bunun için aramız çok iyidir. Velhâsıl her ne türlü şekli hayat varsa hepsinin üstüne çadır kurup oturdum.

Dostlarım hırsızlar, yankesiciler, esrarkeşlerdi. Yeni Cami'de Arnavut İsa'nın kahvesinde gece işçileri, dızdızcılar, mantarcılar arasında yattığım zamanlar, hayatımın mesut zamanları idi. Orada efsanevî bir hayat sürdüm. Bir padişah, bir derebeyi gibi yaşadım. Rakımı, mezemi, esrarımı hep bu adamlar temin ediyorlardı. Çalıyorlar, çırpıyorlar, bana bakıyorlardı. Ya ben, onlara ne yapıyordum; hiç... Birkaç taksim, işte o kadar.

Kahvenin bir köşesinde, yavana yakın bir yer yapmışlardı. İşte ben burada yatardım. Bazı geceler, şöyle başımı kaldırıp aşağı baktığım zaman, yerde, malta taşları üzerinde bir yığın insan gözüme çarpardı. Bunlar, yattıkları yerin mevkiine, sınıfına göre on kuruştan yüz paraya kadar, gecelik yatmak ücreti verirlerdi. Yüz paralık yer taşların üstü idi. Bu yalın ayak, yırtık elbiseli insanlardan gördüğüm iyilik ve yardımı hiçbir zaman unutamam. Hâlâ bazen oralara gider, eski dostlarımı arar, konuşurum.

Oralarda yattığım zamanlar, ben de bazen işe çıkardım. Hırsızlığa zannetme ha! Midemi ispirto ile ıslattıktan sonra, kafama da kuvvet vermek için bir 'çifte telli (İki sigara kâğıdını birbirine ekleyerek yapılan esrarlı sigara), yapar, sarı kızdan (esrar) bir iki nefes çeker, yola çıkardım. Doğru Sadrazam Talât Paşanın kapısına... Kendisine haber yollardım. Dünyalığımı gönderirdi hemen rahmetli!

Oldu olacak şunu da yaz bari:

Yeni Cami'deki kahveyi polisler kontrol altına almışlardı. Artık orada barınmak kabil değildi. Elime beş on arşın boyunda bir bayrak geçmişti. Geceleri buna sarılıp bir sokak köşesinde yatıyordum. Bayrağıma sarınıp yatmak, bu ne güzel, ne korkusuz bir uyku idi. Gene böyle bir gece idi. Tünelin yanındaki sokakta, duvar dibine kıvrılıp yatarken yanıma biri yaklaştı. Polis değildi; onlar beni bilirler, tanırlar, bir şey söylemezlerdi. Herhâlde aşina bir sima idi. Dikkatle baktım fakat tanıyamadım; şimdi bile hatırlamıyorum kim olduğunu... Galiba Mânizade Hüseyin Efendi yahut Saip Cebbare idi. Beni evine götürdü, elbise, çamaşır verdi, bir oda ayırdı, ceplerimi para ile doldurdu. Fakat kim durur? İki gün güç sabrettim, üçüncü günü kaçtım. Rahat, beni rahatsız etmişti. Doğru soluğu Galata'da aldım, meyhanelerden birine daldım, başladım çakmaya. Gece orada yatmıştım. Sabahleyin uyandığım zaman cebimde on para kalmamıştı, üstelik elbiseler de gitmişti; sırtımdaki şey yağlı bir makinist tulumu idi. Gece içerken biriyle mübadele etmiştim... Müze Müdürü Muhtar Paşanın Arap'ı vardı. Hadi; tımarhane ar-

kadaşım, ona vermişim... O paralara gelince şuna buna dağıtmışım."

Neyzen sarhoşluklarına, serseri bir hayat yaşamış bir adam olmasına rağmen kuvvetli bir şair, emsalsiz bir "heccâv"dır. Neyzen'in şiirleri, bilhassa hicivleri, ondaki sanat kabiliyetini gösteren çok kuvvetli bedialardır.

Fakat maalesef muazzam denecek kadar bir külliyat teşkil eden eserleri, *Hiç* isimli kitabıyla *Azab-ı Mukaddes* adlı küçük eseri müstesna olmak üzere, gayr-i matbudur.

Ney'e nasıl heves ettiğini Tevfik şöyle anlattı:

"Çocukken musikîye çok merakım vardı. O zamanlar dervişler vardı, köy köy gezerler, muska dağıtırlar, naneli ilâçlar satarlardı. Bazıları da ney üflüyordu. Bende bir heves uyandı, uğraştım, didindim, çabaladım, kendi kendime öğrendim. Ben kendi kendimin hocası, üstadıydım. Bu hususta kimseye borçlu değilim.

Şimdi bende bir tek sevgi var: Yemek sevgisi. Bu sevgi bana sazı da, sözü de, şiiri de, musikîyi de unutturdu. Şöyle bol tereyağlı bir pilâv, Rafael'in tablolarını seyrederken duyduğum heyecan kadar, belki de daha fazla bir zevk veriyor. Hele buzlu bir vişne hoşafındaki renk, bilmem hangi tablonun hangi renginde var? Ve bu güzel rengi hangi ressam tablosunda, hangi şair manzumesinde canlandırabilir? Hele bir kılıç balığının lezzetini, şairlerimizin manzumelerinde bulabilir misin? Lezzet ile öbüründeki burukluk, ne kadar aşikârdır.

Ben üç sene var ki; ağzıma bir katre rakı koymuyorum. Şimdi, yegâne düşüncem yemek yemektir. Dostlarımdan kime rast gelsem, sıhhatinden evvel, bildiği güzel yemeklerin isimlerini ve nasıl pişirildiğini soruyorum. Bazı günler, çok haddinden fazla yediğim hâlde, gene bir türlü doymuyorum. Maamafih, on beş günde bir midemde bir akademi toplanıyor, bu akademi azaları 'Bugün artık az yiyeceksin, bir yumurta, biraz yoğurt kâfi!' diyorlar; ben de az yiyorum. Şurasını da söyleyeyim ki, insanın iştihası olması demek; muazzam bir çiftliğinin, milyonlarca treninin olması demektir. Bir yumurtayı İspanya'nın Elhamra Sarayı'na değişmem."

Ahmet Rasim "Neyzen hâke düşmüş bir cevherdir." demişti. Fakat, biz onu senelerce toprakların içinden, mezbeleden çıkaramadık. Otuz kırk sene süren serseri bir hayattan sonra; gene kendi zekâsı, kendisini o mezbeleden çıkardı, kurtardı.

Neyzen Tevfik'i bu memlekete Neyzen Tevfik kazandırdı; bizler değil!..

Yedigün: 13/9/1933

Münir S. Çapanoğlu

Bakırköy Hastanesi'nde Bir Mülâkat

Neyzen Tevfik Neler Anlattı?

Neyzen'i çok gördüm; sarhoş, ayık, ney üflerken, küfrederken, medhederken, haykırırken, sakin iken, yürür, oturur, şiir okurken... Fakat onun hiçbir anı bir anına benzemez ki... Bakırköy Akliye ve Asabiye Hastanesi'nin 21. Koğuş'unda onu ziyarete giderken en konforlu yerlerden "Rahat beni rahatsız etti!" diye sokaklara, mezbelelere kendini atan Neyzen ile bambaşka bir dekor içinde karşılaşacağım için heyecanlı idim. Kendisini yıllarca tedavi eden Doktor Fahrettin Kerim bile "bedenî yapısından ruh bünyesine kadar girift, komplike bir yaradılış" diye onun anlatılmaz ve sırrına erilmezliğini ifade etmişti. Fahrettin Kerim serazat, kayıt, şart tanımaz Neyzen'i iç ve dış zehirlerin asla müteessir edemeyeceğini de kaydettikten sonra şöyle diyordu: "Nasıl onun nev'i şahsına has olan fikir dalgalarına setler konulamazsa, geniş bir hürriyet güneşi ile ısınan ruhuna da gem vurulamaz."

Acaba Neyzen 21. Koğuş'ta ne hâldedir? Hasta mı? Fakat:

Bir hazâkatzedeyim midemi tıp tepti benim
Kırk katır tepse yıkılmazdı bu aciz bedenim

diyen Neyzen, yoksa şimdi kendini onun kucağına mı atmıştı?

Hastanenin Başhekim Muavini Neşet Halit Öztan'ın odasındayız.

– Burada görüşünüz, daha rahat olur, dedi.

– Biz yanına gitsek...

Doktor, gülümsedi:

– Ben çağırınca mutlaka gelir, dedi. O benim "tatlı belâm" dır.

Kelimelerin hiçbir zaman anlatamayacağı Neyzen bir gölge gibi, sessiz adımlarla odaya girdi. Elinde ney görmeye alışmış gözlerimiz kuru bir kızılcık değneği gördü. Hoş geldiniz, dedikten sonra koltuğa çöktü, gözlerini kapadı ve sessiz durdu.

Foto Cemal, bu fırsatı kaçıramazdı. Her zaman elinde hazır duran fotoğraf makinesini işletmeye başladı. Neyzen, gözlerini açmadan:

– Çek, çek, dedi, bir taraftan ben çekiyorum, bir taraftan sen çek.

Sonra yavaş yavaş gözlerini açtı, aynı sakin eda ile:

– Doktor, dedi, kendimi iyi hissetmiyorum. Bugün tam 47. gün. Kendimi hiç bu kadar dermansız hissetmemiştim. Galiba hareketsizlikten.. Yani şöyle bir...

Sözünü tamamlamadı ve doktorun gözlerinin içine bakarak cevabını bekledi.

Neyzen, şöyle bir şehre uzansam mı? demek istiyordu. Fakat doktor, Neyzen'in son sözünü duymamış gibi yaptı.

– Havaların tesiri, dedi, poyraz böyle yapar.

Geçen Umumî Harb'e kadar 1868 okka rakı, üç dört ton esrar, bir o kadar da afyon yuttuğunu bir konuşmasında söyleyen Neyzen, kırk yedi günlük imsâke tahammül edemez mi olmuştu acaba?

Birden başını kaldırdı:

– Yahu, dedi, Feridun Osman da mı burada?

– Evet.

– Hani ayağından rahatsızdı, burada tedavi edildi idi, çıktıktan sonra gene mi içti?

– Maalesef gene içmiş...

Neyzen'in mutat küfürlerinden birini savurmasını bekliyorduk. Yüzü güldü ve:

– Aferin ona! diye haykırdı.

Doktor bize yeni bir havadis verdi. Neyzen, şimdi saz da çalıyormuş, cepleri notalarla dolu imiş.

– Üstat, dedim, yoksa ney'e veda mı?

Gözlerini gene kapayıp başını arkaya eğdi. Acaba "ney'e veda" sözü, ruhları büyüleyen ve başka âlemlere uçuran ney'inin sihirli nağmelerini mi düşündürmüştü?

Olmadım meftunu malın, rütbenin, sim ü zerin
Zevk u şevki "ney"le "mey"dir rind-i azadeserin

Ve Neyzen'i sevenlerin dillerinden düşmeyen:

Düşeli derd-i firakınla sevdaya, meye
Müptelâyım, deliyim, düşmüşüm esrar-ı neye

diyen koca Neyzen, kendine soyadı olan "ney'i" nasıl bırakabilirdi? Bahsi derinleştirmedi:

– Son zamanlarda merak ettim, dedi. Saz da mühim şey...

Sonra birden korkunç uçurumların üstünde karlı bir dağ gibi yükselen başını salladı ve:

– Ben kaç kişiyim?.. Allah, Allah.. Beşeriyet, ölülerimiz ile kaynaşıyor. Bütün varlığımız onlardan ibaret... Ne düşünürsem mazide... Aşinalarımın, gelmiş, geçmiş, binlerce sene evvel gelmişlerin sözleri, vecizeleri, hikmetleriyle âdeta şahsî varlıklarını hissediyorum.

Ben, her fikre, her mesleğe, her itikada uyamam. Çünkü hiçbirisine itikat etmem. Bakın, çok mühim bir şey söyleyeceğim. Acaba Neyzen dalkavukluk mu yapıyor diyecekler, ama bilirler ki bu, benim harcım değil. Ortalığın zart, zurt dedikodusu ile alâkalıdır bu sözlerim. Geçen gece *Hafız Divanı*'ndan bir tefe'ül edeyim, dedim. Bulak basması, 94. sayfasında, galiba ikinci gazelinin üçüncü beyti.. "Hasta arzu eder, fakat kuvveti yok" diye başlar. Tesadüf bazen insanı şaşırtıyor. İşte bu gazelin bende tesir yapan yeri:

Ger taharet ne büved Kâbe vü büthâne yekiz

Yani taharet olmadıktan sonra Kâbe de, puthane de birdir, diyor ve şöyle devam ediyor:

Ne büved hayır der an haneki ismet ne büved

Çok şümullü dikkat edilecek bir şey değil mi? İsmet bulunmayan yerde taharet olmaz.

Neyzen gene başını arkaya eğdi ve gözlerini kapadı.

Sükûtu ben ihlâl ettim:

– Üstat, dedim, en çok hangi şiirinizi seversiniz?

– Hiçbirini...

Doktora döndü:

– Doktor, bu bahar dirilecek miyim?

– Gelecek hafta dipdirisin..

– Nevruz döndü değil mi? Yeni gün.. Batınî mabudu Ali'nin doğduğu gün.. Bak, çenem açıldı. Ne için böyleyim ben?

Doktor cevap verdi:

– Dahilî ifraz meselesi.. Tamiri lâzım..

– Doğru.. Ara sıra böyle bünyevî kesafete maruz kalırım. Fakat bu yaratılışım icabı mı bilmiyorum? Benim dörtte üçüm hayvanattan maduttur. Hani huruc-ı haşerat var ya.. Kış geçince meydana çıkarlar, ben de baharda canlanıyorum. Siz bu gibi hayvanlara kanı soğuk hayvan diyorsunuz değil mi? Ben de onlar gibi martın dokuzundan sonra dirileceğim, galiba.

– Üstat, dedim, galiba vehim yapıyorsunuz, her zaman gördüğüm gibisiniz. İşte açıldınız, neşeniz de geldi.

– Siz işin iç yüzünü bilmezsiniz. Tımarhane benim, ben tımarhaneninim. Hem ben rakının kara gözüne âşık bir insan değilim ki... Onu, ruh hamlesi için içerim. Bünyem ilâç istemiyor ve kabul etmiyor. Derdim başka, keyfime göre kanat açamadım. Meşhûdâtım sahasındaki ufku aşamadım.

– Ama, dedim, biz seni çok aşmış görüyoruz.

– Hayır, hayır.. Bir şeyin hasretini çekerim. Nasıl söz söylersem, nasıl düşünürsem, öylece, üç beş satır yazmak isterim, olmaz. Hani öldü, zartayı çekti, geberdi, gitmesi yakınlaştı, kuyruğunu titretti, mortoyu çekti, dünyaya gözlerini yumdu, öbür dünyayı boyladı, göçtü ilâh derler ya.. Hepsi bir manayı: Ölüm manasını ifade eder. Ben bunların içinde bir tanesine namzedim: Geberdi. Çünkü, her fert hayatında, muhitinde kazanmış olduğu nefret veya teveccühe göre muamele görür. Geberdi kelimesinin bir unvan vergisi olmadığı için ben ona namzedim. Hayatımda maskeli yaşamaktan başka bir şey olmadım. Maskeleri atamadım yüzümden. Ben başkaları gibi ulviyet sevdasında değilim. Benim cibiliyetimin çamuru hilkatin imalâthanesinde yoğrulurken Âdem'e secde eden meleklerle ben de burnumu tıkadım. Çünkü o çamur, fazilet lâğımı gibi kokuyordu.

Neyzen coşmuştu. Şimdi eski, yeni hicivlerini okuyordu:

Kuru lâflar ile endişemi ihlâl etme
Kulak asmaz davula dinleyen elindeki kûsü
Bu mudur ahsen-i takvim ile metheylediğin
Bu mu insanlığa halkettiğin eşek sürüsü

Nedir meali şu ömrün, hayat-ı pür zehrin
Tahavvülâtı zamanın, şevâib-i dehrin

İnsanlık nedir biliyor musunuz? Maveralarda cezaya çarpılanlar, o âlemden buraya gönderiliyorlar. Buradan nereye gidiyorlar, onu da bilmiyorum ya... Fakat zevki de var şu dünyanın hani... Bahar zamanı, Çamlıca'dan Boğaz'ı seyretmek, Boğaz'ın yeşillikleri arasında kaybolmak... Ama dayak yemeden bıçak çekmeye vakit yok ki..

Vakit hayli geçmişti. Ayrılıyorduk. Fakat Neyzen coşkundu. Her sözü ona bir şiirini hatırlatıyordu. "Yol" kelimesi bir kıt'asını hatırlattı:

Kim demiş kanun alınmıştır ayak altına
Böyle bir hâlin vukuunda cemiyet çiğnenir
Devleti yolsuz görenler halt eder
Kaldırım olmazsa kanun hükûmet bir beldede çiğnenir

Ilık bir rüzgâr, kıştan yeni çıkmış, soğuktan ürkmüş, deriye gömülmüş vücut hassasiyetini tatlı bir nefes gibi okşuyor. İnsan derin derin nefes almak arzusunu duyuyordu. Fakat Neyzen kendi âleminde idi:

Gezindim saz-ı hicranla bin bir perde üstünde
Şu aheng-i hayatın darbını taksime yeltendim
Karar ettim âdem âbâd-ı gamda fasl-ı hiçîde
Şunu derkeyledim ki ancak bârım kendime kendim

Ve son şiirlerinden birinin son kıt'asını okudu:

Serseri Neyzen'in aşkınla kulak ver sözüne
Girmemiştir bu avâlim, bu bedâyi gözüne
Cehlinin kudreti baktırmadı kendi özüne

Pir olur sâki-i gül çehre, bakılmaz yüzüne
Hâk olur pir-i mügân sohbeti hemdem de geçer

İnsan, Neyzen'den ayrılamıyor. Fakat çerçeve tanımayan Neyzen, artık gitmek istemiş, ayaküstünde, "her şeyin hiç" olduğunu anlatan felsefî şiirinin son kıt'asını da okumuştu.

Neyzen'i başı yukarıda, gözleri yan kapalı, 21. Koğuş'a giden iki tarafı çamlı yolda bıraktık.

Ulus: 1/4/947

Niyazi Ahmet Banoğlu

Neyzen Tevfik'le Konuşurken

"Halk, rüşvet meselesinde büyük bir sanatkârdır. Onu, öyle bir ustalıkla verir ki, memur nice zaman sonra rüşvet olduğunun farkına varır."

Neyzen Tevfik, kendi hayatına nispetle, biraz derli toplu odasında, kendisini ziyarete gelen iki hayranı ile konuşuyordu. Karyolanın üstüne bağdaş kurmuştu. Boyama bezden mavi pijamasını, dizinin üstüne kadar sıvamış, sıcaktan, göğsünü, bağrını iyice açmıştı. Bütün dünya nimetlerinden el çekmiş bir derviş cömertliği ile bizi karşıladı.

Burası, Beşiktaş'ta iskele yanındaki eski evlerden birinin odasıdır. Onun bütün ruh fırtınaları durulmuş gibidir. Limana demir atan bir gemi hâliyle burada, yaşamaktadır. Hastane ve tımarhanelere artık elveda.

Alnının ortasına kadar dökülen, boynunu ve yüzünün yarısını kaplıyan beyaz kıvırcık saçlarını da kestir-

miş. Çehresinde, türlü macera, sıkıntı ve hastalık ile geçen yetmiş yılın bütün çizgileri, onun, ruh ve fikir enginliğinin bir işareti olarak duruyor. Gözleri, alabildiğine geniş bir zekânın, parlak iki mümessili..

Konuşuyoruz:

– Memleketteki iktidar değişmesine ne diyorsunuz?

– Çok memnunum! Siz de duymuşsunuzdur, memlekette baş gösteren ferahlığı.. Karanlık, suratsız bir kâbus vardı. Şimdi kalktı. Amma, bu gemi nasıl idare edilecek onu bilmem...

Neyzen'in konuşurken, sözleri ve hareketleri, yüzünün çizgilerindeki değişme, insanda hayranlık bırakıyor. Beyaz perdede bile, bu kadar tabiî bir aktör bulmak güçtür.

Soruyorum:

– Başbakan olsaydınız, ilk iş olarak ne yapardınız?

Hiç düşünmeden tok sesiyle bazı kelimeleri uzata uzata cevap verdi:

– Evvelâ, polisi düzeltirdim. Hariçten, kira ile, bedeli ile polis alırdım. İyi adam seçer ve doyuracak kadar para verirdim. Canını, malını, emniyetim ona teslim ediyorsun, sonra da, doyuracak parayı vermiyorsun.

– İkinci iş..

– Diyanet işleri reisliğini ele alırdım.

Neyzen, eski bir medreselidir. Fakat, medrese kafasına alabildiğine düşman.

Konuşma sırasında söz, hacca giden Türk hacılarından açıldı. Neyzen, önce, bir şeyden ürkmüş gibi

gözlerini açtı. Yüzünün hatları değişti. Sonra, gözlerini kapayarak uzunca bir "Allah" dedi ve devam etti:

– Allah! Biz, on beş bin hacı gönderiyoruz. Ruslar, kaç hacı gönderiyorlar acaba? Gözü sürmeli, cüppeli, doksan dokuz tesbihli Rus hacıları.

Hacc-ı ekberse muradın, kalbini eyle tavaf
Varsa cürmün bilmemektir kendini, et itiraf
Kendin attın kendini her zillete hüsrana Türk

Bu mısraları görüp de Neyzen'in kendi milletini küçük düşürdüğünü sanmamalı.

– Yunanistan, diyor, bir Eflâtun yetiştirmiş. Bizim yirmi milyonun her biri bir Eflâtun. Fakat asırlar boyunca, işlememişler bu milletin cevherini. Çünkü, işlerine gelmemiş heriflerin.

– Bugünkü vaziyeti nasıl görüyorsunuz?

– Biz, dahilde, kendimizi de düzeltemedik. Bu bilgi ve bu hazine ile istenilen hedefe ulaşamayız. Softalık yeniden baş kaldırıyor. Bence, en büyük siyaset fincancı katırlarını ürkütmemektir. Ya bu deveyi güdeceksin, ya bu diyardan gideceksin. Fakat hangi diyara gitsen, deve vardır. Çok şüpheli günler yaşıyoruz. Dünya bir aykırılık içinde. Fakat, bu ülke aykırılığı değil, fikir aykırılığı, kanaat ve menfaat aykırılığıdır.

Neyzen, bazı memleket meseleleri karşısında, mesul bir hükûmet azası kadar ciddî. İhtiyarlığına bunca dağdağalı hayatına rağmen her mevzu ile alâkalı. Onu yakından tanıyanlar, şöhrete, servet ve alkışa ne kadar kayıtsız olduğunu bilirler.

"Allah mekândan münezzeh, ben metelikten." derken bile bir iç rahatlığı duyuyor. Bütün hayatı boyunca, sadece, kafasının ve kalbinin sesi ile yaşıyan Neyzen diyor ki:

Felsefemdir kitab-ı imanım
Taparım kendi ruhumun sesine
Secde eyler hakikatim her an
Kalbimin ateş-i mukaddesine

Neyzen Tevfik, Halikarnas, yani "Bodrum"lu. 1878'de dünyaya gözlerini açmış. Bu yetmiş yılın hikâyesi çok uzun. Parça parça, hemen herkes ondan bir şeyler bilir. Günlerce devam eden içki, sonra tımarhanede tedavi yılları. Kendi nefsi ve insanlığın fenalıkları ile mücadele.

Şimdi, ömrünün son yıllarında, belki bedeni de müsaade etmediği için, o fırtınalı hayatı yaşayamıyor. Belki en yakın dostlarından biri olan "Sarı"sı ile başbaşadır. Arada sırada dostlarını ve kendisine bakan doktorları da ziyaret ettiği oluyor. En çok üzüldüğü, hatta hiddetlendiği dostlarının kendisini gelip aramayışıdır. Geçenlerde Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'a şöyle çıkışmış:

– Haydi ben gelemiyorum, sen de gelemez misin?

Beşiktaş İskelesi'ne yakın odasında, münzevî bir hayat yaşıyor da denemez. Karyolasının baş ucunda iki kamıştan "ney" var, ki bir tanesi yüz elli senelikmiş. Duvarlarda da iki bağlama ve bir keman göze çarpmaktadır. Sonra, kitap ve gazetelerle dolu masasının

üzerinde, iki demir boru, ney yapılmak üzere delikler açılmış. Bu, tımarhanenin karyola demirleridir.

Odanın ortasında iki hasır koltuk, üzerinde minder yerine palto, köşede bir kanepe. Kapının eşiğinde de su dolu bir kazan.

Ricamızı kırmayan Neyzen, "150"lik neyini ağzına götürdü ve başladı üflemeye. Nağmeleri, insanı, bir başka âleme sürükleyecek kadar ahenkli.

Neyzen, musikîyi şöyle tarif ediyor: Musikî, vicdanî temennilerin kabulü için hakikatin ağlıyarak yalvarışıdır..

O, musikîyi, alaturka ve alafranga diye ikiye ayırmıyor ve diyor ki:

– Güzel'in Türkçesi, Fransızcası yoktur.

Neyzen'le konuşurken, mevzuları bir sıraya koymaya imkân yok. Çünkü bir ara söz tekrar, dünya işlerine intikal etti. Bu sefer, ümitsizdi:

– Yetmiş yıldan beri değişen hiçbir şey yok. Zaten, şarkta hiçbir şey değişmez. Çünkü, hakikî irfan ve sanattan zevk almamıştır. Bugün bile "Radyo dinlemeyin, kâfir olursunuz" diyen softalar vardır.

Hafta: 20/10/1950

Recep Bilginer

Neyzen ve Bir Levha

Bazı evlerin saçaklarına, ticarethanelerin ve dükkânların duvarlarına asılan "Elkâsibü Habibullah" levhasını Neyzen Tevfik, "Elkâzibü Hâbibullah" olarak okurdu. Bunun sebebini soranlara:

– Elbette kâzib (yalancı)! Elbette kâzib! Kâzib olmasa bir şeyler verir. Baksanıza hâlime, bana ne verdiği var? Dört başı mamur bir hayat mı sürüyorum ayol! derdi. (Elkâsibü Habibullah: Doğrulukla kazanan Allah'ın sevgilisidir.)

Neyzen'le Rumeli Lokantasında Konuştum

"Neyzen"i, ben mi yazacağım?

Çarpılmaz mıyım acaba?

Onu yazayım derken, derin bir felsefe kuyusuna düşüp boğulmaz mıyım? Veyahut başımdan büyük halt karıştırdığım için, huzurundan kovulmaz mıyım?

– Hayır, Hayır! Geçenlerde kendisine, çok göreceğim geldiğine dair bir haber iletmiştim. Söylemişler. Ben de onu çok özledim buyursun köfteci de[2] görüşelim!

Demiş. Hiç durur muyum, gittim. Beni görünce derinden bir "Ooooh!" çekerek boynuma sarıldı, beni bağrına bastı ve bu arada iki damla gözyaşını da, göz kapakları arasında bir müddet muhafaza etti. Benim yüz hatlarımda şimdi toprak olan eski bir arkadaşının yani Ahmet Rasim'in hayalini gözünün önüne getirmeye çalışıyordu. Nihayet oturdu.

– Osman! Evlâdım! Senin dedenle ben tam yarım asır arkadaşlık ettim, şimdi seni görünce hep o eski günleri hatırladım. Hey gidi koca Rasim!

Dedikten sonra "Allaaah!" deyip gözlerini yumdu ve bir müddet kendini dinledi.

2 Dediği İstiklâl Caddesi'ndeki "Rumeli Lokantası"dır. Orasını pek sever.

Türk musikîsinin iki üstadı başbaşa:
Neyzen Tevfik ve Osman Nihat Akın

Tahminimde yanılmamıştım.

– Siz sağ olun! Allah size uzun ömürler versin!

Dedim. Neyzen, durdu, durdu, neden sonra bana;

– Evet!.. Fena bir temenni değil, fakat ne olurdu o da yaşasaydı. İzzetinden bir şey mi eksilirdi?

Deyince ben sustum, ses çıkarmadım. Üstat, ufak yolla tasavvufa sapmış, belki de isyana varabilirdi. Korktum ve konuşmamızın mecrasını değiştirerek:

– Üstadım! dedim. Buraya sırf sizin güzel yüzünüzü görmek için geldim. Dedemle papazın bağında demlendiğiniz günler üzerinden şaka maka otuz küsur sene geçmiş, dile kolay!

– Daha evveli de var!

– Ben kendi hatıramdan bahsediyorum!

– Evet... Erenler sizi dinliyorum!

– Şu otuz küsur senelik hatıraya istinaden, hakkınızda bir şeyler de ben yazsam, acaba bir hizmette bulunmuş olur muyum?

Neyzen tekrar gözlerini kapadı, tatlı bir hayale daldığı dudaklarından anlaşılıyordu.

– Sen benim *Azab-ı Mukaddes*'i okudun mu?

diye bana bir sual sordu.

– Olacak şey mi bu... Hiç okumaz olur muyum. Ben sizin meçhul kalan taraflarınızı yazmak istiyorum!

Dedim ve arkasından da;

– Yalnız sizi rahatsız etmekten çekiniyorum!

der demez Neyzen irkildi. Sırtını dayadığı iskemlede doğruldu:

– Seninle metafizik konuşmaları yapalım, sen de onları yaz! Ama burada değil!

– Nerede?

– Nuri Demirağ'ın fabrikasında! Şaşırmış, şapşallaşmış tam manasıyla sersemlemiştim.

– Nuri Demirağ'ın fabrikasında mı?

– Evet!

– Bir yanlışlık olmasın?

– Ne gibi?

– Kaynak mı yapacağız?

der demez üstadın yüzündeki çizgiler birden değişti.

– İlâhî çocuk! Sen benim fabrikada oturduğumu bilmiyorsun galiba!

diyerek güldü de güldü.

– Allah razı olsun! Herkes başını sokacak yer bulamıyor, biz Nuri Beyin sayesinde koskoca fabrikada oturuyoruz!

diye âdeta memnunluğunu açığa vurmuştu.

– Demek fabrikaneşîniz!

– Asır, onu icap ettiriyor!

gibi cinaslı sözlerle bir hayli tatlı demler geçirdik, fotoğraflar çektirdik.

Neyzen'in çok kimseler yalnız "hiciv"lerini bildiği ve onu asıl cephesinden tanımadıkları için Neyzen Tevfik'i yarım tanırlar. Onun bütününe erişmek pek kolay bir iş olmadığı gibi, onun felsefe tarafım hicivleriyle mukayese ederek hüküm yürütürler. Hâlbuki bu bir mana ifade etmez, bilâkis anlaşılması istenen manadan yani merkeze gidecek yerde, merkezden muhite gidilmiş olur ki, tamamen aksi bir istikamettir. Ortada dolaşan abuk, sabuk küfürnamelerin bir çoğunun kendisile alâkası yoktur. Onun şiirlerini, şarkı, gazel, kaside ve nefeslerini ince bir süzgeçten geçirin, içinde ne bir toz, ne de bir çapak bulamazsınız. İşte size bir numune:

Ruhuma sunduğun mukaddes günah
Kanımda ateşten bir şarâb oldu
Sevdanın şimşeği çakınca gönlüm
Nağmesi alevden bir rebâb oldu

Gökyüzü yıkıldı, yıldızlar söndü
Güneş hiç doğmadı, ay geri döndü
Kâinat kayboldu hiçe büründü
Aşkından başkası hep harâb oldu

O hırçın hayalin ey sarhoş melek
Serencâm besteler bana gülerek
Son gece verdiğin zehirli çiçek
Hicranlar şerh eden bir kitâb oldu

Vefasız tâliim bir kara kaya
Yalvardım, söylettim bu sırrı nay'a
Varlığım yok oldu gün saya, saya
İçinden çıkılmaz bir hesâb oldu

Neyzen öyle bir nefesde, bir çırpıda, bir kalemde yazılacak bir mevzu değil, bizzat kendi kalın ciltli büyük bir kitaptır. Onu sağ kalırsam ancak ihtiyar hâlimde, yani geri gitmez de tekemmüle varırsam yazabileceğimi sanıyorum. Bunlar sadece bir tahattur ve bir karşılaşmanın empresyonlarından ibarettir.

Radyo Magazin: 17/3/1951

Osman Nihat Akın

Neyzen Tevfik En Büyük Eserini Sızıp Kaldığı Bir Yalakta Bestelemişti!..

Ve kendisini, komaya girmek üzereyken kaldıran bekçilere de: "Türk musikîsinin katilleri..." diye bağırmıştı.

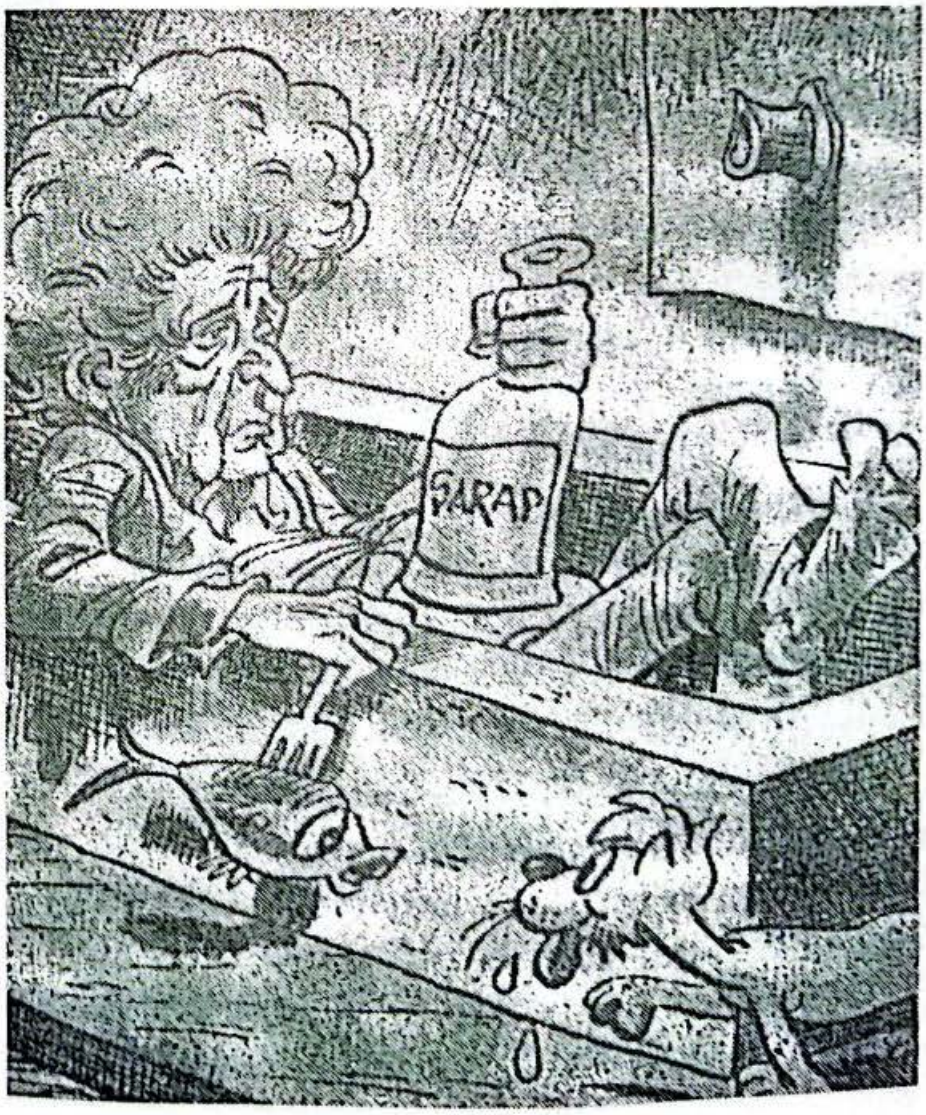
Neyzen Tevfik, Türk müziğinin ve edebiyatının unutulmaz şöhretlerinden biridir. Sanatından gayrı dünyayı umursamazlığı ve kimseye önem vermezliği ile de ün yapmıştı. Hayatı, tadına doyulmaz müzik toplantılarında, içki, masaları başında ve akıl hastanelerinde geçen

Neyzen, şairliği yanısıra müziğe de merak sarmış, basit bir neyden çıkardığı benzersiz seslerle dinleyenleri hayretler içinde bırakmış, âdeta büyülemiştir.

Şiirlerinden büyük bir kısmını yattığı hastanelerde yazan sanatçı, her günün akşamında bir yakınından davet alır, onların evine gider, içkisini içer, neyini du-

daklarına götürür, gözlerini yumar, harikulâde bir müzik ziyafeti çekerdi hazır bulunanlara.

Günlerden bir gün, varlıklı dostlarından biri onu kolundan yakaladığı gibi büyük mağazalardan birine götürmüş, iç çamaşırından, gömleğine, kravatına kadar en pahalı elbiselerle tepeden tırnağa giydirmişti. Aynı akşam bu yeni giysiler içinde fena hâlde sıkılan Neyzen, rakı parası uğruna tümünü de yok pahasına satmış, soluğu bir meyhanede almıştı.

Birbirini izleyen kadehler dolusu içkiden sonra, yalpa vura vura o sokak senin bu sokak benim dolaşmış, nihayet Şehzadebaşı civarında rastladığı, bir yalağa uzanmıştı. Daha sonra görenlerin anlattığına göre komaya girmiş bir hâldeydi... Buna rağmen, kendi kendine bir şeyler mırıldanmaktan da geri kalmıyordu.

Bir aralık durumu fark eden mahalle bekçileri, onu babasının evi gibi yattığı çeşme yalağından kaldırmayı bir insanlık görevi sayacaklardı. Fakat Neyzen fena bozulmuştu... Kızıyor, köpürüyor, bir yandan da homurdanıyordu:

"Tuh utanmazlar! Yazıklar olsun size Türk musikîsinin katilleri!"

Aradan ancak aylar geçtikten sonra işin içyüzü anlaşılacak, Neyzen'in o anda niçin böylesine kızdığı meydana çıkacaktı. Meğer üstat, iki seksen uzandığı yalakta, mırıldanmak suretiyle musikîmizin en değerli saz semaîlerinden birini bestelemekle meşgulmüş o anda.

Hayatının önemli bir kısmını akıl hastanelerinde geçiren Neyzen, doktorların müsaadesiyle akşamları serbestçe sokağa çıkar, meyhaneleri dolaşır ya da ahbaplarının evine giderek demlenir, bir yandan da ney üflerdi. Hastaneye dönüşleri ancak sabaha karşı oluyordu.

Günlük yaşantısının her anı unutulmaz bir hatıra şeklinde sanat âlemimize intikal eden Neyzen'in, yalakta bestelenen nihavent makamındaki saz semaîsi Türk musikîsi için müstesna bir kazançtır...

Günaydın: 12/10/1973

Erkan Konuralp

Neyzen Tevfik Ankara Yollarında...

Neyzen Tevfik'le karşı karşıya iki tek atıp, yârenlik edemediğim için yanarım. İstanbul'a gittiğimde, Babıâli'de, Ankara Caddesi'nden aşağı inerken çok görmüşümdür. Yoksul giyimliydi. Omzunda paltosu, elinde neyi ile görünürdü. Paltosu, yaz, kış yoksul bir işçinin yorganı gibi omzundaydı. Belki de nerede akşam, orada sabah abasını üstüne örter, yatardı. Neyi, ya da nısfiyesi gündelik yaşantısını sürdürmek için elinde tek değerli araçtı.

Hakkında çok şey duymuştum, Deli doluydu, hırçındı, hoyrattı. Mey içer, dem çeker, ne bulursa kendini zehirlemek için zom olurdu. Pek çok tımarhaneye girmiş, çıkmışlığı vardı. Duygunun en incesini dile getiren üflediği ney kadar, hırpalayan, iğneleyen şiirler de söylerdi.

Düşeli derd-i firakınla sevdaya, meye
Müptelâyım, deliyim, sinmişim esrar-ı neye
Feleğin kahpe başında paralansın parası
Ben güzel sevmeye geldim, değil ekmek yemeye

Rahmetli Fikret Adil'den dinlemiştim. Neyzen de, içkicilerin Ankara'da mebus olduğunu işitiyor. "Madem içkiciyim, Ankara'da bir mebusluk da ben alayım." diye düşünüyor, elinde neyi, sırtında abası soluğu Ankara'da alıyor.

Bir gün, beş gün, on gün, Neyzen'i ne arayan soran var, ne de buralarda ne dolaşırsın arkadaş, diye hatırlayan! Ankara'sı batsın, diyerek İstanbul'a geri dönüyor.

O günlerin sanatçıları Degüstasyon'da toplanırlarmış. Neyzen de Degütasyon'a geliyor. Herkes mebusluk almak için Ankara yollarına düştüğünü bildiğinden:

"Ne var, ne yok Ankara'da?" diye soruyorlar.

"Hiçbir halt yok."

"Ata seni kabul etmedi mi?"

"Çevresini almışlar, kimseyle konuşturmuyorlar."

"Haber salmadın mı?"

Neyzen öfkeli ya, atıp tutuyor:

"Bırakın şu Gazoz Paşayı.." diyor.

Ata'ya kızanlar, Gazi Paşa yerine Gazoz Paşa derler. Bunu demeye cüret edenlerin çoğunun dili tutulmuştur ya, ne olsa bunu söyleyen Neyzen'dir, kimse üstüne varmaz. O da sere serpe konuşuyor. Dagütasyon'da bulunanların arasında Ressam Fikret Muallâ da vardır. Neyzen'den yüz buluyor ya, o da başlıyor Gazoz Paşa demeye... Bir süre sonra, ihbar ediyorlar, polisler aramaya başlıyor. Fikret korkup kaçıyor. Soluğu Mazhar Osman'ın otelinde, tımarhanede alıyor.

"Aman üstat!" diyor. "Başıma bir iş geldi, beni koru."

"Hayrola!"

Başına geleni anlatıyor.

Mazhar Osman, cezaî ehliyeti yoktur diye Ressam Fikret Muallâ'ya bir rapor veriyor. Böylece Ata'ya dil uzatmanın yükü altından kurtuluyor.

Yağcıların Köpekleri

Gel zaman, git zaman tımarhaneden çıkıyor, gene kapağı Degütasyon'a atıyor. Bakıyor ki, ihvân oradadır gene yeniliyor, içiliyor, sohbet ediliyor. Neyzen gene atıp tutuyor.

Fikret Mualla Neyzen'e çıkışıyor.

"Geçenlerde de böyle lâflar ettin, bizi bulaştırdın, yakamızı zor kurtardık. Gözünü seveyim, böyle sözler söyleme..."

"Bana bir şey olmaz, sen kendine bak."

"Sana neden bir şey olmaz da, bize olur?"

"Bak sana bir hikâye anlatayım Fikret'ciğim..."

der ve anlatmaya başlar. Unkapanı'nda iki yağcı varmış. O zamanlar İstanbul'a yağ, tahta kutular içinde Trabzon'dan, Urfa'dan gelirmiş. Bu yağları beyler, paşalar afiyetle yerlermiş. Yağcılara yağ gelince, ellerinde uzun sopalar bulunan kantarcılar tartarlarmış. Bilmem bilir misiniz, eskiden düz bir demir çubuğun üstünde rakamlar bulunan kantarlarla mallar tartılırdı. Şimdiki büyük basküller yoktu. Kantarcılar yağları tartarken, yağcılardan birinin köpeği de yağların üstüne zıplarmış, yağla birlikte tartılırmış. Fakat öteki yağcının köpeği de, yağ kutularının üstüne fırlamak istese, kantarcılar sopa ile kovalarlarmış. İkinci yağcı, kendi köpeğine reva görülen bu muameleye içerlermiş. Sesini çıkarmazmış. Bugün burasına gelmiş. Çünkü köpeğini kantarcılar fena hâlde hırpalamışlar. Dönmüş kantarcılara:

"Bre ağalar..." demiş. "Bu kadar olmaz."

"Ne var ağamız."

"Bu köpek yağların üstüne çıkar, tartı sırasında, hoplar, zıplar, ona elleşmezsiniz. Benim fino çıktığında, onu hepiniz bir olursunuz kovalarsınız. Bu sefer kovalamakla da kalmadınız, bir güzel patakladınız. Olur mu bu?

"Buna mı kızıyorsun?"

"Sadece kızmıyorum, sebebini de öğrenmek istiyorum."

Kantarcılar, yağcının yüzüne bakmışlar, kısa bir cümleyle merakını yenen cevabı vermişler:

"Ağam, o köpeğin darası alınmıştır."

Neyzen'in bu hikâyeyi anlatması üzerine sofrada bulunanlar kahkahalarla gülmeye başlamışlar. Neyzen'in ne demek istediğini anlamışlar. Fikret Muallâ, bu hikâyeye fena hâlde içerlemiş:

"Yani Neyzen, senin daran alınmış da, bizim daramız alınmamış mı?"

"Ha, şunu bileydin."

Fikret Muallâ, bu olaylardan sonra uzun süre Türkiye'de kalmadı. Fransa'ya gidip orada yerleşti. Resim yaparak geçinmeye çalıştı. Çok sıkıntı çektiğini biliriz. Dünya Savaşı sırasında Almanlar da Fikret Muallâa'ya acı çektirmişler. 1957'lerde Fransa'ya gittiğimde uzak-

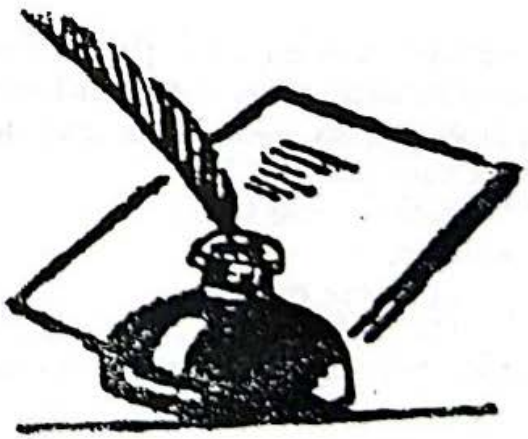
tan Fikret Muallâ'yı görmüştüm. Hiçbir Türkle konuşmuyor, kaçıyordu. Hatta kendisiyle görüşmek isteyen Türklere, polis korkusuna tutulduğu için, polis gözüyle bakıyordu.

"Alıp, beni Türkiye'ye mi götürecekler." diyerek kaçıyordu.

Gelelim Neyzen'e... Değeri sonradan bilinen sanatçılarımızdandır. Şimdi şiirlerinin yeniden ilgi çektiğini görüyorum, bundan memnun oluyorum.

Barış: 21/11/1973

Mehmet Kemal

Ankara Radyosunda Bir Konuşma[3]

Neyzen Tevfik Yetmiş Yaşında

Aziz dinleyicilerim,

Yetmiş yıl önceye dönelim. Akdeniz kıyılarının güzel, şirin kasabası Bodrum'dayız... Sahilde meyve ağaç-

3 Refik Ahmet Sevengil, bu radyo konuşmasını yaptıktan sonra, o zaman milletvekili olan şair Orhan Seyfi Orhon kendisine raslar ve:
- Neyzen Tevfik, radyoda medhedilecek adam değildir, der. Bunun üzerine Refik Ahmet Sevengil:
- Sizce öyle olabilir, ben severim, çünkü karakter sahibi bir insandır; cevabını vermiştir.
Zaman geçmiş, Demokrat Parti kurulmuş ve 1950 yılında İsmet İnönü Yusuf Ziya ile Orhan Seyfi'yi C.H.P.'den milletvekili adayı göstermemiştir. Bunun üzerine Orhan seyfi, *Hicivler* kitabını yayınlayarak İsmet İnönü'ne ağır hücumlarda bulunmuştur.
Bir gün Orhan Seyfi'ye raslayan Refik Ahmet Sevengil kendisine demiş ki:
- Neyzen, senin dediğin gibi medhe lâyık bir adam değildir. Ama sen lütfunu gördüğün ve yıllarca meth ü senasını yaptığın İsmet Paşaya nasıl olur da şimdi hicivler yazarak kötülemeye kalkarsın. İşte beğenmediğin Neyzen buna tenezzül etmez, mert bir insandı. Farkınız budur, diyerek taşı gediğine koymuştur.

larıyla, çiçeklerle, bin bir güzellikle dolu bir bahçe, bu bahçenin içinde de pek cici ve sevimli bir ev vardır. Geceleri ay ışığı, gündüzleri güneş, denizin üstünde pırıltılarla akisler uyandırır; gölgeliklere gömülmüş küçük evin önünde karaya çekilmiş bir sandal, kumlara yan gelmiş safalı safalı suyun üstündeki yakamozları seyreder. Bu huzur ve sükûn köşesinde efendiden bir adam, ailesiyle birlikte oturmaktadır. Bodrum Rüştiye Mektebi muallimlerinden Hasan Fehmi Efendi... O yıl genç öğretmenin bir oğlu dünyaya geldi; küçük evin içi sevinç dalgalarıyla dolup taştı. Oğlanın adını "Tevfik" koydular.

Yedi sekiz sene sonra, Muallim Hasan Fehmi Efendi, mehtaplı bir gecede, oğlu Tevfik'i elinden tutmuş civarda gezdirirken, Tepecik Kahvesi'nin önünde arkalıksız bir iskemleye oturdular. Buradan manzara harikulâde bir letafetle görünür... Baba ile oğul, tabiatın güzellikleriyle sarılmış bir hâlde, kâinatın sırlarını düşünmeye dalmışlardı; bir tek kelime konuşurlarsa, havada hâkim olan ve derin bir sessizlik içinde ruhlarına damla damla süzülen güzellik bozulacak sanıyorlardı. Baba hissederek, oğul anlamak isteyerek ve sormaya cesaret edemeyerek, susuyorlardı. Uzaktan iki karaltının yaklaşıp, yakındaki ağaçlardan birinin altına yere oturduğu görüldü. Gölgelerden biri, koltuğunun altından sopaya benzeyen uzunca bir şey çıkardı, dudaklarına götürdü. Sonra birden sessizliğin içinde sanki büyük bir şey oldu. Yerden göğe doğru bir ahenk çağlayanı çıkıyor, gökyüzü hafif hafif başlayan ve sonra coşan sermestlik raşeleri içinde titriyor, yıldızlar birer parlak

gözyaşı hâlinde toprağın üstüne damlıyor gibi idi. Küçük Tevfik, o anda ruhunda bir trajedinin uyandığını fark etti; bu belki de, hayatının sonuna kadar devam edecek olan muhteşem bir sarhoşluktu. Marazî bir hassasiyet içindeki cevval, haşarı ve hasta ruhlu çocuk, bir zaman taş gibi katılıp kaldığını hissetti. Ertesi günü babasına sorup öğrendi ki bu karaltılar iki seyyah dervişlerdir; çaldıkları saza "ney" denilir. Ney, üstüne birkaç delik açılmış, uzunca bir kamıştan ibarettir; içinde hiç tertibatı yoktur. Demek ki tükenmez bir sabır, sonsuz bir gayret ve aşk, sadece aşk, bu kamıştan bu yanık nağmeleri perde perde çıkartır; gecenin ulvî sessizliği içinde şikâyet, ıstırap, coşkunluk ve sermestî ile kâinat bu terennümden yeni baştan doğup, muhteşem bir ahenk hâlinde dile gelir.

Bu hadiseden sonra küçük Tevfik'in senelerce başlıca iki şeye gönül vermiş olduğunu görüyoruz: Sandala binip denizle cenkleşmek, çakısıyla kesip soyduğu ağaç dallarına delik açıp onlardan ses çıkarmaya uğraşmak...

Bodrum Rüştiye Mektebi öğretmenlerinden Hasan Fehmi Efendi, birkaç sene sonra Urla'ya tayin ediliyor; tabiî hane halkı da oraya taşınıyor, evleri denizden uzak... Artık büyümekte olan küçük Tevfik sandal sefası yerine boynuna silâh asıyor, av eğlenceleriyle meşgul olmaya başlıyor, fakat aklı fikri kaval çalmakta, ağaç deliklerinden ses çıkarmaktadır.

Bir gün Urla karşısında bir berber dükkânının önünden geçerken yine aklını başından alan bir hadi-

se oldu. Senelerce evvel, Bodrum'un Tepecik Kahvesi'nde bir mehtap gecesinde ağaçların altındaki iki karaltıdan kopup yükselerek insanlarla birlikte tabiatın da ruhunu inleten ilâhî nağme, ney, bu berber dükkânında davudî bir ahengin ihtişamı içinde yanık yanık feryat ediyordu. Artık on beş on altı yaşlarına gelmiş olan Tevfik önünü ilikledi, fesini düzeltti, edep ve terbiye ile dükkândan içeriye girdi.

Berber Kâzım Efendi okur yazar bir adamdı, ruhunda aşk vardı ve boş zamanlarında saz çalıyordu. Hemen el öpüldü, yalvarıldı ve Kâzım Efendi, Tevfik'e ney dersi vermeyi kabul etti.

Öğretmenin oğlu, zaman zaman hastalandığı için, mektebe muntazam gitmeye vakit ve imkân bulamıyordu; zaten nizam ve intizam isteyen mektep hayatından hoşlanmıyordu da... Amma Kâzım Efendinin verdiği musikî derslerinin bir tanesini bile kaçırmadı.

Berber, genç talebesinden memnundu; fakat genç talebenin musikîye emek verip kamıştan ilâhî feryatlar çıkarmaya başladığı sıralarda, ikide birde düşüp bayılmalar, sara nöbetleri içinde kıvranmalar, ruhî bir sıkıntının dışa vurmuş hamleleri, havaleler de başlamış bulunuyordu. Aile, çocuğun sıhhati için endişe duyuyordu, kendisine zorla sazı bıraktırdılar; fakat hastalık durmadı, arttı.

Anne, oğlunu yanına alıp İstanbul'a getirdi. Eyüpsultan'da tespihten geçirtti. Baba Cafer'e götürüp okutturdu. Hekim, hoca, Tevfik'i görüp muska veya ilâç vermeyen kalmadı; hiçbiri kâr etmiyordu.

O sıralarda İstanbul'da bir doktor "Pepo" vardı: Bu adam, Tevfik'e en çok neye düşkün olduğunu sordu. Ney, ney... Genç hastanın aklı, fikri, aşkı, ıstırabı ney çalmaktı ve ondan uzak kaldıkça sara nöbetleri sıklaşıyordu. Doktor Pepo, Tevfik'in annesine döndü: "Bu çocuğun, istidadının çizdiği yolda yürümesi için serbest bırakınız ve kendisini hiçbir zaman ve hiçbir şey için sıkıştırmayınız." dedi.

Hasta ile annesi Urla'ya döndüler. Öğretmen Hasan Fehmi Efendi oğlunu aldı. İzmir'e götürdü. Mevlevî Tekkesi Şeyhi Nurettin Efendiye teslim etti. Şunu genç dinleyicilerimize arada söyleyelim ki, eskiden bir Mevlevî Tekkesi aynı zamanda usul, erkân ve edep dairesinde muntazam çalıştırılıp musikî, edebiyat ve ilim öğrenilen bir yerdi. İşte şimdi, yetmiş yaşının eşiğinde kendisinden hayranlıkla bahsettiğimiz sanatkâr Neyzen Tevfik'in, ilk defa ciddî surette sanatla ve ilimle temasa geldiği yer, bu İzmir Mevlevî Tekkesi'dir.

Genç adamın kısa bir zamanda sazına hâkim ve üstad bir neyzen olarak şöhret kazanması, onun aşağı yukarı yirmi yaşlarına rast geliyor. Tevfik bu sıralarda, Divan Edebiyatının hususiyetlerini ve ustalıklarını taşıyan eski tarz şiirler de yazmaya başlamıştı ve bunlar İzmir gazetelerinde intişar ediyordu.

1899 yahut 1900 senelerine doğru Neyzen Tevfik'i, başında küçük bir sarık, arkasında aba, İstanbul'a gelmiş, Fatih'te, Fethiye medreselerine talebe olarak yerleşmiş buluyoruz. Burada dört sene okudu; şark kültürü artmıştı, fakat medrese odalarının sefilâne hayatı

onun derbederliğini besliyor gibi idi. Musikî ile olan yakın dostluğu yüzünden İstanbul'da musikî meraklısı ediplerle, Ahmet Rasim'le, Mehmet Akif'le ve daha birçok şöhretlerle tanıştı. Mehmet Akif, Neyzen Tevfik'e bir zaman Farsça ve Fransızca okuttu.

Sanatkâr mizacı, saz âlemleri, içki zevki Tevfik'in medreseden uzaklaşmasına sebep oluyor. Önce Balat, sonra da İstanbul ve Bilâd-ı Selâse'nin bilcümle meyhanelerinde masalar düzülüp, yeni ahbaplar peydahladığını görüyoruz. 1908 Meşrutiyeti'nden önce bir müddet Mısır'a gitti. Hürriyetin ilânından sonra döndü.

Aziz dinleyiciler;

Buraya kadar, çeşitli cepheleri olan bir sanatkârın yetişme seyrini şöylece gözden geçirdik; fakat hemen ilâve edelim ki, onu asıl pişirip olgunlaştıran ne tekke, ne medrese, ne üniversitedir; onu yetiştiren hakikî hayat mektebidir. Musikîşinas olarak büyük bir virtüöz, şair olarak müstesna bir yükseklik... Yaşayış şeklindeki garabet ve değişiklik karşısında ürküntü ve ürperti duyulacak bir adam...

1921 yılında:

Câh ü mevki, karı, çok oldu gözümden düşeli
Bunların hiçliğini ben bilerek öğrendim
Şimdi de kalmadı nakdin nazarımda kadri
Kirli ellerde görünce paradan iğrendim

demişti. Bu tarihten yirmi yıl sonra:

Düşeli derd-i firâkın ile sevdaya, meye
Müptelâyım, deliyim; sınmişim esrar-ı neye

Feleğin kahpe başında paralansın parası
Ben güzel sevmeye geldim, değil ekmek yemeye

kıt'asını yazdı. Bu şiirdeki istiğna, haşmet ve güzellik başlı başına bir hususiyet ve lezzeti ihtiva ediyor. Ona şüphe yok... Fakat bunları söyleyen adam, o sözleri bütün hayatı müddetince tatbik etti; hâlâ da ediyor! Böyle söylemek belki; fakat böyle yaşamak benim, sizin ve umumiyetle bütün normal insanların ne yapabileceği ne de yapması lâzım gelen şeydir; vazgeçin efendim, böyle şeylerden... Bizim Neyzen Tevfik, tarihin ve efsanelerin şahsiyet ve hüviyet verdiği *Diyojen*'in yirminci asırdaki ağabeyidir.

Koskoca ciltler teşkil edecek kadar eser yazmış olan Neyzen Tevfik, bu manzumelerinin hemen hepsini ya büyük sarhoşluk, ya sara nöbetleriyle kendisinden geçtiği anlarda söylemiştir. Onların birçoğunu parmak ucu kadar kalmış bir kurşun kalemiyle, ya meyhanede bir taş masasının üstüne, ya da tımarhane duvarlarına karalamıştır. Şair, bunların hepsinde lisana hâkim, zabt u rabtı yerinde ve bilhassa fevkalâde espri ile mümtaz görünür. Hicviyelerinde yıldırıcı bir güzellik var; müstehcen söz onun kaleminde kalabalığını kaybetmiş ve manaya kuvvet veren bir belâgat almıştır. Felsefe ve sevgi söyleyen şiirlerinde ise bilhassa iki şey görüyoruz: Bunlardan biri, Bodrum kasabasındaki sahilde Tepecik Kahvesi'nde mehtaplı bir gecede muhteşem bir musikî ile ruhuna dolan harikulâde güzelliktir; ikincisi önce İzmir'de, sonra İstanbul'da devam ettiği Mevlevî ve Bektaşî tekkelerinde karşılaştığı mütekâmil

irfanın ve geçmiş asırların mahsulü olan mistisizmdir.

Neyzen Tevfik, yetmiş yıl önce Akdeniz kıyılarında doğmuştur; fakat sekiz asır Orta Asya'da, Horasan'da, Konya'da, Kırşehir'de dolaşıp, eski şamanlardan, ozanlardan evliyalardan nasip almıştır. Eski Hint'ten, Yunan'dan, Çin'den, Mısır'dan ve eski Türk erenlerinden geçip gelen şark felsefe sisteminin bütün hususiyetlerini Neyzen'de bulmak mümkündür. Tasavvuf, tenasüh, devir nazariyeleri ve uçsuz bucaksız hiçlik, zaman zaman onun ruhuna kanat şakırtılarıyla hâkim olmuş ankalardır. Nihayet ömrü boyunca kendi hayatına koymaya muvaffak olduğu mutlak hürriyet, bu şiirin örgüsünü teşkil eder. Onun şiirindeki ana fikir:

Bana râhber olacak şule adam

mısraında toplanmış gibidir. Buna rağmen birçok defalar gençliğe, insanlığa hayat şevki veren mısralar da söylememiş değildir.

Neslimiz azlaştı, koş bak, hizmet et nisvâna, Türk
Nesl-i âti aşkına, gel, minnet et canana, Türk

beyti şaka havası içinde, onun hakikî düşüncelerinden birini taşır: İnsan sevmeli ve sevginin maddî, manevî bütün zevklerini pek ateşli surette hissetmelidir; başka bahtiyarlık yoktur.

Vaktiyle Abdülhamit'in zulmüne isyan ederek manzumeler söylemişti. Meşrutiyet senelerindeki perişan hâlimizden acı duyarak birçok manzum sitemler vücuda getirdi. 1918–1923 seneleri arasında ecnebî işgali

altında bulunan bedbaht İstanbul'daki padişah ve softa hükûmetlerinin aczini, kötülüğünü, densizliğini kuvvetle hicvetti.

Girîbânında halkın bir belâ resmen takılmıştır
Yed-i pür hûn-i devlet mi, rozet mi ya Resulallah

diye sordu. İstiklâl mücadelesi, onun milletine karşı duyduğu hayranlığını bir kere daha artırdı:

Bir kırık kağnıyla çıktım fenn-i harbin Tûr'una

mısraı ve:

Ey güneşten sıçramış her ferd-i ateşpâre Türk

hitabı, Millî Kurtuluş Savaşı kahramanlarının en güzel ifadeleri arasında sayılmalıdır. Türke öğüt verirken bir mısrasında:

Varsa dostun dipçiğindir, öp de omzunda taşı

diyor. Sanırım ki dün olduğu kadar bugün de yarın da nesiller bu ulvî hitabı unutmayacaktır ve unutmamalıdır.

Başka bir yerde söylediği:

Cehli kahrettikçe idrakinle fenne, ilme tap
Gitme mazinin karanlık yollarından, garbe sap

ihtarı, Neyzen Tevfik'in Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntı senelerinde görülen manzara ve çekilen ıstırap karşısında Türk milletine yeni bir medeniyet istikameti çizmek isteyenlere bir yardımdır.

Aziz dinleyiciler;

Neyzen Tevfik yetmiş yaşına gelmiş; daha çok yaşasın... Şimdi beni dinliyor mu, yoksa yeri, göğü, varı yoğu ve her şeyi ile beraber kendisini hiçe sayarak bu güzel yaz gecesinde başını bir taşa dayayıp ağacın altında sızıp kalmış mıdır, bilmiyorum. Her yerde ve her ne hâlde olursa olsun, Türk edebiyat tarihi, bu münacatında Tanrı'ya seslenirken:

Ey bana kendini büyük tanıtan
Hâlime bak da varlığından utan

diyen, sonra:

Dertli bir ırmak gibi umman-ı ruhumda cihan
Nâyda nâle, ayda hâle olduğum müddetçe ben
Câm-ı aşkımdır, güneş, sâki-i bezmim âsumân

mısralarını yazan bu adamı, ulvî serseriliğinin içinde muhteşem görecektir.

Felsefemdir kitap imanım
Taparım kendi ruhumun sesine
Secde eyler hakikatım her an
Kalbimin ateş-i mukaddesine

kıtası onun otobiyografik ifadesidir.

1950 Sanat Yıllığı
Refik Ahmet Sevengil

Salon Nüktedanları

Neyzen Tevfik

Son yüzyıl içinde edebiyatın önemli kollarından biri olan hiciv sahasında iki büyük kudret, iki büyük harika yetişti: Şair Eşref, Neyzen Tevfik... Fakat Eşref'le, Tevfik arasında büyük farklar, bilhassa mantık ve görüş farkları vardır.

Eşref, en büyük hiciv şairimizdir. Zamanında eşi gelmediği gibi bundan sonra da geleceği yoktur. Hadiseleri, aktüualiteyi bir kıt'anın içine sığdırıp ince ince alay etmesini bilen bir sanatkârdır. Eserlerini okuduğumuz zaman, dudaklarımızda tebessümler dalgalanır. Küfürün en sunturlusunu, en müstehcenini kullandığı hâlde asla iğrenmez, onun sanatına hayran oluruz.

Neyzen de Eşref çapında, aynı kıratta bir sanatkârdır. O da, üstadı ve arkadaşı Eşref gibi aktüaliteyi kaçır-

maz, Tevfik de küfürün en müstehcenini bulur. Hatta Eşref'ten daha ileri giderek – tabir caizse – icat eder. Manzumelerinin içine usta bir kuyumcu titizliğiyle işler. Gazelini düşünmeyerek hayranlık içinde kalırız. Buraya kadar o, Eşref'le aynı saftadır. Fakat Neyzen'in manzumelerinde, kıt'alarında, şiirlerinde başka bir hususiyet mevcuttur. Ne kadar didaktik hüviyeti, ne kadar hiciv tarafı varsa, o kadar da düşündürücü bir mahiyeti vardır. Eserleri, dudaklarda tebessümler yarattığı kadar, kafalarda da düşünceler yaratır: Felsefî, sosyal tarafları hiciv tarafları ile at başı yürür.

Tevfik, sanatkâr sıfatıyla merhametsizdir. İnsanları, onların kötülüklerini, iktidarın idaresizliklerini, memleketin başına felâket getirenleri, yolsuzlukları –hiçbir merhamete kapılmaksızın– tasvir ettiği zaman daha büyük, daha emsalsizdir.

Neyzen Tevfik, hayvan mahlûka mahsus unsura yaklaştıkça psikolojisi, daha doğrusu psiko–fizyolojisi emsalsizdir, bir derinlik ve doğruluk kazanır.

Hele şeniyeti, mahsus ve iptidaî insanı tasvir ettiği zaman, lisanı hiçbir heccâvın yaratmadığı bir selâset ve ahenk alır. Onun lisanı tahlilin, tetkikin, ilimleşen kafanın ve görüşün lisanıdır. Tevfik'in elinde ve dilinde şiir, fikir ve tahlilin dili olmuştur.

Tevfik, tam ayarlı âletler gibi halis bir sanatkâr olduğu içindir ki vazıhtır. İlham içinde kalmış bir insan değildir. Bünyesi ateş ve hararet dolu güneştendir. Bundan ötürüdür ki dehası ne büyüme, ne sukût, ne terakki bilir; sanatında ne çıraklık, ne kemal, ne teden-

nî devirleri vardır. Aynı mükemmeliyet yarım asır müddetle aynı kuvvetle devam etmiştir.

Edebiyatımızda şiir, tek mevzudur: Aşk! Şiirin hududu içindeki aşk çok sınırlanmış, sıkı sıkı çitlerle çevrilmiş bir bahçe idi. Orada sadece tenasül hissinin gözyaşı ve kalp sızısı şekline girmiş çiçekleri renk renk, boy boy atar, filiz verirdi. Fakat Mehmet Emin'le başlayan, Akif'te en orijinal şekli dile gelen sosyal şiir, içtimaî davaları haykıran, dertleri söyleyen manzumeler, Neyzen'in kaleminde ve dilinde çok daha cazip bir şekil aldı. Eski aşklı, kadınlı, mahbuplu şiir bahçelerinde, bir hazan rüzgârı dolaşmış gibi oldu. Sanki bir sam yeli renk renk açan parlak buzlu çiçekleri kuruttu. Akif'in, Tevfik'in dilindeki şiir, artık sevgiliye kalp acılarından, mehtaba, çiçeğe, mahbuba, mey ve ney'e ait konulardan bahsetmez oldu.

Dikkat edilirse, Neyzen'in bütün eserlerinde –bazı kıt'aları da dahil– ifade ettiği şey, asrının temayülü, devrinin ruhu, softaların zihniyeti, kara kuvvetin oynadığı rol, iktidarın manasız hareketleri, tehditleri, baskıları ve nihayet zulmü kadar, hiçbir tekâmüle tâbi olmayan iptidaî ruh, beşerin nihayetsizliği önündeki ebedî yalnızlığı ve acizliğidir.

İşte, Tevfik'i, Eşref'ten ayıran bu taraflarıdır. Eşref, tek cepheli kalmış, istibdadı, padişahı, zulmü, istibdat paşalarının ve hafiyelerinin rezalet ve ahlâksızlıklarını hırpalamış; fakat Neyzen, bütün bunlarla beraber sosyal davaları da ele alarak hicvetmiştir.

Bir de hulle meselesi, mollaların istibrası, odalık, cariyeler, medrese rezaletleri, Neyzen'e azap ve ıstırap ve-

ren konulardır. Bunun içindir ki kötülükleri, bedaatleri dile dolamış, terzîl ederek halkın gözü önüne koymuştur.

Tevfik'in bir cephesi daha vardır. O, daima halkın arasına karışmış, daima onlarla düşüp kalkmış, aristokratlardan kaçmıştır. Çünkü hakikati orada bulacağına inanmıştır.

1918 Eylülünde bütün gazeteler onun intihar ettiğini yazdılar. Fakat bu bir muziplikten başka bir şey değildi. Onun gibi iradesi kuvvetli bir adamın, böyle bir şey yapmasının imkânı yoktu.

Gerçi onun hayatının inhitatları oldu. Bu inhitat karşısında ne yapacağını, nasıl yaşayacağını bilmediği, tereddütlü anlar geçirdi. Uzun müddet günü gününe yaşadı. Ve nihayet bir uçurum kenarına doğru yürüdü. Manzara olarak hiçlik ve hüsrandan başka bir şey bulmamış gibiydi. Fakat bütün bunlara rağmen, bütün kuvvetiyle hayattan uzaklaşmaya hiçbir zaman yanaşmadı, böyle bir şeyi hatırına getirmedi. Odasının tavanına bir ip takarak kendini asmayı, zehir içmeyi, tabancanın hayatla alâkayı kesmek için çok kolay bir vasıta olduğunu düşünmedi.

İçki, neşe, ney ve şiir onun zevk kaynaklarıdır. Bunlara da yaman bir taassupla bağlı olduğu içindir ki intihar şöyle dursun, ölüm korkusu bile duymamış, ebedî yolculuk korkusu, hayatın zevkini de, ıstırabını da yaşarken Tevfik'i ürkütmemiştir. Hatta aksine olarak siyah bir kadife, pırlantanın pırıltısını nasıl artırırsa, uçurum ve karanlık da onun ruhundaki hayatın güzelliğini artırmıştır.

Hayat ve kuvvet dolu her sanatkâr gibi, Tevfik'in hayatı da heyecanlı vak'alarla, esprilerle, gayr-ı tabiîliklerle, velhâsıl, baştan başa orijinal şeylerle doludur. Bazılarını yazıyorum:

Neyzen, eski an'aneye uyarak gazel yazmaya başlamıştı. Esasen o yıllarda revaçta olan şiir tarzı da bu idi. Daha, yalnız bu tarzın değil, şiirin de acemîsi olduğu için, yazdığı gazelleri devrin şöhretlerinden olan Muallim Feyzi Efendiye götürüyor, düzeltilmesini rica ediyordu. O da, kalemi eline alıp üstatlığın verdiği gururla, hiç kusuru olmayan bu şiirleri düzeltmeye kalkışıyordu.

Neyzen buna çok kızıyordu. Yine bir gün:

– Akşam lâyih oldu, diyerek muallime bir gazel sundu.

Feyzi Efendi, bermutat kaleme sarıldı, tashih etmeye başladı. Bir aralık Neyzen atıldı:

– Aman hocam dur, dedi. Bu benim değil; Fuzulî'nin... Yanlışlıkla onu vermişim. İşte benimki!

Neyzen'le Hacı'nın Hamam Safası

Bir gün Neyzen arkadaşı çaycı Hacı ile, İbrahim Paşa hamamına gitmişti. İkisi de genç, ikisi de dinç, ikisi de çok içki içen adamlardı.

Keyif bu ya, hamamda bir âlem yapma arzusuna kapıldılar. Yani hamamda rakı içmek, hem de birkaç gün sırtı sıra demlenmek...

İki dost ufak bir damacanaya, o devrin çok meşhur rakılarından olan ve Büyükada'daki manastırda bir pa-

pazın çektiği rakıdan –ki o yıllarda buna "papazın düzü" derlerdi– doldurttular. Bardak, kadeh, fincan almak lüzumunu duymadılar. Hamam tasları ne güne duruyor? Rakıyı da kurnalardan birine döktüler, başına geçip taslarla içmeye başladılar.

Neyzen çaldı, Hacı okudu. Hacı okudu, Neyzen çaldı. Böylece günü geçirdiler. Rakı tükenince getirttiler.

Üçüncü günü peştemalları da attılar. Çırılçıplak, ney çalarak, okuyarak, şiir söyleyerek çakıp durdular. Hamamın sıcaklığı onları bol bol terletiyor ve bu yüzden içki tutmuyor, adamakıllı sarhoş olamıyorlar.

Ne yapmalı? Neyzen hemen kararını verir: Sırtına bir peştamal atarak sokağa fırlar. Direklerarası'ndaki Sokrat Eczanesi'ne koşarak büyük bir şişe eter alır.

Hamama dönünce eteri, rakıyı kurnaya döker. Başlarlar içmeye... Taslar, çoktan beri kurnanın dibinde, rakının içinde. Kim çıkaracak? Esasen tasa ne hacet var? Beygir gibi eğilip içmek dururken... Eğilip lâkır lâkır içiyorlar.

Ney, mey, şiir, ahenk, keyif ve cezbe! Bu cümbüş dört gün sürüyor. Nasıl oluyorsa oluyor, nereden kafalarına esiyor; iki kafadar Âdem, Havva, şeytan ve cennet hakkında bir mübahase, bir münakaşaya takılıyorlar.

İki çıplak, Âdem'in cennette nasıl gezdiğini, elbisesi, donu olup olmadığını konuşuyorlar. Ve nihayet Âdem'in cennette kendileri gibi çıplak yaşadığına hükmediyorlar.

Mademki Âdem babamız çıplak gezdi; onlar niçin gezmesin? "Gezerim, gezemezsin!" derken Neyzen fırlayarak "Ben gezerim, işte Şehzadebaşı'na gidiyorum!" diyerek hamamın kapısından sokağa uğruyor.

Neyzen'in çıkmayacağına kâni olan Hacı, belki dışarıda soğuklukta gizlenmiştir düşüncesiyle Tevfik'in peşinden –kontrol kaygısıyla– çıkıyor. Fakat, Neyzen'in sokağa çıktığını öğrenince o da fırlıyor. Neyzen önde, Hacı arkada, ikisi de çırılçıplak, sakallar uzamış, Şehzadebaşı'na kadar geliyorlar.

Nihayet, gerek Neyzen'in, gerek Hacı'nın hürmet ettikleri, saydıkları, sevdikleri ve hatta korktukları bir arkadaşa haber veriyorlar. Ve ancak onun müdahalesi üzerine iki çıplak hamama dönüyor.

Atatürk ve Neyzen

Balıkesir'de şapka inkılâbının ilk günleriydi. Atatürk de oraya gelecekti. Ata, Balıkesir milletvekili Süreyya'ya, Neyzen Tevfik'i görmek istediğini söylemiş:

– Mutlaka Neyzen'i getirin, demişti.

Süreyya, Neyzen'in uzun yıllar arkadaşlık, kadehdaşlık ettiği ve çok sevip saydığı şair Eşref'in yeğeni idi. Bundan ötürü onu da seviyordu.

Atatürk'ün iltifatı onun kanalıyla gelince sevinci bir kat daha arttı. Hemen –kendi tabiriyle söylüyorum– "köpeğiyle, möpeğiyle" yola çıktı. Yani tam teçhizat: Ney torbası, sazı, matarası, meşhur köpeği tam beraber...

Daha evvel Süreyya'ya, bir şey yazmasını, Atatürk'e sunacağını söyledi. Neyzen hemen oracıkta şu kıt'ayı söyledi:

Sermedi bir iştiâlin şule-i fânisiyim
Türke ait ülkenin feryad-ı ruhanîsiyim
Aldığım kâfi bana Gazi-i Ekber'den nasip
Gölgesinde mabed-i vicdanımın banisiyim

Atatürk, ziyafet saatinde askerî mahfele geldi. Tevfik, ney üfledi, taksimler yaptı. Türk musikîsinin en güzel eserlerini, o harika üfleyişiyle çaldı, herkesi coşturdu.

Atatürk, Neyzen'i çağırdı. Milletvekillerinden Hayrettin Karan, Ali Şuurî ve daha başkaları da yanında bulunuyordu.

Atatürk, Neyzen'in elini kalbinin üstüne bastırarak dakikalarca tuttuktan sonra:

– Ne büyük, kuvvetli ruhun var!

dedi ve sonra sordu:

– Neyzen, ne istersin, söyle?

– Sayenizde her şeyim var. Teşekkür ederim.

– Bir şey iste canım!

– Bir nüfus tezkeresi versinler, emrediniz.

Atatürk hayretle:

– Senin nüfus tezkeren yok mu?

– Hayır, bundan evvel hükûmet yoktu ki nüfus tezkerem olsun!

Kahkaha: 1949
Münir S. Çapanoğlu

Atatürk Ve Neyzen Tevfik

Atatürk onu dinlemek istemiş. Bana geldiler. Sokulduğu "in"leri bildiğim için arayıp buldum. Alıp götürdüler. Sonra, şu macerayı anlattılar:

Atatürk'e uzun uzun üflemiş, sofrada kendinden geçmeyen kimse kalmamış. Paşa duyduğu hazzın borcunu ödemek isteyerek:

– Tevfik Bey, demiş, bu akşamın hatırası olarak size ne gibi hizmette bulunabilirim?

Neyzen'in cevabı:

– Hiç, olmuş.

Paşa ısrar edince:

– Ha, demiş, öyle ise iki şey isterim.

– Bu iki şey nedir?

– Birisi... Benim nüfus tezkerem yok. Bana bir kafa kâğıdı çıkart!

Paşa hayretle sormuş:

– Canım nasıl olur, siz kaç yaşındasınız?

– Altmışa yaklaştım.

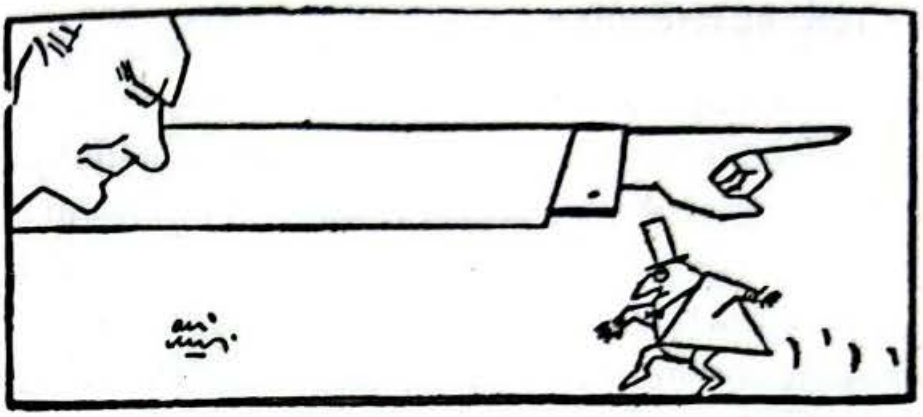
– Peki bugüne kadar nüfus çıkartmadınız mı?

– Çıkartmadım, çünkü biat edecek hükûmet bulamadım. İlk defa senin hükûmetine biat ediyorum.

Paşa, bu ince, nükteli ve zarif alkışa son derece memnun olarak sormuş:

– Güzel! Ya ikincisi?

– İkincisi... İkincisi... Ha, bir kardeşim var. Bana eza ediyor. Sen de onu cezalandır!

Neyzen'in bu cevabı zavallı "Şefik" için tehlikeli olabilirdi. Fakat bilenler araya girip anlatmışlar.

Vakıadan sonra ilk görüştüğüm gün:

– Bre mel'un, kardeşine kasdın ne? Senin kahrını çekmekten başka hangi günahı var ki Ata'ya gammazladın?

– Ne yapayım, dedi, ikinci isteğimin ne olduğunu unutmuştum. Aklıma Şefik geldi, öyle söyledim işte!

Aydabir: 1953

Hakkı Süha GEZGİN

Türk Nüktedanları

Neyzen Tevfik

Ona "Neyzen"den ziyade "Nüktedan Tevfik" ismi yaraşırdı. Ney ve nısfiyeyi mest olduğu demlerde, gelişi güzel fakat bir bahçeden rast gele toplanan çiçekler gibi, hoş çalar; ayık olduğu zamanlarda ise, değil bir fasla refakat etmek, hatta bir şarkı, bir taksim bile terennüm etmezdi.

Yanında taşıyıp, "Kallâvî" ismini verdiği rakı dolu matarasını gövdeye boşalttığı akşamlar ve içki, keyif, esrar dolu bir "çifte kâğıt" sigarayı çekip hayale daldığı günlerde onu dinledim. Meclisinde bulunduğum saatlerde anlamıştım ki o, saz değil, söz ehlidir.

Yirmi sekiz yıl önce onu bana Selâmi İzzet Sedes tanıtmıştı. O yıllarda her ikimiz, muharrir ve gazetecilerin ezelî mahallesi olan "Babıâli"de bulunurken "Neyzen Tevfik'e gidiyorum. Görmek ister misin?" deyince,

bu garip adamı tetkik arzusuyla Nuruosmaniye'deki odasına gitmiştim. Bir sedir üstünde bağdaş kurup sık sık dolu matarayı ağzına diken; simsiyah kıvırcık saçları, tıraşlı esmer yüzü ve kapkara gözleriyle –bir sakalı eksik– Habeş İmparatoru Haile Selâsiye'ye benzeyen bu adamı önce nahoş bulmuştum. Fakat sohbet ilerleyip bahisten bahise geçtikçe, onun, sonsuz ışıklarıyla pırıl pırıl bir şehri andıran iç âleminde, ak yüzlü, tertemiz bir ruh yaşadığını sezip takdir etmiştim.

İşte fasılalarla fakat uzun ömürlü dostluğumuzun ilk kademesini teşkil eden bu sohbette, Neyzen Tevfik merhumun sazından çok sözüne hayran kaldım. Diyebiliriz ki, musikîşinas, şair ve hicivci tanınan Neyzen, hepsinden önce, nadir bir nüktedandır.

Bugün ondan bahseden birçok kitaplarda hayat ve hicivleri yazılı bulunduğundan, bu fasıldan vazgeçip, ancak dilden dile dolaşan fıkralarını yazmakla iktifa edeceğiz ki bunların içinde, onun güneş zekâsından kopmuş nükte ışıkları –tatlı bir tebessümle- ruhumuzu aydınlatır:

Bir gün, merak edip "Yeşilay"cıların bir toplantısına gitmiş. Fahrettin Kerim, içkinin zararları hakkında bir konferans verirken:

– Efendiler, demiş. Her kadeh rakı, hayatınızı bir saat kısaltır.

Bunu duyan Neyzen Tevfik:

– Eyvah, yandık, diye bağırınca, konferansçı doktorumuz sormuş:

– Hayrola? Ne oldunuz?

Neyzen boynunu bükmüş:

– Daha ne olayım? Dediğinize göre hesap ettim: Meğerse ben öleli tam kırk sene olmuş!

Gene bir gün, o tarihte İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ'ın emriyle tahsis edilen belediye yardım aylığı dolayısıyla, formalite düşkünü yaşlı bir muhasebeciden konuşuluyormuş. Her işte fevkalâde titiz olan bu zat için:

– Bu adam pek fazla kırtasiye düşkünüdür, demiş. Hatta Azrail'e bile, makbuz almadan canını teslim etmez. Tabiî Azrail de bizim harfleri bilmeyip imza atamadığından bir türlü ölemiyor vesselâm!

Meğerse bu zat, her ay yardım parasını verirken merhuma eza edermiş.

Bir gün lokantada yemek yerken tabaktan uzun bir saç çıkmış. Bunu ikinci ve üçüncüsü takip edince garsonu çağırıp, tavsiyede bulunmuş.

– Bu saçları ayrı bir tabakta getir de herkes istediği miktarda alsın bari!

Neyzen Tevfik'in –gamlı hayatının neticesi- fazla işret yüzünden, uzun zamanlar sinir hastanesinde yatıp tedavi olduğu herkesçe malûmdur.

Bu tedaviler sırasında doktor Mazhar Osman biraz çıkışmış:

– Gene hastalandın Tevfik! Hani geçende, bir daha içki kullanmayacağına ant içmiştin?

Neyzen, işi tatlıya bağlamış:

– Canım, doktor! Ben fakir adamım... Bugün rakı bulur, rakı içerim; yarın ant bulur, ant içerim!..

Midesini tedavi edeyim derken berbat eden bir doktor için:

Bir hazâkatzedeyim, midemi tıp tepti benim!

mısraını yaratan merhum, gene hasta olduğu sırada aynı doktora rastlayınca hekim sormuş:

– İyi olmadın mı? Gel, bir reçete yazayım!

Neyzen'in ağzında bakla durur mu:

– Beni azat et hazret, demiş. Kendi kendime de ölürüm!

Böyle nüktedan bir alkoliği tedavi etmekten pek zevk duyan merhum Mazhar Osman, gene bir gün, elinde kiloluk rakı şişesiyle köprünün Kadıköy vapur iskelesinde Neyzen'i yakalamaz mı?

– Nereye gidiyorsun Tevfik?

– Çallı İbrahim'e...

– Elindeki ne?

– Kiloluk bir rakı!

– Bu sefer kilo ile içmeye utanmıyor musun?

– Hepsi benim değil, yarı parasını Çallı vermişti!

– Dök kendi hisseni öyleyse!

Neyzen, bir an düşündükten sonra cevap vermiş:

– İmkânı yok... Çünkü benim payım şişenin alt tarafına isabet ediyor!..

İçkiye ait nüktelerinden başka, dillerde gezen diğer lâtifeleri de meşhur olan merhum, kalabalık bir tramvay durağında, arkasından iterek arabaya binmeye çalışan bir adamdan pek rahatsız olmuş; herif neredeyse omzuna çıkacak... Bu hâli gören bir ahbabı, adamı işaret ederek fısıldamış:

– Ne bu hâl yahu? Peşinden ayrılmıyor?

– Bugün hastayım da ondan!..

– Ne gibi?

Neyzen gülümsemiş:

– Görmüyor musun, sülük tutundum!

Bir meyhanede aşırı derecede rakı içip ne yaptığını bilmez bir hâle gelen terbiyesiz bir sarhoş, hiç tanımadığı Neyzen'e bir tokat vurunca, Tevfik merhum sesini çıkarmadan yürüyüp gitmiş. Yolda arkadaşı:

– Niçin o adama mukabelede bulunmadın, diye sorunca şöyle demiş:

– Sana bir hayvan çifte atsaydı ne yapardın?

Neyzen Tevfik'in –artık o da vefat etmiş bulunan– Tahsin Bey isminde sert, aksi, kavgacı bir komşusu vardı. Zavallı karısının bu geçimsiz adamdan çekmediği kalmamıştı. Bir gün konuşurlarken Tahsin Bey:

– Bizim refikayı dişçiye götüreceğim, dün gülerken gördüm, iki ön dişi çürümüş, demiş.

Neyzen inanmamış:

– Yalan söylüyorsun?

– Niçin yalan söyleyecekmişim?

Uzun zamandan beri bu şirret adama bir ders vermeyi tasarlayan merhum, fırsatı nimet bilip, taşı gediğine koymaz mı:

– Seninle yaşayan insanın yüzü güler mi hiç!..

Başka memleketlerde böyle bir sanatkâra onu ölünceye kadar mesut yaşatacak maaşlar bağlandığı hâlde, Neyzen Tevfik öte dünyaya aç, susuz göçmüştür. Bir kadirşinas zat, onu perişan bir hâlde yolda görünce cebinden çıkardığı bir yüz liralığı uzatıp:

– Tevfik Bey! Bu, demin mendil çıkarırken sizin cebinizden düştü, demiş. Alınız paranızı!

Zavallı sanatkâr, gözlerinde iki hüsran damlasıyla bu zata bakmış:

– O, sizin yere düşen altın kalbinizdir!..

Zafer: 18/7/1954

Necdet Rüştü Efe

Marifetlerinin İçinde

Neyzen

Büyük, yuvarlak bir kafa üstünde şerare saçlar... Bu saçlar, sanki altlarındaki kaynayan "beyin"in ateşinden böyle şahlanıp kıvrılmıştır.

Çile sapanıyla sürülü alın, derin, büyük düşünceler altında katlanıp bükülmüş. Beyazları biraz kanlı gözler, bakışlar şimdi alev gibi, biraz sonra kadife gibidir. Niçin kızar? Öfkesini kim ve ne yatıştırır; bilinmez!

Varlık endişesi nedir, bilmedi. Ömründe bir kerecik bile:

– Yarın ne olacağım, diye düşünmedi.

Bizlerin tesellisi olan sevgiler, ümitler, onun gönlüne uğramazdı. Böyle küçük şeylerle kaybedecek vakti yoktu. Dostları, "zaman" gibi akıp giden varlıklardı. Seçmeye tenezzül etmediği için, kayboluşları da yüreğinde iz bırakmazdı.

Aşkın Leylâ'sını gördünse söyle
Mecnun'dan duyup da rivayet etme

Çerçevesinden bakardı. Hicivlerinde, mürekkep yerine zehir kullandığını hep bilirsiniz.

Okumadığını, musikîyi de çingenelerden öğrendiğini söyleyenler, kendi cehaletlerinin fetvasını verdiler. Tevfik burada "Musa Kâzım", "Elmalılı Hamdi", "Şair Akif"ten; Mısır'da da, tefsirdeki hamlesiyle meşhur, müftü "Abduh"dan okurdu.

Arapçası kuvvetliydi. Kusursuz gazeller yazacak kadar da Acemceye hâkimdi. Onun hem dil kudretini, hem de korkunç zekâsının keskinliğini gösterdiği için, size şu fıkrayı anlatayım:

Neyzen, Farsça şiirlerini Muallim Feyzi'ye gösterir, fikir danışırmış. Hoca, hiç düşünmeden kaleme sarılır ve gazelleri rast gele düzeltmeye kalkışırmış. Şiirlerinin bu "tashih"lerle berbat edildiğini görünce, Muallime tuzak kurarak bir gün yine bir gazeli sunmuş. Hoca bermutat kaleme davranmış, mısraları karalamaya başlamış. Birkaç beyit harabeye çevrildikten sonra Neyzen, etekleri tutuşan bir adam telâşıyla:

– Aman, aman, diye bağırmış, yanlışlık oldu. O gazel benim değil, Hafız Şirazî'nindir.

Zavallı Muallimin hâlini artık siz düşünün. Bir daha Tevfik'i görmeye bile takati kalmamış.

Bir gün Mevlevî dergâhlarına sövüyordu.

– A nankör, sen de orada yetişmedin mi?

– Bakma, dedi, ben o kapının köpeğiyim. Bazen cibilliyet iktizası böyle havlıyorum.

Bir gün, yüksek bir zatın ziyafetine gidiyorduk. Onu da aldık. Vapurda, içmek için para istedi.

– Canım, orada her şeyin en nefisi bizi bekliyor. Biraz sabırlı ol, dedik, vermedik.

Küstü. Somurttu. Bu sırada vapur da Kadıköy İskelesi'ne yanaşmaya başladı. Ansızın kaynaşan kalabalığın içinde Neyzen'i kaybettik. Salondan çıkarken kulağımıza "ney"inin sesi geldi. Biz ilerledikçe sesler daha kuvvetleniyordu. İskeleye çıkınca ne görsek beğenirsiniz?

Tevfik, çımaların yanına bağdaş kurmuş, önüne de mendil açmış, çalıp, parsa toplamıyor mu?

Göz göze gelince ağzını yayarak küfretti ve mendildeki paraları göstererek:

– İşte, bana vermediklerinizi bu kirli mendile doldurdum, dedi ve sonra bağırdı:

– Yuha! Sizin ziyafetinize!

İnci: Mart 1953

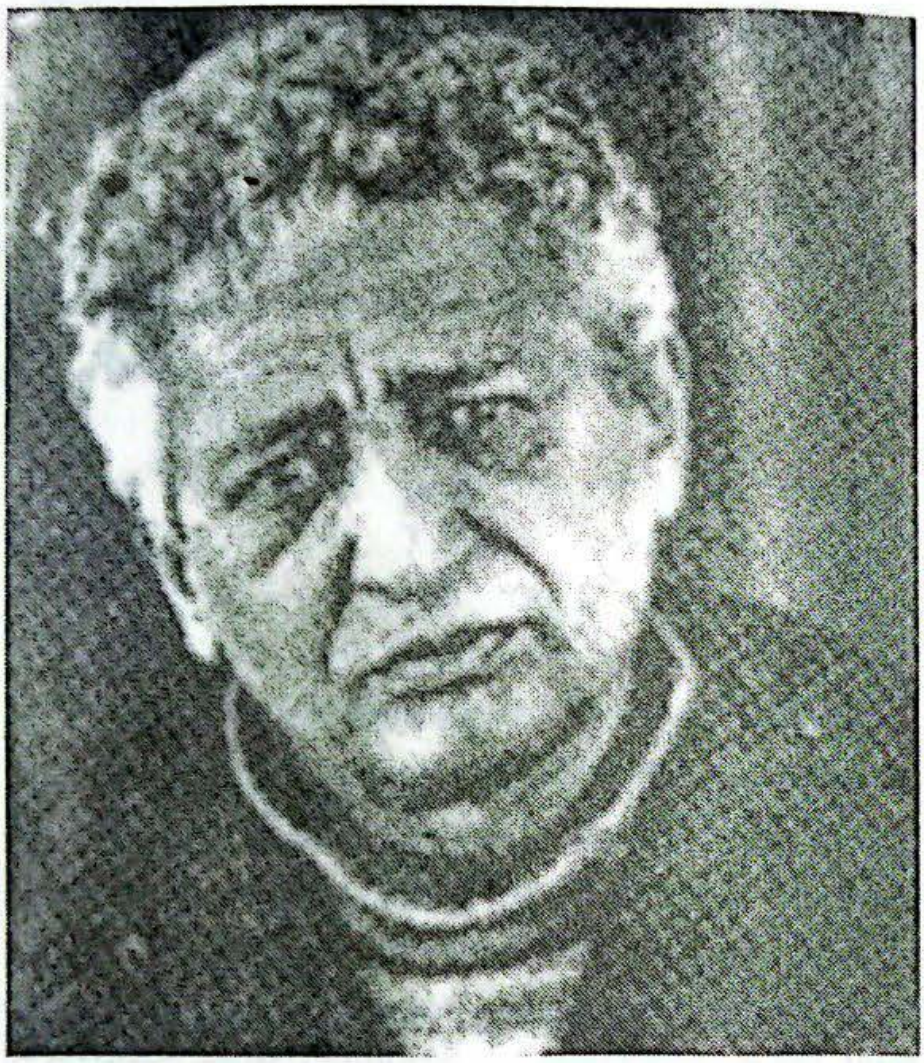
Hakkı Süha Gezgin

Neyzen'den Nükteler ve Fıkralar

Neyzen Tevfik ve Sövme Hürriyeti

9 Ağustos 1912 günü *Eşek* gazetesinde, sövmek üzerine bir anket açılmış ve Neyzen ankete şu cevabı vermişti: "Azizim, sövmek, müsekkin-i asaptır. Binaenaleyh, herkes için meşru bir haktır. Ben, bu hususta hiçbir hudut tanımam. Bazı kimseler, bilhassa matbuat, sövmenin fena olduğundan bahsediyor. Bazıları sövülecek kimsenin meziyetlerinden birini söyleyerek sövmeyi menetmek istiyorlar. Meselâ 'O büyük adamdır, sövülür mü?' diyorlar. İşte buna şaşıyorum: O büyüktür sövme; diğeri küçüktür, sövme; cahildir, sövme; değeri yoktur, sövme; çocuktur, sövme; ihtiyardır, sövme... O hâlde kime sövmeli? Sorarım size kime sövmeli?

Binaenaleyh, sevme hürriyeti olduğu gibi, sövme müsavatı da olmalı. Herkes, bikaderi'l-imkân sövebilmelidir."

Neyzen Tevfik

Neyzen Tevfik Demiş ki

Süleyman Nazif Beyin, Hazret-i İsa ve Musa'dan sonra Cenab-ı Hakk'a da açık bir ariza (!!?) yazacağını haber alan Neyzen Tevfik Bey demiş ki:

– Hazret-i Nazif, kullarıyla Cenab-ı Hakk'ın arasına girmeseydi çok isabet ederdi. Fakat mademki azmetmiş, benim tarafımdan da tazarru ve niyazda bulunsun ki; binlerce nâ-ehil ve nâ-sezaları mevki-i ikbale

çıkardığı hâlde, bu garip sarhoşunu da tarik-i mezellette süründürmesin. Gerçi:

Muvakkattır suûdu mesnedi ikbâle na-ehlin
Esâfil paye ihrâz eylemekle i'tilâ bulmaz

Ama ah; işte ah ederim.

Saat

Neyzen Tevfik'in bir altın saati vardı. Günün birince paraca sıkıştı; bu saati bir tefeciye götürüp rehin bıraktı, bir miktar borç aldı.

Aradan epey bir zaman geçti. Üstat, bir türlü borcunu ödeyip saatini geri alamıyordu. Bu vaziyet de tefeciyi çok memnun ediyordu. Çünkü eninde sonunda, güzelim saatin üstüne oturacaktı.

Bir gün Neyzen çıkageldi. Tefecinin rengi attı:

– Hayrola dedi, saatini mi almaya geldin?..

Neyzen cevap verdi:

– Hayır. Saat kaç diye soracaktım da!

Yarım İş

Rahmetli Neyzen Tevfik'i bir gece körkütük bulan bir dostu:

– Yahu, dedi, ayıp sana, bu saatte hâlâ yarı sarhoş dolaşıyorsun...

– Ne yapalım, dedi, bugünlük bütçe tamamen sarhoş olmaya kâfi gelmedi!

Neyzen'in Ragıp Paşayı Ziyareti

Neyzen Tevfik ile Mehmet Âkif, Abülhamit'in mâbeyincisi ve Beyoğlu'ndaki Afrika Hanı'nın sahibi olan Ragıp Paşayı ara sıra ziyarete giderlerdi. Bu ziyaretlerin devam ettiğini gören bazı meraklılar, Neyzen Tevfik'e takılırlar:

– Haydi Neyzen, işin iş, bu zengin paşayı ziyaret etmekle artık dünyalığını yaptın! derler.

Dünyada paraya hiç önem vermeyen Neyzen, onlara sinirlenerek şu cevabı verir:

– Ragıp Paşa öyle bir adamdır ki, b..una konan sineğin dört ayağını yalar, ondan sonra sineği azat eder.

İki Kerim!

Neyzen Tevfik, bahçenin kapısından içeri baktı: Muhteşem bir masa kurulmuş; Cevdet Kerim İncedayı birkaç dostuna ziyafet çekiyor... Saz, ağır, kibar bir eski şarkı terennüm etmekte... Uzakta, dalların arasından süzülen mehtap dolu bir deniz... Sofranın üstünde en nadide mezeler; ıstakozdan kavuna kadar...

Neyzen Tevfik, hafif bir yutkunma ile şu mısrayı mırıldandı:

Rızık için Allah kerimse; zevk için Cevdet Kerim!

Neyzen ve Sinema

Neyzen Tevfik, hiç sinema görmemiş imiş. Âlem seyredip bayılıyor... O da merak etmiş. Bir "Holivut" filmine götürmüşler.

Işıklar yanınca:

– Tuh, Allah müstakını versin, demiş.

– Niçin beğenmedin üstat, her şey fevkalâdeydi? Neticede de, delikanlı kurtardığı kızı kucakladı, öptü... Bunun neresi güzel değil?

Rahmetli, yüz buruşturmuş:

– Kurtardıktan sonra hemen sineye çekiyor. Demek onlar da bizden farksızmış!.. Yazıklar olsun bu insanlığın hâline, diyerek görüşünü açıklamış.

Vurguncu

Parada koku ve renk prensibini reddeden bir muhtekir ve vurguncu hakkında konuşuyorlarken biri:

– Kim ne söylerse söylesin, dedi, herifte para var. Elini cebine daldırınca tomar tomar papel çıkarıyor; gerdan gerdan altında, göbek desen kale bedeni gibi... Tiyatroda, kulüplerde, gazinolarda, lokantalarda gördün mü? Herkes çekilip kendisine yer açıyor.

Neyzen Tevfik ilâve etti:

– Sürünüp pislenmemek için!

Anahtar

Dindarlığıyla meşhur biri, bir gün Neyzen Tevfik'e sordu:

– Cennetin anahtarları sende olsaydı, beni oraya alırdın değil mi?

Neyzen acı acı gülümsedi:

– Cennetin değil ama, cehennemin anahtarları bende olsa senin hesabına daha iyi olurdu. Çünkü o zaman seni belki dışarı çıkarabilirdim.

Ahenk

Neyzen Tevfik yine "çekmişti". Ahbaplarından biri:

– Nasıl, hocam, diye sordu. Hayatından memnun musun?

Neyzen:

– Gayet, dedi. Çünkü dünya dönüyor, ben de dönüyorum. Büyük bir ahenk içinde gidiyoruz. Allah ahengimizi bozmaya!

Yerine Göre

Neyzen Tevfik Doktor Fahrettin Kerim'e muayeneye gitmişti.

– Rakı içer misiniz, diye sordu.

Neyzen:

– Bunu ne maksatla soruyorsunuz, dedi. Muayene icabı mı, yoksa davet mi edeceksiniz?

Ne Gibi İçmiş

Neyzen Tevfik, bir gün yine içkiye tövbe etmişti. Fakat sayısını artık kendisi de unuttuğu için kaçıncı tövbe olduğunu bilmiyordu.

– Neyzen, bu kaçıncı tövbe?

– İlkinde çetele tutmak aklıma gelmemişti, diye cevap verdi.

Can arkadaşlarından birine şöyle dert yandı:

– İçki, bir nevi tutkunluk... O beni bıraksa ben onu bırakamıyorum... Fakat kâfirin ara sıra niyeti bozuluyor, beni yere vurmak istiyor. Hani ayak diremesem alt edip sırtımı yere getirecek. Sahte bir ric'atle geriliyorum. Zayıf olmaya gelmiyor. Şimdi mütarekedeyiz; başka çare yok... Gelgelelim, kuvvetlendim mi, hemen taarruza geçeceğim...

Neyzen, "Tedafüî, taarruzî bir muharebe" plânından bahsederken söyledi, nihayet içini çekti:

– Son günlerde kendimi pek iyi bulmuyorum... Başımda ağrılarla uyanıyorum. Midemde sancılar var... Mafsallarım sızlıyor... Değneği kırık Karagöz'e döndüm. Neden? İçki adamı yıkmaz! Yıkmaz, âmenna, amma...

Adres

Neyzen Tevfik, biraz çakır keyif olmak arzusuyla içmiş, pusulayı şaşırarak rotadan ayrılmıştı. Gece yarısından sonra elektriklerin yarısı da sönünce evini bulmakta zorluk çekmeye başladı.

Oturduğu mahalleye girdiğini biliyor fakat evi bulamıyordu. Bereket versin, o sırada karşısına bekçi çıktı.

Neyzen sordu:

– Bizim Neyzen Tevfik buralarda oturuyormuş bekçi baba; evini gösterir misin bana?

Bekçi şaşırmıştı:

– Neyzen Tevfik sizsiniz, bayım!

– Sana Neyzen Tevfik'in kim olduğunu değil, evini soruyorum be adam!

Yanlış Kapı

Üstat Neyzen Tevfik yine bulutluk hadiselerinden birini anlatıyordu:

– ...Anahtarı soktum... Çeviririm, çeviririm, bir türlü açmaz...

Arkadaşı sordu:

– Ya? Demek yanlış anahtar almışsın...

Üstad Neyzen:

– Hayır, dedi. Kabahat anahtarda değil, kilitteymiş. Yanlış kilide sokmuşum!.

Nerede?

Neyzen Tevfik Bey bir zaman müthiş ayyaşlardandı. Her gece bir meyhaneye gidip bir hayli içtikten sonra sızardı. Bir gün arkadaşlarından biri Neyzen Tevfik'i görmek için meyhaneye gelip garsona sormuş:

– Garson, bizim Neyzen Tevfik burada mı?

– Burada paşam, sağdan beşinci masada!

Bir müddet etrafı arayan ziyaretçi garsonu bulur:

– Ayol, yanlışın var. Neyzen Tevfik o masada değil!

Garson:

– Affedersiniz beyim, demiş. Kabahat bende, size masanın altına bakın demeyi unuttum!

Kömür Çarpmış

Bir genç, çok esmer, çukulatamsı renkli bir kız seviyordu. Evlenme teklifinde bulundu. Kız ret cevabı verdi. Bizimki de kederinden intihar etti. Neyzen Tevfik'le çok ahbaptı. Bir gün Neyzen'e rastgelince söylediler:

– Seninki, şu esmer kız yüzünden intihar etti.

– Vah vah, dedi, desene ki kömür çarpmış!

Canına Minnet

Bir arkadaşı, Üstat Neyzen Tevfik'e, meyhaneden çıkarken rastlamıştı. Eski bir dost sıfatıyla ona çıkışmak istedi:

– Vallahi Tevfik, dedi. Seni meyhaneden çıkarken görmek beni çok müteessir ediyor.

Neyzen Tevfik derhâl cevap verdi:

– Ya öyle mi efendim, dedi. Pekâlâ, derhâl döneyim öyleyse...

Dervişin Fikri

Neyzen Tevfik'e yine aynı sokaklarda ve aynı hâlde rastlamıştı:

– Ne o Neyzen, diye sordu. Yine çekmişsin galiba?

Neyzen mahzun bir tavırla cevap verdi:

– Evet azizim. Fakat bu seferkini doktor tavsiye etti.

– Doktor mu tavsiye etti?

– Ya! Soğuk almıştım. "Şişe çek!" dedi. Ben de şişeyi birden çektim.

Ayılınca

Neyzen Tevfik'i bir gece kör kütük bulan arkadaşları alıp evine götürmek istediler. Bir otomobile attılar. Üstadın evini bilmiyorlardı. O, yarım yamalak tarif etti.

Bu tarif üzerine otomobili durdurdular. Koluna girip kapının önüne kadar götürdüler.

Neyzen biraz ayılmıştı:

– İçeri giremem, dedi.

– Niye, diye sordular. Karınla kavgalı mısın?

– Hayır. Burası bizim ev değil de ondan!

Ölüm

Üstat Neyzen Tevfik, adamakıllı demlenmiş, neşe içinde eski bir şarkıyı mırıldanıyor, yattığı otele doğru gidiyordu. Yeşilaycılardan birine rastladı. O, üstadın yolunu kesti.

– Yine mi, dedi. Yine mi içtin?

Sonra esefle başını salladı:

– Yazık, dedi. Kendini harap ediyorsun. Bu gidişle çoğa kalmaz ölürsün!

Üstat, adamın yüzüne gülümseyerek baktı:

– Ömür dediğimiz şey, dedi; içi dolu bir fıçıya benzer. Bu suyu azar azar kullansan da bitecektir, hepsini birden boşaltsan da...

Tevekkeli Değil

Dilenci, Neyzen'den sadaka istedi. Neyzen:

– Yaa, vereyim de hemen kafayı çek, değil mi, dedi.

– Ağzıma içki koymam...

– Öyleyse sigara alırsın.

– Tütün kullanmam...

– Muhakkak bir yere gider eğlenirsin ya...

– Kat'iyyen. Öyle yerlerin semtini bile bilmem...

Neyzen bir an düşündü:

– Tevekkeli değil; bu hâle gelmişsin, deyip yürüdü.

O Beni Unutmuştur!..

Üstat Neyzen Tevfik son günlerde kendini daha fazla içkiye ve eğlenceye vermişti. Ahbaplarından biri:

– Fena yapıyorsun, dedi. Yarın, öbür gün Allah'ın karşısına ne yüzle çıkacaksın?

Neyzen gülümsedi:

– Merak etme, dedi. O beni unutmuştur, tanıyamaz. Senelerden beri ismini ağzıma aldığım yok.

Göz Görmeyince

Üstat Neyzen Tevfik, son zamanlarda yeni bir âdet edinmişti: Rakıyı, gözlerini kapatarak içiyordu.

Geçen akşam, Yenikapı'da kalan bir iki küçük meyhaneden birinde idiler. Üstat, yine kadehini doldurmuş, gözlerini yumarak bir hamlede içmişti. Masada bulunanlardan biri:

– Affedersiniz hocam, dedi. Rakıyı neden gözlerini kapatarak içiyorsun?

Neyzen Tevfik mahzun mahzun cevap verdi:

– Ne yapayım birader? Şu mübareği o kadar çok seviyorum ki, görür görmez ağzım sulanıyor. Hâlbuki, ben rakıyı susuz içerim.

Neyzen, Bayram Hakkında Ne Diyor?

Neyzen Tevfik, kenarında fotoğrafı olan bir kartın altına şu beyitleri yazıp göndermiştir:

Pantolonum döndü billâh eleğe
Ne söyleyim, utanmayan feleğe
Sanatkârlar ibret ile bakınız
Sırtımdaki şu cekete yeleğe

Ben ney'imi üfleyerek giderim
Kader, kısmet, böyle ise ne derim
Bayram bana bu külâhı geydirdi
Fakir onu yine tebrik ederim

Zümrüdüanka: 15/7/1926

Buyurun

Neyzen Tevfik, o akşam biraz fazlaca kaçırmıştı. İki yanına yalpa vura vura giderken bir aralık yalpa vurabilecek kadar değil, iki kişinin bile yan yana geçemeyeceği kadar dar bir yola geldi.

Karşısına tanımadığı bir adam çıkmıştı:

– Müsaade et, geçeyim, dedi.

Adam pek aksi bir şeydi:

– Kime kafa tutuyorsun babalık, diye haykırdı. Ben senin gibi ciğeri iki para etmez insanlara yol vermem!

Neyzen hemen kenara çekildi:

– Ben veririm.

Fıçı

Neyzen Tevfik'e doktor içkiyi yasaklamıştı. Fakat Peyami Safa geçen gün üstadı ziyarete gittiği zaman, odanın bir köşesinde büyük bir fıçı şarap gördü:

– Bu ne bre üstat, diye sordu. Hani sen artık içmeyecektin?

Neyzen cevap verdi:

– Ne yaparsın oğul, içmezsem kuvvetten düşüyorum.

– Peki, içkinin faydası oluyor mu?

– Ne diyorsun, olmaz olur mu? Meselâ bu fıçı buraya ilk geldiği zaman yerinden kımıldatamıyordum; şimdi iki elimle kaldırabilirim...

İkram

Neyzen Tevfik'in o akşam yine hovardalığı tutmuştu:

– Getirr, oğlum beylere de birerrr şişe, diye ısmarladı. Ben içerrrken herrrkes de içmeli!

O içerrrken, herrrkes de içti.

Ayrılma saati geldiği zaman, Neyzen çıkarıp masanın üzerine bir beş kâğıt koydu ve:

– Ben parrra verirken herkes de vermeli, diye narayı bastı...

Gördüğünüz Gibi

İki gözünü birden kaybetmiş olan bir zat, Harb-i Umumî'nin sonlarına doğru bir gün Neyzen Tevfik'e söz arasında sordu:

– Canım Tevfik Bey! Ne oluyoruz? Ahval-i âlem nasıl?

Tevfik "Karanlık" demedi de,

– Gördüğünüz gibi, cevabını verdi.

Kuş Uçuruyorlar

Zamanın meşhur bir hasisinden bahsederek Neyzen Tevfik'e sormuşlar:

– Sen onun hiç sofrasında bulundun mu?

– Ne münasebet, birader! Hatta bir gün ziyaretine gittiğim zaman, yemekte olduğunu anlayıp bir saat dışarıda bekledikten sonra yanına gittim.

– Yemekte olduğunu nasıl anladın?

– Hizmetçileri, sopalarla ürküterek, evin etrafında kuş uçurmuyorlardı.

Kafiye

Neyzen Tevfik'e sormuşlar:

– "Razakı" acaba "rakı"ya kafiye olur mu?

Neyzen gülmüş:

– Yalnız kafiye değil, meze bile olur.

İçki

Neyzen merhum, bir gün doktora gitmişti. Hekim onu inceden inceye muayene ettikten sonra:

– Vallahi üstat, pek bir şey bulamadım. Herhâlde rahatsızlığınız içkiden olacak, dedi.

Neyzen pılıyı pırtıyı toplayıp çıktı:

– Eh öyleyse, ayık olduğum zaman gelirim.

Dalgınlık

Neyzen Tevfik bir iki tane atmak için gazinoya girdi, bir köşeye ilişti. Bir müddet sonra garsonu çağırarak:

– Buraya bak, dedi. Yarım saat oluyor, bir rakı istedim. Sen mi unuttun, yoksa getirdin de içmedim mi, yahut hiç mi ısmarlamadım; bilmiyorum!

Dördüncü Murat, Yenikapı ve Tütün Yasağı

(Neyzen Tevfik'ten naklen)

Geç vakit Dördüncü Murat Sirkeci'de deniz kenarına iner ve müşteri bekleyen bir kayığa yanaşır. Kayıkçıya:

– Nereye çekeceksin? diye sorar. Kayıkçı:

– Üsküdar, der. Dördüncü Murat:

– Beni al, fazla bekleme, lâzım ücreti veririm, der.

Temiz giyinmiş koca adamı gören kayıkçı kabul eder ve derhâl küreklere asılır. Açılır ve bir tütün kesesini çıkararak:

– Eh, bir lüle çekelim, der ve çubuğunu yakar.

Sahilden epey uzak olduklarını gören sandalcı dayanamaz, o da -sandalı kendi hâline bırakarak- bir çubuk yakar ve doldurarak:

– Hele şükür, şöyle rahat bir çubuk çekelim, der. Lülesini bitiren Dördüncü Murat:

– Sen keyfine bak, biraz da ben kürek çekeyim, diyerek kuvvetli kollarını sıvar ve küreklere asılır. Bazusunda saltanat alâmetlerinden olan hamâili gören kayıkçı padişahı tanır, donakalır.

Dördüncü Murat, kayığı çevirerek Sarayburnu'na doğru yol alır. Dehşet içinde kalan kayıkçı, padişahın ayaklarına kapanarak af diler. Padişah:

– Seni affederim, bir şartla. İstanbul'a hangi kapıdan gireceğimizi söyle, der. Kayıkçı bir lâhza teemmülden sonra:

– Şahım, yeni kapın mübarek olsun, der.

Dördüncü Murat hareketinden evvel, İstanbul'un Marmara duvarlarında bir kapının açılmasını emretmiştir.

"Yenikapı" adı, buradan kalmıştır.

Bir dost meclisinde çekilen hatıra resmi. Hepsi rahmetli olmuş üç değerli sanatkâr:
Neyzen Tevfik, Mustafa Çağlar, Şükrü Tunar.

İyi Kalplilik

Rahmetli Neyzen Tevfik, Dolapdere'de bir meyhanede çökmüş, çekiştirip duruyordu.

Bir aralık, bir münasebetsiz sordu:

– Üstadımız, şimdiye kadar neden hiç vazifeye girmediniz...

Neyzen gülümseyerek cevap verdi:

– Senin gibi hımbıllardan birinin yerini almamak için!..

Malûmu İlâm

Neyzen Tevfik, bir tarihte meşhurelerden bir kadın için:

– O bir aşiftedir, demişti.

Bunu duyan kadın Neyzen'i arayıp bularak hesap sorunca, Tevfik merhum cevap verdi:

– Hanım! Buna inanın ki, ben herkesin bildiği şeyleri söylemekle vakit geçirmem!..

Hekim Ölünce

Merhum Neyzen Tevfik, gece gündüz içerdi. Bir gün doktor, rakıyı bırakmazsa öleceğini söylediğinden, bir müddet mayna verip bunu herkese ilân etti.

Fakat çok geçmeden onu gene sarhoş gören bir dostu sordu:

– Yahu, hani içmeyecektin? Hani rakı sana yasaklanmıştı?

– Evet ama mâni zail oldu.

– O da nesi?..

– Rakıyı men eden hekim öldü!..

Kurbanlar!..

Ahmet Refik'in ölümünün yıldönümü idi. Yeşilay azasından bir doktor heyecanlı bir hitabe irat ederek:

– İşte, dedi. Bu üstat da bir içki kurbanıdır.

Dinleyenler arasında bulunan Neyzen Tevfik, yanındakinin kulağına fısıldadı:

– Bu doktorlar da çok mütevazi oluyor... İçki kurbanlarını sayıyorlar da kendi kurbanlarını hiç ağza almıyorlar!

Ben Yumurtlamadım!.

Neyzen Tevfik'e bir muharrir yazacağı romanı anlatıyordu. Sonuna gelince Neyzen, yüzünü buruşturdu:

– Bu mevzuu beğenmedim!.

– Öyle amma, siz hiç roman yazmadınız. Nasıl fikir yürütürsünüz?!.

Neyzen Tevfik kızdı:

– Ben yumurtanın da iyisini, bayatını anlarım. Fakat hiç yumurtlamadım!.

Neyzen ve Eşref

Çok güzel ney çalanlara yetiştik. Fakat gençliğimizin en yüksek neyzeni şüphesiz ki Neyzen Tevfik'tir. Bu büyük sanatkârı nasıl tanıdığını Mevlâna evlâdından Sadettin Çelebi şöyle anlatırdı:

"Abdülhalim Çelebi'nin nezdinde idik. Kıvırcık saçlı, yuvarlak yüzlü, iri gözlü, esmer bir can vardı. İsmi Tevfik imiş. Kendisine biraz ney üflemesi rica edildi. Ceketinin iç cebinden bir ney çıkardı. Öyle bir dem tutturdu ki, kamış dayanamayıp çatlayarak ikiye ayrılacak sandım. Bunca senedir musikî ile uğraşırım. Ne öyle bir taksim, ne de öyle bir ney dinledim..."

Mübalâğaya hamledilmemek şartıyla şurasını da ilâve edeyim. Halep postnişinliğinde bulunan Sadettin Çelebi de öyle ud çalardı ki, âdeta udunun lisanı ile konuşur, bize hâl hatır sorardı.

Tevfik'in bir hususiyeti de, çaldığı neyin onca, bilmem kaç boğum olmasının, baş paresinin Mumbacak'ın elinden çıkmış bulunmasının hiç ehemmiyeti olmaması idi. Heccâv Şair Eşref, "Sirkeci İstasyon Birahanesi'ndeki buluşmalarımızda Neyzen Tevfik'in boş bira şişesi ile ney çaldığına şahit oldum."

Ulunay

Bir Sanat Dehası

Bir gün, İstanbul'da Tanin Matbaası'nda merhum Mahmut Yesarî, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu ve ben oturuyorduk. Biraz sonra Ressam Münif Fehim, daha sonra da Neyzen Tevfik geldi. Lâf, bilmem nereden açıldı. Neyzen şu kıt'asını okudu:

Hartada gösterilen rengi hudud-ı düvelin
Cildi arzı kemiren kangrenin cedvelidir

Şirk-i milliyet ile parçalanan cism-i beşer
Kanlı taca sığınan kellerin me'kelidir

Aradan birkaç dakika geçtikten sonra bir kıt'asını daha okudu:

Gezindim saz-ı hicranımla bir perde üstünde
Şu aheng-i hayatın darbını taksime yeltendim
Karar ettim ademâbâdı gamda, fasl-ı hiçî de
Şunu derkeyledim ancak ki, bârım kendime kendim

Kendi kendine yük olarak telâkki edilen Neyzen'in adını, sanını duymamış olan kimse, sanmam ki bulunsun. Evet ama şöhreti nesinde, neresindeydi? İşte buna cevap vermek zorca bir iş... Neyzen, içli, hisli bir neyzen olmaktan ziyade, zaman zaman feveran eden, zaman zaman sükûn bulan, bazen çocuk kadar saf, bazen Aristo kadar akıllı, bazen münâfil, bazen derbeder, hülâsa, bin bir cepheli bir meşhur gibi, hangi tarafından baksanız başka bir renk veren filozof bir şairdi. Sanmam ki, onun benzeri, birkaç asır daha gelebilsin.

Rejisör Mümtaz Ener, Neyzen'in cenazesinde bana şunları söyledi:

– Son demlerinde, bin bir ısrarla, zorla, bir filmde rol kabul ettirebildim. Aman azizim, büyük sanatkâr! İsim zikretmeyeyim ama "Benim" diyen sanatkârlardan çok daha büyük!

İşte, Neyzen'in hangi cephesinden baksanız, bir sanat dehasının pırıltılarını görürsünüz.

1953 - *Hüseyin Şehsuvar*

Elli yıl önce

Vaktiyle pasaportunu zayi eden bir kaptan, yeniden çıkartmak için daire-i mahsusuna gitmiş.

Memur:

– Adın ne?

Kaptan:

– Kara Ali.

– Memleketin?

– Karabiga.

– Nereden geliyorsun?

– Karadeniz'den.

– Yükün?

– Kara boya.

– Nereye gideceksin?

– Karamürsel'e.

Memur müteaccibane:

– Avdette uğrayacak mısın?

– Hayır. Orada gemiyi karaya çekeceğim. Karaman'da Karadaoğlu Kara Mustafa'yı gördükten sonra, karadan Mekke-i Mükerreme'ye, kara donlu Beytullah'a yüz süreceğim.

– İnşallah oradan yüz aklığı ile dönersin.

– Orasını, kara toprağa gömüldükten sonra verilecek karar bilir.

Memur artık dayanamamış:

– Zift mi kesildin be herif, diyerek pasaportu yüzüne fırlatmış.

İşte bizim de medhane-i siyasetimizde tüten kara dumanlar, gözümüzü Meşrutiyet'in bidayetinde bürümüştü. Afak-ı istikbalimize çöken kara bulutların tesiriyle 1909'da yazdığım bir kıt'a:

Kıt'a

Şahid-i şevk u safa etmez teveccüh bizlere
Yâver-i bahtı ezelde gırtlağından boğmuşuz
Safha-i mazi mülevves, hâl b.., âti kenef
Mâder-i hürriyetin gûyâ g...den doğmuşuz

Neyzen Tevfik

Talât Paşa ve Neyzen

Talât Paşa, bir gün Neyzen Tevfik'e memuriyet almasını teklif etmişti. Neyzen, paşanın bu nazik iltifatına gülerek şu cevabı vermişti:

– Memur olursam sonunda ne olacağım?

Talât Paşa memurluk silsilelerini saydıktan sonra:

– Hiç, demiş.

Neyzen, paşaya dönerek:

– İşte ben, bugünden "hiç"im, demişti.

Tahtalıköy'den Mektuplar

Neyzen Tevfik'ten Selâm

Sevgili Akbaba!

Sana Tahtalıköy'den iki mektup gönderdim, hiçbirine cevap vermedin. Bu üçüncü mektubumu, iadeli taahhütlü yolluyorum.

Tahtalıköy'e geleli bir hafta oldu. Bugüne kadar ne sorgu sual var, ne melek, ne de şeytan yüzü gördüm. Henüz Sırat Köprüsü'nden de geçmedim.

Dün, başımı almış bulutların üzerinde dolaşıyordum. Kulağıma içli bir ney sesi geldi. Hemen sesin geldiği tarafa koştum. Genç mi, ihtiyar mı olduğu belirsiz bir adam... Dağınık, kabarık, sık, kıtık kıtık, kıvırcık, beyaz saçlar. Yüzü, traktör geçmiş çorak toprak gibi çizik çizik, kırışık. Göğüs, bağır açık... Başı, dudaklarındaki neyin üzerine eğik. Hemen tanıdım. Neyzen Tevfik... Dünyadan tanışıklığımız olduğu için, o da beni tanıdı. Ney'ini elinden bıraktı:

– Demek, sen de öldün, dedi.

– Nasıl olsa yaşamıyordum, bari öleyim dedim üstat!..

Neyzen, Eşref gibi, yanı başından akan şarap deresinden içmiyordu. Buraya gelirken matarasını da beraber getirmişti. Matarayı başına dikti. Yumruğu ile göğsünün kıllarına akan meyi sildi.

– Üstat, burada ekmek, yemek, para derdi yok; sanki ne diye şimdiye kadar ölmemişiz, dedim...

Neyzen şu kıt'a ile cevap verdi:

Düşeli derd-i firakınla sevda-yı mey'e
Müptelâyım, deliyim, sinmişim esrar-ı ney'e
Feleğin kahpe başında paralansın parası
Ben güzel sevmeye geldim, değil ekmek yemeye

O sırada, yanımızdan başları sarıklı, enseleri kalın, iri göbekli, tahta sakallı adamlar geçiyorlardı. Gözlerini devire devire bize baktılar. Neyzen'e:

– Zındık!.. Mel'un!.. Kâfir, diye söylendiler.

Neyzen onlara şu cevabı verdi:

Cenneti fasl-ı teharet iledir isbatı
Sanki yutmuş gibidir mebhas-i kazuratı
Yakışır şekline timsal-i fezâyih dense
Bir yıkık eski kenef künküne benzer ense
Su-i hazım olsa gerek, bilmediği varsa onun
Midesi iskele sanki odun oğlu odunun

– Üstat, bunlar nereye gidiyorlar? diye sordum

– Cehennemin dibine, dedi.

Neyzen'in yanından ayrıldığım zaman, o şu koşmayı söylüyordu:

Ulu Tanrım, akıl ermez sırrına
Bin bir ism-i hakda pinhân edersin
İçirirsin sabrın peymânesini
Hikmetinden sonra ayan edersin

Bir iraden adam yapar eşşeği
Azlolurken batar ona döşeği
Gazabındır şu felâket şimşeği
Her nereye çaksan suzan edersin

Sana giren çıkan nedir, be dürzü
Dersin bana hay Allah'ın öküzü
İçirirsin on dört okka düzü (rakıyı)
Beni bulutlara mihmân edersin

Mektubuma burada son verir, baki selâm ederim.

Akbaba: 26/8/954
Tahtalıköy Muhabirimiz

"Küfür Lisanın Tuzudur"

Neyzen bu fikrini fiiliyatta da bol bol tatbik etmiş ve ona kimse kızmadığı gibi, hatta bundan iftihar payı çıkaranlar bile olmuştur. "Küfür lisanın tuzu, biberidir" diyen Neyzen'in küfürlerini kendisini pek yakından tanıyan biri şöyle izah etmiştir:

"Konuşurken kelimelerin en açık saçıklarını seçer, her sözünü bir küfürle bitirirdi. Ancak onun bütün küfürleri orijinaldir. Öyle bayağı, bilinen hergün işitilen küfürler nev'inden değildir. Âdeta insana zevk verir."

Neyzen ve İç Âlemi

Neyzen'in sövmek hakındaki fikirlerini açıklamasının üzerinden yarım asır geçmiş olması münasebetiyle, Neyzen hakındaki yazımıza o cepheden girdik. Bunun kendisini lâyıkıyla tanımayanların gözünde onu basit bir küfürbaz olarak canlandırmasından endişe ederiz. Neyzen zaman zaman bir Yunus emre seviyesine kadar yükselebilecek derecede derin, bir iç âlemine sahipti. Hayatında yumuşamamış katillerin, sabıkalıların, haydutların onun neyini dinlerken göz yaşlarını tutamamaları, bu iç âleminin ne kadar derin olduğunu ve çevresindekileri ne büyük çapta tesis altında bıraktığını ifadeye yeterlidir.

Yunus Emre Edası

Softaları çileden çıkartmak için:

Bana öyle gelir ki zâtin ile
Şu kelâmı adam gibi dinle
İkimiz bir mahallede büyüdük
Yüz göz olduk, hem arkadaş hem Türk

Beni sen başkalariyle etme kıyas
Ben kalender ve sen de Rabbim nâs
Bende varsa eğer o kalb-i selim
Arş-ı âlâna körkütük gelirim

deyince, hakikaten yer yerinden oynamıştı. Halbuki o bir Yunuş Emre edasıyla "Rabbim seni isterim ama, bunun için kılıfa ihtiyaç var mı?" diyordu ve onu anlayamıyorlardı:

Senin aşkınla gönlüm sütlimanlık, ya Resulallah
Kalın geldi fakire Müslümanlık ya Resulallah

"Biz Bu Kapının Köpekleriyiz"

Neyzen kendisini beğenmeyenlerin, bu pek açık fikirlerinden hele işe Tanrıyı da karıştırmasından hoşlanmadıklarını biliyordu. Fakat büyük zekâsı, küfürde hudutları aştığını kestirdiği anda, ne yapması lâzım geldiğini ona gösterivermiyordu. Araya Tanrı'yı da karıştırıp bir sürü küfür savurduğu bir sırada bir hoca pek fazla kızmış ve şiddetle hücum etmişti. Neyzen durumun ciddiyetini anlamıştı. Hemen cevabı yapıştırdı:

– Ne kızıyorsun be hocam. Biz bu kapının köpekleriyiz, ara sıra, hırlar, uluruz.

Hayatında tahminen 40 ton rakı içtiği hesaplanan Neyzen'in, ayrıca 5-6 ton esrar çektiği, bir o kadar da afyon yuttuğu zannediliyor. Bu üç büyük kuvvetin, tesiri altında her renge girdiğini, her boyaya boyandığını, sefil olduğunu, hatta soluğu tımarhanede aldığını söyleyen Neyzen, en kuvvetli hicivlerini böyle mest olduğu anlarda vermiştir.

Yeni Sabah: 5/8/1962

Neyzen ve Mazhar Osman

Bir gün Dr. Mazhar Osman Beye rastladım. Şefik, Feneryolu'nda bir ev yaptırdım, geniş bahçesi var. Ne olursun senin müessesede birçok koyun vardır. Bana beş araba gübre göndersen, dedi. Doktorun bu isteğine menfi cevap veremezdim. Peki, dedim. Uzatmaya-

lım, fasılalı zamanlarda beş araba koyun gübresi gönderdim.

Bunu maliyeye ihbar etmişler. Bu gün bir müfettiş geldi. O da beş araba gübrenin bu kadar izam edilmesinden memnun değildi. Hakikati anlattım ve işi hallettik. Bir gün tevfik rakıdan kesilmiş istirahat etmek üzere Pendik'e gelmişti. Tevfik, dedim, senin yüzünden bak neler oldu. Dr. Mazhar Osman Bey beş araba koyun gübresi istemişti, gönderdim. İhbar etmişler, müfettiş geldi. Uzatmayalım başımıza iş açtı, dedim. Bir hayli güldü. Birkaç saat sonra şu kıt'ayı yazmış, elime vermişti.

Ser-tabibin bilirim kudret-i ilmiyyesini
Kimi hakkında, şöyle, kimi böyle dedi
Mirîden çalma, rüşvet olarak Pendik'den
Mazhar Osman tam beş araba gübre yedi

Şefik Kolaylı

Kabaran Hamiyet Damarları

Neyzen bir sabah kalabalık bir arkadaş topluluğu arasında Çamlıca'dan Kadıköy'e doğru geliyordu. Yolda bir atmacanın bir serçeyi kovaladığını gören arkadaşları hemen serçenin yardımına koşmak istediler. Neyzen gür kaşlarını çattı ve:

– Arkadaşlar, bu zavallı atmaca rızkını arıyor. Siz dün akşam kuzu eti, canım balık ve bıldırcın yemediniz mi? O zaman neden hamiyet damarlarınız kabarmadı da şimdi şu rızkının peşinden koşan atmacaya düşman oldunuz, deyince herkesi bir düşünce aldı.

Bende İki Cep Var

Neyzen'i Birinci Cihan Harbi'nde askere almışlardı. Bir gün üstadı, inzibat erleri yakalayıp izin tezkeresini sordular. Neyzen gür kaşlarını çatıp cebinden bir ney çıkardı. İnzibat erleri tabiî bu hareketten bir şey anlamadılar. Bu defa öbür cebinden bir rakı şişesi çıkardı. İnzibat erleri büsbütün kızdılar. Neyzen:

– Ulan, dedi, bende iki cep var, içine lüzumlu şeyleri koydum, başka cebim yok ki...

Bereket o sırada oradan, Neyzen'i tanıyan bir subay geçiyordu, duruma el koyup Neyzen'i inzibatların elinden kurtardı.

Burhanettin Ökte

Sadrazam Neyzen Tevfik

Balkan Savaşı yıllarında, Türk edebiyatının en ünlü "içkisever"lerinden Neyzen Tevfik, bir gece, bir koltuk meyhanesinde Allah yarattı demeden, kıyasıya içer. Tam anlamı ile yerde kütük, gökte bulut bir hâlde sokağa fırlar. Aslında uslu, uysal bir kimse olduğu hâlde o gece nedense ipin ucunu alabildiğine kaçırır. Sokaklarda nara atmaya, önüne gelen kimselere çatmaya, hasılı türlü densizlikler yapmaya başlar. Nihayet karşısına çıkıp kendisini yatıştırmaya kalkan polislerle de kapışır. Polisler, çaresiz, onu alıp karakola götürürler.

Yaşlı ve sinirli bir komiser, ortalığı kasıp kavuran bu sarhoşa hışımla:

– Utanmıyor musun şu hâlinden yahu, kimsin sen?

Diye sorunca, Neyzen Tevfik, ona da bestelenir:

– Sen benim kim olduğumu daha bilmiyor musun?

– Bilmiyorum, kimmişsin bakalım?

– Ben, devr-i Meşrutiyet'in sadrazamıyım.

Bu saçmalama üzerine tepesi daha da atan komiser, yanındakilere:

– Atın şu serseriyi bodruma.

emrini verir. Polisler zavallıyı karga tulumba edip karanlık, pis kokulu, rutubetli bodruma indirirler. Bir şeyin farkında olmayan Neyzen Tevfik, orada bir süre sızar. Ancak soğuk ve rutubet iliklerine işleyince yavaş yavaş ayılmaya başlar. Sabaha karşı iyice kendine gelir. Polisler gelip kendisini yeniden komiserin karşısına çıkarırlar. O daha bir şey sormadan, şair:

– Komiser bey, der. Ben sadrazamlıktan istifa ettim artık.

– Allah Allah; ne sebeple ve neden beyefendi?

– Mevkiimi beğenmedim ve bu sabaha karşı istifa ettim efendim.

Tercüman: 3/9/1968
Kudret Sinan

Vakitsiz Meyve Veririz!

Soğuk bir kış günü, merhum Neyzen Tevfik, Madam Agavni'nin evinde bir hayli demlendikten sonra, portmantoda asılı şapkalardan birini başına geçirerek dışarı fırladı. Yolda gelip geçenler ona bakıp gülüyorlardı. Birkaç kişiyi tersledi. Nihayet içlerinden biri, başındaki şapkayı gösterdi.

Neyzen, meğerse Madam Agavni'nin üzerinde bir çift yapma kiraz sallanan şapkasını başına geçirmemiş mi?

Neyzen hiç bozmadı:

– Biz genç adamız, dedi, böyle vakitsiz meyve veririz!.

Neyzen ve Balık

Neyzen Tevfik merhum, bir defasında, rakı mezesi olsun diye balıkçıdan kalkan satın almış... Alırken de:

– Erkek!... değil mi?... diye sıkı sıkı sormuş...

Bir de kızartıp sofraya getirmişler ki, kalkanın içi hemen hemen boş!... Bir sürü âdeta kemikleşmiş kılçığın etrafında vıcık vıcık bir miktar et!... Balığın neresinden yiyeceğini şaşıran Neyzen, kalkana hitaben şöyle çıkışmış:

– Yazık... Yazık... Ben de seni bir erkek balık sanmıştım!...

Neyzen ve Neferler

Neyzen Tevfik, Pendik'teki bir dostunda sabaha kadar devam eden âlemden sonra, biraz seher havası almak için çıkar ve yirmi otuz metre ilerdeki deniz kıyısına gider ve bir kayanın üzerine oturur.

Serin ve tatlı bir iyot kokusu sinmiş her yere. Bütün tabiat durgun. Yavru balıklar arasıra sıçrayıp suları halkalandırmasa, denizi donmuş sanırsınız, o kadar sükûn içinde sular. Yalnız biraz ileride çamaşırlarını yıkayan birkaç askerin tokaç sesleri duyuluyor.

Bu romantik tablo, üstadı yine coşturmuş. Hemen iç cebinden çıkardığı neye hafif hafif üfleyerek şahane bir saba zemzemeye giriyor. Biraz sonra, bu nağmelere hayran olan nefercikler, üstadın yanına kadar gelip diz çökerek onu vecit içinde dinliyorlar. Askerlerden biri boynunu bükmüş, hem musikî ile mest, hem de telâşlıca bir hâl içinde. Bir ara Neyzen, melodiye ara vererek askerlere:

– Merhaba evlâtlar. Siz de benim gibi uykusuz kaldınız bu gece galiba, diye takılırken, telâşlı hâldeki nefer, üstadın yanına sokuluyor ve kulağına eğilerek:

– Gurbanın olam emice, bizi deli ettin zabahınan, emme kötü görme ilâfımı, gopçaların neyin çözülmüş, aha edebin görüküyo. Ben de incik fakına vadim, deyince, Neyzen hemen neferin boynuna sarılıyor:

–A benim arslanım, ben sana kurban olayım ki, edebim olduğunu ilk defa senden işitiyorum. Nüktesini savurduktan sonra pantolonunun düğmelerini iliklıyor ve güzel ses âşığı askerlere, başka başka makamlardan, bir ney ziyafeti daha çekiyor.

Neyzen'in Yemini

Koca Neyzen, acılarını, içtiği içkinin kadehinde unutmaya çalışırdı. Unutabilir miydi? Bilmem; fakat, Neyzen aç kalabilir, gömleksiz gezebilir, kadehsiz gezemezdi.

Eşi dostu, yalvardılar Neyzen'e "İçme öleceksin" diye. Neyzen temiz bir ailenin evlâdı idi. Uzun bir süre din tahsil etmişti. Tertemiz bir hayatı vardı. Kafayı çe-

kip Tophane serserilerinin yanında sızmaktan kendi de utanıyordu. Nihayet rakı içmeye tövbe etti. Fakat, tövbe etmekle iş bitmiyordu. Bu tövbeyi tutmak vardı. Bir akşam, iki akşam, Neyzen kendini zorladı. Nihayet aldığı din derslerinin hile-i seriye günün deyimi ile işi idare etme faslını gözden geçirdi ve bir akşam, bir at kiralayıp Langa semtinde Kosti'nin Meyhanesi'ne geldi. Attan yere inmek istemiyordu Neyzen. Etraftan "Hoca gel, bir iki kadeh içelim!" diyenlere:

– Ben rakıyı içmemeye yemin ettim. Yemin sizin gibi oturup içenlere göredir. Ben rakımı atın üstünde içersem, ettiğim yeminin dışında kalır, günaha girmem diyerek iki kadehini yuvarlayıp başka bir meyhaneye gitmek için atının dizginlerini Tavukpazarı meyhanelerine doğru çevirdi.

Neden?

Fahrettin Kerim Gökay, konferans veriyormuş. Konu, içkinin zararları. Bir ara dinleyicilere sormuş:

– İki kovadan birine rakı, birine su doldursak ve bir eşeğin önüne koysak, hangisini içer?

Dinleyenler hep bir ağızdan cevap vermiş:

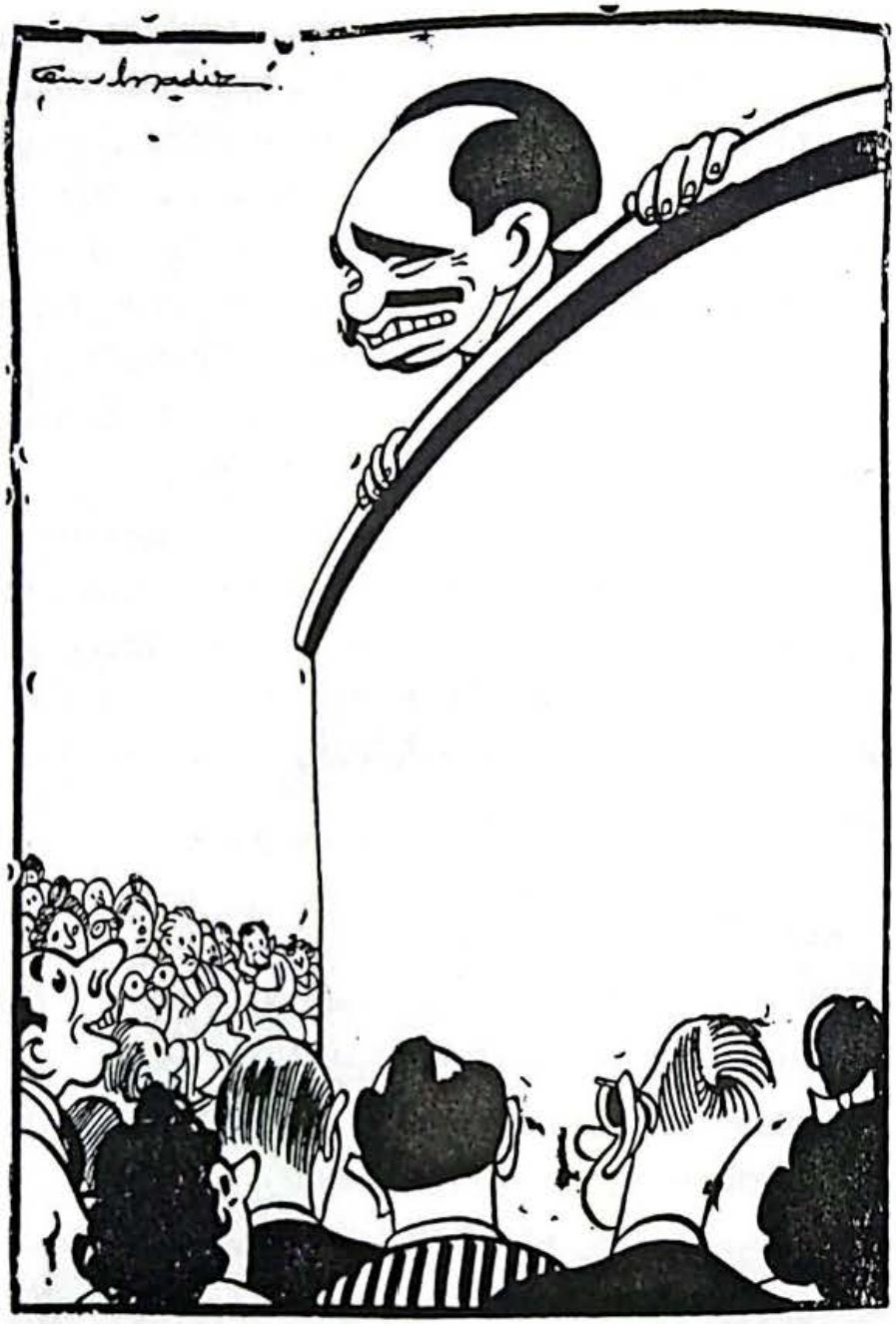
– Suyu.

Gökay tekrar sormuş:

– Neden?

Neyzen Tevfik de dinleyiciler arasındaymış, cevap vermiş:

– Eşekliğinden.

Dinleyici – Bütün sanatkârların deli olduğuna nereden hükmediyorsunuz üstat?..

Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay

– Nereden hükmetmiyorum ki: Salonları yok, konser verirler; sahneleri yok, piyes oynarlar; galerileri yok, sergi açarlar; alıcıları yok, heykel yaparlar... (1946)

Milletvekili olduktan sonra bu fıkrayı Ahmet Rasim Bey, Atatürk'e anlatmış; onun da çok hoşuna gitmiş.

Bir akşam Atatürk, Çiftlik'te içerken, bakmış, civarda bir köylü çocuğu, yan yan bakarak dolaşıyor. Çağırıp sormuş:

Biz ne yapıyoruz?

– Rakı içiyorsunuz.

– Peki, söyle bakayım bana: İki kovadan birine rakı, birine su doldursak ve bir eşeğin önüne koysak, eşek hangisini içer?

– Rakıyı.

Atatürk, sesini hafifleterek sofradakilere fısıldamış:

– Aman, neden? diye sormayalım.

Anahtar Deliği

Neyzen Tevfik, bir akşam iyice kafayı dumanlayıp eve gelmişti. Bir türlü sokak kapısının anahtar deliğini bulup kapıyı açamıyordu. Onu bu hâlde gören bir polis, yanına gelip yardım etmek istedi:

– Anahtarı verin de, size kapıyı açıvereyim.

Neyzen, polisin bu nezaketine teşekkür edip:

– Sağ ol... dedi; sen yalnız kapıyı tut da öyle iki yana sallanıp durmasın. Ben anahtar deliğini bulurum!..

Sarhoşun Evi

Neyzen Tevfik, kimseye ehemmiyet vermek, aklına eseni yapardı. Bir akşam, gene zilzurna sarhoş, Taksim Bahçesi'nin caddeye yakın banklarından birine otur-

muş, dikkatle karşıdaki apartmanlara bakıyordu. Onu tanıyan polislerden biri yaklaştı:

– Haydi hazret... dedi; vakit geç oldu... Artık evine git!..

Neyzen cevap verdi:

– İyi ama, evler yerinde durmuyor ki. Boyuna önümden geçiyorlar. Benim ev önüme geldiği zaman, hemen yetişip içeri dalacağım!..

Benzetiş

Neyzen Tevfik bir gün sokakta takmış takıştırmış, fakat pek çirkin bir kadın görünce yanındaki arkadaşına şunları söyler:

– Şuna bak. Altın suyu ile yazılmış çirkin bir yazıya benziyor.

Neyzen İçerken

Neyzen Tevfik içmeye başlayınca, yere düşüp, sızıncaya kadar devam edermiş. Bir akşam, Neyzen'i arayan biri, meyhaneye girip, onu sormuş:

–Neyzen burada mı?

Meyhane sahibi:

– Evet, erkenden geldi, bahçedeki masasında hâlâ içiyor! demiş. Soran arkadaşı, biraz sonra tekrar gelmiş.

– Masasında yok!...

Meyhaneci cevap vermiş:

– Eh öyleyse masasının altına bak.

Ancak ölümün ayırabildiği iki sevgili...
Ney, Neyzen'le masallaşmış.. Neyzen de aklını
ve bütün ruhunu ney'de dile getirmiş...

Aldıkça al, daldıkça dal, çaldıkça çal
İstersen ver yüz arzuhâl ne sorgu var ne sual

Neyzen Tevfik

Üç Anı

Neyzen ve Ali Nihat Tarlan

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği sırada Direklerarası'nda Çaycı Yavrum[4]'un çayhanesinde Neyzen Tevfik ve bir hayli müşteri oturuyordu.

O sırada çayhaneye Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Ali Nihat Tarlan gelmiş ve söz arasında Neyzen'e:

– İktidardan düşen İsmet Paşa hakkında bakalım ne yazacaksın? deyince, Neyzen Tevfik hiddetle:

– Nihat Bey, ben vefat edenler ve iktidardan düşenler hakkında ne hiciv yazarım, ne kötü söz söylerim. Ne yazacak ne söyleyeceksem, onu da sağlığında söylerim.

Vefasız insanlar dünyanın en alçak adamlarıdır, demiştir.

4 Çaycı Yavrum Mehmet, Neyzen'i çok severdi. Vefatında çayhanesini on beş gün kapatarak matem tutmuştu.

Bunun üzerine Nihat bey.

– Vefa nedir? deyince, Neyzen şu cevabı vermiştir:

Vefa insanların gıyabında, ölümünde ve ikbalden düştüğünde devam eden muhabbet ve alâkaya derler.

Nurettin Artam'ın Bir Oyunu

D.P. kurulduğu günlerde *Vatan* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman, İsmet Paşa'ya ve ÇH Partisi'ne şiddetli hücumlara başlamıştı.

24/10/1945 günü Yusuf Ziya Ortaç, Aka Gündüz ve Nurettin Artam'la birlikte "Karpiç"te bir akşam yemeği yerlerken, Nurettin Artam, Yusuf Ziya'ya:

– Neyzen Tevfik'in Ahmet Emin Yalman için yazdığı hicviyeyi duydun mu? deyince, Yusuf Ziya:

– Hayır, cevabını verdi. Nurettin Artam:

– Dur okuyayım, beğeneceğini umarım. Hoşuna giderse *Akbaba*'da yayınlarsın... dedi ve şu kıt'ayı okudu:

Şu bizim dönme dolap Ahmet Emin
Din ü imanımıza çatmadadır
Başımız ağrımaz etsek de yemin
Vatanı beş kuruşa satmadadır

Bu kıt'a 1/11/1945 günü *Akbaba*'da Neyzen Tevfik imzasıyla çıktı. Fakat üç gün sonra *Vatan* gazetesinin birinci sayfasında, Neyzen Tevfik bir yalanlama yayınlayarak, bu kıt'anın kendisine ait olmadığını ve Ahmet Emin'e yapılan bu kaba saldırıdan üzüntü duyduğunu belirtiyordu!

Yusuf Ziya Ortaç, bir oyuna gelmiş ve Nurettin Artam, kendi yazdığı bu kıt'ayı Neyzen'e malederek *Akbaba*'da yayınlatmıştı.

Devlet Çarkı Dönmüyor

1946 yılında Neyzen, Fatih Reşadiye Oteli'nde oturuyordu. Odasına her sınıf halktan geleni gideni vardı.

Demokrat Parti yeni kurulmuştu. Erzurum CHP Milletvekili Cevat Dursunoğlu bir gün Neyzen'in yanında iken, DP'ye yeni girmiş bir iki kişi Neyzen'e gelir. Ömründe hiçbir partiye girmemiş olan Neyzen, yeni gelenleri Cevat Dursunoğlu'na tanıştırır. Hükûmet işlerinden bahsedilir. DP'lilerden birisi, Cevat Dursunoğlu'na sitemkâr bir şekilde CHP'nin hiçbir iş yapmadığını ve âsiyâb-ı devleti bir har da olsa döndürebileceğini söyler. Bunun üzerine Neyzen Tevfik:

– Evvelce öyle idi. Şimdi ise:

Ol kadar har koştular ki âsiyâb-ı devlete
Çiğnemekten birbirin dolâb-ı devlet dönmüyor

Beytini irticalen söylemiştir. Hakikaten 1946 seçimlerinden sonra kabinede bakanların adedi çoğaltılmıştı.

H. Y.

Dil Kongresinde Bir Olay

Atatürk'ün büyük dil kongresini topladığı gün, başvekil de Bakırköyü'nde genişletilen bez fabrikasını açmaya gelmişti.

Dil kongresine bütün bakanlar, milletvekilleri ve bazı büyükelçiler de gelmişlerdi.

Dil konusunda tezi olanlar, kürsüye çıkıp konuşmuşlar, fikirlerini beyan etmişlerdi.

Bunlar arasında Üniversite profesörlerinden Cafer Kırımî Bey de kürsüye çıkarak tezini savunurken, Kırımî olması dolayısıyla söz arasında Ruslar hakkında biraz sitemde bulununca Atatürk çok kızmış ve:

– Burası siyaset meydanı değildir, indirin şunu hemen!. deyince profesörü kürsüden indirmişlerdi. Neyzen Tevfik bu olayı öğrenince şu kıt'ayı yazmıştı:

Fabrika yaptı Sümerbank bez için
Çok muazzam bir eser bu lâf değil
Dil işinde ehl-i dil tezden dedi
S..tı Cafer bez getirsin başvekil

Kırkbeş Yıl Önce :
Atatürk'ün, Neyzen'e Bir Sorusu

Rüzgârlı sokakta bir araba çevirdik. Yetmiş bir yaşındaki şoför, Atatürk'ün şoförü değil miymiş? Sırma'ya varana kadar tarih içine gittik.

– İsmet Paşayı da tanırsın tabiî?

– Elbette, Atatürk'ün başbakanıydı. Bir de kavgamız var onunla. Yıl 1931. Atatürk bana "Şu gün İzmir'de olacaksın" dedi. "Başüstüne" dedim. Sonra İsmet Paşa "Beni İstanbul'dan Ankara'ya bırak da, oradan İzmir'e geç" dedi. "Olmaz" dedim, ekledim:

– Mustafa Kemal, niye benim emrimi dinlemedin, diye çeker vurursa ne yaparım, olmaz paşam... Sonra beni Atatürk'e şikâyet etti: "Kürdoğlu, böyle yaptı" dedi. Ben Erzurumlu olduğumdan, bana "Kürdoğlu" derdi...

– Mustafa Kemal ne dedi?

– O da İsmet Paşaya hak vermedi. Şoförler, memleketin güzide kimselerini taşırlar, onları hoş tutmak gerek, dedi...

–Atatürk, rakı içerdi değil mi?

– İçerdi, Bilecik rakısı derdik, onu içerdi. Yanında da sakız leblebisi, tuzlu badem... Hey gidi günler hey... Bir gün Neyzen Tevfik'i çağırdı. Ona bir soru sordu. Neyzen şu cevabı vermişti:

– Hiçbir şey değişmedi, saz, söz aynı yalnız artistler değişti.

Atatürk, Neyzen'e çok kızdı... Bir zaman geçti, yine Neyzen Tevfik'i çağırdı. Bu sefer Neyzen Tevfik çok korkmuştu. Ben koluna girerek yanına çıkardım. Atatürk bu sefer, Neyzen'e aynı soruyu sordu. Neyzen'in cevabı şu oldu:

– Yine öyle, eskiden sormadan asarlardı, şimdi önce soruyorlar, sonra asıyorlar...

Yeni Ortam: 20/5/1973

Mustafa Ekmekçi

Atatürk ve Neyzen Tevfik

Atatürk'le Neyzen arasında geçen şöyle bir fıkra anlatılır: Bütün ısrarlarına rağmen, bu fıkranın doğru ve-

ya yanlışlığı hakkında Neyzen'i konuşturamadım. Fakat sükût ikrardan gelir, demişler boş lâf değil. Hikâye şu:

Atatürk bir akşam Neyzen'i Florya köşküne çağırtıyor. Bir iddiası vardır.

– Senin çok fazla içki içtiğini söylüyorlar, diyor. Benim kadar içer misin?

Neyzen düşünüyor, içkinin hududu olmaz.

– Ne kadar içersiniz?

– İki tane kiloluk rakı içerim.

Ata kelimelere basa basa şu sözleri söylemiştir. Neyzen'in gözünü korkutmak istemiştir.

– Nasıl içersiniz?

– Canım ne isterse; susuz, mezesiz.

Neyzen:

– Ben de iki kilo içerim ama, diyor, öyle içmem.

Neyzen'in arzusu ile ortaya kocaman bir emaye kâse geliyor, iki kiloluk rakıyı Neyzen kâseye boşaltıyor. Başını sokup lâkır lâkır içecek zannediyorlar. Fakat Neyzenin isteği daha bitmemiştir. Bir somun ekmek ve irice bir kaşık geliyor. Neyzen ekmeği lokma lokma koparıp kâsedeki rakının içine bastırıyor. Lokmalar rakıyı iyice çektikten sonra çalakaşık yanaşıyor, bu bâde tiridine.

Yine anlatanlara göre, Atatürk:

– Pes, pes, diye bağırarak ayağa fırlamış ve elleriyle yüzünü kapamış. Ayrılırken Neyzen'e ihsanda bulunmuştur. Bu fıkra ne kadar doğrudur, bilinemiyor. Atatürk vefat edince Neyzen, günlerce evinden çıkmadı.

Kendisine yardım eden çömezlerine bile bir lâf etmemiş. Başını sallayarak, ellerini dizlerine vura vura "Gitti!" diye bağırdığını duymuşlar.

Neyzen, büyük yasından sonra, odasından, aşağıdaki şu manzum feryat ile çıkmıştır:

Tanrı ölmez, o dilerse görünür bir müddet
Kaybolunca onu kalbinde bulur her millet
Biliyormuş kaderin cilvesini evvelce
Bütün ecrâm-ı sema yasla büründü o gece
Yaklaşan bir acı önce güneşi korkuttu
Ay tutuldu diyemem gökyüzü matem tuttu

Ata geçti ebedin mevki-i müstahkemine
Bir direktif veriyor şimdi beşer âlemine
Bize ilham ile isal ediyor her haberi
Ki onun kudret-i külliye, emirber neferi
Bağladı dâr-ı fenanın ebede telsizini
Güdelim açtığı yollardan mübarek izini
Atatürk'ün beşere sunduğu peymân budur
Atatürk'e inananlar er olur, sulhu korur

Neyzen, en güzel, en içli, en sanatlı ney taksimlerini Atatürk'ün huzurunda yaptığını söylerdi.

– İstersen yapma; derdi. Atatürk iyi anlardı musikîden.

Yüksel Baştunç

Dört Sokak

1879-1953 yılları arasında yaşamış olan şair, filozof, ney üstadı Neyzen Tevfik'i bir gün Mevlevî ve bir Bek-

taşî arkadaşı ziyarete gelirler. O sıralarda yaş haddi dolayısiyle emekliye ayrılan Ressam İbrahim Çallı söz konusu olur... Neyzen Tevfik: "Sanatkâr, bostan kuyusunu döndüren beygir değil ki, yaşı dolunca ıskartaya çıksın" diye üzüntüsünü açıklar.

Böylece sohbet gece yarılarına kadar hükûmetin işleri üzerine dökülür. Ayrılacakları zaman, içlerinden biri:

– Bu gece hep hükûmetin tuttuğu yolları konuştuk. Şimdi her birimiz bu hususta bir güzel söz söyleyerek not edelim, sohbetimize şahit olarak kalsın, belki bizden sonra bir gören olur, derler.

Sözü önce Neyzen alır:

"Hükûmet ve idare musikîdeki armoniye benzer. Aklı, ruhu, hayali, imanı, bilgisi ile benliği içinde armoni hâlinde olanlar ilâhî âlemin armonisine uygun seda çıkarır, uygun işler görürler. Böyle manalı seslerden kurulan hükûmet korosu göklerin dönüşündeki armoniyi temsil ederler. O ne kutsal ülkedir ki, böyle bir musikî ahengi içinde mutlu yaşar. Böyle yaşayışta nizam, çalışma, gayret, fedakârlık da ahenklidir, ne harcanır, ne de ziyan edilir ve ne de kısıtlanır. Derenin çağlayışı, salkım söğüdün hışırtısı, kuşların cıvıltısı gibi ayrı sedadan ama ruha safa veren uygun armoniden milleti yönetirler. Bugünkü hükûmetin ve idarecilerin düşünceleri ve yaptıkları işler, göklerin dönüşündeki armoniyi, âlemlerdeki ahenkli musikîyi temsil etmek değil, yeryüzündeki teneke tıkırtısını aratıyorlar."

Mevlevî olan der ki:

"Âlemde her şey, her ilim, her iş sanki sema eder. En küçükten en büyüğe kadar her şey döner durur. Büyük işler görenler her şeyin Hakk'a ve Hakk'ın rızasına göre döndüğünü görebilenlerdir. Bu dönüşten habersiz olanlar, iltimas, adam kayırıcılık, menfaat, kibir, hırs gibi eteklerini savurarak dönen şeytanın yolunu izlerler. Böyleleri işlerin başına geçerse, milleti de koştukları yolun sonundaki yokluk kuyusuna çekerler. Halka Haktan görünmek için, vakit vakit hakikat yolunda sema edenlerin arasına karışmak isterlerse de bir tarafı ağır, bir tarafı hafif kaftanla dönenler yine eğri dönerler. Onun için Hz. Süleyman'ın tacı, Hz. Mevlâna'nın *Mesnevî*'sinde Hak sırrını dile getirerek:

'Ben Süleyman'ın başına göre değil, gönlüne göre eğri veya doğru dururum' demiştir..."

Sıra, Bektaşî'ye gelince:

– Canlar, ne hikmetli sözler ettiniz, diye başlar:

"Fakirin kanaatince halkın işlerini görenler, dört sokakta otururlar. Telâş Sokağı – Savaş Sokağı – Daraç Sokağı – Yolaç Sokağı... iktidara gelenlerden bir bölük önce telâşlıdır. Etraf, benim için ne söyleyecek, kazancım ne olacak düşüncesiyle şaşkındır. Zamanım dolmadan, küpümü doldurabilseydim diye telâşlı işler görürler. Bu acele ile yapılan hataları örtmek için yalanı yol olarak seçerler. Millet örtbas edilerek dönenleri nice zaman sonra öğrenir. Ama, iş işten geçmiş, elmas havanda dövülmüş olur.

İkinci bölük idareciler Savaş Sokağı'nda otururlar. Hoş görme, ikna etme, sevgi ve yerinde mücadele yollarını bilmedikleri için isim yapmak, bir şeyler kazanmak için yaptıkları dövüşler, körükörüne olan horoz dövüşlerine benzer. İnatlarında şaşmaz olarak ortalıkta ikilik çıkarıp, kendi taraflarını tutmayanlara kin ve nefret yağdıranlar da bunlardır.

Üçüncü bölük Daraç Sokağı'nda oturur. İyi niyetleri vardır ama, gönülleri, görüşleri, bilgileri dardır. Oysa ki idarede iyi niyet hiçbir zaman yeterli değildir. Bir gemi batarken yolculardan en azı, kaptan kadar gemiyi kurtarma iyi niyeti içindedirler ama dümen sanatını bilmedikten sonra neye yarar?..

Memleketlerde zamanı, parayı, emeği boşuna harcayanlar, işte böyle hem bilmeyen, hem bilmediklerini bilmeyenlerdir.

Dördüncü bölük Yolaç Sokağı'nda oturur. Ne yazık ki bunlar anka kuşu gibi pek seyrektir. Yusuf Suresi'nde ki 'Biz sana hükmetme kabiliyeti verdik' ayeti hükmünce doğuştan üstün kabiliyetleri vardır. Bunlar halka hakikat ve mutluluk yolunu açmaya çalışan idarecilerdir. Ancak, Fırat'ın suyunu Hz. Hüseyin'den kesenler misali, önlerine set olmak isteyenler çok olur. Ama onlar yine de her şeye sabırla katlanarak çalışırlar. Böylelerini tanıyıp bütün kötülüklerden koruyamayan milletler, hayatlarını da, geleceklerini de, paralarını da kirli ellere bırakırlar..."

Söz bitince Neyzen, "Dostlar, gönlümü bir hoş ettiniz" dedikten sonra:

Câh ü mevki, karı çok oldu gözümden düşeli
Bunların hiçliğini ben bilerek öğrendim
Şimdi de kalmadı nakdin nazarımda kadri
Kirli ellerde görünce paradan iğrendim

mısralarını okur. Meclis dağılır...

Tercüman: 12/4/1969
Atiye Keskin

Rakının Taksimi

Neyzen'i rakıdan vazgeçirmek isteyen bir zat, bakmış ramazan gününde de hazret zil zurna... Elinde bir koca şişe rakı, eve gidiyor.

Dindar, dolayısıyla iyi ahlâklı zat sormuş:

– Tevfik Bey!... Nedir o elindeki?..

– Sormaya ne hacet?.. Zemzem taşıyacak değilim ya... Bal gibi rakı!..

– Onun hepsini sen mi içeceksin?..

– Hayır... Bir arkadaşla ortaklaşa aldık. Evde taksim edeceğiz. Yarısı onun, yarısı benim!..

Adamcağız, güya Neyzen'i ıslah edecek... Başlamış öğüde:

– Etme, eyleme Tevfik!.. Bu mübarek ramazanda olsun içme... Vallahi yarın rûzumahşerde cezaya duçar olursun!..

Ve dilinin döndüğü kadar bin bir nasihat etmiş. Neyzen Tevfik, bakmış adam yakasını bırakmıyacak. Başından savmak için:

– Müsterih ol... demiş. Ben bu rakıyı içmeyeceğim!

Fakat adam bu sözü yutmayarak teklifte bulunmuş:

– Peki öyleyse gözümün önünde yere dök bakayım!.

Neyzen'de verilecek cevap mı yok?.. Kestirip atmış:

– Olmaz.. Sonra arkadaşım bana kızar... Emanete hıyanet doğru değil!..

Saf adam, gene yakasını bırakmamış:

– Öyleyse, kendi hisseni dök!

Neyzen Tevfik, şu garip mazeretle adamcağızı şapa oturtmuş:

– Bu da mümkün değil... Çünkü benim payım, şişenin altında... Arkadaşımın hissesi yukarıdayken, benimkini dökemem!..

Adamın ağzı hayretten bir karış açılmışken, bizimki fertiği çekmiş!..

N. R. E.

Neyzen'in Havlusu

Neyzen Tevfik bir gün kaldığı han odasına Mehmet Akif'i öğle yemeğine davet etmişti. İki dost birlikte yemek yediler. Yemekten sonra Mehmet Akif ellerini yıkayınca, Neyzen ellerini kurulaması için bir havlu uzattı. Şair Akif, kirli havluyu görünce:

– İstemez, dedi. Ellerimi yıkadım, kirletemem.. dedi.

İddia

Rahmetli Neyzen Tevfik, bir akşam bulut gibi giderken bir arkadaşına tesadüf etti. Lâkin arkadaşı ondan

daha sarhoştu. Az sonra aralarında bir gürültü koptu. İkisi birden bir mezeciye girdiler Neyzen:

–Tart şuradan bir bütün sucuk... emrini verdi.

– Hangisinden olsun?

– Hangisinden olursa olsun...

Adam tarttı.

– Doğra dilim dilim, yeniden tart...

Adam doğradı ve yeniden tarttı...

– Yine bir buçuk kilo...

Neyzen arkadaşına döndü:

– Demedim mi sana aynı gelir diye? Ver elli papeli bakalım...

Ve hemen dükkândan fırladılar.

"Bizim Yokuş"un Kayan Yıldızlarından

Neyzen Tevfik

Gece, saat ikiden sonra açılırdı gazetenin kapısı. Rahmetli Neyzen Tevfik girerdi içeri. Selâm vermesine ihtiyaç olmazdı. Otururdu karşımıza, o dev siması ile. Bizler, o zaman birer çipil gazete sekreteri. Gelişinden sıkılır mıyız diye bakardı yüzümüze. Sonra, bize değil, bütün insanlığa hayıflanan bir dudak kıvrılışı ile alırdı şişesini ve giderdi geldiği gibi... İçimizde bir garip his kıvrılırdı.

– Bir dev, işte, derdik. Neden devliğinin gereği olan seviyede değil... Üzülürdük. Daha o zaman, seviyenin ne olduğunu bilmezdik. Sonra anladık hayatın ne olduğunu ve dev denenlerin birer pislik horozundan başka sıfatları bulunmadığını. Biz anladığımız zaman Neyzen yoktu dünyada.

Adalet: 17/4/1971

Gökhan Murat

Niçin İçmeye Başladım?

Neyzen içkiden vazgeçtiği sırada, Pendik'teki kardeşinin yanına gitmişti. Dört ay içmemiş, muntazam bir hayat sürerek kendini okumaya vermişti.

Bir gün İstanbul'a inmiş, bir daha dönmemişti. Kardeşi Şefik Kolaylı, "Ne diye baştan çıkıp yeniden içmeye başladın?" diye sorduğunda, Neyzen şunları anlattı:

"İstanbul'a geldiğim gün bir arkadaşı görmek üzere Beyoğlu'na çıktım. Cadde üzerinde armut satan bir Anadolu çocuğunu bir belediye çavuşu kovalıyordu. Derken armutçu yan sokaklardan birine saptı. Başında tablası koşarken, tabla başından düştü. Armutlar yerlere serildi. Arkasına o mahallenin Rum çocukları takıldı. Adam bir yandan koşup, belediye çavuşu da onu kovalarken, Rum çocukları da arkasından 'Kaydura!' –Rumca ayı demek– diye bağırıyorlardı. Kendimi tutamadım, çavuşun yakasına yapıştım. Armutçunun yerini ben almış oldum. Halk toplandı. Polisler geldi. İşte bundan sonra kendimi meyhaneye attım. Şimdi anladın mı, niçin içmeye başladığımı?"

Köpeklerle Para Dağıtması

Neyzen Tevfik, Mısır'dan İzmir'e döndüğünde, Avukat Refik İnce ve arkadaşları Neyzen'e bir konser verdirerek üstünü başını yaparlar ve bir hayli de para verirler. Pendik'e gelen Neyzen, İskele Gazinosu'nun üstündeki odaya yerleşir. Bir gün Pendik Belediye Başkanı Abdullah Ekim Bey, telefonla Şefik Kolaylı'yı arıyor:

Ve "Aman Şefik Bey, aman buraya gel... Neyzen, köpeklerin boyunlarına para bağlayıp salıveriyor. Halk köpekleri yakalamak için ardından koştukça hayvanlar daha fazla ürküyorlar. Pendik'te iskele başında ne kadar köpek varsa boyunlarına kâğıt para bağlayarak salıveriyor." dedi. Kalktım gittim. İzmir'de üstünü başını yapmışlar, bir de beş yüz lira para vermişler. O da "Paraya ihtiyacı olanlara bir kısmını köpeklerle dağıttım" diye gülüyor ve "Şefik, görmeliydin, köpeklerin arkasından koşanlara ne kadar acıdım bilsen. Zavallı beşeriyet..." diyordu.

Londra Birahanesinde Neyzen ve Rus Albayı

Avukat Adalı Avni Yağız anlatıyor:

"Ben Neyzen'i tanımazdım. İstanbul Bolşeviklerden kaçıp gelen beyaz Ruslarla dolu idi. Bir akşam Londra birahanesinde arkadaşlarla oturuyorduk. Üzerinde Rus albayı üniforması olan birisi koltuğunda kemanla içeri girdi ve bir hayli parçalar çaldı. Sonra elinde tuttuğu tabakla masa masa dolaşarak oturanlara uzattı. Pek az kişi para verdi. Sıra Neyzen'in arkadaşları ile birlikte oturduğu masaya gelmişti. Neyzen ayağa kalktı. Yeleğinin iki cebinin astarını dışarı çıkartarak parası olmadığını gösterdi. Eliyle işaret ederek oturduğu yere Rus albayını oturttu. Masanın üzerinde duran neyini kılıfından çıkarttı. Arkadaşlara 'Bu kimdir?' diye sordum. 'Bilmiyor musun buna Neyzen Tevfik derler' dediler. Velhâsıl neyini alarak, ayakta coşkun bir şekilde Rusa bakarak çalmaya başladı. Çalışı coşkun dalga-

lar gibi gittikçe ihtizaza yöneldi. Tevfik bir taraftan çalıyor, bir taraftan da Rus albayına manidar manidar bakıyor ve sonra gözlerini yumarak çalıyordu. Koca birahanede bir sinek uçsa vızıltısı duyulacak şekilde sessizlik hüküm sürüyordu. Rus albayına dikkat ettim. Koltuğunda olan kemanını masanın üstüne bırakmış, gözlerini yummuş, şu meşhur düşünen adam heykeli gibi derin bir düşünceye dalmıştı. Neyzen çalışını bitirince, bir tabak istedi. Tabak Rusun para topladığı tabaktan çok büyüktü. Neyzen masaları dolaştı. Tabak paralarla doldu. Rus albayına paraları verdi ve eliyle işaret ederek 'Hadi çok hayrete kapılmış gibi dönüp dönüp bakma artık git' demek istedi. Rus giderken Tevfik'e bakıyordu. İşte Neyzen'i bugünden itibaren tanımak şerefine nail oldum ve birleşik bir uzuv hâline geldik."

Neyzen Tevfik Hakkında Düşünceler - İhtisaslar

Bir Şair

Musikî vadisinde şaheserler yaratan Neyzen Tevfik'in edebiyatta da vecitli şiirleri var. Tevfik yalnız, doğma bir neyzen değildir, doğma bir şairdir de...

Neyzen Tevfik Beyin hayatı derin bir kalenderlik içinde geçmiştir. Şimdiye kadar her vadide şiirleriyle ayrıca bir şöhret kazanan Tevfik'in ney'i karşısında kendini kaybetmeyen, vecit içinde hıçkırmayan yoktur.

Neyzen son günlerde azıcık gözünü açtı. Anlaşılmayan bir kudretle meyhaneden ayrıldı.

Yarın Dergisi: 28 Mayıs 1922

Neyzen

- I -

Şu sütunlarda mevzuubahs etmek istediğim, Hâşim ve Fikret değildir. Bunlardan evvelkisi bir tac-ı de-

ha ile, diğeri müzeyyen bir asâ-yı inkılâp ile tarihimize girmiş insanlardır. Bu iki büyük insan hakkında pek çok şeyler yazılmıştır. Fakat bunlardan başka yazılması, hayat-ı sanatkâranesi üzerinde uzun tetkikler yapılması lâzım gelen bir adam daha vardır ki; unutulması bir küfran, yad edilmesi ise memleket ve sanat namına, hakikî bir kadirşinaslık olur. Bu adamın, ne Hâmit gibi bir *Finten*î ne de Fikret gibi bir *Rübâb-ı Şikeste*'si vardır. Bu bütün hayatıyla başlı başına bir sergüzeşt-i perişandır ki; adı sadece "Neyzen"dir. Hatta o kadar ki; bu sıfatın yanına isminin ilâvesi bile zait ve fazladır. Hâmit ve Fikret, mahdut ve ma'dut bir zümrenin şair ve sanatkârları oldukları halde; "Neyzen", bayından gedasına kadar bütün bir memleketin tanıdığı ve bildiği bir insandır. Hâmit ve Fikret'i yalnız münevverler, okumuş olanlar bilir. Fakat birçoklarının nazarında, eminim ki bu iki isim, vâzıh ve sarih bir şey ifade etmekten, çok uzaktır. Fakat "Neyzen" böyle değildir. Onu memleketin münevver zümresi tanıdığı kadar ahad nası da bu isme aşinadır. "Neyzen", daha fazla halk içinde yetişmiş bir sanatkârdır.

Hâmit ve Fikret, kelimeleriyle şair ve sanatkâr oldukları hâlde "Neyzen", hem kalemiyle hem de musikîsiyle sanatkârdı. Ayrıca onlar, baştan başa sefalet ve ıstırabı yazdıkları hâlde "Neyzen", bizzat hayatıyla sefalet-i beşeriyenin şaheserini vücuda getirmiştir. İddia edebilirim ki; "Neyzen" kadar sefaletin şiirini tatmış, feragatin lâhûtî lezzetini anlamış insanlar, pek enderdir. "Neyzen" hayatında şöhretten ve ikbalden daima kaçmış ve hatta onlardan daima nefret etmiştir. Yalnız

tuhaftır ki; aşk, kaçanı kovaladığı hâlde; şöhret ve ikbal de, kaçtıkça "Neyzen"i takip etmiştir.

Hepimiz hayatımızda pek çok defalar, "Para!" diye bağırmış ve parasızlığın hayat için büyük ve derin felâket olduğunu iddia etmişizdir. Fakat "Neyzen" bütün ömründe, "para"nın ne olduğunu anlamamıştır. Memleketin şayan-ı hürmet bir zengini, geçen sene onu, yaşadığı derin sefaletin içinden çekerek konağına götürdü, kendisine mükellef bir daire tahsil etti ve "Burada otur, refah ve huzur içinde yaşa!"dedi. Fakat maneviyatında kafese girmeyen bir kartalın, zincire bağlanmayan bir kaplanın, asi ve serazat ruhunu taşıyan "Neyzen" bu evde, bu yüksek hayat içinde, üç ay bile oturamadı. Huzur-ı sanatına serilen bütün rahat ve ikbali çiğneyerek, bir gün oradan kaçtı ve Aksaray yangın yerlerindeki bir mahzen harabesinin râtıb toprakları üstünde yatmayı, bu muhteşem konağın somyalı karyolasında geçen rahat ve sakin bir ömre tercih etti. Zira ruhuna, sahâbet ve himaye altında yaşamak, zor bir girân geldi.

"Neyzen", hakikî bir sefalet şairidir. İnsanlığın derin ve âlemşümul ıstıraplarını, hiç kimse, eminim ki "Neyzen" kadar kuvvet ve vüs'atiyle anlamamış, en yüksek tarîk-i dünyalar bile Neyzen kadar feragat-i nefsin pâyânsız lezzetini tatmamışlardır.

Ona ilk tesadüfüm, Harb-i Umumî sıralarında bir yaz sabahı, yandan çarklı bir Ada vapurunda oldu. Bindiğimiz vapur, Ada'dan köprüye ilk postayı yapan vapurdu. Neyzen, tam yan çarkın üzerine tesadüf eden

güverte kısmında oturmuş sofrasını kurmuştu. Bu sofranın örtüsü güverte tahtası, bu sofranın tezyinatı üç dört tane ceviz cesametinde ahlat, kadeh yerinde kullanılmak üzere tenekeden mamul bir mürekkep dirhemliği, kaba bir cam şişeye konmuş biraz rakı idi. "Ney"i her zamanki gibi, göğsünde duruyordu. Güneş, henüz doğmuştu. Marmara, emsalsiz bir yaz sabahının, ciğerlere geniş bir arzu-yı teneffüs veren serin rüzgârlarıyla hareleniyordu. Belli idi ki "Neyzen"i, akşamdan beri içtiği rakı, henüz sabahın bu saatine kadar mest ve mağlûp edememişti. Onun için kadehleri derin bir iştiha ile midesine indiriyordu. Neden sonra "ney"ini eline aldı ve onu dudaklarına götürdü.

Birkaç nağmeden sonra kendisini "ney"ine tamamen terk ve teslim etti. Sabahın bu mahmur berraklığı içinde, denizin üzerinden gelen bu ses neydi? Bu sualin halli için vapurun alt katında oturan halk, üst güverteye hücum etmişti. Alt katı üst kata rapteden merdivende, bir izdiham yaşanıyordu. Bu izdiham, fesli, sarıklı, şapkalı bir insan izdihamıydı. Muhtelif din ve milletlere mensup olan bu izdiham, onu aynı lezzet, aynı zevk ve huşû ile dinliyordu. O dakikada hissettim ki "Neyzen" o devrin sultan ve serdarından daha derin ve daha fazla, ruh-ı beşer üzerinde tesis-i saltanat etmiş, bağrı açık ve yalınayak bir hükümdardır.

Güverteyi dolduran bu izdihamdan, en küçük çıt bile çıkmıyordu. Bir an geldi ki yalnız çarkın muttarit ahenginden ve "ney"in ağlayan ve şikâyet eden enininden başka hiçbir şey duyulmaz ve görülmez oldu. Nefesler, göğüsler içinde sıkılmış ve kalpler bu nağme-

leri ihlâl korkusu ile, âdeta kaburgalarımız arasında felce uğrar bir hâl almışlardı. Etrafımızda hiçbir şey yoktu. Yalnız o ve yalnız onun "ney"i ve nağmesi vardı. Şapkalı ve fesli yüzlerce insanın kirpiklerinin ucunda biriken katreler, geniş ve serbest bir cereyan ile yanaklarından aşağıya yavaş yavaş akıyordu. O sırada birdenbire çığlık koptu ve akabinde şapkalı bir genç kız olduğu yere düşüp bayıldı. O zaman takdir ettim ki; dünyada, sanatın saltanatı kadar büyük ve hâkim bir saltanat yoktur ve büyük sanatkârlar, mucize sahibi birer nîm mabutturlar.

Bu büyük levhaya asıl büyüklüğü veren şey, muhitiyle beraber "Neyzen"in ağlaması idi. Katreler birer birer yüzüne düştükçe, elindeki kamış parçası çatlayacak gibi bir hâl alıyor ve "Neyzen" kandan, kemikten ve beşerden masnu bir mahlûk hâlinden çıkarak, bizim haricimizde ve fevkimizde bir hayalî mahlûk şekline giriyordu.

Muhakkaktı ki "Neyzen"in cebinde on parası yoktu. Fakat yüzlerce ve binlerce lirası olan hangi adam, şu dakikada, bu sefil kıyafetli insan kadar, âlemşümul bir iktidar ve kuvvete malikti?

- II -

"Neyzen"e bundan bir hafta mukaddem Çemberlitaş'ta Vezirhanı'nda rast geldim. Kendisini görmeyeli hemen bir seneye yakın olmuştu. Hayatı bin bir kahır ve felâketle dolu olmasına rağmen, bir sene evvel gördüğüm Tevfik'le yeni gördüğüm Tevfik arasında, o ka-

ve alkışına kulaklarını tıkayıp sırtını çevirerek ve mürtefi vakarıyla yaşayan öyle büyük bir sefil idi ki; birçok insanlar için hayatta vasıta-i i'tilâ olan şöhret, onun nazarında iğrenç görünüyordu. Zira o, insanlığın rüya şeklinde gördüğü şehrin ta zirvesine ve merkezine çıkmış, onu avucu ile kavramış fakat bu cazip şeyin hakikatte ne kadar boş ve kof olduğunu görerek, onu bu yüksek zirveden aşağıya fırlatıp atmıştı.

O, "ney"i ile muhitini mest ve harap etmiş bir insandı. Fakat "Neyzen", "ney"ini üflediği zaman, bir kere bile olsun sâmi' ve hayranlarından takdir ve alkış beklememiş ve "ney" ini hemen daima hükümdar gönlünü eğlendirmek için çalmıştır.

"Neyzen" bütün hayatında zincir ve kayıtların amansız hasmı olmuş, içtimaî tekellüfâta karşı kin ve husumet beslemiştir.

"Neyzen"in şiirlerini okuyunuz, o ne saltanatlı ifadedir.

"Neyzen"in mısraları, bünyeleri itibariyle öyle metin ve kuvvetlidir ki okuduğunuz kelimelerin bütün ağzınızı doldurduğunu hissedersiniz. Felâketler, onun dudaklarındaki adaleleri sertleştirmiş ve kin, onda âli feveranlar hâlinde inkılâp etmiş olduğu içindir ki; mısraları böyle yırtıcı ve böyle dikenli bir demir gibi, sert ve kuvvetlidir.

Bu fikrimi, şu misal ve mukayese ile daha iyi bir surette ifade etmiş olabilirim:

Cenap ve Sîret'in mısraları, bize güzel bir ilkbahar sabahının saf ve ceyyid havası içinde akseden bir bül-

dar bariz bir fark yoktu. Aynı adam... Belli idi ki "Neyzen", hayatının bin kahır ve belâsından, bin reng-i mihnetten daha çok kuvvetli bir insandı.

Küçük bir kahrın bizi çökertip harap etmesine rağmen, bin renc-i meşakkat, onda küçük bir eser-i harabî, bırakmamıştı. Daha doğrusu o, granitlerden terekküp etmiş bir harabe-i târ ü mâr idi ki; üstünden geçen bir meşakkat, sisli ve kenar sahillerine çarpan bir kahır ve felâket dalgası, onun muhteşem salâbeti önünde, bir küçük duman hâline inkılâp ederek dağılmıştı.

O gün -müstesna olarak- "Neyzen"i Vezirhanı'nın bir köşesine sıkışmış bir çayhanede, masasını kurmuş olduğu hâlde, içerken buldum.

Müstesna olarak diyorum. Çünkü bugün yaşamakta olan insanlar içinde en çok içen bu adam, bir seneyi mütecaviz bir zamandan beridir ki esaslı surette içkiyi terk etmişti.

Onun içkiyi terkinden ben, kuvvetle eminim ki, doktorların ölüm tehdidi, asla bir saik olmamıştır. Çünkü "Neyzen", hayatı istihfaf ettiği kadar, ölümü de istihkar etmiş bir insandır. Binaenaleyh, onun içkiyi terkinde ölüm korkusundan fazla, gönlünün arzusu ve iradesinin anut kuvveti, hakikî bir saik olmuştur.

Kendisine ilk sözüm *Azab-ı Mukaddes*'inden[5] bahsetmek oldu. Büyük ve müstağni sanatkâr, kendi eserinden bahsedilmesinden memnun görünmüyordu. Zira o, şöhretinin insanlarda hâsıl ettiği beşerî zaaflardan o kadar müstağni bir insan, şöhretinin bin takdir

5 1924'de iki forma hâlinde çıkmıştır.

etme başka ihsan istemem." diyen büyük "Diyojen" gibi, bugün aşinalarından takdir beklemediği gibi yarınki geleceklerden de dua ve niyaz beklememektedir. Elverir ki o, sonuna kadar ruhunun saltanatı içinde hür ve serazat yaşasın ve kimse onun ruhuna, sanatına müdahale etmesin. Bu, onun nazarında hayatın yegâne zevk ve safasıdır.

İkdam: 8-13 Eylül 1924

Selâhattin Enis

bülü hatırlattığı hâlde "Neyzen"in mısraları, yerle göğün birleştiği yanık ve nihayetsiz bir çöl ufkundan gelen bir aslan haykırışını derhatır ettirir; öyle haşin, öyle kuvvetli ve öyle sertti. İhtimaldir ki bazıları "Neyzen" için "Üslûpkâr değildir." diyeceklerdir. Bu iddia doğrudur. Üslûp, bir kayıt ve külfet olduğuna nazaran "Neyzen" ezelî bir üslûpsuzdur. Zira coşkun sellerin cetvel ve ırmak yatakları tanımadıkları gibi, tabiatın kahır ve musaibinden kopmuş olan bu adam da, üslûp çerçeve tanımamaktadır.

Mamafih "Neyzen"in üslûpkâr olmasına –bunu daha ilmî bir kelime ile söyliyelim– tarz-ı tebliğ ve ifadede ihmalkâr bulunmasına rağmen; onun kuvvet-i tarz-ı tefekkür ve tahassüsü, tebliğ ve ifade tarzındaki ihmalkârlığını unutturmaktadır.

Ben eminim ki "Neyzen"e bir başka zemin, başka zaman lâzımdı. "Neyzen"e bir âlem-i lâhût-i nişan lâzımdı. Onu biz bilmediğimiz gibi, ahlâf da eminim ki, onun kıymetini takdir edemeyecektir. Ve "Neyzen", tıpkı coşkun bir sele kapılmış bir yaprak parçası hâlinde, şuûn-ı eyyam içinde akıp gidecektir. Maamafih eminim ki o, bunun için bütün ömrüne gam yemeyecek ve teessür duymayacaktır. Zira gam ve teessür içinde ve toprak altına düşen hangi büyük insan, üzerine dikilen abideden dolayı memnun olduğunu bed'e'l-mevt bize ihbar ve ihsas edebilmiştir? Hem eminim ki "Neyzen", ihtifaller dolayısıyla mezarında sık sık taciz edilmeyeceğinden dolayı, şu dakikada mataf olan birçok büyük adamlardan daha fazla bahtiyar ve mesuttur. Zira o, devrin hükümdarına "Gölge

Ölümünden Sonra Yazılanlar

Neyzen Tevfik Çilekeş Bir İnsandı ve Öyle Öldü

Neyzen'in iki hâlini hiç unutmam... Biri, merhum üstat Rıza Tevfik'in mezarı başında hıçkıra hıçkıra ağlayışı, diğeri de bana bando müziğini tavsiye edişi...

1934-1935 yıllarında idi. O zaman Harbiye'de talebe idim. Bir gün bir arkadaşımla beraber üstada Taksim'de rastlamıştık. Ben resmî kıyafette idim. Arkadaşım, benim müzik meraklısı olduğumu anlatmak için üstada:

– Bu da müzik sevenlerdendir ve sizin hayranlarınızdandır, demişti.

O zaman da Neyzen, böyle takdimden hoşlanmadığını ihsas ederek, bir kartal yuvasına benzeyen ak saçlı başını kaldırmış, ikimize birden öğüt vermişti:

– Bakın evlâdım! Asker de insan olduğu için elbette müziği sevmelidir. Dinlemelidir. Fakat askerin müziği

bizimkiler gibi ney müziği değil; bando müziğidir, demişti ve sonra bana dönerek:

– Sen burada İstanbul'da değil, Bulgar hududunda bando çaldırıp onu dinlemelisin, diye ilâve etmişti.

Üstadın, işgal zamanına ait bir "Kahraman İbo" hikâyesini de, birkaç yıl evvel Barbaros ihtifali günü, Beşiktaş'ta Nuri Demirağ'ın odasında bizzat kendisinden dinlemiştim.

Üstat, o günkü ihtifal merasiminde pek mütehassis olmuş ve bu millî his ve gururun ilhamı ile İbo'nun kahramanlık hikâyesini, gururlanarak anlatmıştı.

Fakat ne olursa olsun Neyzen Tevfik bir çilekeş ve bir ıstırap insanı idi ve öyle öldü.

Aşağıdaki bir şiiri onun pek sevdiğim şiirlerindendir; onu bana bizzat kendisi not ettirmişti:

Hicran bucağında tuttuğun sırdaş
Çağlamış, bulanmış, durulmuş, olsun
Sözüne sazına güven de yanaş
Kulağı ezik burulmuş olsun

Boş kafa gezdiren seyyahlar gibi
Keşkülünün delik çıkmasın dibi
Ariften anlasın seçsin garibi
Kulağı ezik, burulmuş olsun

Canan neymiş olan gam kervanında
Üstüne komuşlar tatlı canında
Koçlar gibi duran pir meydanında
Arslanlar yurdunda kurulmuş olsun

Gel de bakma nâkes aşına
Bir fırsat arar da kakar başına
Dostun namert dehrin mihenk taşına
Felâket pazarında vurulmuş olsun

Duysun aşkın elindeki rebâbı
Okunsun alnında çile kitabı
Neyzen gibi günahının hesabı
Mezara girmeden yorulmuş olsun

Sontelgraf: Ocak - 1953
Alâettin Berk

Neyzen

Dünyada binlerce düdük çalanlar bulunsa da "Tevfik" yine, bir tanedir ve "Neyzen" deyince hatıra mutlaka yalnız o gelir. Gazetelerde ölüm haberini okuyunca, şaşırdım. Bana, "Neyzen" ölmez gibi geliyordu. Ve bu ölmezlik, manevî hayatın sınırlarından aşarak maddî Neyzen'i de içine almıştı. "Siroz"dan kurtuluşu, hiçbir vücudun dayanamayacağı güçlükleri yenişi, sağlık tehlikelerine karşı korunmaya tenezzül etmeyişi, beni bu inanışa götürmüştü.

Tevfik, rakı okyanusunu, boğulmadan aşmıştır. İçtiği esrar kabakları bir araya dizilse, batmış transatlantikleri yüzdürebilir, yuttuğu afyonlar, bir fil sürüsünü öldürmeye yeterdi.

Taş üstünde, kuş tüyü yatakların huzurunu bulur, açlığı duymaz, yüreğine endişe kuşu konmazdı. Eminim ki zihninden bir kerecik bile:

Yarın ne olacağım, düşüncesi geçmemiştir.

Kendisini ne şahsına, ne hayata bağlamak kabildi. Feleğe kafa tutuşu:

Minnet etmem bu ömre de be felek

deyişi, gösteriş değil, samimîydi:

Olmadım meftunu malın, rütbenin, sîm ü zerin
Zevk u şevki "ney" ve "mey"dir rind-i azade serin
Dest-i cûdundan çekip kallâvîyi Peygamberin
"Ney"de Bektaşî göründüm, "mey" de oldum Mevlevî

kıt'asında kof ve sahte ses veren hiçbir nokta yoktur. Ondaki değişmeler bana, hayret kadar, hayranlık da verirdi. Hem ne engin tezatlarla dolu değişmeler!.. Bakarsınız, biraz önce neyi ile, üflerken ilhamla solan yüzü, yumulan gözleriyle renk ve nurdan ilâhî fiskiye, şimdi etrafında, çamur zifosları yağdıran sarhoş bir bulut olur. Beş dakika önce, içinde öfke şimşekleri çakan gözlerine, ansızın velilerin şefkat ve af dolu bakışları dolardı. Sağı yoktu, solu yoktu; zamanı ve mekânı yoktu. Ömrü bir fırtına uğultusu ile geçerdi. Ona Mısır'da, Suriye ve Irak'ta "Rabbü'n-ney" dediler. Bizim sicilimizde adı "sarhoş"tu. Dünyada bazı en çok çekilen adam olduğu hâlde, nankörlük gördüğüne kanidi. *Azab-ı Mukaddes* ruhunda yerli bir misafirdi ve bütün taşkınlıklarının sebebi de buydu. Ölüm, onu dinlendirecek mi? Bilmiyorum. Daha doğrusu şüpheliydim. Duadan hoşlanmadığını bildiğim için rahmet niyazına taktim yok. Zaten kendisi:

Bende varsa eğer o kalb-i selim
Arş-ı âlâna körkütük gelirim

dememiş miydi?

Vakit: 29/1/1953
Hakkı Süha Gezgin

Hakkında basmakalıp şeyler yazmaktan usanmadık. Rahmetli sağlığında da bazı değersiz hiciv kıt'alarının kendine mal edilmesine kızar, sövüp sayardı. Şimdi de hayatı, bilgisi ve dehasına dair yazılanlardan eminim ki, ikinci bir *Azab-ı Mukaddes* çilesini çekmektedir.

Ona cahil diyenler, bilsinler ki, Neyzen, derli toplu bir tahsil görmüş burada "Musa Kâzım", "Mustafa Sabri", Mısır'da meşhur müftü "Abduh"dan okumuştu. Okumak, bambaşka bir marifettir. Kimi okuduğu ile vukuâta hâkim olur; kimi de hatmettiği kitapların altında kalarak, karanlığa gömülür. Adamı "düşünme" merhalesine götürmeyen okuyuşun, ne faydası olabilir?

Rahmetli Elmalılı Hamdi, onun sihirli idrakine hayrandı. Arapçası çok kuvvetliydi. Güzel şiirler yazacak kadar da Fars diline hâkimdi.

En çapraşık tasavvuf akidelerini, hurufîlik muammalarını, şaşılacak bir kudretle anlayıp çözerdi. Hayat ve hadiselere hâkimiyetine gelince:

1927'de, Rus İhtilâli henüz kopmadan dehasının antenleri havadaki siyasî sırları avlamış ve onu şu beyitle yazdırmıştı:

Dübb-i ekber kutbuna baktım tefe'ül eyledim
Taht-ı çarı tersine dönmüş ufukta Moskof'un

Neyzen, bakmadan gören, okumadan bilen bir yaradılış harikası olduğu hâlde, okur, sorar düşünürdü. Günahtır; kendi cehlimizle onun irfanını zedelemeye kalkışmayalım.

Vakit: 31/1/1953

Neyzen'in Ölümü Münasebetiyle

Acılar vardır; söylenir, yazılır, kırık dökük de olsa onların manaları ifade olunur. Bu bir teselli ve şifa yolu olur insana. Söyledikçe, yazıldıkça, acılar; bir kâbus gibi gönüllere, ruhlara çöken karanlık, kalın sis tabakaları şeklinde dağılır ve yer yer menfezler açılır. Buralardan sızan ışık huzmeleri bir ferahlığı müjdeler, kasvetin perçinlenmiş parmaklarını birer birer söker atar.

Acılar vardır; bir yıldırım çarpması gibi sarsar ruhları. Bir alev gibi gönülleri yakar, tutuşturur. Kaleme sarılamazsınız. "Söz", dersiniz olmaz. Mana parıltıları, gözleri kamaştırır. Ne dersiniz, duyulanı, his olunanı ifade edebileceğinizi sanırsınız. Fakat heyhat!.. Varlığını o kadar yakından hissettiğiniz manalar, serap aldatıcılığı içerisinden yorar durur sizleri. Yakalayabildiğiniz her mana, duyduğunuz ve hissettiğiniz kederin, elemin yanında çok cılız ve yavan kalır.

İşte bu elem, bu duyulup da ifade olunmayan acı, acıların en büyüğüdür, en üzücüsüdür. Çok sevdiğim, hakkında çok saygı beslediğim Üstat Neyzen

Tevfik'in ölüm haberi ile duyduğum acı, bu cinsten bir acıdır.

Onu son defa, bundan iki buçuk yıl önce Beşiktaş'ın Saman İskelesi denilen mevkiinde, ikametgâhında ziyaret etmiştim. Vakit gece, mevsim yazdı. Evin, Boğaz'a bakan taraçasında, kralların tahtına bile değişemeyeceği bir taht'a ve gayr-i muntazam karyolaya uzanmıştı. Dalgaların musikîsini dinleyen bir hâli vardı. Başı yine dik, saçı yine o delişmen ak saçlardı. Hiç değişmemişti. Yüzündeki kırışıklıklar, her türlü kayıttan azade geçen hayatının, beliğ ifadesini yine vermekte idi.

Şuradan buradan konuşurken, birdenbire sustu. Gözlerini bir müddet yumdu. Bilinmeyen bir hatıranın, kendisine kucak açan hayalleriyle el ele vererek, başka bir âleme göç etti. Derin iç çekişlerinden sonra gözlerini açtı. Karyoladan indi. Taraçanın kenarına kadar ilerledi. Sahile çarpan dalgalara uzun uzun baktı ve onlara fısıldar gibi bir sesle, Şeref Hatunun:

Yâr sahilhanesin ey mevc, edersen rehgüzâr
Ben garîk-i bahr-i hasretten peyâm olsun götür

beytini okudu. Sonra yüzüme dikkatlice baktı ve şöyle dedi:

"Her şey ama her şey, bu âlemi hiçide mana ve itibarımı, zavallı beşerin korku ve aczinde bulmuştur."

Kendi felsefesinin enginliğinde yüzen ruh ve gönlünü, ulvî hislerinin beşiği yapmış olan Üstat Neyzen Tevfik'in bu sözlerini, "Şüphe" adlı şu şiiri takip etti:

Şüphenin dalgaları her dini boğdu aştı
Gönlümün yolları gittikçe karanlıklaştı
Bir teselli veremez bilgi denen şu kötürüm
Hele iman ise, o köhne yular, mahz-ı cürüm
Sû-i kasd eylemeyen aklına iman edemez
Takılıp bir masalın ardına mantık gidemez
İşte şu nâmütenahî denilen varlıklar
Sevdiğim bir fahişenin piçi dersem ne çıkar
Kâinatı doğuran kahpe bilir iç yüzünü
Kâinatı doğuran kahpe bilir iç yüzünü
Önü zulmet, sonu zulmet, n'ideyim gündüzünü
Sen takıl da peşine bir sürü cehl-i tarâbın
Korkmadan gir kanına hikmetin, aşkın, şarabın

Neyzen o gün, her zamankinden daha çok konuşuyor, anlatıyor ve mısradan mısraya, beyitten beyite, kıt'adan kıt'aya geçiyordu. Söylediği şiirler, okuyuş tarzında ve ses tonunda ayrı bir kıymet buluyordu. Bu, Neyzen'in doyum olmayan şiir sofrasıydı.

Neden sonra şiir, yerini musikîye, ney'e bıraktı. Dalgalar, yanan, tutuşan bir volkan gibi ney'in perdelerini yırtarak, karanlığa yayılan seslere kıskanç bir âşık gibi koşuşuyordu. Sonra, boğazın sahillerinde ışığa koşan bir pervane misali, dalgalar parçalanıyor, yok oluyordu.

Üstat Neyzen Tevfik üflüyordu. Bir saneme tapınır gibi tapındığı şahı üflüyordu. Sesler renk renk, ışık ışık, alev alevdi. Makamlar birbirine kuş hafifliğiyle yerlerini terk ediyorlar, en mükemmel şekilde değerlendirilmiş olmanın saadeti içerisinde Boğaz'ın sularını yalayarak, okşayarak yayılıyorlardı.

Neyzen coşmuştu. Neyzen, ney'inin içine girmiş oradan sözle, şiirle diyemediklerini, bir yanardağ gibi kükrercesine haykırıyor, etrafa volkan saçıyordu. Ney'deki o uğultu, ne rüzgârların, ne boraların ve ne de dalgaların uğultusuna benziyordu. O uğultularda bir ömrün, "Azab-ı Mukaddes"i vardı. "Vicdanî temennilerin ağlayarak yalvarışı" olduğunu söylediği musikî ve şiirin, bu, sanki ilâhlara seslenişi idi.

İşte Üstat Neyzen ve Şair Tevfik Kolaylı'nın iki cephesi...

Ölümünün ferdasında yazdığım bu satırlara son verirken, onun, hepimizin bir gün veda edeceğimiz hayat hakkındaki beytini de kaydetmeden geçemeyeceğim:

Rebâb-ı hiçîde tannan bir ihtizâz-ı figan
Temevvücât-ı nagamdır, budur, budur insan

Allah rahmet eyleye...

Vatandaş: 30/1/1953

Hakkı Gülmen

Neyzen Tevfik

Aşağı yukarı elli senelik bir dostumdu. Onunla Meşrutiyet'in ilânının akabinde ilk defa, Şehzadebaşı'nda Direklerarası'nda Yakup'un Çayhanesi'nde tanıştık. Simsiyah kıvırcık saçlı, esmer, yuvarlak yüzlü, cana yakın bir adamdı. O zamanlar Yakup'un Çayhanesi, alaturka musikîsi akademisi gibi bir şeydi. İstanbul'un tanınmış bestekârları, musikîşinasları, namlı

hanendeleri, sazendeleri ve musikî meraklıları buraya uğramadan geçmezlerdi. Dükkânın sundurmasında keman, ud, kemençeden lavtaya kadar, her saz bulunur; oraya gelenler bu sazlarla olan ülfetlerine göre, mutlaka çayhanenin havasında bir sabah rüzgârı estirmeye kendilerini mecbur sayarlardı.

Yakup'a bu kıvırcık saçlı, parlak nazarlı adamın kim olduğunu işaretle sordum; eliyle ney çalma taklidi ile cevap verdi. Tevfik sanki bunu anlamış gibi, paltosunun iç cebinden bir "şah ney" çıkardı. "Başpâre"ye dudaklarını yaklaştırırken bir mütehakkim gerdan kırışı vardı ki; onun "fenâ fi'l-ney" mertebesine eriştiğini anlatıyor gibiydi. Evvelâ bir "dem" tuttu, nefesin sonu gelmiyordu. Bu lâhûtî feryattan sonra taksime girişti. Arada sevimli başının tatlı inhinâları ile çaldı, makamları dolaştı, bir kamış parçasından ibaret zannedilen bu sazı uzun uzun söyletti, inletti, ağlattı. Hepimizi öyle sihirli bir hava sarmıştı ki; karar verdiği zaman, takdir bile edecek hâlimiz kalmamıştı.

Ondan sonra çok görüştük. Direklerarası'na sık sık uğrardı. Bazen Şehlâ Hafız Osman, Hafız Sami de bulunur; o küçük dükkânın duvarlarını çatlatacak fasıllar yayılırdı.

Meşrutiyet'in ilânından sonra Adliye Nazırı Manyasîzade Refik Beyin himayesi altında, Tepebaşı Tiyatrosu'nda bir konser verildi. Tanburî Cemil, Kanunî Hacı Arif, Udî Nevrez, Santurî Ethem Beyler gibi üstatlardan başka, Hacı Keremî Efendiler, Hafız İsmailler, Hüsamettin Beyler gibi İstanbul'un insan bülbülleri de, bu

konserde hazır bulundular. Tiyatronun salonu musikî âşıkları ile dolmuştu. İstanbul, İstanbul olalı belki böyle bir musikî ziyafeti tatmamıştır...

Bu konserde İstinyeli Cevat Beyin oğlu mektep arkadaşım rahmetli Feridun'la mektepten kaçmak, fikir ve konser masrafını karşılamak üzere ancak Feridun'un paltosunu satmak suretiyle hazır bulunabildik.

İki fasıl mahur faslı idi ve ilk taksimi Hacı Keramî Efendi yaptı. Ondan sonra Neyzen Tevfik taksim etti; tiyatro alkışla inledi. Tevfik; bu takdir tezahürünü gözlerini hayretle açılmış olduğu hâlde, sanki eli hâlâ ney perdelerinde imiş gibi parmaklarını ayırarak, öyle bir selâmladı ki; hâlâ onun bu hâli gözümün önündedir.

Heyhat!

Gazeteciler Cemiyeti'nin ilk konserinde, yine aynı binada, aynı sahnede, yine Neyzen Tevfik'i dinledik! O kıvırcık siyah saç, keten gibi olmuş. Ney'i çatlatan o kuvvetli nefes nerede? Taksim'e fasıla verdiği zaman derin bir nefes alışı vardı ki nağmelerin hüznünü unutturuyor!

Neyzen'in hicivleri çok ağır ve müstehcendir. Bu itibarla onları hicivden ziyade "hezl" olarak kabul edebiliriz. Öyle hicivleri vardır ki; insan okumaya bile cesaret edemez.

Neyzen Tevfik, hayatı sever miydi; zannetmiyorum. Fakat hayat onu severdi. Uzun seneler, bir harabât ömrü yaşadı. Yalın ayak, başı kabak, sırtında bir torba, içinde birkaç demir boru ile bir rakı şişesi olduğu hâlde nerede akşam, orada sabah, bir derbeder hayatı

sürdü. Bir gün Beşiktaş Muhafızı Hacı Hasan Paşanın oğlu Sait Paşada idik. Aklına esmiş; o da geldi. Torbasındaki demir borulardan birini çıkardı, mükemmel bir ney taksimi yaptı. Sonra:

– Ney, kamıştan olacakmış! Bilmem kaç boğum olacakmış; öyle mi, dedi. Böyle iddia edenler, ney'in söylendiğini zannederler. Söyleyen ney değil, onu söyletendir!

Zaten Tevfik'in bir gün, Fazıl Reşit'in odasında boş bir bira şişesi alarak, onunla mükemmel bir taksim yaptığına da şahit olmuştum.

Nây huşk ü çop huşk ü huşk post
Ez guçâ mî âyed in âgâz-ı dost

"Kamış kuru, değnek kuru, deri de kuru olduğu hâlde; bu dost sadası nereden geliyor?" beytine tercüman oluyordu.

Yetmiş iki seneden beri yanan bu zekâ meşalesi, bu aşk ocağı söndü: Neyzen Tevfik öldü.

Milliyet: 30/1/1953
Refî Cevat Ulunay

Neyzen'in Kaybı Karşısında

İlâhî Tevfik!..

Sen de ölecek mi idin? Senin de arkandan ayrılık acısını duyup, ölümün gerçeğine bir kere daha inanacak mı idik? Sen, bu sefer, o içinde şimşek çakan gözlerini, müebbeden yumduğun dün geceye kadar, kaç defa ölüp dirilmiştin. Artık senin, lâyemût olduğuna inan-

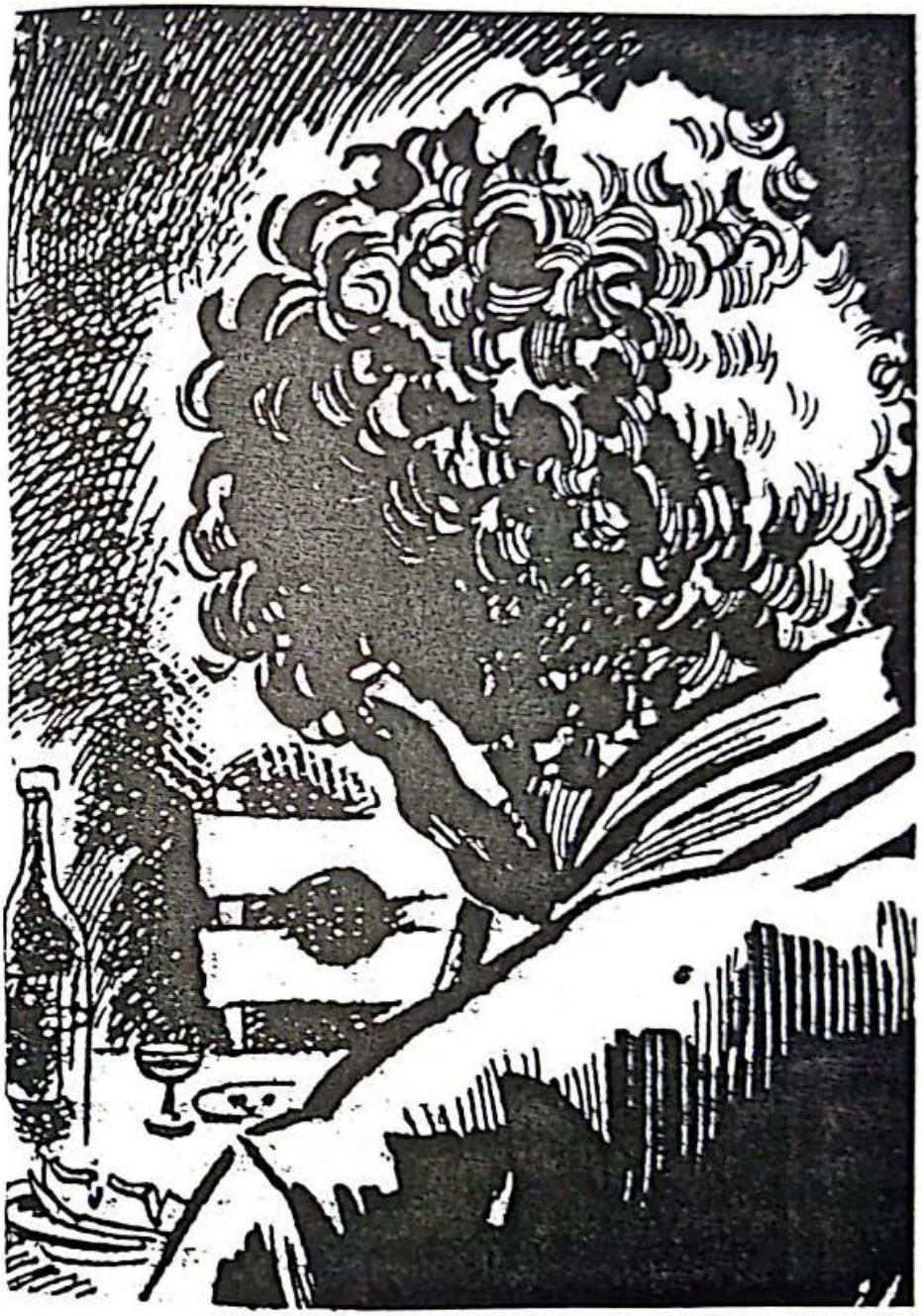
mıştık. Vücudun kafan kadar, kafan nefesin kadar zinde idi. Kendi isteğinle vakit vakit düştüğün sefaletten, her defasında daha ceyyid, daha dinç ve tüvânâ çıkıyordun. Biz dostların, senin hayatiyetinin de hayranları idik. Yetmiş yaşında Babıâli yokuşunu, bastonsuz, bir solukta çıktığın vakit; tıbbın bütün nazariyeleri altüst, bütün iddiaları yok oluyordu. Yarım asırdır üflediğin ney, nefesini tüketmemiş; içki, kalbine hürmet etmişti.

Her manasıyla serazat idin. Minnet kapına uğramamıştı. Riya ve tabasbus daima uzağından geçti. "Ne verseler ana şakir, ne kılsalar ana şad!" diyen şair yıllarca ve yıllarca evvel sanki seni tarif eylemişti. Yüzün, baskı tanımayan saçların gibi ak, pak idi. Her ikisi de vicdanına ma'kes olmuştu.

Başpâreyi dudaklarına değdirir değdirmez, ney canlanır, âdeta insanlaşırdı. Mehtaplı bir yaz gecesi, Erenköy'ünde, "Itrî"nin muhalled tekbirini neyin ile ifade ederek bütün bir köy halkını nasıl teshir ettiğin hâlâ yadımdadır.

Ya hicivdeki kudretin? O da neyin kadar, belki de ondan da yamandı. Bir kıt'a, bazen de bir beyitte, bir şöhreti katlederdin. Lâkin tuhafı da şu ki; kimse de sana gücenmez, düşman olmaz, olamazdı. Sana mevzu olmuş olmayı, iftihara vesile addedenleri bilirim.

İyi adamdın. Herkes için de iyilik düşünürdün. Seni üç hafta evvel ziyaretimde, bana hep iyi şeyler söylemiştin. Müşterek dostlarımızın hatırlarını sormuştun ve içlerinden bir ikisinin hastalığına, kendi hâlini unutarak üzülmüştün.

Mahrem ettim ruhumun esrarına peymâneyi
Dinlemez gönlüm bu emri nakzeden efsaneyi
Secde kıldım sâkiye pir-i mugânın aşkına
Cân ü dilden Kıble yaptım gûşe-i meyhaneyi

Neyzen Tevfik - 1921

Vallahi, Tevfik, inanmak istemiyorum senin öldüğüne! Hekimlerle yine şaka ediyorsun gibime geliyor. Kulaklarım, nerede ise, segâhdan bir nağme, yahut ki zehir gibi bir kıt'anı bekliyor.

Ne edeyim ki önümde senin için yanıp yakılan bir yığın gazete, bir de ölüm döşeğinde çekilmiş resmin duruyor. O resme dikkatle baktım: "Azab-ı Mukaddes"ten kurtulmuş, ebedî huzura kavuşmuş bir hâlin var.

Allah'ın rahmeti, Mevlâna'nın şefaati, daimî nasibin olsun büyük dostum.

Son Posta: 30/1/1953
Ercüment E. Talû

Neyzen Tevfik

Neyzen Tevfik'in bize göre kaleme gelecek tarafı var mı idi acaba? Neyzen tabiat kanunu hükümlerine bütün hayatında iki defa boyun eğdi, doğdu ve öldü... İşte hepsi bu kadar...

Yetmiş altı yılın bir anda harcandığı, bir dakikanın bütün bir ömre sığmayacak kadar ehemmiyet kesbettiğini ancak onun şahsında görmek mümkündür.

Evvelâ yirminci yüzyılda hâlâ bütün kudret ve ihtişamıyla yaşayan bir Diyojen, medrese tahsiline ve devrinin en büyük din adamlarından faydalanmasına rağmen, mistik havanın çok üstünde kalabilmiş bir insan... Bu sözlerle bilmem Neyzen'i tarif mümkün olabiliyor mu?..

Tabiat kendi kanunlarıyla mücadele edemezken, üstat bunu bile hiçe saymıştır.

Hakikat şudur ki, ne ıstıraplarımızda ne de neşelerimizde samimîyiz. Agrandisman, insanoğlunun hamurunda esas maddeyi teşkil ediyor. Buna tabiatla bağdaş kurmuş riya da diyebiliriz.

Neyzen bütün bu yaradılış vasıflarıyla mücadele hâlinde idi. Her insan gibi iliklerine kadar işlemiş bir huyu silkip atmak kolay bir dava olmasa gerek...

O, ucu bucağı olmayan bir hürriyete inanıyor, cemiyetle fert arasındaki karşılıklı münasebetleri bir türlü kabul edemiyordu. Bu, dengeyi tanımamak demektir. Ama Neyzen'in kafasiyle hakikat hiç de böyle değildi... Cemiyet hâlinde yaşamak bir külfettir. İnsan aklına estiği her şeyi yapabilmelidir. Kuş tüyü yastığa başkoymak ne kadar zevkli ise, bir viranelikte yatmak da ondan aşağı değildir!...

Hancıya şu borcumu versem artık
Meyhaneye postu sersem artık
Âlem mi ne der?.. Ne derse hoştur
Allah şu tabiatım ne hoştur

Hancının borcunu vermek imkânını her zaman bulabilmiştir. Hatta emrine oda, hizmetçi de tahsis edilmiştir. Fakat Neyzen yine isyan hâlindedir. Bunu hürriyetine vurulmuş bir kilit kabul ediyor:

– Ben hayatım boyunca hürriyeti aradım... Bulur gibi olduğum zaman da ya gasbettiler veya çalıverdiler.

Üstat acaba ne istiyordu? Bunu anlamak kolay değildi. Kaprislerini okumak hiyeroglif kadar güçtür.

İnandığını zannettiğimiz bir davayı bir anda inkâr; kabul etmediğini sandığımız bir fikri de ummadığımız bir zamanda benimseyen Neyzen için, söylenen her söz onu bize tanıtacağı yerde yabancılaştırır.

Üstat, sanki tabiatın sürprizi olarak ya zamanından çok evvel gelmiş veya pek geç kalmış bir istisnasıdır. Bugünkü ölçülerimiz onun kişiliğini tam olarak tartamıyor. Vücut yapısı da öyle. En müthiş sandığımız zehirler bile onda ufacık bir tesir yapmıyor, kilolarla rakı, şarap içiyor, mütehassıs doktorlar ki bunların başında Neşet Halil üstadımız gelir:

"Ne rakı, ne de şarap Neyzen'in vücudunda en küçük bir tesir yapamamıştır. Bir vazelin gibi girmiş ve çıkmıştır..." diyorlar.

Ömrü boyunca bir muamma hâlinde kalmış üstadı 1927 yılında *Vakit* gazetesinde tanımıştım. Sık sık hocam Hakkı Süha Beyi ziyarete gelir, matbaada ilk karşılaştığı olduğum için bu fırsatlardan istifadeye çalışırdım...

1942 yılında yaptığım bir röportaj vesilesiyle Bakırköy Akliye ve Asabiye Hastanesi'nde karşılaştım. Beni görünce âdeta sevindi. O tarihte Şehir Tiyatrosu'nda oynanan *Para* piyesinin geniş çapta dedikodusunu oluyordu. Hoş beşten sonra:

– Yaz evlât, dedi ve irticalen şu dörtlüğü söyledi:

Bu kavilli döğüşe .....de ortaktır
Para çıksın da rezaletle barış zül olmaz
Seyredenler "para"yı sanatı anlar sanma
Koysalar da kafese eşeği bülbül olmaz

Edip, heccâv, musikîşinas Neyzen'in ölümü karşısında duyduğumuz acı çok büyüktür. Karşılıklı ihmallerimiz esasa kat'iyen müessir olmamıştır. Maddî alâkamız onca, hürriyetine tecavüz kabul edildiğine göre, zaten yapılacak bir şey de yoktu...

O nev'i şahsına münhasır bir insan. Dostum Cemalettin Server'in dediği gibi bir "Neyzen-i Azam" idi. Arkasında çözülmesi güç bilmeceler bırakarak 10 Ocak 1953 Çarşamba akşamı göçtü. Neyzen Tevfik'i asrımızda anadan doğma körlerin fiilî tarifleri gibi anlamaya çalışacağız, fakat muvaffak olamayacağız...

Şubat /1953

Hafi Kadri Alpman

Neyzen'in Ölümü

Bundan yirmi altı sene evveldi. Peder, Allah selâmet versin, alaturkayı çok sevdiğinden Neyzen'in "Hüseynî, Sabâ, Nihavend ve Suzinak" makamındaki iki plâğını almış, getirmişti. Birbirinden güzel ne muazzam taksimlerdi onlar?.. Dökülen nağmelerle, ney sanki dile gelmiş de hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve feryat ediyordu.

İçli bir duygu mahsulü olan bu nağmeler bizi de bir hoş etmiş, ney ve Neyzen'in tesirinden artık kurtulamaz olmuştum. Çalmak istedim, dört beş sene üzerine düştüm, uğraştım; lâkin "yedi delikli kamış parçası" bize ses vermedi. Odur budur üstadın meftunlarından olduk. Yaşayan fâniler için yılların ne hükmü var?

Böylece aradan yirmi iki sene geçti. Tesadüfler, yirmi iki sene sonra Neyzen'i ziyaretine gittiğim muhte-

rem Ekrem Dayının Kısıklı'daki bahçesinde, karşıma çıkardı. Tahta bir kerevetteki mindere bağdaş kurup oturmuş, sırtını da koca bir ceviz ağacına dayamıştı. Yanımda, ölümü ile kendinden ayrılan yegâne hayat yoldaşı sazı ve neyi duruyordu. Onun feylosofvarî kırçıllı kıvırcık saçları, matruş suratı, fersiz gözleri, çökmüş avurtları, beyazla siyah arası bir renk altında bulunan hâli ile hayali hiç gözümün önünden gitmez... Kırçıllı boranlı dağlara benzeyen bu heybetli tarihî simadan her şey ümit edilebilirdi. Hele o ince zar gibi dudaklar, neyle, meyle, nefesle erimiş de sanki bu hâle gelmişti.

Canlı tarih, geçmişlerden tatlı tatlı bahsederken sözü musikîye getirdi. Udun, bize Mısır'dan geldiğini, sazın ise halis Türk çalgısı olduğunu ve fakat; ikinci Mahmut'un 1826'da yeniçerileri kaldırması ile, onun da kıymetten düştüğünü söyledikten sonra, lâfı, Sultan Reşat merhuma intikal ettirdi. "Fırsat buldukça beni huzuruna çağırtır, Mevlevî olduğu için neyi çok severdi. Bembeyaz sakalı, gözünde gözlüğü, dizinin üstünde ipek beyaz mendili, elinde gül dalından yapılmış ağızlığı ile sigarasını içer, beni dinler, gözlerinden akan yaşları da beyaz mendil ile silerdi." diyen Neyzen'in kendisi de, ney çaldığı için Mevlevî, tarikatı bakımından da Bektaşî idi.

Vaktin nasıl geçtiğini bilemedik. Akşam yemek zamanı geldiğinden, bir iki tek de atılması icap ediyordu. "Derbeder hayattan, keyif verici şeylerin üçünü birden içerdim. Her üçü de beyn-i bâlâmda ayrı ayrı taht kurarlar, birbirleriyle geçimsizlik etmezlerdi. Hâ-

sılı onlar memnun, ben mesrûrdum." derken yemeğini iştahlı iştahlı yemiş, iradesine hâkim olduğu için bir tek kadehle idare etmişti. İçinden gelen bir arzu ile neyini üflemeye başladı. Kısıklı'nın gece çam kokulu yayla havası ile ney nağmesi her ikimizin de gözlerini doldurmuştu.

Yine aradan zamanlar geçti. Osman Ramazanoğulları'yla beraber ziyaretine gittik. Marmara'ya nazır terasında oturuyordu. Hafızası kuvvetli olduğundan, hemen tanıdı. Lâf lâfı açtı. "Baba! hayatta en çok sevdiğiniz dostlarınız kimlerdi?" dediğimiz zaman; bana cevaben "Evliyadan, en yükseğinden en kötüsüne kadar, hangi birisini söyleyeyim?" demişti. Bu arada iki mühendis mektebi mezunu talebe ziyaretine geldiler. Onlar da biraz üflüyorlardı. Dinledi, sonra kendi şahını istedi. Yetmiş ikisinden sonra, sanki gençlere nazire yapar gibi, hemen on beş dakikaya yakın çaldı. Nefesinin tazyikinden neredeyse kamış parçalanacak. Gözleri kapalı... Belki, kendi âlemine dalmış, nağmeler ise dökülüyordu... Sonra neyini bir tarafa bırakıp sigarasını yaktı. Hiç yorulmamış gibiydi. Konuşurken yine bir ara "Nasıl, dedi, eşler dostlar varmış?"; ben de cevaben "Eh baba" dedim, "Sen böyle dersen, ben ne diyeyim?". Bu defa o konuşuyordu: "Bu boş fezaya mı üfleyeyim, kimi kimden şekvâ edeyim?" diyerek inledi, "Her şey sensin, yine her şey sendedir!" diyerek Allah'a sığındı. Üstadı bu son görüşüm oldu. Bugün yarın bir daha gidelim derken, elim haberi gazetelerde okuduk. Medreseye gitmemiş ve fakat mekteb-i cemiyette kendini yetiştirmiş olan Neyzen, hem kuvvetli bir hicivci, hem de yeri

doldurulamayacak kabiliyette bir sanatkâr dehası idi. Hayatı kendi felsefesine uydurmuş olan üstat, ehl-i dil, ehl-i sohbet, uzun yıllardan beri de maddiyattan çok maneviyata, akçeden çok akalliyâta kıymet vererek yalan dünyadan göçüp gitmiştir. Kartal'da ana yol kenarındaki ebedî istirahatgâhına kendini seven ve takdir edenler tarafından hazin bir şekilde defnedilen Neyzen, nur içinde yat! Ruhun şad u handan olsun!

Bugün: 3/2/1953

Orhan Menemencioğlu

Köşemden

Üç Hür Tip

Otuz beş yıldan beri tanıdığım ve her zaman dost kaldığım Neyzen'in ölümü, kalbime acı ve zihnime türlü türlü düşünceler getirdi. Esasen onun hayatı da böyle değil miydi? Sesiyle, sözü ile, hatta küfürleriyle, o, etrafını daima duygulandırmış, düşündürmüş ilhamlarıyla harekete getirmiş bir insandı. Hasta ve hastalar içindeyken bile sağlam olan bu yaradılış harikasını yakından tanıyışım, Haydarpaşa Tıbbiyesi'nde olmuştur. Karaciğerinin yarısı mumlaşmış olarak tedavi altında ve tam bir hastane disiplini içinde geçen bu günlerinde Neyzen, uzak bırakıldığı neyinin yerine, eline geçirdiği ve delikler açtığı bir demir karyola ayağını üflerdi. Kamışın bir vasıta, esasın ruh ve nefes olduğunu bu musikî yaratıcısı böyle de ispat etmişti.

Daha önceleri Neyzen'i görmemiş değilim. Erenköyü'ndeki Talimgâh'ta, henüz on dokuz yaşında bir deli-

arkasında şimdi yerinde yeller esen kahvelerden birinde, bazen Çemberlitaş'taki han odasında, nihayet en son, iki yaz önce Ali Emirî Efendi Kütüphanesi'nde onu görmüştüm. Bir edebiyatçımızın benim için yazdığını söylediği hicviye, benim için ve benim babam için değildir. Bunun böyle olduğu merhumun kardeşi Şefik'ten öğrenilebilir. Kaldı ki, dostluğumu daima dostluğu ile karşılamış olan Neyzen, böyle bir şey yazmış olsaydı bile ona duyduğum iyi hislere bir göle düşüremezdi. Neyzen gibi, feleği vergi ödememiş insanların kızgınlıklarına kırılmak, sahiden bir çığlık olur.

Merhum Tevfik, neyinden ve şiirinden daha çok hayatıyla önemlidir. Abdülhamit istibdadına rastlayan ilk gençlik çağında, baba ocağından fırlayıp kendini sokağa attığı anda hürriyetini ilân etmişti. Neyzen 1908'i bekleyecek bir yaradılışta değildi. Gözlerini hayata kapadığı dakikaya kadar, hemen üç çeyrek asır, bir saniye bile, ruhunda sıkıyönetim hüküm sürmemiştir. Ferdin ve topluluğun üstüne abanan istibdat baskısından hür ruhunu kurtarmak için, o devirlerde iki kullanışlı yol vardı: Ya işi deliliğe vurup mesul ve mükellef olmaktan yakayı sıyırmak, yahut hayatı sarhoşluğa ve serseriliğe dökmek... Neyzen, bu yollardan bazen birine, bazen öbürüne saparak kendini hiçbir kudrete teslim etmemiştir.

1914-1918 harbi içinde cepheye giden asker kafilelerini "Allah selâmet versin!.." dualarıyla uğurlayan kalabalıklar arasından onun mert sesi "Allah rahmet eylesin!" diye, bütün acılığı ile duyuruldu. En küçük tenkitleri yapanların harp aleyhtarı sayılarak Bekirağa

kanlı iken onu uzaktan dinleyerek zevk alırdım. Pisliğine, perişanlığına, küfürbazlığına tahammül edecek anlayışa erememiştim. Ondan öğrenirdim; fakat neyinin ve konuşmasının çekmesinden de kendimi kurtaramazdım. Ona acırdım. Bir gün bir toyluk ettim, kendisine para vermek istedim. Aldığım cevap şu oldu:

– Haydi oğlum, git işine bak, benim mataram rakı dolu. Vereceğin bu parayla git de akşama birkaç kadeh iç, keyiflen. Benim paraya ihtiyacım yok.

Utandım, af diledim. O zaman da böyle nasihat etti:

– Utanma, utandıkça rahat yaşayamazsın. Görmüyor musun, ben kimseden utanıyor muyum? Başkaları benim bu hâlimden utansınlar!

Ancak tıbbiye gecelerindendir ki, ben onun bu lime lime suret içinde temiz bir sîret taşıdığını anlamış ve sevmiştim. Ondan iğrenmez, dış perişanlığından sakınmaz oldum. Hatta o zamanlar Neyzen için, "Dehâ-yı Mensî" diye bir şiir yazmıştım. Bu eski biçim manzume, o devrin dergilerinden birinde çıkmıştır. Ne manzumeyi ve ne de çıktığı dergiyi şimdi hatırlamıyorum. Neyzen bu şiire pek memnun olmuştu. Gözlerini kapayarak, kaşlarını buruşuk alnının çizgilerine kadar kaldırarak, dudaklarını sağa sola çekerek, tahmin edeceğimiz üslûpta, gayet beliğ bir dua etmişti. Dünya ve ahirette Hak'tan bahtiyarlığımı isteyen bu güzel duayı kelime kelime kaydetmediğime ne kadar üzülsem yeridir.

Aradan geçen uzun yıllar içinde birçok tesadüfler ve gene birçok aramalarla, bazen bir işkembeci dükkânında, bazen bir kuytu demhanede, bazen Yeni Cami

Bölüğü'nde karantinaya çekildiği o devirde, Neyzen'in hicivleri ağızdan ağıza dolaşırdı da kimse kılına dokunamazdı. Çünkü onun korkacak ve korkutacak bir şeyi yoktu. O bir yaşayan "hiç"ti. Hiçe, hiç kimse bir şey yapamaz. Birinci Dünya Harbi içinde en hür yaşayan vatandaşımız şüphesiz Neyzen Tevfik olmuştur. Ne Enver Paşa, ne de Enver Paşaya iğneli nükteler savuran Süleyman Nazif için, onun kadar bağımsızdılar denilemez.

Felsefî iman kitabının muhtevası olan Neyzen, kendi ruhunun sesine kulak verip kalbinin mukaddes ateşine taptı. Mevlâna sevgisiyle tekkeye girdi. Mevlâna'yı orada bulamayınca kendini dışarı attı. Mevlâna'yı aramak için medresede çömez oldu; buldurucu yolun orada olmadığını anlayınca gene açık havaya çıktı. Hürdü, fakat mustaripti. Mustaripti; fakat hâlinden şikâyet etmemişti. Hiçbir şeye razı olmayan Neyzen ancak yokluğa ve yoksulluğa boyun eğmişti. Gururunu sefaletiyle besledi. Beyoğlu ve Babıâli Caddesi'nden geçerken sırtındaki eski püskü elbiseyi daima bir vezirlik hil'atı gibi taşıdı. Neyzen, hür yaşadı ve hür öldü. Terceme-i hâlinin özü budur.

Neyzen'in çağdaşı ve her hâliyle onun tam zıddı bir hür insan; Tevfik Fikret. Bu benzersiz şairimiz, başka bir hürriyet tipidir. Abdülhamit istibdadına remizli ve gizli isyan etmişti. "Sis", bugün kullanılmaktan düşmüş, malzemeyle örülü bir hürriyet kalesidir. Fikret, kimseden feyiz ummayan, kanat dilenmeden kendi havalarında kendi kendine uçan, eğilmeyi, esirlik boyunduruğundan daha ağır bulan, fikriyle, irfanıyla,

vicdanıyla hür bir insandı. En büyük dileği, gölgesi kadar hür olabilmekti. 1908 hürriyetini bu duygularla karşılayan Fikret, umduğunu bulamayınca, Rumelihisarı sırtlarındaki kartal yuvasına çekildi. Marşını yazdığı milletin ve halkın içine giremedi. Titizdi, en küçük lekelere mizacı tahammül etmezdi. Kendisini ferdî ahlâkın kahramanı yapan bir müsamahasızlıkla, bütün arkadaşlarını ve hatta dostlarını tasfiye etti.

Bu çekilme ve kalabalıktan, hatta tenhalıktan bile uzaklaşma, Fikret'in vücudu kadar ruhunu da hasta etti. Demir kadar sağlam bedenini şikâyetçi ruhu, sert bir muhteva olarak yedi, bitirdi. Ölümünden biraz önce söylediği ve muhterem dostum Fuat Şinasi'den duyduğum şu kıt'aya bakınız:

Artık hayat için yetişir bunca infiâl
Dinlenmek isterim, teabdâr-ı mihnetim
Artık tehî vücut, tehî dil, tehî hayal
Dünyada şimdi ben dahi bir fazla sıkletim

Ölümün titrediği elle kalemini kalbine birikmiş zehre batırıp yazdığı bu veda şiirinin ikinci satırındaki "isterim" kelimesinin verdiği ıstırap imasıyla zavallı küskün şairin son iniltisidir. Hayatı içinde uğradığı kırgınlıkları kâfi bulan Fikret, kendisini son demlerinde boş bir varlık hissetmekte ve gönlü boş, hayali boş olarak ölümü beklemektedir. Kırık, ümitsiz, yorgun bir ölüm.

Cumhuriyet: 13/2/1953

Hasan Âli Yücel

Derbeder Deha

Son asrın yetiştirdiği Türk dehalarından birini Neyzen Tevfik'in ölümüyle kaybettik.

Belki bu deha sözünü, içinizde yadırgayanlar, mübalâğalı görenler bulunacaktır. Öyle olsun; fakat deha ile cinneti birbirinden ayıran şeyin neticesini almamış adamlara, deli demeye ne hakkımız vardır.

Neyzen Tevfik işte bunlardan ve bunların ender numunelerindendi.

Duygu inceliği, ney gibi iyi çalanın elinde dile gelen çok nazlı ve güç bir sazda onu eşsiz bir dereceye yükseltmişti.

Bana kendisi anlattı. Bundan şu kadar yıl evvel, Tevfik'i Bükreş'te piyanoya ney ile refakat etmek üzere angaje etmişler, o da birkaç zaman bu işi yapmıştı; ama tabiî Tevfik bu!.. Mukavele, muahede, program...Bunlar hak getire...Gene kalkıp geldi. Üsküdar'da İmrahor'daki kahveye[6] çöktü. İç cebine yerleştirdiği nısfiyesi ile aylarca:

6 Kürt Yusuf Kahvesi mahalle kahvesi değil, âdeta mahfeldi. Bir kulüptü. Mahallenin zarif ve nüktedan adamları gelir, güzel güzel konuşurlar, yârenlik ederlerdi. Bunların başında İmrahor'da Mevlevî Tekkesi'nin yanındaki evde oturan Molla Bey vardı. Sarı sakallı, tertemiz kıyafetli, erkek güzeli, sarıklı bir molla beydi. Maalesef ismini hatırlayamadım.
Ayrıca, Anadolu Spor Kulübü'ne mensup gençler, rahmetli Atıflar, Burhan Felek'in kardeşi rahmetli Hüdailer, Şemsiler, Macitler hep bu kahvede toplanır, güler, eğlenirdik. Burhan Felek'in o eşsiz Acem taklidi bizi gülmekten kırar geçirirdi.
Nerede bu gençlik günleri? Nerede o dostlar, arkadaşlar? Nerede o insanlık, o samimiyet?

M.S. Çapanoğlu

Hanım etme bu nazı
Gel bize bazı bazı

türküsünü üfledi... Rakısını çekti.

Tevfik ne idi?

Tevfik şahane bir derbeder, derbeder bir dâhi idi. Şiirde kendi çeşidinde onun topuğuna varacak az bulunur. Çok defa hicivde Eşref'i seçmiştir. Çünkü Tevfik'te "fena fi's-sefale" vardı. Sefalette hükümran olmuş, dünyaya metelik vermemiş, şiir heyecanını, musikînin ruh titremeleriyle karıştırmış, kızmış, yazmış, yatmış, üflemiş ve çok defa kendini unuttuğu için maddeye itibar etmeyerek sefalete düşmüştür.

Bu sefalete düşmüş sözünü de pek zayıf bulurum. Sefaleti "imar etmiş" bir adamdı.

Ege'nin yetiştirdiği bu nadir zekânın memleketi için bir kayıp teşkil ettiğini söyleyenler vardır.

Neyzen Tevfik muntazam bir adam olsaydı, derli toplu yaşasaydı, bugünkü yüksekliğe varır mıydı?

Onu bu kadar sevdiren, bu derece yükselten bu perişanlığı, bu derbederliği değil midir?

Her memlekette böyle ara sıra parlayan yıldızlar vardır. Bunlar birer seyyaredir ki, hayatın muntazam burçlarından hiçbirine tâbi olmazlar. Kâinatın umumî nizamlarını inkâr ederler. Kendi kendilerine bir âlemdirler. Her fâni gibi gözünü kapadığı bu sırada, bütün ömrünce kendisine karşı duyduğumuz hayranlığı bir kere daha izhar etmekte, çok küçük ve aciz de olsa bir vazife yapmış olmak zevkini duymaktayız.

İnsanlığı, bütün halkı perişanlığı ile her türlü sun'î avârızından kurtarıp yaşatmış olan Neyzen Tevfik, Türk sanat ve şiir âleminin, emsaline az tesadüf edilen, derbeder bir dehasıdır. Zevkinden, hissinden ve kendinden başka padişah tanımamış bir derbeder...

Şüphe yok ki Cenab-ı Hak bu emsalsiz kuluna bizim ona gösterdiğimiz alâka ve kabulden çok daha fazlasını gösterecektir. Çünkü Tevfik hakikaten Allah'lık bir adamdı.

Cumhuriyet: 30/1/1953

Burhan Felek

Neyzen Tevfik

Hocam Neyzen Muhittin Ener'e hürmetlerimle

Neyzen Tevfik öleli bugün iki yıl oldu. Hayat mı ondan kurtuldu, o mu hayattan, burasını Tanrı bilir ama muhakkak olan bir şey var ki, onun dünyadan göçmesiyle içimizde bir eksiklik hissetmekteyiz. O, Türk cemiyetinin bir nevi tuzu, biberi idi. Onun ölümü ile sadece hayatımız fakirleşmedi; Türk dünyasına hâkim olan rint bir mizacın da kökü kurudu. Eski hayatımızda yarı rint, yarı serseri, yarı derviş bir tip vardı. Bunlar kendilerini her türlü kayıttan azade hissederler, cemiyetin yapmacık âdetlerini ve eskimiş kıymetlerini hiçe sayarlardı. Bu bir hayat anlayışı mıydı, yoksa, ferdî yaradılışın içtimaî baskılara karşı bir reaksiyonu muydu? Bunun tahlilini burada yapacak değiliz. Fakat Neyzen Tevfik'le bu eski hayat bir dram gibi birden kapanıverdi.

Neyzen Tevfik'i sağken birkaç defa görmüştüm. Görmesine çok gördüm ama onun meclisinde ancak birkaç defa bulundum. O bana, hakkında her zaman yazmak isteyip de yazamadığım, yazmaya cesaret edemediğim bir imkânsızlıkta görünürdü. Kalemimi elime her alışımda Neyzen'i anlatmanın güçlüğün hissederdim. Hayatta kendisini bu kadar güzel ifade etmiş bir kimseyi anlatmaya kalkmak, bir nevi kalp para basmak gibi gelirdi. Öldü, ondan çok daha az değer verdiğim kimseler için yazı yazdım da Neyzen'e bir şey yazamadım. O bende, ihatası ve hatta anlaşılması güç bir muamma tesiri bırakırdı. Deli deseniz deli değil, veli deseniz veli değil... Sürprizlerle yüklü bir insan. Ölçüye gelir tarafı yok fakat kül hâlinde bakınca ondan daha ölçülü, ondan daha çok kendisine sadık olmuş bir ikinci örnek bulmak güç. Şurada söver, burada över, bakarsınız münkir, bakarsınız öpebilir. "Tercüme-i Hâl" adlı manzumesinde Mehmet Akif'ten hürmetle, hayranlıkla bahseder. Kendisine yapmış olduğu iyilikleri anlatır ve:

Âdem etmek-çün beni pek çok yorulmuştu bu zat
Kalmıştım ruhumla minnettarı mâdâme'l-hayat

der. Bakarsınız bir gün kafası kızmıştır; velinimetine en ağır küfürleri savurur. Akif'in bahtiyarlığını telmih ederek:

Ol rütbe çalış ey har-ı dânâ-yı belâhet
Eşşekliğe kaftan biç efendi güderiden
Fikrinde senin varsa eğer millete hizmet
Hemcinsini kurtar şu veba-yı bakarîden

diye hücumlarda bulunur. Fakat bir başka zaman, bir yazar Mehmet Akif'e mürteci diye hücum ettiği için ona, bütün sülâlesine yetecek bir küfür savurur.

Neyzen, yalnız insanlara karşı mı böyledir? Hayır, küfür babında Tanrı ile insan arasında bir ayırma yapmaz. Kimse onun kadar Tanrı ile senli benli konuşmaya cesaret edememiştir. Bir taraftan Tanrı'ya:

Serserinim düştüm aşkınla meye
Nasıl girdin elimdeki şu neye
Hem seversin beni Neyzen'im diye
Hem de sarhoş diye destan edersin

mısralarında söz ve gönül yakınlığı ile hitap eder. Diğer taraftan "Münacat" manzumesinde:

Ey bana kendini büyük tanıtan
Hâlime bak da varlığından utan
Sen kerim ü ganiyy ü mutlaktın
Sahibü'l-cûd ü zül keremdi adın
Hani nerede o şanlı saltanatın
Benden olsun sıkılmıyor suratın
Va'd-i ferdayı başka kullarına
Çırak et de benim işimi yarına
Kalmasın, çünkü yüz yüze bakacak
Çare varsa budur bugün ancak

diye çıkıştıkdan sonra bir de:

Ben senin çerağ-ı vahdetinim
Daha kestirmesi hakikatinim

diye derûnîleşir. Onun Tanrı ile dostluğu bizimkine benzemiyor. Tanrı, onun için bir mahalle ve meyhane

arkadaşıdır. Neyzen, onunla konuşurken, bazen meyhanede bir dostu ile konuşur gibi lâubalî, bazen bir derviş gibi mistiktir. Mistik olduğu zaman sazla, ayık olduğu zaman sözle ona seslenir. Sazla söz daha doğrusu; "hâl-i aslî" ile "kâl-i aslî" arasındaki tezat, onu küfür vadisine kadar götürür. O, Münacaat'ında: "Neuzübillâh kâfir olursun" diyen softanın sahte imanından hıncını almak için, Allah'a karşı alışılmamış bir dil kullanır:

Bana öyle gelir ki zatın ile
Şu kelâmı adam gibi dinle
İkimiz bir mahallede büyüdük
Yüz göz olduk, hem arkadaş, hem Türk
Beni sen başkalarile etme kıyas
Ben kalender ve sen de Rabbü'n-nâs
Bende varsa eğer o kalb-i selim
Arş-ı âlâna kör kütük gelirim

O esnada zihnine softanın abus ve çatık kaşları gelir. Neyzen birden pervasız coşar:

Kim ne der? Enbiyâ mı yan bakacak?
Beni hangi cehennemin yakacak

diye kafa tutar; sonra:

Hacı Bektaş, Cenab-ı Mevlâna
Neyle meyden kanat takınca bana
Oldu lânem cihan-ı şi'r ü hayal

der ve cehennemi sofunun safında bırakarak vahdete iltica eder.

kendisi hakkında bir sözü var. "Ben dehamı hayatıma vakfettim, eserlerim istidadımın bir görünüşüdür." der. Doğrusunu söylemek gerekirse bu söz, Oscar Wild'den fazla, Neyzen'e yaraşır. Çünkü, Wild'in hayatı bir fecir gibi başlar, adileşir, adileşir ve çürür. Neticede, en yakın dostlarının bile yanaşamayacağı pis bir çukura yuvarlanır. Onda bir şahsiyet yıkılışı vardır. Hâlbuki Neyzen hayatının bir devresinde ne idiyse, son merhalesinde de o olarak kalmıştır. Bir hayli yaşlanmasına ve kendisini tahrip etmek için elinden geleni yapmasına rağmen, zekâsı ustura gibi keskin, ney üfleyen boş ağzı Maryas'ın büyülü flütü kadar gençti.

Neyzen'in müthiş bir yüzü vardı. Hiçbir ressam, onun yüzündeki sanatkâr ifadeyi, olduğundan daha güzel bir hâle getirememiştir. Bu yüz, sanki tabiatın yarattığı alelâde bir yüz değil, Tanrı eliyle çizilmiş bir portre idi. Bu yüzün manası; insana sadakati ifade ediyordu. İşte Neyzen'in şahsiyeti...

Cumhuriyet: 28/1/1955

Cahit Tanyol

Neyzen

Tereddütsüz teceddüd sahasında bir Süleyman'ım
Şu var ki tac ü tahtım yok, fakirim, lâkin insanım

Neyzen Tevfik

O istekleri ifadelendiren, gerçekten başka bir şey söylemeyen, bir anı bir anına uymayan Neyzen, yaşayışın güzelliğini, güçlüğünü, ebedîliğin şuurunu, kud-

Bunlar bize Neyzen'in insan ve Tanrı karşısında almış olduğu bir tavrı gösteriyor. Şüphesiz ki ne insanı ne de Tanrı'yı onun kadar riyasız sevmiş insan nadir bulunur. Onun bütün hiciv ve küfürleri, riyakârlığa karşı açılmış mutlak bir cihattır.

Bu bakımdan Neyzen'de önemli olan ne mey, ne ney, ne şiir ve ne de hicivdir. Büyük olan, onun şahsiyetindeki yıkılmazlıktır. "Neyzen gibi süflî, serseri, bedmest, küfürbaz bir adamın da şahsiyeti ne ola?" demeyiniz. Onun sefil hayatını birçoklarımız zihnen bile yaşamaya tahammül edemeyiz. Şu koskoca kâinat ortasında, cemiyetin bütün kayıtlarını hiçe sayan, Tanrı da dahil olmak üzere her şeye omuz silken bir insan olmanın güçlüğünü tasavvur ediniz. Böyle bir adam anarşist olabilir, anarşist değil. Adi ve alçak olabilirdi adi ve alçak değil, tam tersine, beşerin zarfı olan sahteliği, riyakârlığı bir balçık gibi yüzümüze sıvayıveren bir insan, hayata ve insanlara kayıtsız gibi durur. Hakikatte cemiyete onun kadar dikkatle ve ciddiyetle bakan azdır. Onun şahsiyetini ne sadece ney ne de sadece mey, şiir ve hiciv izah edebilir. Bütün bu kabiliyetler Neyzen'in gerçek şahsiyetinin belirtildiğini açığa vuran kırık birtakım aynalarıdır. Ondan daha güzel ney üfleyen, ondan daha çok mey içen, ondan daha keskin hiciv söyleyen, ondan daha serseri bir hayat yaşayan kimseler her zaman bulunabilir; ama hiçbiri Neyzen olamaz. En küçük bir ikbal, en fani bir servet ihtirası, birçoklarımızın şahsiyetini zıvanadan çıkarmak için yeter. Neyzen ise, bunlar için şahsiyetinin bir zerresini feda etmeye razı olmaz. İngiliz edibi Ocsar Wild'in

retini belirten gözlerini hayata yummuştur. Her an, bir başka ruhî hâletin tesiriyle coşan, kükreyen bir er ses, insan yüreklerinde dalga dalga akisler bırakarak sönmüştü. Sövse bile orijinal sözlerle söven, daima hayır için açılan, iyilik için dile gelen, ileri için istekleri ifadelendiren, gerçekten başka bir şey söylemeyen bir erkek ağız kapanmıştı. İnsanlık için titreyen, adamlık için çarpan, özlü bir merhametle kıvranan, kanayan bir can yürek durmuştu. Neyzen ölmüştü. Ölmeyeceğine inandığımız, ölümünden bir ay önce ona saldıran felci bile iradesiyle yirmi dört saat içinde yenen, çok daha önce sirozu alteden, bu yüzden de öleceğini hiç hatıra getirmeyen bir "Efeler Efesi" mavi gökle mavi denizin çocuğu, tanrılar yurdu Ege'nin hemşehrisi, yaşayan oğlu, yaşayış savaşında yorulmuş.

Gezindim saz-ı hicranımla bin bir perde üstünde
Şu aheng-i hayatın darbını taksime yeltendim
Karar ettim adem âdâb-ı gamda, fasl-ı hiçîde
Şunu derkeyledim ancak ki bârım kendime kendim

diyerek kendi kendine, rahat döşeğine uzanıvermişti. O gün, bugündür, unutmadık onu. Ağladık, güldük fakat hatıralarıyla yaşadık. Yaşattık da diyecektim amma yanlış olacak bu söz; çünkü o, kendi kendini yaşatmada...

Bir vakit benden bir gazete, kimlerin heykelini dikelim, diye sormuştu. Tereddütsüz, yalnız edebiyat alanını düşünerek, Tanzimat'tan öncesi için Yunus Emre'nin, sonrası için Tevfik Fikret'in, Ahmet Rasim'in, Hüseyin Rahmi'nin, Neyzen Tevfik'in demiştim; hâlâ bu fikirdeyim.

Orta bir boy, zayıf fakat kuvvetli bir gövde, büyücek bir baş, düzgün bir yüz, güzelim gözlerle manalanan bir yüzü çerçeveleyen kıvırcık mı kıvırcık, gür mü gür, biraz çividîye kaçan beyaz saçlar... Bu saçlar, bir düşünce denizi gibi türlü takallüsler geçiren yüzün coşan köpükleriydi sanki. Bu saçlar, o insan düşünceyi temsil eden başa, büyük, eşsiz güzellikte bir taçtı sanki. Neyzen, saçlarından meydana gelen, hiç de yapmacık olmayan gerçek tacını giymiş, sanatkâr avucu, bir sanatkâr parmakları, ancak bu kadar düzgün, bu kadar olgun, bu kadar kalem gibi çekilmiş olabilirdi. Ya sesi? Bu ses, bazı kere gürül gürül akar, coşardı. Bazı kere sonu gelmeyecek sanılan bir kükreyişe dönerdi. Bazı kere uzun bir haykırışla kötülüğü lânetlerdi. Bazı kere de süzgün yahut yumuk gözlerle, yukarıya ve ileriye çıkmış kollarla, arkaya doğru fakat ileri ve yukarı şahlanmış başla, birbirini tamamlayan uzun "Oooo" larla bir hayranlık timsali kesilirdi.

Her bilgine, eskiden, "mevlâna" denirdi. Fakat adı anılmadan, "Mevlâna" dendi mi, hatıra ancak, insanlık babalarından biri, Belh'te dünyaya gelen, Konya'da gönüllere gömülen ebedî Mevlâna gelir. Tıpkı onun gibi adı anılmadan "Neyzen" dendi mi de hatıra Tevfik geliyor. Onun neyini, bestelerini incelemek, müzikteki kudretini belirtmek, benim haddim değil; bu işi bilmem ben. Yalnız bildiğim bir şey varsa Neyzen'in, batı müziğini beğenmediği, halk havalarından, arada bir hoşlandığı, doğu müziğini ise "Musikî namına zillet" saydığıdır.

Ben, Neyzen'in şiirine, şiirinden ziyade de düşüncesine, cesaretine, kâinatı kucaklayan sevgisine, halktan ayrılmayan varlığına hayranım. Medresenin dar, tekke-

nin mistik tefekkürüne, parlak ve ileri bir şuurla daima isyan etmişti. Hatta yaşadığı çağda, onun isyan sesinden daha gür bir ses duyulmamıştır dersem sanırım ki ileri gitmiş olmam. O, bu anlayışı, yalnız düşünerek, gözlerini kapayıp içine dalarak, güzele, güzelliğe vurulup "Sanat, sanat içindir!" hükmüne inanarak kazanamazdı. Neyzen, yeryüzünün insanıydı, gözü açıktı, olayların içindeydi, yurdu, dünyayı görüyordu, iyiyi, kötüyü anlıyordu ve daima ileri fikrin, hür düşüncenin, insan görüşünün, sınırsız gerçeğin yanında yer alıyordu. O, her gün, biraz daha olmadaydı. Arapçayı, Farsçayı iyi bilen Neyzen, tercümelerle batıyı da tanıyordu. Ölüm döşeğinden kaldırıldığı vakit, yastığının altından bunların en kuvvetli ve yaşayan örneklerinden dört eser çıkmıştı.

Cenaze töreni, Mevlâna'nın cenaze töreninin küçük çapta temsili olan, tabutu halk tarafından kucaklanan halkın ve gerçeğin Neyzen'i, böyle bir iki satırla anlatılamaz. İleride onun hakkında bir kitap hazırlayabilirsem Neyzen'i, belki anladığım kadar anlatırım. Bu silik satırlar, bugünlük, ancak ona karşı duyduğum özlü, canlı bir sevginin belirtileri...

Vatan: 30/1/1955

Abdülbaki Gölpınarlı

Neyzen'den Bir Beyit

–Edebiyatımızın güzide simalarından muhterem Abdülbaki Gölpınarlı için–

Hüve'l-baki dedim çıktım bu hiçistan-ı âlemde
Göründü çeşmime nur-ı tecelli şekl-i âdemde

Neyzen Tevfik'e Dair

Halk, bazen sahifeler dolusu yazının manasını anlatmaya muvaffak olamadığı hadiseleri tok bir kelime üzerinde toplar ve onu tam yerinde kullanır. Bunlardan birisi de "antika" tabiridir. Antikanın âsâr-ı atîka terkibinin bozuk bir parçası olduğunu sananlar aldanırlar. O, bambaşka bir tabirdir; yani hepimizin bildiğimiz hâlde tarifini tamamlayamadığımız bir tabir.

İşte bugün Kartal'daki mezarı başında neyler çalınmak suretiyle antika bir ihtifal yapılan Neyzen Tevfik, tam bir antikaydı hem de antikanın ekstra cinsinden.

Evet, şairdi, âlimdi, feylesoftu, heccâvdı, emsalsiz bir neyzendi, çok ileriyi görür bir insandı... Hülâsa şuydu, buydu amma belki de bütün bu meziyetlerinin halîtasından meydana gelmiş muazzam da bir antikaydı.

Biz bu haftaki sohbetimizde merhum üstadımızın bu tarafından söz açacağız. Bazıları kendilerini Neyzen'in en yakını sanırlar. Hâlbuki Neyzen herkese yakındı. "Ben kırk hovardası olan orospuya benzerim." derdi. Doğruydu: Çünkü sandalcıdan ordinaryüs profesöre kadar hayatın her tabakasından hayranları ve dostları vardı. Öyle ki, hâlen Pendik'te perişan bir hayat süren ve dostları tarafından "Deli Şaban" denilen fakir bir derbeder, aşağıda anlatacağımız fıkrayı naklettiği zaman, en yakınların bile hayretlerinden ağızları açık kalmıştı.

Neyzen'le Şaban bulundukları bir yerden Pendik'e doğru yola düşerler. Yol bir türlü bitmez; Neyzen sinirlenir, sövüp saymaya başlar. Kendi ifadesine göre Şaban o zaman daha hammış, Neyzen'e "Aman baba ne yapıyorsun... Böyle sövüp sayarsan, Allah seni cehenneminde yakar." demiş. Neyzen gülmüş: Ulan deli kerata demiş, yakarsa kendi malını yakacak sana ne bana ne?

Neyzen, "Sövmekle gülmek, adamı ipten kurtarır." derdi. Yani bunların bir nevi kin ve gayız deşarjı olduğuna inanırdı ve sık sık da tatbik ederdi.

Neyzen'in ölüm hakkında da fikri antikaydı. Gazetelerde ölüm ilânlarındaki "İrtihal-i dâr-ı beka etti..." tabirine de çok tutulurdu. Böyle bir şey okudu mu bir kahkaha atar: "Yedi içti; sanki sayfiyeye göçtü p.....k!" diye alay ederdi. Ve sonra da: "Orası herkes için dâr-ı beka değildir." derdi.

Hele çok sevdiği dostu Yesarî Asım'ın bir nefesinde:

Gebermek ölmekten farklı

Mısrasını sık sık söyler, "Ne kadar doğru, ne kadar doğru!" diye gülerdi.

Ölümünde onu en doğru tarif eden, Profesör Gökay oldu. Fahrettin Kerim onun ölümünü bir "Yanardağ söndü!" diye vasıflandırdı. Neyzen hakikaten bir yanardağdı. Bu yanardağ bazen sebepsiz de indifâ ederdi. Böyle bir durumuna şu hadisede şahit olmuştum.

Dış görüşünümüzde birbirimize çok benzediğimiz için beni çok severdi. Hatta:

Aynayı tuttum Cevdet'e
Düştüm derin hayrete

der, "Vezin mezin haltı karıştırma ulan; bu da götürü oldu..." diyerek gülerdi.

Bir gün Beşiktaş Parkı'na gidip bir kanepeye oturduk. Karşımızda oldukça güzel giyinmiş üç kişi oturuyordu. Neyzen'i tanımış olacaklar ki biz otururken kalkıp Neyzen'i selâmlamışlardı. Nedense Neyzen bundan memnun olmadı. Somurttu, biraz sonra bana: "Bu saçlarını kestirme, şu namussuz pantolonu da ütületme. Şu heriler yüz elli milyon lira verseler bizim gibi olamazlar, fakat biz yüz elli lirayla onlar gibi oluruz. Bunlar sekiz taksitlik heriflerdir." dedi. Bereket versin adamlar olgunmuş; gülerek kalkıp gittiler. Kendisine: "Üstadım, niçin adamcağızların gönlünü kırdın?.." dedim. "Canım öyle istiyor." dedi ve sustu. İşte bazen onun böyle sebepsiz indifâları vardı.

Maamafih bazen de müthiş bir sükûta dalardı. Hatta sanki dudaklarını parmaklarıyla kilitliyormuş gibi, hiç de lüzum olmadığı hâlde sık sık sus işareti yapardı.

Ne yazık ki kendi ebediyen sustu.

Ölümünden sonra cebinden çıkan bir kıt'asını kardeşi Şefik bana vermişti ki, son iki mısrası şudur:

Felsefemde yok ötem ben çünkü sırr-ı vâhidim
Cem-i kesrette yekûnen sıfır mutlak olmuşum

Bizim gibi satıh adamların anladığına göre o da sıfır olursa yarın gerisini siz düşünün gayri.

On Bin Altın İçinde Yatan Evliya

Neyzen merhum, asırlardan beri inanılmış olan bazı şeylerin boş bir tarafını bulup hemen açıklayıvermek kudretine de sahipti. Böyle bir vak'asını anlatalım:

Bir gün elimden tutmuştu; Beyazıt'a gidiyorduk. Yolda oldukça muhteşem bir türbe gördü. Biraz durup baktı. Bana: "Şu evliya zannedilen p.....gi tanıyor musun?", dedi. "Hayır!" deyince kükredi. "Ulan evliya benim, sensin... Hem senin dört tane de çocuğun var. Ömrümüz boyunca çalıştık, başımızı sokacak bir toprak damımız yok. Bu p.....gin ölüsü bile on bin altının içine gömülü."

Etrafımızı mütecessis bir grup almıştı; kimisi düşünüyor, kimisi gülüyordu. Neyzen bunlara da söylendi: Ulan ahmaklar! Şu İstanbul'da hakikaten evliya denecek ne kadar er, pir, kahraman mezarı var ki ayaklar altında çiğniyorsunuz. Ondan sonra böyle namussuz heriflere de evliya deyip Fatiha rüşveti sunuyorsunuz.

Neyzen haklıydı; çünkü türbe uygunsuz işleriyle meşhur eski bir vezire aitti.

Nisyanî Ne Diyor?

Neyzen'in çok yakın dostu olan Nisyanî, üstadının ölümünde gençlerin ısrarlı arzuları üzerine Orhan Veli'nin ağzından bir mersiye yazmıştır. Her ikisi için de rahmete vesile olur, diye aşağıya derc ediyoruz:

Neyzen'in Ölümü

Neyzen ney'ini çaldı
Ney'i de Neyzen'i
O çaldı
Bu çaldı
Tamam 66 yıl
Boru mu bu
Evet kamış borunun marifeti bu
İçinden Allah'ın sesi gelen kamış borunun

Türk Sesi: 30/1/1955
Cevdet TONT

Neyzen Tevfik'ten Anılar

Otuz sene evvel, bir gece Pendik'te, deniz kenarındaki bir kaya üzerine oturmuş; mavi ve siyah suda, yakamozların oynaştıklarını seyrediyordum. Gayet hafif bir ney sesi... Hafif ney sesi andan ana coştu. Gökten mi iniyordu, denizin altından mı geliyordu... Gök kadar berrak, deniz kadar coşkundu. Bir alet sesi olamazdı; insan sesinde bu derece halâvet tasavvur edilemezdi. Ney sesi, perde perde alçaldı ve sustu. "O gece ne kadar güzeldi kâinat!"

Men-'i Müskirât Kanunu'ndan evvel terk-i müskirât eden Neyzen Tevfik Bey
Akbaba: 1923

Sonradan öğrendim:

O geçe ney çalan rahmetli Neyzen Tevfik imiş.

Sonradan dinledim:

Bir akşam bir evde saz faslı yapılıyormuş, tesadüfen evin önünden geçen Neyzen, seslere kulak vermiş:

– Fasılda ney çalan Hayri'dir, demiş.

Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede

Neyzen'in ölümünden sekiz on yıl evvel Cağaloğlu'nda otururdum. Emniyet Sandığı önünden Sultanahmet'e çıkan yolda, solda bir turşucu vardı. "Dede" derlerdi. Bir türbenin türbedarı imiş. Gençliğinde pehlivanmış. Muayyen günlerde, ölmüş pehlivanlar ruhuna mevlût okuturdu. Kara gün dostu idi...

Neyzen'i Nasıl Tanıdım?

On üç on dört yaşlarında vardım.

Leylî mektepte okuduğum için hafta başları mektepten çıkar Kadıköyü'ne geçer, Papazın Bağı'na kadar giderek dedemin elini öptükten sonra eve dönerdim.

Çok mu oyungöz, pek mi avare idim... Ne idim? İyi hatırlıyamıyorum, yalnız Neyzen'i gördüğüm güne kadar ne "ney"in ve ne de "neyzen"in ne demek olduğunu bilmediğim gibi, bu kelimeleri henüz duymamıştım da...

O hafta mektepten çıktıktan sonra bermutat Kadıköyü'ne geçerek Papaz Bahçesi'nin yolunu tuttum.

Kuşdili Çayırı'ndan geçerken, mahalle çocukları benim kısa pantolonumla alay ettikleri için bunlarla çetin bir kavgaya girişerek bir ikisini pataklamıştım amma onlar da benim kafamı yarmışlardı.

Şakaklarımdan akan kanları çeşmede yıkadıktan sonra, ufacık mendilimi başıma sarıp, fesimi de sıkı, sıkı üzerine geçirdim. Aklım sıra yaramazlığımı dedemden gizliyecektim. Çocukça bir kamuflâj!...

Kendime çekidüzen verip Papaz Bahçesi'nden içeriye girdiğim zaman ne görsem beğenirsiniz!...

Dedem, ağaçlar altına serilmiş bulunan büyük bir hasırın üstüne uzanmış, saçları dağınık, sinesi açık, kara yağız bir zat ile karşılıklı çakıştırıp duruyorlar. Basit bir garden partiye benzeyen bu hasır üstü ziyafetine pek akıl erdirememekle beraber, büyüklere mahsus bir yaramazlık nev'i olduğuna da hükmetmekte gecikmemiştim.

Evvelâ dedemin, sonra da tanımadığım bu perişan amcanın elini öperek hasırın kenarına iliştim. Perişan amca soruyor:

– Rasim, bu da kim?

– Torunum!

– Afacan bir şeye benziyor!

– Bilâkis amcası, pek usludur!

Diyerek dedem beni methetti. Neyzen de:

– Aferin oğlum!

İltifatıyla başımı okşamak isterken ben iki elimle fesimi başıma bastırarak:

– Aman amca.. Dokunma, kafamda yara var! Avaziyle biraz evvel Kuşdili Çayırı'nda vukua gelen zabıta vak'asının ipucunu müşfik dedemle perişan amcanın eline vermiş bulunuyordum.

– Başına ne oldu?

– ..... hiç!

Meğer, mendilin uçları da fesin kenarından çıkmamış mı? Daha dedem mendilin ucundan tutar tutmaz, ben tıkır tıkır cürmümü itiraf etmeye başladım.

– Mahalle çocukları kafamı yardılar!

– Neden?

– Neden olacak! Benimle alay ettiler. Ben de kızdım, kavga ettim.

– Sonra?

– Sonrası, ben onları dövdüm, onlar da benim kafamı yardılar.

Neyzen araya girerek :

– Fit olmuşlar!

Demesi üzerine ikisi de bıyık altından gülüştüler.

Bir aralık perişan amca, cebinden bir kamış çıkardı. Ne yapacak diye hayretle ona bakıyorduk. O bu kamış parçasının bir ucunu ağzına götürerek dudaklarını çarpıttı ve sonra derin bir nefes alarak üflemeye başladı.

Aman Yarabbi! Neler, ne sesler çıkıyor, ufacık kamış parçasının bu derece marifetine ilk defa rastladığım için meraktan çatlıyacaktım, nihayet dayanamadım.

– Dedeciğim, bu düdüğünün ismi ne?

– Ney.

Dedem sorduğum şeyi anlamadı galiba, diyerek tekrar ettim:

– Bu amcanın çaldığını soruyorum!..

– İyi ya oğlum, "ney" diyorum!

– Ney mi?.. Amma da tuhaf isim. Ya bu amca kim?.

– O da Neyzen Tevfik!

"Ney", "Neyzen", "Neyzen Tevfik Amca".

Ufacık tahteşşuuruma yerleşen bu isimden "Neyzen Tevfik Amca" ile büyüdükten sonra arkadaşlık yapmanın, onun kendine has olan orijinal sözlerini dinlemenin ne büyük mazhariyet olduğunu çocukken takdir edebilseydim, yanlarına bağdaş kurup oturduğum o hasırdan hiç kalkar mıydım?

Osman Nihat Akın

Ahmet Rasim ve Neyzen'e Dair

Neyzen Tevfik merhum, öteden beri acaip bir adamdı. Babasını bile dinlemez, aklına esen, canının istediğini yapardı. Zaman olur, en yakın arkadaşları, en yakın dostları yalvarırlar, yakarırlar, ona bir beste, bir şarkı çaldıramazlardı. Nihayet, bir yerden, bir hadden fazla da ısrar ederlerse, mübarek ağzını bir açtı mı, işitilmedik sözler, yakası açılmadık kantarlı, kandilli küfürler bir diziye sıralanıverirdi.

Neyzen Tevfik'in sevdiği, saydığı, nazını geçirdiği, aklına estikçe gidip Üsküdar'daki yalısında veya Pendik'teki köşkünde canı istediği kadar misafir kaldığı birisi vardı ki, Münir Süleyman Çapanoğlu'nun babası,

Şûrâ-yı Devlet Başkâtibi, Çapanoğullarından Süleyman Beydi. Süleyman Bey, sazdan, sözden zevk ve eğlenceden, içkili âlemlerden hoşlanan, keyif ehli bir zattı.

Üsküdar'da, Şemsipaşa'daki yalısına veya Pendik'teki köşkünde, ekserî akşamlar, amatör ve profesyonellerden mürekkep, mükemmel fasıl heyetleri kurulur, saz ve sözle, hikâye ve nüktelerle, içki ve sabahlara kadar hoşça vakit geçirilirdi.

Ahmet Rasim Bey merhum ve babam Topçu İbrahim Bey de, Süleyman Beyin dostlarındandı. Balkan Harbi'nden evvel, bir gün, Ahmet Rasim Beyle Topçu İbrahim Bey, sonradan bir tıbbiye talebesini tramvay altında kalmaktan kurtaran, fakat kendisi tramvayın altında kalarak vefat eden Bektaşî Babası Nuri Baba'yı da alıp hep beraber Süleyman Beyin Şemsipaşa'daki yalısına misafir gittiler. Akşama doğru sofra kuruldu, kadehler birbirine vuruldu. Ayşüişret, söz ve sohbet başladı. Biraz sonra yalının kapısı çalındı. Bir de baktılar ki, boynunda rakı matarası, sırtında ney torbası, saç sakala, sakal saça karışmış, avare, derbeder, oldukça da sermest, Neyzen... Hepsi Neyzen'i, Neyzen de hepsini tanır, birbirlerini severlerdi. Neyzen'in geldiğine hepsi memnun oldular. Neyzen de gelip sofraya çöktü. Onlarla beraber içmeye başladı. Biraz sonra, Neyzen'den hicaz bir taksim istediler. Neyzen nazlandı. Israr ettiler, aldırmadı. Biraz daha zorladılar, oralı olmadı. Nihayet Ahmet Rasim Bey :

– Bırakın Allahaşkına şu keratayı! dedi. Ne halt ederse etsin! İster çalsın, ister çalmasın! Üstüne vardıkça naz eder teres...

Üstat Ahmet Rasim Bey

Artık üstelemediler. Biraz sonra Neyzen:

– Benim uykum var, dedi.

Neyzen'e, Münir Süleyman'ın kütüphanesinde bir yatak yaptılar. Çekilip yattı. Biraz sonra da, öbür misafirler kalktılar. Rasim Beye kütüphanenin yanında, deniz üstündeki odaya, Nuri Baba'yla Topçu İbrahim Beye de gene aynı sofa üstündeki diğer iki ayrı odaya yataklar yapılmıştı. Herkes kendi odasına çekilip yattı. Bütün misafirler, şafakla beraber, bir sabâ taksimle

gözlerini açtılar. Evvelâ giyinip yattığı odadan çıkan Ahmet Rasim Bey, Neyzen'in yattığı odanın kapısında yere bağdaş kurmuş, Süleyman Beyi, önünde bir tepsi, içinde bir karafaki rakı, biraz beyaz peynir, biraz da meyva ile rakı içerken gördü:

– Hayrola, Süleyman Bey?

Dedi.

Süleyman Bey:

– Ne yapalım? dedi. Bu herif işte böyledir.

– Böyledir teres! Çal dersin, çalmaz, sonra da sabah karanlığı bizi uykudan uyandırır.

Rasim Bey de bunu söyledikten sonra, Süleyman Beyin yanına çömeldi. Süleyman Bey koşup bir kadeh, bir de su bardağı getirdi. Bu aralık, iki odanın kapısından, Nuri Baba'yla, Topçu İbrahim Bey belirdiler. Nuri Baba başında fahri, sırtında entari ve hayderîsi, boynunda teslimi, belinde kemeri ve cilbendi, elinde çubuğu; İbrahim Bey de başında kalpağı, belinde kılıcı, ayaklarında çizme ve mahmuzları, dudaklarında tatlı bir tebessümle... Onlar da gelip Süleyman Beyle Rasim Beyin yanına çömeldiler. Süleyman Bey gidip iki kadeh ve iki bardakla bir şişe de rakı getirdi. Hepsi sofaya, Neyzen'in odasının önüne bağdaş kurup oturdular. Bu aralık Neyzen, sabâ taksimi bitirip avam ağzında Mevlâna Peşrevi denilen sabâ devrine başlamıştı. Hepsi huzû ve huşu içinde onu da dinlediler. O da bittikten sonra, Rasim Bey ayağa kalktı:

– Ulan, şu teres, dedi, hepimizi maymun gibi oynatıyor. Yediği halta bak!

Kapıyı açıp içeriye girdi. Neyzen gayet sakindi. Rakı matarasını önündeki Münir'in yazı masasına koymuş, ney'i üflemeye devam ediyordu. Rasim Bey:

– Bre utanmaz herif! dedi. Sabah karanlığı, şurada koskoca dört adamı, kapının eşiğinde oturtup bekletmeye utanmıyor musun?.

Neyzen güldü:

– Sabaha kadar, dedi. Hepinizi birden nasıl uyandırıp da oturup eğlendirebilirim, diye düşündüm. Düşüne düşüne bir matara rakıyı bitirdim. En sonunda bu çareyi buldum.

Hep gülüştüler. Yeniden masa kuruldu. Tekrar içkiye başladılar. Neyzen de akşama, gece yarılarına kadar çaldı, çaldı, çaldı...

Radyo Mecmuası: 20/1/1954

Hüseyin Şehsuvar

Neyzen Tevfik

İlk defa nerede gördüm, nasıl tanıdım? Bunu hatırlamıyorum, bilmiyorum. Yalnız birbirimizle anlaşmak ve sevişmek için uzun zaman geçmediğini biliyorum.

Neyzen'i nasıl gördüm, nerelerde gördüm?

Bundan otuz sene evvelsi... Kadıköy'de oturuyorum. Yaz gecesi... Ay ışığı gökyüzünü ortalamış. Şöyle bir Kalamış'a doğru uzanayım! dedim.

Yürüyorum. Önümde, iki kişi peyda oldu, biri uzun, biri orta boylu. Birbirlerine tutunarak konuşuyorlar ve tutuk konuşuyorlar.

Yoldur bu! Kimse karışmaz. Onlar, yürüdüler, ben de yürüyorum. Ihlamur'u geçtik. Cadde üzerindeki kepenklerini indiren meyhaneye girdiler. Ben de girdim. Uzun boylu, cüsseli adam, yanındaki, orta boylu, fakat muvazenesini kaybetmiş insana yalvarıyordu:

– Tevfik, fazla gitme.

Tevfik, anlaşılmaz kelimelerle homurdanıyordu. Tevfik'in yanındakini tanıdım. Bizim Mustafa Paşazade Faik! Şark Musikî Cemiyeti'nin idare işleriyle uğraşan ve Gazi Osman Paşanın oğlu piyanist Cemal Osman'ın canciğer arkadaşı Faik...

Onlara, yanaşmadım. Faik, arkadaşının koluna girmişti:

– Yürü Tevfik! Eve gidelim.

Tevfik ayak direniyordu:

– Yatmıyacağım!

Ayak üstü kaç kadeh içtiler, bilmiyorum, yalnız Faik, Tevfik'in koluna girdi ve zorla meyhaneden çıkardı. Ben de arkalarından çıktım. Yürüyorduk.

Faik, arkadaşını idare ediyordu. Amma, arkadaşının onun istediği yere sürüklendiği anlaşılıyordu. Yürüdük ve Kalamış İskelesi'nin biraz ilerisindeki kumsala Tevfik, oturdu. Ben, biraz uzaktan seyrediyordum. Cebinden bir torba ve torbadan da bir kamış çıkardı. Başladı öttürmeye...

Ay ışığının deniz üstündeki menevişleri ne kadar bolsa, bu adamın nağmelerindeki harika değişiklikleri de öyleydi.

Ne kadar çaldı, bilmiyorum.

Çok sonra, ahbap, arkadaş olduk. Bana, bir gün, dert yanar gibi söyledi:

– Bazen raydan çıkıyorum.

– Nasıl?

– Evet.. Bazen beni Pendik'e, ağabeyimin yanına, bazen da Bakırköy'e atıyorlar.

Bir zamanlar, benim oturduğum pansiyonun karşısında bir pansiyonda oturuyordu. Onun pansiyonu, bir kadın eliyle temizlenmiş gibiydi. Buna, güç inanılır, gittim, biraz dolu idi. O, korkunç bir zekânın şimşekleri çakan gözlerini açtı:

– İnsan, iki ayağı üzerine kalkmış bir canavardır.

Neyzen'in ruhu o kadar büyük ve yüksektir ki, onu, sözüm ona tedavi ediyoruz! diyen doktorların biri, bir teki anlıyamazlar.

Neyzen'in, şiirindeki kuvvet, hokkabaz, asrî şairlerin birinde yoktur. Neyzen, nev'i şahsına göre bir filozoftur da. Onun en bedbaht tarafı, anlaşılmamış olmasıdır.

Ney'i ve şiiri harikadır. Ne yazık ki biz, bunların kadrini, kıymetini bilmiyoruz!.

Mahmut Yesarî

Ayıya ve Neyzen'e Dair

Ayı postuna pire gelmez denir. Vakıa kurdunkine de gelmez, ama ayınınki bir başkadır. Neyzen Tevfik derdi ki bir dostum hırsız, bana bir ayı postu hediye etmişti, sefaretlerden birinden çalma idi; üstü kışlık, altı yazlık-

tı. Yani demek istiyor ki kürklü tarafı fazla ısıtır. Dabaklanmışı serin tutar. Ayı dabaklanmamak için elinden gelen şeyi yapar. Bir defa çingenenin eline düşmemeye dikkat eder. Fakat çingene de avcılıkta yamandır, hilesine pâyân yoktur. Derin bir çukur kazar, üstünü hafifçe örter. Ağırlığı fazla gelip çukurun dibine düşünce görür gününü... İlk tedbir ayıyı aç bırakmaktır. İki ay, üç ay yiyecek de, su da vermezler. Açlığın son kertesine geldiğini de hayvanın tabanını yalamasından anlamak mümkündür. Ondan sonra fakiri düştüğü kuyudan çıkarmak kolaydır. Alimallah kuzu kesilir. İşte o sıradadır ki burnuna hırızma geçirilir. Eh, açlık bu, bir lokma karşılığı olarak bile nelere eyvallah edilmez... Hırızma bir defa takılmaya görsün. Ondan sonra muti ve râm çingenenin peşine düşülür. Hamamda hanımlar nasıl bayılır, çiftetelliyle göbek nasıl atılır? diye sorulduğu zaman, bir dalgınlığa gelirse, geç kalırsa sopanın ucu hazırdır. Allah yarattı demeden bîçareyi dürtüklerler. Oynadığı hava da hüzzamdandır. Ne demezsiniz, musikîden de anlamakta tereddüdü yoktur.

Beyime de Kazdağı'ndan kız gelir

Bir garip havadır ki, ayıcı definin boğuk ahengine uyar, kapılır gider. Oynayan ayının çingenesinin kendine göre pusakı vardır. Ne her çingene ayıcıdır, ne de her ayı işinin ehlidir. Bunu böylece bilmek gerektir. Ama siz diyeceksiniz ki ayı olur da oynamaz olur mu? Bu babda sizi fikrinizden caydıracak kadar kuvvetim yok. Yalnız bir defasında bir vilâyette[7] han gibi bir yer-

7 Akıl hastalarını muayeneye gönderilmiştim.

de gecelemek lâzım gelmişti. Bizdeki otelcilik anlayışına da bakın ki daha girer girmez duvarlarda:

Talihindir gezdirir yer yer seni
Akıbet bir gün gelir yer yer seni

diye yazılıydı. Şöyle bir odasına sığınmıştım. Geceyarısı homur homur sesler işittim. Odamın bölmeleri sarsılıyordu. Bu nedir başıma gelen diye fırlayınca, zebellâ gibi bir ayı ile karşı karşıya geldim. Velinimeti de yanında idi. Herhâlde aralarında maraza çıkmış olacaktı. Anan yahşi, baban yahşi deyip gürültüyü güç savuşturduk. Ayı ile de kapı bitişik komşuluk hoş olmuyor. Orada kulunuz bir de ayı tüküren Mehmet Efendi isminde bir zatla müşerref olduyduk. Canım bu lâkap da nereden size nasip olmuş dedim. Meğer adamcağız dağda giderken, bir dönemeç yerde birdenbire iki ayağının üstüne kalkmış bir ayı ile karşı karşıya gelivermiş. Hayvan onu görünce, o kadar şaşırmış ki, yüzüne :

– Tuh! diye tükürmüş. Tabiî Mehmet Efendi de mukabeleden geri kalmamış. İkisi de birbirinden emin olmadıkları için, gerisin geriye dönüp gitmişler.

Bizde, her nedense, ayı hamakatin, kabalığın kendisi diye tanınır. Ha ayı hay! deriz, üstümüze birisi yıkılıverse, yahut ayağımıza, yüklenircesine basıverirlerse... Geçen gün bir ahbabın başına bir şey gelir. Vapurda gazetesine kapanmış okurken, birdenbire enseceğizinin yandığım hissetmiş. Can havliyle fırlamış. Meğer ayakta duran, yanındakiyle konuşmaya dalan birisi, elindeki sigarasının külünü fakirin ense köküne silkmemiş mi!.. Adam, pardon, demiş ama, öteki de:

"Ayılığın adını pardon koymuşlar." diye taşı gediğine yerleştirmiş. Bence az bile söylemiş, hiç enseye de kül silkilir mi?

Cumhuriyet: 16/12/1956
F. Celâl Göktulga

Neyzen Çengi Oynatıyor

Yirmi beş yıl önce bir gün, Ahmet Halit Kitabevi'nin önünden geçerken, içeriden kulağıma bir ses, bir ney sesi çalındı. Hemen olduğum yerde durup ruhumun semalarında yıldız akışlarını andıran, şimşekler gibi çakan bu ilâhî sesi dinlemeye başladım. Kısa bir tevakkuf devresinden sonra içimin his dünyasını saran bu sihirli nağme kemendinin kıblesi olan kütüphaneye girdim. Neyzen'i şerâreleşen beyaz, gür saçlarından tanıdım. Şimdi, bu fâni âleme dönmemek üzere aramızdan ebediyen ayrılan rahmetli üstat, büyük bir aynanın önünde gözleri kapalı olduğu hâlde ney'ini üflüyor ve içeride bulunan beş altı kişi de huşu ile onu dinliyorlardı. Çok sürmedi, bu vecit ve istiğrak sağanağına ben de tutuldum. Kelimelerin tıpkı bir avuç alev hâlinde, fışkırdığı ney'den sanki Peygamber sesleniyor sandım. Bir aralık füsunkâr nağmelerin tesiriyle dalmışım. Gözlerimin önünde Zühal'in nurdan halkalarına salıncak kurup güneşin etrafında pervaneleşen peri mevhipleriyle Tuna boylarında derdini savuran söğütlere söyleyen canfes şalvarlı, başı yazmalı köy dilberleri canlandı. Derken ney sustu ve Neyzen uyandı. Biz de kendimize gelmiştik. Hemen öpmek için ellerine sarılmak istediğimde bana:

– Berhudar ol, evlât!

Diyerek gidip bir sandalyeye oturdu. Bu sırada yanımızda bulunan Neyzen'in hayranlarından birisi, kapıya koşarak karşı kaldırımlardan pürneşe güle oynaya giden iki çengi kızını içeriye çağırdı. Kızların yanımıza geldiğini gören Neyzen, yanıbaşındaki ney'ini eline alarak:

– Durun, dedi. Size Üçüncü Selim'in çiftetellisini çalayım. Şimdiki çiftetelliler hep tahrif edilmiştir.

Demindenberi sükûn ve huşu içerisinde yüzen geniş kütüphanede ney'le beraber çengi kızları da şıkır, şıkır oynayıp göbek atmaya başladılar. Neyzen çaldıkça coştu, coştukça çengiler de şevke gelip üstadın önünde kırılıp döküldüler.. Şimdi etrafı bir kahkaha çağlayanı sarmıştı. Nur içinde yat koca Neyzen!..

Nafiz Sevilen

Bit Kıran

Neyzen anlatırdı:

Yeni Cami'in arkasında, Mısır Çarşısı'na sırtını vermiş dükkânların başında Kuşçubaşı Arif'in dükkânı vardı. Yanında bir de kahve vardı. Bu kahvenin ön kısmında kahve, arkasında esrar, daha arkasında hem esrar içilir, hem de kumar oynatılırdı. Baş sedirinde benim makamım vardı.

Şehrin en korkunç haydutlarının, hırsızlarının, yol kesenlerin, esrarkeşlerin, kasa soyanların, katillerin mutekâdı bendim. İki çift çorap çalan, bir çiftini; adam soyan, bir münasip miktarını; esrarkeş zehirinin yansını bana verirdi. Beni uğur saymışlardı.

Kahveci Gavran Mustafa kumarın en azgın zamanında birden bağırdı:

– A be godoşlar, ayırasınız babanın manosunu!.

Ve hemen bir avuç bozukluk minderimin altına sunulurdu. Bu da hem rakıma, hem de esrarıma yetişir de artardı bile.. Bugünden, yarından, hele dünden gafil yahut mütegafil geçen bu ömre şimdi dargın bile değilim. Dünkü fırsatları kaçırdığına diz dövenlere, bu günün tasasına perişan olanlara, yarının telâşına düşenlere şaşmaya bile lüzum görmüş kul değilim. Neden dersen beyhudedir de ondan.. Neden beyhude dersen, şimdiye kadar kim mukadderini değiştirebilmiş? Zaman, ahval, kimseye râm olmuş değildir. Cihanı zapt eden adamlar bile tarihin ağzına sakız olmuşlar, oradan oraya saldırırken ense köklerinden doğru bir şaplak yemişler, dünyaya gelmemişe dönmüşler. Komşunun tavuğu keçi doğurmuş diye yemekten, içmekten kesilenlere esef edenlere acırım. Herkes ancak elinden geleni yapar da ondan.

Oradaki bu korkunç adamlara, bana bu kadar hizmetlerine karşılık ben ne yapardım? Çok bir şey değil, geceyarısından sonra, o da bazen, aşka gelir, taksim ederdim. O zaman oyun durur, kavgalar durur, ihtiraslar durur, küfürler susar, kahveci çırağı bile işini bırakır, meydanı musikîye terk ederdi. Nereden başlayıp nerelerden geçip, çöller aşıp, bahçeler gezip, nerelerde karar ettiğimi anlamalarına lüzum da yoktu. Yüksekliklerin mutlaka anlaşılması lâzım gelmez, hissedilir, duyulur, duyulursa bile kâfidir. Bu adamlar da öyle bana müptelâ idiler...

Fakat bir noktada hâlimiz kötü idi. Bit kirpiklerimizde bile mekân tutmuştu. Uyuz gibi kaşınadururken uyku da tutmuyordu. Peykeler, masalar, havlular, cezveler, fincanlar bile bitli idi. Tifüs, şehri kasıp kavuruyordu.

Bir gün, Arap Yâleli derler, bir kanlı katil kasa hırsızı önüme oturdu, dedi ki:

– Baba, arkadaşların hepsi seni seviyorlar, sana ellerinden geleni yapıyorlar. Bana gelince, Cevat Bey merkez kumandanı, filân bey polis müdürü.. Bunlar varken bize iş yok, bana adım attırmıyorlar. Neydi o dün akşamki çaldığın hava? Bizim memleketin çöllerinde esen rüzgârlar gibi bir şeydi... İsterdim ben de sana ötekiler gibi bir şey vermek, fakat fakir düştüm, hâlim kötüdür. Ama az veren candan, çok veren maldan... Ben de sana candan, gönülden bir şey takdim etmek isterim, uzat şu aynayı..

Minderimin yanından gümüş aynamın ucu gözüküyordu. Uzattım. Koynuna elini soktu, üç tane bit tuttu, koltuğunun altından, aynanın üstüne koydu:

– Bu bitleri ben Yemen'den getirdim. Her zaman üstümde taşırım. Okunmuş bitlerdir. İçlerinden birisi erkektir, bak, ense kökünde bir yeşil işareti var. Ötekiler, iki bit, daha ufaraktı. Onlar da bunun kanlarıdır. Koyuver bunları içeri, bana dua edersin... dedi.

Adam, bende bunların yüzlercesi vardı. Üç tane daha fazlasından ne çıkardı. Saldım koynuma.. Ne dersiniz, o gece kaşıntı durdu. Rahat bir uyku uyumuşum. Sabahleyin gömleğimi, çamaşırlarımı iyice araştırdım.

Arap Yâleli'nin okunmuş bitleri, üçü bir arada, kıpırdanmadan duruyordu, Öteki bitlere sanki kıran girmişti. Bu üç okunmuş bit, onları bitirmişti.

Cumhuriyet: 26/9/1954

Fahri Celâl

Neyzen Baba

İstanbul polisi, itlik, bıçkınlık yolunda işlenmiş cinayetlerden veya büyük hırsızlıklardan sonra ilk baş vurulacak yerlerden biri olarak İsa'nın Kahvehanesi'ni bilirdi. Aranılan şerîr ekseriya buraya gelir, sığınır, dostça karşılanır, birkaç gün barınır, daha emin bir yere kaçırılması imkânları hazırlandığı anda, güya düşmanlarının ihbarı ile yakalanırdı. Aslında ise tek muhbir İsa'nın gözde şıkırdımlarından "Topuklu" lâkabı ile meşhur Süleyman adında bir delikanlı idi. 1923-1924 arasında on sekiz yaşlarında, narin yapılı, esmer ve esmerin dilberi bir kopuktu. Talimatını İsa'dan alır, işini de kimseye sezdirmeden pek ustalıkla yapardı.

Kahvehanede gece yatanların hepsi ve kumarbazların da büyük ekseriyeti argo konuşurdu. İstanbul'un pırpırılar argosunda "Ağabeyciğim" karşılığı "Abiş" denilir, bu isim zamanımızın aynı boydan insanları arasında değişmiş, "Abisi" olmuştur. O zamanlar "Abiş" lâkabı ile meşhur Rahmi adında bir adam vardı, sayılı esrar kaçakçılarındandı, kahvehanenin müdavimleri Abiş'in müşterileriydi.

Bu kahvehaneye zaman zaman düşenlerden biri de büyük sanatkâr Neyzen Tevfik olmuştur, İsa, Neyzen'e,

karşı derin bir hürmetle bağlıydı, onun için kahvehanenin dış salonunun dip köşesinde merdivenle çıkılır bir şirvan, balkon yaptırmıştı ve şirvana yine onun için bir döşek serilmişti. Buraya Neyzen'den başkası ve geldiği geceler hizmet için yanına aldığı bir çocuktan başkası çıkamazdı. Kahvehanenin gece misafirleri arasında üstadın adı "Baba", "Neyzen Baba" idi. Neyzen Tevfik, İsa'nın Kahvehanesi'nde geçen günlerini bana şöylece anlatmıştır:

"Orada efsanevî bir hayat sürerdim. Bir imparatordum. Pelâspârelere bürünmüş o yarı çıplak insanlara ney üflediğim zaman, yüreklerini bir mıknatıs gibi çekip topladığımı duyardım. Şişesi daima isli bir tavan lâmbasının (gaz lâmbası) abajuru benim şirvanı esrarengiz bir karanlık içinde bırakırdı, ney üflerken hizmetime bakan Yakup adındaki bir pırpır oğlanın gözlerinde o karanlık içinde gözlerinde pırıl pırıl parlayan gözyaşlarını zaman zaman hatırlarım, hatırladıkça da ağlarım..."

Yine Neyzen anlatmıştır. Bu kahvehaneye İsa'nın baş dostları arasında gelenlerden biri de Kör İzzet idi. Onun da bir peyke köşesinde imtiyazlı yeri vardı. Anadan doğma kördü. Yalın ayak, çıplak tenine geçirdiği bir mintanla gezerdi, fakat hafızasında Türkçe, Arapça ve Farsça mübalâğasız 50.000 beyit vardı. Hiç sıkıntı çekmeden, herhangi bir mevzu üzerinde bu üç dilden seçme şiirlerle konuşabilirdi. Kendi iddiasına göre Fuzulî'nin torunlarındandı. Gece ve gündüz içer ve sarhoşluk bilmezdi. Yemin etmek icap edince kalp gözlerini kasdederek: "İki gözüm kör olsun!" derdi.

Yeni Tanin: 9/6/1966

Reşat Ekrem Koçu

Neyzen, Mehmet Akif'le Nasıl Tanıştı?

Neyzen Tevfik'le vefatından önce sık sık görüşürdük. Bugün onu anarken, Mehmet Akif ile nasıl tanıştığına dair bazı notlarını buraya geçirmek istiyorum.

– Bursalı Hafız Emin, derler, biri vardı, demişti. Ortadan kaybolur, sonra çıkagelirdi. Nereden geliyorsun diye sorunca "Transval'den derdi. Haftaya da Hindistan'a gidiyorum." İşte beni Mehmet Akif ile o tanıştırdı.

Bu konuşmamız yirmi yıl kadar evvel oluyordu. Sordum:

– Şimdi nerede?

– Otuz yıl evvel öldüğünü duydum. Öyle bir sesi vardı ki, beynelmilel diyapazonda yoktur. Müthiş, taşkın bir zekâ idi. Mehmet Akif ona hayrandı. O zamanlar Mehmet Akif'in bir tayı vardı. *Safahat*'ta bir Seyfi Baba vardır. Bu, kıspetçi Abdullah'ın babasıdır. Deliormanlı bir adamdı. Akif'in tayına o bakardı.

Yukarıdaki isimleri notlarımın arasından çıkarıyorum, kim oldukları hakkında, herhâlde hafızama güvenmiş olacağım ki, başka tafsilât kaydetmemişim. Yazık etmişim. Ama belki bu satırlar bir tanıyanın gözüne ilişir, bilgi verir ümidi ile yazıyorum.

Neyzen Tevfik, Mehmet Akif'le beraber sık sık Yûşa Tepesi'ne çıkıp, orada günlerce kaldıklarını söylerdi. O zamanlar Mehmet Akif de demlenirmiş. Beraber oldukları bir gün, orada duvara Neyzen şu dörtlüğü yazmış olduğunu söyledi:

Akif'in şi'r-i bî-mealiyle
Hâme-i rû siyah-ı Neyzen'den
Zıll-ı zail misâl kalmıştır
Şu karaltı gelip geçenlerden

Neyzen, dörtlüğü yazdıktan sonra durdu idi. Bir şeyler düşünüyor olacaktı. Soran gözlerle yüzüne bakınca:

–Karaltı, demişim.. Akif de son dörtlüğünde gölgesinden bahsetmişti. Dedi ve dörtlüğü okudu :

Hepsi göçmüş hani yoldaşlarının hiçbiri yok
Sen mi kaldın yalnız kafileden böyle uzak
Postu sermekse meramın yola serdirmezler
Haydi gölgen ile beraber silinip gitmeye bak

Karaltı ve gölge, ikisi de gittiler, fakat adları, anıları yaşıyor...

Son Havadis: 1963
Fikret Adil

Mehmet Akif, Fatih Hoca ve Neyzen Tevfik

Mehmet Akif'in çok sevdiklerinden biri de Baytar Şefik. Onu evlâdı gibi severdi, tahsil ve tekemmülü hususunda üstadın çok hizmet ve tesiri vardır.

Kardeşi Neyzen Tevfik'in de yetişmesinde üstadın çok emeği var. Ondaki kabiliyeti görmüş, onun iyi yetişmesi için çalışmış, ona çok şeyler öğretmiştir.

Şefik anlatıyor:

"Hiç unutmam, bir gün en taşkın bir zamanımda Akif bana bir ders verdi. Şimdi ne vakit acze düşmüş bir adam görsem onun sözleri karşımda dikilir.

Meşrutiyet yeni ilân edilmiş. İstibdat ricalinden intikam alınacağı gün gelmiş... Hürriyet gençleri nazırları, yüksek memurları aşağı çağırıyor, tehdit ediyor. İcap ederse tahkir ediyorlar...

Bizim Ziraat Nezareti'nden irtikâp ve irtişasiyle meşhur bir zat vardı. Bir baytar da vaktiyle ona seccadeler göndermiş, bu da hepimizce malûm. Bir sabah Nezaret'e geldik. Bir de ne bakayım, bu herifler bizden evvel davranmış, kalabalığa karışmış 'Adalet isteriz!' diye bağırmıyorlar mı? Beynim attı. Hiddetimden çıldıracaktım. Gidip o kalabalığın ortasında bu heriflerin kulaklarından tutup teşhir edecektim. Merhum, hâlimi gördü, fena bir niyette olduğumu anladı :

– Şefik, bu ne hâl?

– Ne olacak! Şu heriflere baksana, kalabalığa karışmış, 'Adalet!' diye bağırıyorlar, onların ne mal olduklarını göstermeye gidiyorum.

Kolumdan tuttu:

– Şefik, dedi, onu vaktiyle yapmak gerekti. Şimdi onlar acze düşmüştür. Madem ki, o zaman sustun, şimdi onların bu düşkün zamanında intikam almak, mertlik değildir.

Birdenbire sarsıldım, dondum kaldım...

Akif Ağlıyordu...

Mütareke zamanında idi. Bir gün *Sebilürreşad* idarehanesinde üstatla oturuyorduk. Neyzen Tevfik çıkagel-di. Üstbaş perişan, selâm vererek içeri girdi. Şöyle bir ta-

rafa yıkıldı. Çok sarhoştu. Biraz geçtikten sonra, rakı dolu mataradan birkaç yudum aldı. Fakat artık işbâ hâline gelmiş, bir yudum bile içecek hâli kalmamıştı

Biraz sonra mataradaki rakıdan avucuna boşalttı. Kolonya gibi yüzüne gözüne, başına saçlarına içirmeye savaştı.

Nihayet ney'ini alarak üstadın oturduğu koltuğun önünde, üstadın dizi dibinde yere oturdu, üflemeye başladı. O hâlde muhrik bir taksim yaptı.

Baktık, üstadın gözlerinden sessiz sessiz yaşlar dökülüyordu. Neyzen bunu görünce ney'i bıraktı. Üstadın boynuna sarıldı. Sakalından, yanaklarından öpmeğe başladı. Öptü, öptü...

Biz bu manzara karşısında mebhût kaldık. Üstat niye ağladı? Ney'in hazin sesine mi, Neyzen'in bu hâline mi? Artık ne bizim sormamıza lüzum vardı, ne onun söylemesine!

Üstat, Hilvan'da otururken, bir gün Neyzen Tevfik çıkagelmiş. İçki içirmemek şartıyla üstadı eve kabul etmiş, İskenderiye'de meyhanenin birinde bıraktığı bavulunu Emin'le gidip almışlar, meyhaneyi buluncaya kadar hayli dolaşmışlar. Hilvan'da Neyzen birkaç gün içkisiz kalınca muvazenesi bozulmuş, devama başlamış. Meyhaneyi, gene ihvân meyhanelerini üstadın evine tercih etmiş.

Fatih Hoca anlatıyor:

"Bir gün idarehanede Akif'le beraber oturuyorduk. Neyzen geldi. Sarhoş, perişan bir hâlde, Akif'in elini öpmek istedi. Vermedi. Dargın... Neyzen müteessir oldu. Yalvarmaya başladı :

– Üstat... Ben... Neyzen Tevfik... Tanımadınız mı?. Niçin elini vermiyorsun?

Akif, sert cevap verdi:

– Hayır, sen Neyzen Tevfik değilsin. Ben, Neyzen Tevfik'i gömeli çok oldu.

Bunun üzerine bir kenara çekilerek başını kolunun üzerine koydu, hüngür hüngür ağlamaya başladı."

Bizim Anadolu: 4/1/1973
Müftüoğlu

Neyzen Tevfik Mısır'da

1929 yılında Mısır'da bulunan Şair Mehmet Akif Beyi görmek için Mısır'a gitmişti. Mısır'a varınca, İskenderiye'de, bir meyhaneye girer, içer, içer, içer... Kalkar trene biner. Hilvan'da oturan Şair Akif Beye gider. Akif, "İçeceksen eve girme!" der. Neyzen, "Hayır, içmeyeceğim." diye cevap verir. Akif, "Çamaşırların yok mu?" diye sorar. Tevfik düşünür, "İskenderiye'de meyhanede kalmıştır, zannederim." der. Sonra da Akif Bey, oğlu Emin'i yanına katarak onu bavulunu aramaya gönderir. Emin, Mısır'da, çok zamandır bulunduğundan etrafı iyi tanımaktadır. Bütün meyhaneleri araya araya bulurlar. Meyhaneci Rum, Tevfik'i görünce, "Bre, bu adam yaşıyor mu?" diye bavulunu teslim eder. Şair Akif'in *Safahat*'ında *Gölgeler* kısmında "Neyzen Tevfik'in 3400. Tövbesinden İstifası Münasebetiyle" diye bir şiiri vardır.

Şimdi Tevfik'i dinliyelim:

"Akif sabahları güneş doğmadan kalkar, Kur'an tercümesine başlardı. Sabah namazını kılar, çayı hazırlar,

beni uyandırırdı. Ona hasretini çektiğini söylediği makamlardan taksim yapardım. Gözlerinden damla damla akıttığı yaşı benden saklamak ister ve sonra bana tercüme ettiği Kur'an'dan parçalar okurdu. O zaman da ben coşar, elime ney'imi alır ve duygularımı ney'e bırakırdım. Özetle, ne kadar esef edilse yeridir. Bu Kur'an tercümesi bir yobazın elinde kalmıştır."

Yeni Tanin: 1966

Şefik Kolaylı

Çok Yaşasın Ölüler

Tımarhane Bana Neyzen Tevfik'i Tanıttı...

Onu tanımayan yoktur sanırım o kuşakta ve bizim kuşakta. Yeni kuşak merak sarsa, belki biraz tanıyabilir onun kişiliğini, şiirlerinden..

Görmek mümkündü onu Beyoğlu'nda, Havuzlu Beyazıt Meydanı'nda, Küllük Kahvelerinde, Kumkapı'da, Samatya'da... İstanbul'un her yerinde, her semtinde, hemen her meyhanesinde. Ya yarı sallanır, ya tam sallanır durumda, ister cebinde para olsun, ister meteliği olmasın, ceplerinde defteri, kurşun kalemi, neyleriyle, nısfiyeleriyle...

Onunla ilk Özcan Meyhanesi'nde karşılaşmıştım uzaktan uzağa. Beş kuruşa, yedi buçuk kuruşaydı o zaman rakının tek kadehi. On kuruşa kulplu bardaklı bira ve çeşitli mezeler... Bursa Sokağı'na yakın sokaklardan birindeydi Özcan Meyhanesi. Sanatçılar çıkardı o

günler oraya. Ve sanatçıları sevenler, oraya, Degüstasyon'a, Fişer'e, Çiçek Pasajı'na, Tuna Birahanesi'ne. Bilinen yerlerdi sanatçıların çıktığı yerler.. Meyhaneler, kahveler, pastahaneler. Nisuaz, Petrograd, Moskova ve Viyana Kahveleri...

Benim onu asıl tanımam kahvelerde, meyhanelerde olmadı. Benim onu asıl tanımam, akıl hastanesinde olmuştu.

İnsan haysiyetini boğazlayarak kışın soğuk bir gününde, dilim bağlı, dört duvar arasına koydular beni. En uysal delilerin koğuşuydu bu. Her adam kendi dünyasını yaşıyordu. Birkaçı sobanın çevresinde halkalanmışlar, birkaçı pencerelerden dışarıyı seyrediyorlardı. Biri parke taşlarını sayıyordu. Bir başkası bir köşeye büzülmüş, cigarasını avucunun içinde saklayarak içiyordu. Üçü beşi ellerini arkasına bağlamış, üçü beşi sıralar üstünde ayakta, başlarını havaya sallayarak mırıldanıyorlardı. Çoğu yalın ayaktı. Zaman zaman susan, zaman zaman yumruklarını başına ve bacaklarına çarparak dövünen, acı acı uluyan biri çevremde üçgenler, dörtgenler çizerek çömeliyor, kalkıyor, gene dolaşıyordu. İki Yahudî hasta, elele, birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı.

Burada da imtiyaz vardı.

Her sınıftan, her işten, her çeşit insan yan yana yaşıyorduk. Ama pistonlulara ayrı davranış...

Çoğunun üstübaşı yırtıktı. Yatağına uzanmış biri kitap okuyordu. Saçları ensesini aşmış ressam, sayfaları yırtarcasına desenler çiziyordu. Şahlanan at resimleri...

Kaptan yere çökmüştü. Gözlerini yere eğdi, tükürdü. Balgamında gemiler gözlüyor, söyleniyordu:

– Gelecek pazara!., Kızım, karım, bana bir bavul getirecekler, temiz çamaşırlar, tertemiz, pazara!..

Ve şoför:

– Bekle!.. Zor gelecek!.. Gelir inşallah! diye alay ediyordu. Kaptan boyuna tükürüğüne bakıyor:

– Pazara! diyordu, gemi yanaşacak, rıhtımda karım, nurtopu çocuklarım!.. Ben köşkte, kaptan köşkünde!.. Vapur bir daha ötmeyecek!..

– Bir cigara versene!.. dedi terzi.

Şoför seslendi:

– Bekle, hele vapur, gelsin, karısı bavulunu getirsin, kaptan bize paket paket cigaralar ikram edecek!.. Yalan mı kaptan?..

Bir deli acı acı söylendi:

– İskeleyi, vapuru unutmaya bak, beklediğin gelmeyecek denizden!..

– Dilin kopsun!..

– Havada bulut, unut unut!.. Hâline köpekler acısın!...

– Hâlimize!...

– Çok şükür ben terziyim. Elime bir makas vermişler, kes babam kes.. Fabrika dokudu, ben kestim, ben giydirdim eşi dostu. Çoğu da veresiye!.. Ama şimdi bir hırka bile vermiyorlar sırtıma!.. Üşüyorum, üşüyorum!..

Yanıma geldi, cigara içiyordum.

– Bir cigara versene, içim ısınsın, dedi.

– Başka cigaram yok, dedim.

En değerli şey cigaradır burada. Kimse kimseye izmarit bile veremez. Kuru ağaç yaprakları tütündür, gazete parçaları kâğıt. Sarıp sarıp içerler. Eğer yazdan yaprak toplamamışlarsa izmarit için kavgalar çıkar, önlenmese cinayet olur.

Terzi yalvarıyordu:

– Allah'ım, büyük Allah'ım, büyüklüğüne sığınıyorum, bana bir tek cigara gönder!...

– Yalvarma, rahatsız olur!...

Dövünen adam acı acı uludu, döğündü, dörtgenler çizdi durdu.

Şoför homurdandı :

– Susturun şunu be, içimi parçalıyor!...

Bu hikâye böylece sürebilir. Bir roman olabilir.

Gene böyle bir günde, hastalar akşam saat altı sularında yataklarına yatırılmıştı. Söz dinleyen uysal hastalar. Kimsesizler, itilip kakılmışlar, hor görülmüşler, çıldırmışlar, yalnızlar.

Gece yarısını çoktan geçmişti zaman...

– Oh!. of!...

Sesleri çınladı önce avluda, sonra koğuşta... Bitmez tükenmez "of'lar, oh'lar ve ah'lar"...

Gelen Neyzen'di.

Zilzurnaydı, yıkılmış hâldeydi.

– Üstat geldi!. dedi, hastabakıcılardan biri.

Üstübaşı berbattı. Düşe kalka gelmişti, belli...

– Kim getirdi seni üstat buraya? dedi, nöbetçi doktor.

– Kim mi getirdi beni?. Kendim geldim, tıpış tıpış, ayaklarımla!.. Benim haysiyetimle oynadılar mı, kalkar gelirim buraya!.. Haysiyetli insanlar arasına!.. Burası benim evim! Evim burası!.. Evim!..

Üstünü başını temizlediler, yıkadılar, temiz pijama giydirdiler. O hâlâ "oh!..." çekiyordu.

Koğuşta bölme bölme, sonradan bölünmüş birkaç oda vardı. Bu odaların birinde yanındaki karyola boştu. Oraya yatırdılar onu.

Duvarın tahta bölümüne birkaç çivi çaktım, defterini, kalemini sicimle astım. Neylerini, nısfiyelerini yerleştirdim, kendine gelince çok sevinmişti buna...

– Sen kimsin? dedi bana, necisin?..

Söyledim, anlattım...

– Âlâ, âlâ. Demek sen Abidin Dino'nun arkadaşısın!.. Çok severim, çok severim onları. Severim, severim, severim...

Bir sözü tutturdu mu, tutturur da tuttururdu, iğneler, ilâçlar, kusmalar, zor uyuttuk onu o gece.

Sabah erken uyanmıştı, durmadan "of" çekiyordu.

– Fahrettin Kerim gelince gelsin beni görsün, dedi.

Fahrettin Kerim, başhekimiydi hastanenin. Gerçekten de gelip görmüştü viziteden önce onu. Hatırını, isteklerini sormuştu.

İyi bir çorba istiyordu önce, sonra söğüş bir tavuk, sütlâç, mahallebi ve komposto...

İkinci harbin ortalarıydı. Alman orduları zaferden zafere koşuyordu. Nedense Hitler'e tutkundu üstat o sıralar... Ama Alman orduları kuşatılıp geriledikçe, o da gerilemeye, Hitler sevgisi erimeye başlamıştı. Bir şeyi tutturdu mu tutturur, ertesi günü de yüz seksen derece dönüverirdi... Nedeni yoktu bunun, öyle işte...

Haftada iki gün ziyaret günüydü hastanenin. Ama bizim için böyle bir şey bahis konusu değildi. Abidin Dinolar, Arif Dinolar, Asaf Halet Çelebiler, Sait Faikler vb. isteklerince ziyaretimize gelir, isteklerince otururlardı. Abidin Dino her gelişinde, onun kara kalem portrelerini çizerdi. Konuşarak, kahkahalar atarak çizer, çizer, çizerdi. Hayranlığı vardı bu başa... *Ses* dergisi çıkıyordu o zaman. Orada yazıyorduk yazılarımızı.. Orada yayınlıyordu o günlerin önde gidenleri..

– Bulunmaz bir yüz! diyordu Abidin, ne kadar çizsem doyamıyorum.

Ve çizmekten yorulmaz, *Ses*'te yayınlardı bu çizgilerini.

Ara sıra sinirlenirdi en olmayacak şeye.

Kıvır kıvır beyaz saçlı, lahana yüzlü, harita yüzlü Neyzen Tevfik yarı homurdanır, yarı susar, yemekleri

beğenmez, küfreder, aklına estikçe de ney'ini veya nısfiye'sini üflerdi...

– Getirin elbisemi, çıkar kaçarım buradan da ha!... Kimse beni tutamaz!... Bu dünyadan da kaçarım ha!... Adam gibi eşit davranın insanlara!...

Bu gözdağını sık sık tekrarlardı...

Bir gün tıp öğrencileri gelmişti hastaneye. Koğuş koğuş gezdiriliyorlardı. Bir sirkteymiş gibi eğleniyorlardı hastaları seyrederek... Öyle ya, kimi:

– Çörçil'le randevum var yarın, uçağı hâlâ hazırlayamadılar mı?.. Adam bekler mi beni?.. Çörçil bu!.. Londra'da buluşup Rozvelt'e gideceğiz, Washington'a!.. Özel kalem müdürüm de hep gecikir!.. Kovacağım onu, bu gün de gecikirse!.. diyor, kimi İsmet Paşaya, kimi Stalin'e, kimi Hitler'e söğüp sayıyordu. Görülecek, zevk alınacak şeylerdi herhâlde bu görünüş onlar için. Etüt yapıyorlardı...

Bu arada, üç güzel kız gelmişti bizim odaya. Birbirinden güzel üç kız. İçlerinden biri, üstada :

– Bize bir şey çalar mısın? dedi.

– Ben hırsız mıyım kızım?

– Hayır, ney demek istiyorum.

– Ben çalgıcı mıyım?... Ney çalınmaz, üflenir. Beni çalgıcı mı sandınız?

– Hayır ama.

– Hayırı bayırı yok!.. Ben, benim gönlüm isteyince üflerim.

Birbirlerinden üç güzel kız fena bozulmuşlardı. Onların bu hâline üzüldü mü ne :

– Ver şunu! dedi bana birden.

– Ney'i mi? Nısfiyeyi mi? dedim.

– Nısfiyeyi! dedi.

Sonra üç güzeli yataklarımıza oturttu, başladı üflemeye. Uzun uzun, çok uzun...

Önce kızlardan biri başladı ağlamaya, sonra ikincisi, sonra üçü birden... Sessiz sessiz ağlıyorlardı. Ne dokunmuştu onlara böyle?.. Yaşlı bir üstadın tımarhanede oluşu mu?.. Böyle büyük bir adamın bu hâllere düşüşü mü? Ses'ti...

Sonra birden ayırdı nısfiyeyi ağzından:

Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Gece şehrin kapısından çıktı
Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Kara sevdalı birer âşıktı

– Neden kendinden değil de, Yahya Kemal'den? dedim.

– Her şey, hepsi benden mi olsun? dedi, biraz da Yahya Kemal'i hatırlayalım. Benim şiirler ağır gelir bu genç güzel kızlara. Bu okuduğum tam onlar için. Hafif, nahif, güzel, tatlı.

Üç güzel çok istediler kendinden okuması için. Ama Neyzen uzun uzun baktı kızlara, uzun uzun süzdü onları, tepeden tırnağa kadar, okumadı.

Kızlar Neyzen'in elini öpmek için eğildiler:

– Ben hoca mıyım, papaz mıyım? dedi, çekti, öptürmedi elini üç güzele.

Sen ne papazsın, ne hoca, sen bir daha hiç gelmeyeceklerdendin...

O bir filmde de oynadı.

Bir frak giydirmişlerdi ona... Çok yakışmıştı siyahlar, o güzel başa... Bir konser veriyordu hatırladığıma göre. Ama pek beceremediğini, sevemediğini söylemişti bu işi...

Gönlünce yaşamalıydı o, dörtgenler, çizgiler içine girmeden, dilediği gibi. Hiç kimseye boyun eğmeden..

Ve sonra aylar, aylar geçti aradan. Çiçek pasajında karşılaştık. Sev-iç Birahanesi'nde. İyice hoştu başı. Dilediği gibi içiyordu, dilediği gibi konuşuyordu. Bana çok kızgındı. Onu o tarihlerde Bakırköyü'nde bırakıp, ondan önce çıktığım için hastaneden.

Evet, dilediği gibi konuşuyordu. Onun dediklerinin birini söyleseydi başka biri, götürürlerdi. O zamanlar götürmek âdeti boldu. Ama ona kimse dokunmazdı. Dokunulmazlığı vardı sanki denilebilir. Bir çeşit gelenek dışı...

Bir arife günü ona Küllük'te rastlamıştım. Oturttu beni yanına. Üst üste çay içtik. Bir değil, üç beş bardak. "Bu keser!" dedi. "İçki isteğini keser..." Sonra fakir çocuklarını toplamaya başladı yanına. Çay ikram etti onlara. Bir iki derken, çocuklar top top olmuş, birikmişti çevremizde. İki sıra yaptı onları, okul çocukları gibi. Kimi yalın ayak, kiminin üstü başı yırtık pırtık.

– Haydi, dedi, şimdi "Mahmutpaşa'ya".

– Ne olacak?

– Param var bugün. Bu yetimler de sevinsin, yarın bayram, giydireceğiz bunları...

Giydirdi o gün o fakir fukara çocuklarını...

Sonra gene meyhaneye... Rakıdan önce bir fincan zeytinyağı... Rakı çabuk çarpmasın diye...

"Kızdım" deyip kızına kızdığını anlatmıştın bana bir gün. Doğru muydu bilemem. Evde temizlik yapılıyormuş Pendik'te, tahta siliniyormuş.

– Baba, basma! demiş.

Vay sen misin söyleyen!..

– Nasıl dersin, demişsin, sen babana, basma diye!.

Benim ayaklarımda ne var?

– Çamur var! dememişlerdir sana. Ama sen kızmışsın bir kere. Ötesi bahane. Vurmuş kapıyı çıkmışsın. Aylarca içmişsin hırsından... Hepsi bahane.

Nedeni bu değildi elbet... Evden çıkmak, kaçmak, içmek istiyordu canın. Ve arşınlamak her yeri.. Sesinle doldurmak... Ama bir türlü bulamıyordun istediğini. Ve gece gündüz içmek, içmek, içmek...

Ve bulamadan öldün, inanıyorum. Ve ağlayan o üç kız geliyor gözlerimin önüne. Fakir fukara çocukları ve o günkü deliler.

Akşam: 7/7/1968

Cahit Irgat

Tanıdığım Meşhurlar

Neyzen Tevfik

"Bodrum"lu "Balıkçı Tevfik", "Neyzen Tevfik" adı ile ün salıp da, erbabınca ney'in tanrısı olarak tanınmadan önce, kaç kalıba girip çıktığını, bizzat kendisi kalemiyle ve nazmen işte aynen şöyle anlatır:

Birer birer sayalım mı elindeki sanatını
Hezâr-fenliğini, kuvvet ü maharetini
Demirci, terzi, balıkçı, kalaycı, kunduracı
Kayıkçı, avcı, marangoz, cilâcı, lostracı
Fırıncı, oymacı, aşçı, tulumbacı, nakkaş
Dövüşçü, kavgacı, uysal, anut biraz da kallas
Ufak tefek bulunurdu elinde birkaç şey
Lâkin sonunda yaktı kavurdu hepsini ol ateş-i ney

Her zaman:

– Ben, kendi kendimin hocasıyım!... demiş olan Neyzen Tevfik, gerçekten de bütün marifet ve meziyet-

lerini kendi kendine iktisap edebilmiş bulunan müstesna bir halk evlâdı idi.

O büyük çapta bir neyzen olduğu kadar, büyük çapta bir avareydi de.

Fakat o kadar aşırı derecede avare yaşaması bile, Neyzen'in sanatında gerçekten "büyük" ve gerçekten eşsiz sayılmasını önleyememişti. Zira Ziya Paşa'nın dediği gibi, çamura düşmek, "altın"ın değerinden hiçbir şey eksiltmiyordu!

Neyzen'i o mertebe avare kılan nedenlerin en başında şüphesiz "alkol" gelir. Zira, biz Neyzen'e:

"Dünyanın en ustaca saz üfleyen sanatkârı" sıfatını verebileceğimiz gibi, onun için: "Dünyanın en çok içki içmiş insanı" da diyebiliriz. Hiçbir gergedan, Neyzen'in yuttuğu içki kadar su içmemiştir sanırım.

O kadar içkiye, o bedenin yetmiş altı sene nasıl dayanabildiğine hâlâ şaşarım!

Secde kıldım sâkiye pir-i mügân aşkına
Can ü dilden kıble yaptım kûşe-i meyhaneyi

Demiş olan Neyzen'e, bir yılbaşı gecesinin sabahında, Beyoğlu Caddesi'nde rastladım. O:

– Hayrola? Dünyayı görmeyecek kadar dalıp gitmişsin!... deyince, güldüm ve:

– Dalgınlık değil, mahmurluk hoca, dedim. Akşam, güya yılbaşı şerefine, yine eşşekler gibi içmişiz!..

Fakat benden bu cevabı alınca, Neyzen, âdeta anasına sövülmüş bir insan isyanıyla kaşlarını çattı ve gayet ciddiyetle:

– Yoooo, dedi, durup dururken Allah'ın fukara eşşeğine iftira etme... Eşşekler gibi içmek kim, biz kim? Bir kere eşşek içkiyi ancak susadığı zaman içer. Hâlbuki bizim, içkiye susamadığımız zaman var mı?

Sonra, kendisi su içerken sen ıslık çalarsan eşek hoşlanır. Fakat o hayvanın suya olan ihtiyacının bir ölçüsü vardır. Bu ölçüsünü doldurup da suya doyduğu zaman, sen ıslık değil, zurna çalsan, hayvana bir damla daha içiremezsin!

Hâlbuki biz öyle miyiz ya?

Bir kere ağzımızı mübareğe bulaştırmaya görelim, ondan sonra, meyhanelerin kapılarını kapasalar, bacalarından gireriz!...

Bu gerçekten zarif nükte, bilhassa kendisi için son derece doğruydu. Zira, şehrin bütün meyhaneleri kapandıktan sonra, caddelerde içki arayarak dolaştığını görenler çok olmuştu.

Fakat biz bîçarelerde, ondaki çelik natura ne gezerdi?

Gerçi kendim de oldukça içer tanınmışımdır ama bu konuda, "Neyzen" denilince, bin kere pes eylerim.

Bu işte onunla yarışa kalkmakta, ben değil, Bekrî Mustafa bile yaya kalırdı. Zira o rakıyı kadehle, bardakla, şişeyle değil, testiyle içerdi!

Her sefer küp oluşu da galiba bundandı!

Sait Halim Paşa, Neyzen Tevfik'in hem ney'ine, hem şiirine, hem de nüktelerine meftun bir adammış. Bu yüzden, onu sık sık çağırtır, izaz ve ikramda bulunurmuş.

Kendi sofrasında fena hâlde sarhoş olup sızdığı bir gecenin sabahında, Neyzen'den bir daha hiç içmeyeceğine dair kesin söz istemiş.

Neyzen de, Sait Halim Paşayı son derece saygıyla sevdiği için, istenilen bu sözü ciddiyetle vermek zorunda kalmış.

Bu sözüne göre Neyzen güya ağzına bir damla rakı koymayacak!

Fakat olacak şey mi bu?

Nitekim, kendisini o sabahtan sonraki çağırışında, Neyzen, paşanın karşısına yine zilnurna sarhoş olarak çıkmış...

Paşa onun bu hâlini görünce esefle sormuş:

– Hani söz vermiştin? Hani ağzına damlasını koymayacaktın?...

Fakat Neyzen, yemin ederek ağzına bir damla içki koymadığını söyleyince, paşa derin bir hayrete düşerek:

– İnanmam, demiş, şöyle yakın gel de bana bir "hoh" de bakayım!..

Neyzen, iyice sokulup, paşanın burnuna, olanca soluğunu boşaltan bir "hoh" demiş.

Lâkin hayret... Gerçekten de Neyzen'in ağzı hiç de alkol kokmuyor!

Paşa, şaşkın:

– Bu nasıl iş Neyzen?..." deyince, Neyzen de onu kahkahadan kırıp geçiren şu cevabı veriyor:

– Sen kokusunu alıp da anlayamayasın diye içkiyi altından tenkiye ettirdim. İnsan biraz dişini sıkıp da,

aldığını çıkarmazsa, işte böyle, tıpkı yukarıdan içmişcesine mest oluyor paşam!...

Rahmetli şair, yazar ve neyzen "Hakkı Baha"nın:

"Bir kamış parçasından bir ses, ve nağme cihanı yaratan eşsiz virtiöz" diye açık bir hayranlıkla takdir ettiği Neyzen'in heccâv kalemi de, mucizeler yaratan nefesinden çok daha az kuvvetli değildi.

Nitekim bakın, onlar arasında, ahfadı hayatta bulunduğu için adını açıklayamıyacağım ahlâksız bir Osmanlı meb'usunu hicvetmiş olan şu mısralar ne kadar kudretlidir:

Kime sordumsa seni doğru cevap vermediler
Kimi hırsız, kimi alçak, kimi deyyus dediler
Künyeni almak için partiye ettim telefon
"Bizdeki kayde göre şimdi o mebus!" dediler

Bizzat kendisinden dinlemiştim:

Neyzen bir gün, sevdiği bir zabiti kışlasında ziyarete gitmiş.

Orada, zabitin ricası üzerine askerlere ney çaldıktan sonra, aşka gelip, zeybek oynamaya kalkmış...

Fakat o sırada, Neyzen'in, su döktükten sonra önünü iliklemeyi unuttuğunu fark eden bir nefer:

– Efendi amca, edep yerin açıkta kalmış. Lütfen örtüver!... diye nezaketle ihtarda bulununca, Neyzen hemen ellerini havaya kaldırıp, Tanrı'ya işte aynen şöyle hamdetmiş:

– Sana çok şükür Allah'ım... Nihayet karşıma, benim edebim olduğunu söyleyen bir kulunu da çıkardın!...

Merhum Hasan Âli Yücel anlatmıştı:

Bir gün, sıkıntı içinde bulunduğunu sandığı Neyzen'e biraz para vermek istemiş. Fakat tok gözlü sanatkâr:

– İstemem, zira mataram ağzına kadar rakı dolu! diye cevap verince, Hasan Âli:

– Utandırdın beni!.. demiş.

Ve işte Neyzen'den aldığı cevap:

– Utanma hoca, utanma! Utanmayı unut ki rahat yaşayabilesin! Bak ben kimseden utanıyor muyum? Benim bu hâlimden, varsınlar başkaları utansınlar!...

Bir de Neyzen'in, çok sevdiği Atatürk'e verdiği cevap var ki, onu okumak zevkini sizlere de tattırmadan yazıma son veremeyeceğim:

Atatürk, bir akşam, buldurtup masasına getirttiği Neyzen'den, bir ara ney'ini dinleyebilmiş olan kimseler arasında hükümdarlar, padişahlar, diktatörler bulunup bulunmadığını sormuş.

Neyzen gayet ciddiyetle:

– Ben öylelerine ney çalamam! deyince, Atatürk sebebini sormuş.

Ve işte Neyzen tarafından verilen ve Atatürk'e içten bir kahkaha attıran ilk cevap:

– Çalamam, zira öylelerine ney değil, yuf borusu çalınır paşam!...

Bu karşılıktan son derece hoşlanan Atatürk, Neyzen'e bir hediye vermek istemiş.

Neyzen kabul etmek istemeyince Atatürk ısrar etmiş:

– Bir şey iste canım!...

– Peki paşam, madem ısrar ediyorsun, o hâlde emir buyur da bana bir nüfus kâğıdı versinler!...

Atatürk soruyor:

– Senin bir nüfus kâğıdın yok mu?

Ve işte, Neyzen'in verdiği ikinci ve ilkinden de enfes cevap:

– Ben, senin kurduğundan evvelki devletlerden hiçbirisini tanımadım ki, bana bir nüfus kâğıdı versinler!...

Akbaba: 5/2/1969

Naci Sadullah Danış

Neyzen Tabut İçinde Yatardı

Bu tarihte bir gün –Çarşıkapı'da gramofon dükkânı bulunan– Klarnet Remzi ile Maltepe'de bir gece geçirdikten sonra, ertesi akşam Babıâli'den geçerken, Büyük Postahane arkasında, Tefeyyüz Kütüphanesi karşısındaki İsmail'in koltuk meyhanesine girdik. Orada, Neyzen Tevfik'i iki gümrük hamalı ile bir masada içki içerken gördük, bize iltifat etti. Klarnetle keman yanımızda idi. Biz de karşılarındaki alçak bir mermer masanın arkasız bodur iskemlelerine oturduk. Hamallar bir taraftan da Neyzen'e rakı, şarap, konyak ısmarlıyorlardı. O da bunları birbirine karıştırıyor, bir tek bardağa boşaltıp içiyordu. Bir aralık içeriye devrinin tanınmış muharrirlerinden Mahmut Sadık Beyle Ahmet Rasim Bey girdiler, tezgâh başına geçtiler. Bir iki tek atıp Neyzen'le hoşbeşten sonra, kendisinden bir ney taksimi rica ettiler. Tevfik bir taksimden sonra bize döndü.

Bizde Şedaraban saz semaîsi olup olmadığını sordu. Biliyoruz, dedik. Remzi klarneti, ben de kemanı kutularından çıkardık. O da neylerinden birinin sesini akordumuza intibak ettirdi. Tanburî Cemil Bey merhumun saz semaîsine -Neyzen'e uyarak- girdik. O, çok ağır bir tempo ile üflüyordu. Her usul sonunda âdeta dört elif miktarı dinleniyorduk. Dördüncü haneyi de tam usulü ile -galiba- üç defa tekrarladıktan sonra saz semaîsini sona erdirdik. Bu eseri çalarken Neyzen'e dikkat ediyordum. O elinde ney, gözlerini kapamış, kendinden uzaklaşmış bir hâlde idi. Her usulün sonunda üflediği nağmeleri de dinlemek ve âdeta içine sindirmek için kendisini ve dinleyicilerini saniyelerce sessizliğe gömüyordu.

Biraz sonra Mahmut Sadık Beyle Ahmet Rasim Bey veda ederek gittiler. Bir ara bilmem nasıl oldu? Gümrük hamalları Neyzen'e ısmarladıkları içkiden dolayı, birisi:

– Benim ısmarladığımı içecek, dedi. Diğeri itiraz etti:

– Hayır, benimkini içecek!

Münakaşa aralarında kavgaya intikal etti. Zaten vakit de bu koltuk meyhanesinin kapanma zamanı idi. Polisler geldi, kavga eden hamalları götürdüler. Bu esnada Neyzen Tevfik, ney'lerini torbasına sokmuş ve doldurması için matarasını meyhaneciye uzatıyordu. Neyzen'in matarasına rakı dolduruldu, akşamcılar dağıldı, meyhane kapandı. Neyzen de aşağıya doğru bilinmeyen bir tarafa uzaklaştı.

Ertesi gün Babıâli'den geçiyordum, Meyhaneci İsmail'e uğradım:

– Allahaşkına bana söyler misin, dedim. Neyzen Tevfik nerede yatıp kalkıyor?

O bana cevap verdi:

– Şurada, Hocapaşa Camii'nin bir tabutluğu var, oraya gider. Bir tabutun kapağını kaldırır, içine girer, kapağı da üstüne çeker ve rahat rahat uyur.

Allah gani gani rahmet eylesin!.

Dünya: 19/6/1970

Hayri Yenigün

Fikret Muallâ ve Neyzen

Babası ile aralarında geçen olaylardan sonra akıl hastanesinde kısa bir müddet kalan Fikret Muallâ'yı o devrin ünlü asabiye mütehassısı Prof. Dr. Mazhar Osman himaye etmişti. Mazhar Osman ona, azılı deliler koğuşunu göstermeden hususî muamele etti. Filozof, şair ve musikîşinas Neyzen Tevfik de o sıralarda akıl hastanesinde yatıyordu. Neyzen, aynı zamanda edebî kültürü üstün bir insandı. Fikret Muallâ'yı onun odasına yatırdılar. Muallâ, altı ay kadar onun yanında kaldı. Ona göre edebiyat namına ne bilirse üstadı Neyzen Tevfik'ten öğrenmişti. O kadar ki, Muallâ taburcu edilirken, Neyzen'den ayrılmak istemedi.

Fikret Muallâ, hayatında daima Mazhar Osman'ı ve Neyzen Tevfik'i minnetle anmıştır. Paris'te, akıl hastanesinde yattığı sırada yaptığı resimlerde daima şu-urunda gizli kalan Mazhar Osman'ı canlandırmış ve

ona olan sevgisini büyük bir hasret ifadesi ile belirtmiştir. Mazhar Osman'la Neyzen Tevfik hakkındaki sözlerini not defterinden aynen aktarıyorum:

"Mazhar Osman, insanları saadete ulaştıran büyük bir Türktür. Biraz edebiyat bilgim ve zevkim varsa onu, Neyzen Tevfik'e borçluyum."

Hayat: 23/9/1971

Taha Toros

Fikret Muallâ, Bakırköy Akıl Hastanesi'nde iken de fırçasını ve kalemini bırakmadı. Hastanede tanıdığı, oda arkadaşı ve dostu, müzisyen ve şair Neyzen Tevfik Kolaylı'yı böyle canlandırdı.

(1938)

Nükteleriyle Yaşayan Neyzen

O belki hiç unutulmayacak, içki, müzik, felsefe âlemlerinde herkes ondan konuşuyor, onu anlatıyor.

Nükteleri, hoşgörürlüğü, düşünceleriyle.

Serazat, kayıt şart tanımaz Neyzen'i rahmetli Fethi Cünbüş'ün şimdi yerinde yeller esen Vezneci'lerdeki dükkânında tanımıştım.

Hiç şüphesiz kelimelerin, satırların anlatamayacağı ciltlere sığmayacak renkli bir hayat yaşamış büyük müzisyen heccâvdı.

Hayatta olup ta hatıraları sorulsaydı kimbilir neler anlatırdı. İşte o renkli hayattan birkaç hatıra:

"Bir gün arkadaşı Hacı ile, hamama gitmişler. İkisi de genç, ikisi de dinç, ikisi de çok hem de pek çok içer. Keyif bu ya, bir hamam âlemi yapmak istemişler. Öyle bir âlem ki üç gün içilsin diye bir damacana rakı almışlar. Hamamda bardak, çanak, çömlek ihtiyacı yok. Dökmüşler, rakıyı kurnalardan birine. Şişe ve kadeh de lâzım değil. Hamam tası var ya... Geçmişler kurna başına. Neyzen çalmış, Hacı okumuş. Hacı okumuş Neyzen çalmış. Rakı tükendikçe getirtmişler ve üçüncü gün peştemalları da atmışlar. Hamamın sıcaklığı, bir taraftan terleme, iki ahbap çavuşun sarhoş olmalarına mâni oluyormuş. İçki tutmayınca ne yapılır?.. Neyzen derhâl karar veriyor. Sırtına bir aba geçiriyor, fırlıyor, direkler arasına. Sokrat Eczanesi'nden büyük bir şişe eter alıyor, boşaltıyor rakıya. Bu sefer kurnaya başlarını sokup içiyorlar. Bu sırada cennet, cehennem, şeytan, Havva Ana, Âdem Baba da çıplak geziyorlarmış, o

hâlde neden kendileri gezmesin. Bu parlak fikir hemen tatbik edilmelidir... Neyzen fırladığı gibi Şehzadebaşı yolunu tutuyor, arkasından Hacı, çırılçıplak, saç sakal uzamış bu garibelerin Âdem Baba hüviyetinde uzun müddet dolaşmalarına imkân olmuyor tabiî, çalyaka hücrelerine atılıyorlar."

"Neyzen Tevfik'in, Tevfik Dede adında bir dostu vardı... Tevfik Dede Mevlevîdir. Güzel mevlit ve gazel okur. Usta hoş sohbet bir zattır. Neyzen -gibi- çok içer. Tevfik Dede, Kasımpaşa Mevlevîhanesi'ndedir. Bir sebepten tekkeden uzaklaştırmak istemişler, fakat tekkenin büyüğü ne yapsınlar. Düşünmüş taşınmışlar, eline birkaç kuruş sıkıştırıp Çanakkale ve Civan Mevlevî Tekkelerini teftiş vazifesi vermişler. Tevfik Dede bir akşam üstü İskenderiye postasını yapan Hidiv kumpanyasının bir vapuruna güverte bileti alarak girmiş. Akşam, hava serin. Gurup ve deniz tabak gibi. Tabiî rakı da var. Tevfik Dede coşmuş, birinci sınıf salonun bir penceresinden derin bir ney sesi etrafa yayılmış. Meğer Neyzen de aynı vapurda Mısır prensesinin misafiri olarak Mısır'a gitmiyormuymuş. Dede ney sesini duyunca yerinden fırlamış: Vay canına demiş, bizimki de burada. Salona dalmış, Neyzen ile sarmaş dolaş olmuşlar. Dede sormuş:

– Nereye Neyzen?

– Mısır'a gidiyorum, ya sen?

– Ben Çanakkale'ye fakat...

– Fakat ne?

– Ben de Mısır'a gitmek isterdim.

– Merak etme, düzeltiriz.

– Nasıl, paran var mı?

– Yok, sende?

– Bende de yok.

Neyzen, prensese koşuyor ve oracıkta Dede'nin işini hallediyorlar, ver elini Mısır. Biri üfleyerek, öbürü söyleyerek Çanakkale, tekke, teftiş, her şeyi unutuyorlar. Bütün vapur yolcularını mey, ney ve sohbetle sihirleyerek felekten gün çalıyorlar."

"Neyzen bir yaz günü Kadıköyü'nde Aksaraylı Hamdi'nin, gazinosunda bir köşeye çekilmiş, kendi derin âleminde ney'inin sesini ruhuna kanat yaparak uzak âlemlerde yaşarken:

– Ağabey, boyayalım mı? diye bir boyacı yaklaşmış, şiirini, ilhamını berbat etmiş.

Neyzen yerinden fırlamış, cebinden bir çeyrek çıkarıp boyacıya verdikten sonra arka üstü yatarak:

– Gel ulan yüzümü boya... diye suratını baştan başa karaya boyatmış, kalkmış, Papazın Bahçesi'nde oturan Ahmet Rasim'in yanına gitmiş.

Ahmet Rasim, Neyzen'i gözlerinden ve kıyafetinden tanımış, hiç hayret etmeden:

– Bu ne hâl Neyzen, Kuşdili Tiyatrosu'nda Otello mu oynadın? demiş.

Neyzen gülmüş:

– Merhamet, insanın yüzünü bazen kara çıkarır, diye boyacıya acıdığım, boyatacak ayakkabısı olmadığı için de yüzünü boyattığını söylemiş:

– Kâinata bir kere de bu heybetle görüneyim, dedim. Allah'a, çok şükür olsun ki böyle bir yüz karam oldu. Ya çıkmazına boyanaydım."

Ayda Bir: Aralık-1972

Hilmi Rit

Roma İmparatoru Gibi Yaşayan Neyzen

Âşık Veysel Şatıroğlu öldü. Doğduğu, yaşadığı köy olan Sivrialan köyünün iki kilometre ötesinde Çoban Deresi mevkiinde toprağa verilmesini vasiyet etmişti ve tören yapılmamasını istemişti. Vasiyeti tutuldu, dilediği yerde defnedildi, fakat isteği yerine getirilmedi, büyük bir tören yapıldı.

Kabahat kendisinde, büyülemeseydi vatandaşlarının gönüllerini.

Yedi yaşında kör olan ve seksen dokuz yaşında ölen, hemen bütün ömrü karanlık içinde geçen bir halk şairi. O ıstırap dolu hayatı kalem diline verecek romancımız nerede?

Şahsen tanımadım Âşık Veysel'i. Bir sefer aziz dostum Mesut Cemil ile birlikte onun köyüne kadar giderek görüşmek istedik. Konuştuktan sonra ben sözlerini yazacaktım. Mesut Cemil de bir senfoni besteleyecekti. Beethoven'e benzetirdik Âşık Veysel'i. Fırsat bulamadık bir Sivas yolculuğu için.

Büyük saz şairinden yıllarca önce de bir müşterek dostumuzu kaybetmiştik, büyük bir kalender şairi, Neyzen Tevfik Kolaylı'yı. O aksi, sokaklarda yalın ayak dolaştığı olurdu da, cenazesinin tantanalı kalkmasını isterdi.

Öyle oldu, kimler gelmedi ki o son uğurlamaya. Anadolu yakasında Kartal Mezarlığı'na gömdük Neyzen'i.

Son görüşümmüş. Çubuklu'da oturan bir başka dost, heykeltıraş Râtip Âşir beni bir gün oraya çağırdı. Mümkünse Neyzen'i de al getir, yolunun üstünde dedi. Neyzen o sıralarda Beşiktaş'ta iskele başında Nuri Demirağa'ya ait bir binada oturuyordu. Üsküdar'dan Beşiktaş'a geçtim, Neyzen'e uğradım.

Bir yaz günü. Yatağını, odasından, binanın denize bakan yüzündeki taraçada bir kerevet üstüne taşıtmış, üstüne de bir tente çektirmiş, güneşlik. Bol sabah güneşi, yaz sabahının güneşi.

Üstat soyunmuş, bir don bir gömlekle. Yatağına uzanmış, esrarlı sigarasını içiyor. Yanında yaşları on üç ilâ on dokuz arası üç çingene çocuğu, üç kara şopar.

On dokuz yaşındaki, başucunda keman çalıyor. Küçüklerden biri bacaklarını ovmakta, biri de, bilmece gibi sorsam ne yapıyor diye, asla aklınıza gelmez, elinde bir yelpaze, Neyzen'i yelliyor!

Çubuklu'ya gideceğimizi söyledim. Neyzen, Râtip'i çok severdi. Hatırlanmasına sevindi, fakat yerinden kıpırdamadı:

– Görüyorsun hâlimi... dedi, bütün sefaletimin içinde bir Roma imparatoru haşmetiyle yaşıyorum, bir yere gidemem...

Hiç ısrar etmedim, yerden göğe haklıydı.

Uyuşmadı gönlüm mert ile zenle
Ne bir iş bilenle ne boş gezenle

Hicran köşesinde bozuk düzenle
Neyzen'e her telden çaldırdın felek

Nerede Neyzen Tevfik?

Baki kalan bu kubbede bir hoş seda imiş...

Tercüman: 26/3/1973

Reşat Ekrem Koçu

Neyzen Tevfik Anlatıyor

Neyzen önde, biz arkada, birbiri ardı sıra tazelediğimiz kibrit çöplerinin titrek alevlerini birer meşale gibi kaldırarak tahta merdivenleri çıktık. Kâğıt kaplı bir kapıdan geçtik, elektriğe kavuştuk.

Daracık sofada kediler, kapkara, bembeyaz, tekir, renk renk, boy boy kediler etrafımızı sardılar, babalarıyla mırın mırın tatlı bir sohbete daldılar.

O, pazardan henüz getirdiği koskoca ciğer paketini açıyor, yavrularına akşam nevalesi hazırlıyor.

– Burası kedilerin kervansarayıdır. Bütün mahallenin kedileri bilâtefrik-i cins ü mezhep buraya gelirler, yerler, içerler...

Gene, o önde, biz arkada, soldaki eşiği aşıyor, yumuşak halıyı çiğneyerek ney üstadının tertemiz yatağı, sazları, yazı masası, kitapları ve notalarıyla karşılaşıyoruz.

– Girin evlâtlar, diyor, girin. Benim odamda malûm ve meçhul hiçbir ilâhın hükmü yoktur. Buradaki vicdan hürriyetini hiçbir mabette bulamazsınız. Edyân komisyoncuları ellerini buraya uzatamazlar. Hürsünüz, dilediğiniz yerde oturun.

Ceketini çıkarıyor, kollarını sıvıyor, küçücük sobasının önünde çömeliyor, sonra rahatça bağdaş kurarak yayılıyor, yerleşiyor:

– Şu fili bir feryap edeyim de hele.. Ne yapalım, herkesin ad koyacak bir nesnesi var. Kiminin apartmanı, çiftliği, kiminin yatı, sandalı, kiminin evlâdı. Benim de sobam var...

Tahta parçalarını yerleştiriyor, tutuşturuyor.

– Fil bu... Yutar, yutar doymaz...

Rahat konuşabilmek için ben de yere çökeyim.

– Artık içmiyormuşsun, doğru mu?

İyice alevlenmesini kolladığı filinin önünde, başını bana çeviriyor:

– Benim içkim mütemadî değildir, evlât.

Coşkun bir sevda gözünden kalbime saplanmış bir zehirli diken vardır. Bu zehirli diken bana öz dostumun yadigârıdır. Ne vakit onu yadetmek vazifesinde geciksem, hayali gelir, eliyle o dikeni biraz daha batırır. O acıyı unutmak için bana hiçbir derman elvermez. İşte o vakit irademsöner. Ayaklarım meyhaneye, elim kadehe uzanır.

Ben ömrümde bir gün bile zevk, neşe, haz, keyif duymak için içki içmedim. İnsanların sağır kulaklarına duyuramadığım ıstırabımı teskin için içerim. Bir an gelir ki, o, öz sevgilimin sesi kulaklarımda çınlar:

– Yeter artık, içme! der.

Ve elimden kadeh düşer. Birkaç gün öldürücü bir nedametle başbaşa kalırım. Bu, benim için en büyük ruhî tesellidir.

Kılıfı içinde, upuzun uyuklayan ney'ine elini uzatırken, duruyor:

– Son zamanlarda beni çarpan bir türkü var. Üç dört yüz senelik olmalı. Eskiden Türk ordularında askeri heyecana getirmek için çengiler varmış. Bunların arasında Benli Hanife isminde bir de bestekâr yetişmiş. Bakın beni sihir ve füsunu altında inleten bu türküyü ney'imden evvel benden dinleyiniz.

Koyun beni yükseklerde yatayım
Yatayım da yâr semtine bakayım
Yâr sefada ben cefasın çekeyim
Çeke çeke yüreğime kan doldu
Aramızda yemin oldu ant oldu

Kim görmüştür güzellerin vefasın
Arif olan sürer dünya sefasın
Var mı çeken benim gibi yâr cefasın
Çeke çeke yüreğime kan doldu
Aramızda yemin oldu ant oldu

Kamış parçası bir nefesle canlanıyor, dile geliyor. Odaya hazin, inleyen bir ses yayılıyor.

Yüzyıllarla gerilerden gelen bir iç acısının sesi, sizi dalga dalga akışına kaptırıyor, yüzyıllara, ötelere alıyor. Geçiyorsunuz kendinizden.

Yapayalnız, bir dağ başında rüzgârların gidişine uyanır gibi gözlerimi bol ışığa açıyorum.

Siyah kadife sırtıyla ayaklarını okşayan sevgili kedisini kollarının arasına alıyor:

– Bakın gecemin gözlerine... Siz bu yeşillikte göz gördünüz mü?

Arz, Mecnun bir zen-i şehvetperestin aynıdır
Her ne varsa canlı şemsin zade-i icadıdır
Metn-i divan-ı ademden müntehiptir kâinat
Hilkatin ruy-ı zemin, mecmua-i feryadıdır

Yeni bir uykuya dalan odaya ses vermek istiyor:

– Musikî..

Hemen sözümü kesiyor:

– Geçen akşam Cemal Reşit'in konserinde bulundum. Yeni Türk gençliğinin gösterdiği bedîî kudretin kıymetini takdirden acizim.

– Ya cazbant?

– Cazbandı tebrik ederim. Cazbandı hürmetle dinlerim. Çünkü beşer onunla riyakâr dalgalardan, ağır nağmelerden kurtulmuş oluyor. Yok. Manasız güftelere lüzum yok. Arabaya beşinci tekerleğe lüzum yok. Seksen sekiz bin âlete lüzum yok evlât...

– Peki, alaturka dediğimiz eski musikî?

– İki ayağı da tutmayan kötürüm derim, oğlum. Sen alaturka çalınan yerlerdeki dinleyicilerin hâllerini görmedin mi hiç? Önlerinde rakı, karşılarında kadın, işte adına musikî dediğimiz bu kötürümün koltuk değneğinin birisi kadın, birisi rakıdır. Onlarla yürüyebiliyor. Kendi kendine yetmiyor demek.

Tanburun tellerini titretiyor:

Çatal çama kurşun attım geçmedi
Nazlı yâre ayran verdim içmedi

Çok yalvardım bildiğinden geçmedi
Hani benim kınalı da kekliğim
Gece seni nerelerde bekleyim

Kömür gözlüm bu yerlerden geçti mi
Geçti mi kadeh kadeh içti mi
Karlı dağın dumanını yel alır
Yağan yağmur dağı taşı sel alır

Onu söyletmek için kendimi zorlamıyorum. İstiyorum ki, o, kendi kendine söylesin, ne isterse söylesin.

İçinde kıyametler kopan insanı, böyle coşkun bir volkanı, uzaktan seyredişin bir başka hazzı var.

Tanburunu bir kenara koyarken, duvarlara söylüyor:

. – Beşer günahın kudsiyetini idrak etmiş olaydı, bütün bu cidâle lüzum kalmazdı.

Ve bize dönüyor, şu koşmasını okuyor:

Taban tepmiş olan gam kervanında
Dostunu konuklar tatlı canında
Koçlar gibi duran pir meydanında
Aslanlar yurdunda kurulmuş olsun

Gel dese de bakma nekes aşma
Bir fırsat arar da kakar basma
Dostum namert dehrin mihenk taşına
Felâket pazarında vurulmuş olsun

Duysun aşkın elindeki rebabı
Okunsun ahunda çile kitabı
Neyzen gibi günahkârın hesabı
Mezara girmeden sorulmuş olsun

Ressam Kemal
Sönmezler'in fırçasıyla
Neyzen Tevfik

Saat kaç? Gecenin neresindeyiz. Düşünmüyorum bile...

Şu anda "ney"in titreye titreye yayılan yanık sesinden başka yaşayan hiçbir şey yok.

Beş his, tek duygu olmuş. Sade kalp duyuyor. Ve "ney"in sesine uymak ister gibi çarpan kalbimden başka yaşayan bir tarafım var mı bilmiyorum.

– Çalarken ne duyarsın?

Anlamamış gibi yüzüme bakıyor. Uzun uzun bakıyor:

– Ne mi duyarım yavrum? diyor, ne mi duyarım? Sevdiğimi görürüm; o bana der ki:

Neylerde sadayım ellerde ra'şe
Dillerde sevdayım başta endişe

Ve kolunu masaya dayıyor, başını avucuna alıyor, dalıyor, dalıyor...

Kandemir

Neyzen Tevfik İçin Yazılan Şiirler

Neyzen

Bir ney düşer elden, yine bir neyzen ölür
Dünyayı unutmuş gibi keyfinden ölür
Hür aşkını, hür ruhunu hür göğsünden
Bir cezbede nısfiyeye üflerken ölür

Arif Nihat Asya

Neyzen Tevfik

Elinde ney şikâyet figân eder ruhun
Sanır mısın ki duyar her gönül bu gamlı sesi
Sen ey deha-yı ebed-zinde, hâlik-i esvât
Mesih-i aşk u füsundur nida-yı icazın

Hasan Âli Yücel

Ne Derler?

– Koca Neyzen Tevfik'e –

Beni meyhanede gören şaşılar
İşte bir sarsalak divane derler
Yalnız değilim, can yoldaşım var
Onun adına da peymâne derler

Ne ayık, ne serhoş, coşkun hoş serim
Yanık gönüllerde serin eserim
Zehir içirseler sanma küserim
Bir âlemdeyim ki mestâne derler

Olurken dostlarım hep dert eşenim
Baharsız, çiçeksiz ben bir gülşenim
Ağlarken de gülen, oynayan şenim
Girdiğim her yere meyhane derler

Sen tapın, yalvar dur, gece ve gündüz
Özü ben bulurum, varken bu ak yüz
Hâsılı sen eğri giderken, ben düz
Bana "serhoş", sana bilmem "ne" derler

Kırık Kavaldan Sesler: 1935

Hüseyin Rifat

Kıt'a[8]

Neşe doldursun şeb her ehl-i dil mey câmına
Gıpta etsin cümle ihvan Neyzen'in encâmına

8 6 Mayıs 1952 tarihinde, Tepebaşı Şehir Tiyatrosu'nda Neyzen'in 75. doğum yıldönümü münasebetiyle bir jübile yapılmıştı.

Öyle tanzim etti Gökay jübilesin kim Tevfik'in
Tam tesadüf eyledi bak hazretin bayramına

Dr. Asım Neşet Sözmen

Mersiye

– Neyzen'in ölümü üzerine –

Ömrünce ne kartaldı, ne de neşesi bitti
Meşrepçe Melâmîydi, dokuz canlı yiğitti
Şahit tutarak dostları ispat ederim ki
Can verdi de Neyzen, o zaman Kartal'a gitti

Sıbyan iken ilhamını meşk etti kamıştan
Vazgeçmedi ömrünce bu sevdalı akıştan
Ak saçları bir pencere açtıysa da kıştan
Can verdi de Neyzen, o zaman Kartal'a gitti

Dr. Asım Neşet Sözmen

Kıt'a

–Neyzen'in ölümü üzerine irticalen söylenmiştir.–

Dağılsın meclis-i cem, mey dökülsün, şişe çâk olsun
Ki artık sustu nây-i nağme-i muhrik eda, bitti
Bütün meyhaneler feryada gelsin: "Neredesin Tevfik'i!"
O şimdi bezm-i lâhûtîye bâl ü per açup gitti

Hâşim Nezihi Okay

Neyzen Tevfik'in Şiirleri

Neyzen Tevfik'in ilk eseri *Hiç* 1919'da, diğer eseri *Azab-ı Mukaddes,* iki forma olarak 1924'te, tam olarak da 1949 yılında yayınlanmıştır. Neyzen'in serazat hayatını, neyini, meyini, sohbetini, nükte ve fıkralarını, ediplerimizin düşünce ve hatıralarını buraya kadar olan sayfalarda okudunuz.

Fakat Neyzen Tevfik gibi kudretli bir hiciv şairine en büyük saygı, onu kendi şiirleriyle değerlendirmektir. İşte biz de bu eserde, onun hatırasını elli yıldan beri birçok kitap, dergi ve gazetelerde çıkmış ve bazıları hiç yayınlanmamış şiir ve hicivleriyle yaşatmaya çalışarak ruhunu şad etmek istedik.

H. Y.

Nasıl Şiir Yazardı?

Neyzen, yazdığı şiirler üzerinde uzun uzun durmazdı. Oysa Mehmet Akif, "Ben zaman olur ki bir kelime üzerinde günlerce meşgul olurum. Eğer Tevfik bunu yapsa harikulâde eserler yaratır. Ne yapalım ki yaratılışı buna müsait değil" derdi.

Mazbut bir hayat yaşamayan, derbeder ruhlu Tevfik'i herkes sadece hiciv yazarı bilir. Oysa toplumsal ve felsefî birçok eserleri de vardır.

Tevfik yazdığı şiirleri bir parça kâğıda, ya da sigara kutusu arkasına, ya da bulunduğu yerin duvarına yazar bırakırdı.

Şefik Kolaylı

Nâyin ki Çıkar Zemzeme Sûrâhlarından...
Şiirlerinden Bir Demet

Kurt Masalı

Kanla kin, öfke, ateş fırsatı bekler pusuda
Kalmamış müntekimin sabrı gibi korkusu da
Dalkavuk üst kata çıkmış, dayamış merdiveni
Gemi baştan kıça serhoş, uyumuş serdümeni
Denizin hışmı köpürmüş, çok uzaklarda kıyı
Oynatır şark ile garbı ta kutuplarda ayı

Tufan

Mekke'yi sel bastı, afetten boğuldu çok kişi
Bu belâ-yı âsumânî şehri berbâd eyledi
Zat-ı Hak bir mabedin inşasını arzu edip
Önce Beytullah'ı İbrahim'le bünyâd eyledi
Bir mukaddes şeye sürtünmüşse şayet bir hacı
Kâbe'yi tathir için bir tufan icâd eyledi

Neyzen ve Abdülhamit

Samimî dostu Şair Eşref'in Mısır'da bulunması Neyzen'i de oraya çekmişti. 1905 yılında Eşref'in Mısır'da çıkardığı *Deccal* gazetesinde Neyzen'in aşağıdaki hicvi yayınlanmış ve bu yüzden idama mahkûm edilmişti. Fakat Meşrutiyetin ilânıyle affa uğrayarak memlekete dönmüştü.

Abdülhamit'in Ağzından Bir Nutk-ı Hümayun

Kal'a-i âsâr-ı zulme verdim istihkâm-ı tam
Ettim istibdat ile tarihe ibkâ'-i nam
Öyle tarsîn eyledim, olsa cihan zîr ü zeber
Attığım üss-i mezâlim haşre dek eyler devam
Ben o cellâdım vatanda açtığım her yârenin
İltihabı bir zaman etmez kabul-i iltiyâm
Nerde Cengiz engizisyon, nerde Haccac u Yezid
Nerde Tîmur, Hülâgû, nerde ecdâd-ı izâm
Nerdedir Şeddâd-ı Nemrûd, nerdedir Ad u Semûd
Her cihetçe zalimân-i dehre ben oldum imam
Ben ölürsem mülk ü millet bitmeden volkan gibi
Ka'r-ı lâhdimden tüter eflâka dûd-i intikam
Ol kadar ezdim şu miskin milleti ki etmesin
Fasl-ı dava eylemekçün rûz-ı mahşerde kıyam

Değerli öğretmenlerimizden şair Cenap Muhittin Kozanoğlu, Neyzen'in bu manzumesine bir nazire yazmıştır. Bir kıt'ası şudur:

Haddi yok kâra yol bulup sapanın
İşi meydanda doğruluk yapanın
Kuru bulgurlu çeşnisiz lâpanın
Ömre karşı medarını ..... yim

Tercüme-i Hâlim

Çocukluğum ne zaman gelse yadıma derhâl
Zavallı ruh-ı garibim garîk-i melâl
Kalan sahâif-i gam hücre-i hayatımda
Birer birer açılır pîş-i hatıratımda
Güzâr eder müteselsil bir iştiyâk-ı hazin
Olur dumu'-ı teessür müjemde sâye-güzîn
Bu hatırat-ı bülendin içinde şah-eser
Olan nişâne-i mazi ki âşiyân-ı peder
Lebinde Bahr-i Sefid'in pür inşirâh-ı huzur
O sadegî-i tabiatle bir hadîka-i nur
İçinde arz-ı likâ'-yı sukûnet eylerdi
O lânenin kapısından şu mâsiva derdi
Bulup da yol giremezdi harîm-i hikmetine
Simât-ı nimetine gûşe-i saadetine
Öperdi nur-ı şafak dalgalarla dâmenini
Peri-i subh açardı cenâh-ı revzenini
Şükûfelerle müzeyyen nihâl-i gûnâ-gûn
Gusûn u goncası feyz-i bahar ile meşhûn

Fevâkih-i mütenevvi' fusûl-i erbaada
Tükenmeze hele çeşme dibindeki hurma
Alır da karşısına mâhitâb-ı şirini
Kıyam eder idi tanzîre serv-i sîmîni
Görür sever, düşünürdük semayı, dalgaları
Nedim-i ruhum ile, o zeki, fakat haşarı
Zemini dar buluyordu nigâh-ı fıtratına
Semayı tenk görürdü şihâb-ı fikretine
Durur mu elde avuçta o ateş-i seyyâl
Kuyûd-ı hükm ile hiç bağlanır mı nur-ı hayal
Kemal-i hüzn ile ettim melâl-i ömrünü yad
Zavallı hemdem-i ömrüm ki ismi "isti'dâd"

Tamam bin iki yüz doksan altı sâlinde
Kademzen oldu şu hâke o rûh-ı nâlende
Gelir hayalime üç dört yaşındaki hâli
Uçardı pîş-i ümidinde zıll-ı âmâli
Koşar, güler, düşer, ağlar, peyinde gölgelerin
Cenâh-ı re'feti altında mâderin pederin
Kuruldu bahçedeki asmaya salıncaklar
Çeşit çeşit alınırdı bütün oyuncaklar
Oyuncak ha dayanır mı o fikr-i tetkika
Kırardı geldiği anda, içinde bir başka
Hüner var anlamalı hem de kırdı öğrendi
Bu sırrı bildi ya artık bozar, yapar kendi
Bu keşfe oldu muvaffak ikincisi gelsin
Merakı gizli duran şu hakikati delsin
Fakat onun yüreğinde yanardı bir sevda
Denizcilik, gemi, yelken, mahabbet-i derya
Gelince mâh-ı haziran, olursa bir meltem
Düşerdi gonce-i sevdaya dürre-i şebnem

Hemen o gün sıvanırdı pür itina paçalar
Ederdi ma'şer-i emvâc içinde geşt ü güzâr
Elindeki geminin armasında yok noksan
Direk, dümen, yeke, yelken, filok, seren, camadan
Gerilsin uskutlar, orsa, boşlayın laçka
Dokunma keyfine gitsin bırak biraz da pupa
Yavaş yavaş geliyor bak ne başladı imbat
Açıl şafak gibi ey bâdbân-ı isti'dâd

Nasip alınca bu yolda peri-i deryadan
Olur ya belki de âtide şanlı bir kapdan
Şu rûzgâr-ı şutûnun önünde fülk-i hayat
Erer mi sahil-i maksûda kimbilir? Heyhât
Emel, sebat ü mesaî zebûn-ı hükm-i ezel
Kolayca keşfolunur mu ufk-ı müstakbel
Mukadderat-ı tavâli' meşiyyet-i edvâr
Şu medd ü cezr-i havadis, vürûd-ı leyl ü nehâr
Verir nasibini az çok, önünde ber-mu'tâd
Cenab-ı Kâdir-i Mutlak ki Rabb-ı isti'dâd

Eder havâtırı ihya teheyyüc-i ilham
Tefekkürât-ı teellüm güzâriş-i eyyâm
Nedir sebep ki ölen şu hayal ü ezmândan
Nasibe çin-i teessür olur, durur insan
Na işte bak yine maziye daldı fikr-i melûl
Yaşar mı ehl-i dil olmazsa gam ile meşgul
Bu bir geceydi ki mehtab-ı vecd-âverden
O nâzenîn-i semadan, nücûm-ı ezherden
Yağardı mehbit-i ilhama nurdan elhân
Olurdu safha-i deryâda mevceler raksân
Berây-ı seyr ü tenezzüh pederle isti'dâd

Çıkıp yola "Tepecik" kahvesinde ber-mu'tâd
Beş on dakikayı hoşça geçirmek istediler
Denizlerin kıyısında o şeb oğulla peder
O dem göründü uzaktan iki hayal-i garip
Safa-yı meclis-i yârânı ettiler tertip
Oturdular mütevazi kenar-ı sahilde
Ayândı aşk-ı Huda, çehre-i fezâilde
Çıkınca zîr-i begalden birer uzun torba
Bizimki gördü ve sordu ne olsa bu acaba
Sada-yı nây-ı beyan gûş-i canda aks-âver
Olunca "Anlatırım sonra sus!" demişti peder
Mükevvenât ü avâlim tecelli-i nura
Büründü neşve-i vahdet saray-ı Mansûr'a
O nâvedân-ı zülâl-i serâir-i lâhût
Nedim-i mutrib-i uşşak enise-i melekût
Kiyân-pâre ki sahra-neverd-i aşk u cünûn
Olur havâfil-i ehl-i garâma râhnümûn
Göründü dîde-i müştâka, çehresi yârın
Okundu şu gazel-i bî-misâli "Esrar'ın"
Ne cevr-i yâre tahammül ne azm-ı râh ederim
Döner döner bakarım kûy-i yâre âh ederim
Diyor o şair-i sevda penâh-ı "Mevlâna"
Garîk-i rahmet-i Mevlâ muhibb-i âl-i abâ
O demde koptu dilinden bir ateşîn feryad
Uyuştu kaldı yerinde zavallı İsti'dâd

Evet sabaha kadar uyku girmedi gözüne
Suale başladı akşamki macerayı yine
Cevaba muntazır olmuştu gûş-i can açarak
Kulak kesildi vücudu, peder demişti ki: Bak
O gördüğün iki dervişin ellerindeki şey

Birer kamıştan ibaret idiyse de adı ney
Nasıl sadasını sevdin mi
– Ah, hiç sorma
Nasıl yaparlar onu söyle, of baba yorma
– Nasıl yapıldığını bilmem işte gördün ya
Bırak sen onları şimdi
– Aman efendi baba
Bırak sen onları şimdi olur mu? Ben sevdim
Günah mı çalması yoksa
– Değil fakat derdim
Bütün bütün unutursun elindeki dersi
Kolay değildir o oğlum, işittiğin o sesi
Çıkarması mütevakkıf uzun uzun seneye
Hem ellerin yetişir mi boyun kadar o ney'e
Bırak sen onları şimdi dedim ya, derse çalış
Unutma Tuhfe-i Vehbî'yi ezber et yaz kış
Yaşın sekiz dokuz oldu bugün Gülistan'dan
Ne belledin, haydi söyle
– İkinci bâbı
– Heman
Cevabı buldun işin oldu sanma ki bu zaman
Maarif ister a oğlum, tarîk-i dervişân
Ulûm-ı ma'rifetin müntehâsıdır bî-şek
Bu râha sâlik olanda sebât u ilm gerek
Yanımda bak duruyor işte Mesnevî-i Şerif
Ki magz-ı Hazret-i Kur'an, hikem, nikât-ı zarif
İçinde hepsini yazmış Cenab-ı Mevlâna
Kemal-i ilm ile bak "Bişnev ez ney"i başına
Komuş ki işte dün akşam işittiğin ney'den
Duyup da anlayasın. O kamış ki bir ot iken
Lisana geldi de birçok hikâye anlattı
Değil mi

– Öyle evet, neymiş anlaşıldı adı
Hulâsa çok bile geldi bu rütbe izahat
Bunun netice-i sermayesi nefesle sebat
Bizimki doğruca indi o anda çardaktan
Kopardı bir kamış indince en münasip olan
Delikleri açarak buldu derdine çare
Takıldı bir makara oldu sanki başpâre
Çıkan sadayı duyan âdemin dişi kamaşır
– Nevâ-yı sâz-ı mahabbet bozuk düzen yaraşır
Devirdi dağları Şirin yolunda bak Ferhad
Hevesle her neyi tutsa bırakmaz isti'dâd

Birer birer sayalım mı elinde sanatını
Hezâr-fenliğini, kuvvet ü meharetini
Demirci, terzi, balıkçı, kalaycı, kunduracı
Kayıkçı, avcı, marangoz, cilâcı, lostracı
Fırıncı, oymacı, aşçı, tulumbacı, nakkaş
Döğüşcü kavgacı, uysal, inat, biraz kallaş
Ufak tefek bulunurdu elinde birkaç şey
Bir anda hepsini yaktı kavurdu ateş-i ney
Olanca mâ-meleki varsa şimdi bir sandal
Alındı Sümbeki'den bir de çaldığı şu kaval
Nasılsa her üçü birden buluştu ehl-i heva
Ki ney'le leb-be-leb oldu deniz safası caba
Bu tavr ü tarz ile geçti beş altı yıl, derken
Göründü İzmir'e doğru sefer bu yerlerden
Satıldı sandalı yalnız, onu kavalla kader
Çırak çıkardı, hayal oldu "âşiyân-ı peder"

Birinci darbe-i hicran şu iftirâk-ı vatan
Dem-i sabâveti, rüşdü, cevâneyi insan

Hayal-i âfil ü zâil görür, bilir de yine
Gömer merâret-i hicri mezar-ı sinesine
O köhnemiş dem-i mazi, o küflü hatıralar
Birer birer açılır da sehâb-ı hüzn ü keder
Saçar dumû'-ı firakı o yad-ı pür cenge
Girer şu kalb-i şegafdâr rengden renge
Nedir meâli şu ömrün, hayat-ı pür zehrin
Tahavvülât-ı zamanın, şevâib-i dehrin
Gınâ'ya fakr musallat, hayata div-i memât
Firak vuslata galip, ziyaya da zulumât
Bükâ, muakkib-i hande şebâbete pirî
Marazsa sıhhata hâkim, bu hükm-i takdiri
Getir de nazra-i im'ân ü ibrete bir bak
Yekûnu cümle-i ömrün şu bir avuç toprak
Hulâsa nîk u bed ef'âl-i vâkıa haktır
Olan biten ne ki varsa bir emr-i mutlaktır
Sin on beşe geliyordu cihan-ı kevn ü fesâd
İçinde başladı cevlâna cidden isti'dâd

Girit[9] *ile Bodrum'dan o yol sekiz günde*
Alındı İzmir'e bastık ayak peder önde
Kalındı bir iki saat binildi tekraren
Vapur mu, sal mı? Bilinmez o tontona bahren
Görüldü şöyle uzaktan Köroğlu'nun kulesi
Alındı tam iki saatta Urla İskelesi
Tutuldu aynı zamanda büyük iki araba
İniş, yokuş, tepe, düz çekti haylice kasaba
Değişti Urfa'da tarz-ı hayat ü hiss ü muhit
Birinci derdi deniz yok, ikinci derdi basit
Girân sıkıntılı, müz'ic bir ömr-i bî-vâye

9 Girit isminde İdare-i Mahsûsa'nın bir vapuru.

Sarıldı âşık-ı avare-dil kederle neye
Vatan-cüdâ iki ser-geşte aşkı tesise
Çalıştılar dil ü candan gelip nefes nefese
Sin on beşe geliyordu demiştik evvelce
Değişti kan, asabiyyet, havası tehyîce
Koyuldu, başladı serde behâr-ı fasl-ı şebâb
Belirdi ufk-ı likâsından reng-i ebr-i hicâb
Uyandı gizlice mizmâr-ı mübhem-i hevesât
Bulandı fırtınalarla sema-yı hissiyât
Ufak ufak helecânlarla ra'şeler peyda
Olurdu kalb-i rakîkinde, daimî rüya
İçinde bir müterеddid cihan-ı esrarın
Dilerdi kâşifi olmak, bu rûh-ı bîmârın
Dalardı vadi-i sevdaya infiâlinden
Şu beyti ben işitirdim lisan-ı hâlinden
"Diyar-ı gurbete düştüm, vatandan ayrıldım
"Vatan gözümde değil, ah senden ayrıldım"
Rebâb-ı aşk u şebâbın nühüfte perdeleri
Okurdu defter-i gamdan neşîde-i seheri
Doğardı matla'-i dilden şems-i şevk u garam
Helva-yı hars-ı cevânî ile rûh, pür ilham
Nevâ-yı nây şikâyette, girye-i nagamât
Dimag-ı gulguledârında bî-aded sadamât
Teheyyücât-ı hararetle dîdeler mahmûm
Leyâl-i cevv-i hayalinde bin tuyûf-ı gumûm
Humûm ile mütegayyir hüviyet-i ulâ
Humûl ü hicrle pür mevc sahil-i sevda
Kelâl-i reyb ile meshûf menba-ı hikmet
Feza-yı ruhuna dolmuştu meyl-i ulviyyet

Nasılsa çarşıda gezer iken bir gün dalgın
Sımâh-ı kalbine çarpmıştı bir sada-yı hazin

Bir irtiâş ile irkildi, durdu pür heyecan
O aşina-yı dil-i zâra doğru koştu heman
Nedim-i rûhu olan ney değil mi? Zemzeme-zen
Kemal-i hayrete müstağrak oldu kalbinden
O anda duydu, işitti şu emr-i gaybîyi
Edeple gir içeri bir münasebetle iyi
Beyan-ı hâl ederek macerayı nakleyle
Ne geldi, geçti başından birer birer söyle
Bir iştiyâk-ı tahassürle, girdi, verdi selâm
Açıldı işte o anda ridâ-yı sahn-ı merâm
Edeple dinledi, dikkatle baktı perdelere
Kavuştu şimdi hakikatle yâr-ı nâle-gere
Suale başladı, şöyle ney üfleyen âdem
– Efendi, sende heves var ney'e yanılmazsam
Yabancı olmadığın belli
– Yok efendim ben
İkinci defa ki duydum bugün ney'i sizden
Sekiz yıl oldu sanırsam ki bir gece diyerek
Hikâye-i dem-i maziyi söyledi tek tek
O Neyzen'in adı Kâzım'dı sanatı perûkâr
Okur yazar, sesi hoş, sinni, ömrü kırk iki var
Biraz nota bilir, az çok da aşina-yı usul
Ne mutlu ders alabilmek eğer ederse kabul
Recâ ve minnete hacet görülmedi asla
Yetişti himmet-i lütf-ı Cenab-ı Mevlâna
Birinci ders sadalar, ikinci ıskalalar
Zuhura başladı az çok ufak, kolay havalar
Yazıldı deftere hayli, işaret ü tarif
Ederdi perdeler üstünde sesleri tasnif
Bu say ü şevk ile geçti epeyce bir müddet
Teheyyüc-i asabiyyet, tagayyür-i sıhhat
Zuhura geldi bütün şiddetiyle üstünde

Hücum ederken üç defa hamle bir günde
Bayılma nevbet-i sar'a, tevehhümâta dalar
Tabipler, hocalar, evliyalar, irvâsalar
Bu ıstıraba olan yoktu çare-cûy-ı halâs
Ne edviye, ne etibbâ, ne nüshalar, ne havâs
Göründü Urla'dan İstanbul'a bu kerre sefer
Berây-ı emr-i tedavi, pür ıstırab ü keder
Yanında validesi, kaldı Urla'da pederi
Zavallı ailenin gamla doldu dîdeleri
Kolayca bitti bu yol da Sirkeci'ye
Müracaatları hiç sorma doktora, hocaya
Ayazmalar, Baba Cafer'le türbeler, Eyyûb
Olur ya, belki tesadüf eder ricâl-i guyûb
Birer birer dolaşırlardı hastahaneleri
Nasılsa çıkmadı gitti bu illetin bir eri
Duyuldu bir mutahassıs ki ismi Mösyö Pepo
Bu derde var ise bir çare mutlaka odur, o
Alıp götürdü ehibbâdan onları bir zat
Hatırlı, hem o doktor, mufassal izahat
Verildi, cümle suale; alındı ilâç
Dedikleri tutulursa bu hastalık iz'âc
Ve mustarip edemezmiş, geçer imiş çabucak
Fakat tedavi-i lâzımda ihtimam olacak
Bu nush u dikkate vâbeste emr-i tahlîsi
Bu illetin sebebiymiş teşebbüs-i şahsî
Görüldü hayli sebepler ki arızî, fıtrî
Teheyyüc-i asabînin bu şekl-i nev-eseri
Bir itina ile sormuştu hastadan doktor
– Muhabbetin neye vardır, deyince ney dedi, dur
Eğildi valideye doğru söyledi bir şey
Kavuştu âşık-ı şeydâ o yâr-ı câne yine
Şikâyet etmemeli; kim giderse bildiğine

Azîmetin hemen aynı bu yoldaki avdet
Cenab-ı Şâfi-i Mutlak, iade-i sıhhat
İçin irade buyurmuş ki Hâlikü'l- icad
Onun elinde hayat u memât-ı isti'dâd

Göründü iskeleden Urla bağları tekrar
Öpüldü dest-i peder, hem şirîk-i gam-isâr
Edildi, aile beyninde bir samimiyyet
Muhabbet-i ebediye teceddüd etti, evet
Verildi âşık-ı Mansur'a hayli serbestî
Kederle aldı sazı bak neler deyip kesti
Evet dedi, "Neme lâzım benim şükûfe-i ter"
Neyim ile "Bana sinemdeki bahar yeter"
Biraz da bağlama öğrendi, kırdı tel curadan
Çıkardı bir iki zeybek havası tanburadan
Geçirdi böylece hayli gün, ay sene, hafta
Nasılsa aklına geldi duvardaki çifte
Uzandı, aldı ve baktı, heman tamam dolu
Bir âdeme bu da lâzım dedi ve tuttu yolu
Açıldı şöyle şehirden bilâ-fütûr u kusur
Tüfek elinde, bıçak belde, çantada mansûr
Göründü bir sarı asma, ateşledi, düştü
İkincisiyle, üçüncüsü de böyle ölmüştü
Küçük, büyük sekiz on kuşla döndü akşam eve
Isındı gönlü, alıştı gözü muhit-i neve
Tüfek, barut, kama, kapsül, bıçak, çakı, kurşun
Tabanca, bağlama, ney, vay, bizimki oldu tosun
Bu sürdü haylice, baktı peder neticesine
Göründü rû-yı vehâmet ki hepsini o sene
Aşırdı İzmir'e doğru bir ev de almış idi
Bizimki başladı tefrika burda nîk ü bedi

Pek öyle sürmedi çok, zâil oldu haydutluk
Cihanı dönse dolaşsa sonu kavalla soluk
Bu anlaşıldı, kaviyyen, tarîk-i muhtasarı
Soruldu ehl-i vukûfa koşup aşâ yukarı
Bulundu çare-i vuslat bu kalb-i şeydâya
Edince arz-ı merâm âstân-ı Molla'ya
Teâliyât ü mesaîye mâye, aşk u nijâd
Yavaş yavaş ediyor istihâle isti'dâd

Huzû'-ı pakî-i vicdan, hulûs-ı niyyetle
Huşu'-ı ru'b reca şu'le-i muhabbetle
Kemal-i acz u tehâlükte, sine çâk-ı ümid
O yâreler ki gönülde olundu hep tecdîd
Sen ey! Penâh-ı ümem, âstân-ı Mevlâna
Melâz-ı kalb-i hazin sâyebân-ı aşk-ı Huda
Kuşattı gönlümü zucret bulutlar ile hümûm
Açıl bu bî-kese dervâze-i nevâhî-i Rûm
Zemin fena-yı beşerle dehen güşâ-yı memât
Zeman füsûk-ı mezâlim ile, adüvv-i hayat
Zalâm-ı zulmet ile şark, leyle-i deycûr
Tahakkümât-u temeddünle garp, pek mağrur
Şimâl berfe bürünmüş, cenûb nâ-mekşûf
Sağımda afet ü tufan, solum susuz, meshûf
Peyimde mazi-i ekdâr, önümde âti-i gam
Şu hâle bak, meded ey çaresâz kalb-i elem
Deyip de elsiz, ayaksız düşünce dergâha
Göründü Pir-i tarikat heman bu güm-râha
O zat, mürşid-i a'zâm ki, Şeyh Nurettin
Harîm-i mahfel-i irfanda canîşîn ü metin
O anda bertaraf oldu hemen sual ü cevab
Dedi: "Biraderi gör durma, eyle meşke şitâb"

Cemâl Efendi ki şeyhin biraderi, hem de
Birinci neyzeni dergâh-ı pirin ol demde
Kemal-i vecd ile teblîg-i emr-i Şeyh etti
Kabule mazhar olup şevk ü gaşy ile bitti
Sarıldı dâmen-i üstada, öptü ellerini
Der-i cemaline vakfetti canını, serini
Açıldı bâb-ı füyûzu hazine-i hünerin
Kapandı perde-i âlâmı ömr-i derbederin
Nota ile meşka devam etti şöyle birkaç mâh
Sema'a mutribe girdi ney elde, başta külâh
Füyûz-ı Hazret-i Pir'e şu en celî bürhân
Ki geçmeden sene nazm u kavâfi ü evzân
Yakıştı ağzına az çok dilindeki hevese
Ve hem de yazdı gazeller sütûn-ı Muktebes'e
Tanıştı birçok eâzımla şimdi İzmir'de
Bulundu hayli zaman meclis-i ekâbirde
Cenab-ı Eşref'e, Abdülhalim Memduh'a
Şekip'e, Hakkı'ya, Nevzat'a ah Ruhî Baba
Ederdi tekkede hizmet bu ehl-i irfana
Karıştı işte bu yolda miyân-ı insana
O bir geceydi ki gördü garip bir rüya
Döküldü destine dendânı cümleten, amma
Sadef gibiydi letâfette, hepsi de parlak
Duyulmadı acısı, sonra bir sema-yı şafak
Açıldı, uçtu fezaya elinde tuttuğu ney
Nedir bu vakıa, böyle göründü peyder-pey
Halil Efendi anın rehberiydi dergehde
Hikâye etti bu rüyayı şöyle yordu Dede
Sözün, sazınla yazında fürûğ-ı ulviyyet
Ki, şu'le-pâş olacaktır, ilerde bence evet
Gelirdi haftada bir kerre Urla'dan pederi
Şaşar kalırdı görünce bu eski derbederi

Ederdi Hazret-i Şeyh'e niyâz-ı bî-pâyân
Benim değildir, efendim vâkıf kapında bu can
Bu sade mekteb-i rüştiyyede biraz benden
Okur yazar gibi olmuştu, çıktı pek erken
Evân-ı devre-i tahsili kaldı böyle basit
Müsait olmadı mazi, felek zaman u muhit
Olanca gördüğü malûm-ı arifaneleri
Bağışladım der-i dergâha sizsiniz pederi
O yıl da böylece geçmişti, sinni yirmisine
Takarrüb eyledi İstanbul'a hemen o sene
Berây-ı ilm ü hüner tavsiyeyle yolladılar
Cenab-ı Fâtihü'l-ebvâb kimbilir ne kılar

Geçince Fatih'i Fethiyye semti medresesi
Mekânı oldu, düşündü derince pîş ü pesi
Oturdu derse o Cami'de Molla Cami'den
Ne anladı ve ne öğrendi, bilmedim daha ben
Bu günkü yirmi yıl oldu, zavallı bak hâlâ
Bulur cehalet-i mekşûfesinde hakk-ı zekâ
Ne ilm ü fikr ü maarif ne servet ü sâmân
Elinde bir kuru ney kaldı âh u meyle hemân
Onun terâcim-i hâli şu yirmi yıllık ömür
Şu dâstân-ı hayatı ki hiçîye gömülür
Bıraktım en mühim ezmânı Neyzen'in diline
Biraz da kendisi yazsın, üşenmesin eline

Zûr ile konmaz başa, şehbâl-irfan sâyesi
Kabiliyyettir husûl-ı matlabın sermayesi
Elde isti'dâd olunca kâr kendin gösterir
Düşmüş olsa nâr-ı sırr-ı hilkata dağlar erir
Mebde ü a'mâl pîşinde açık; binlerce yol

Sun'-ı Hak azade-i lâv ü niâmdır bilmiş ol
Gördüğün noksan senin çeşm-i galat bîmindedir
Gaye-i maksuda ermek silk-i tayinindedir
Nîk u bed, esrar-ı hilkat medd ü cezr-i hadisât
Cilve-i ikbâl ü idbâr u mesaî vü sebat
Muktaza-yı hükm-i kurûn-ı ezeldir hey oğul
İtiraza kalkma, emr-i Hak edilmez kontrol
Merkez-i ârâmın olsun südde-i bâb-ı rıza
Durmasın kalbinde agrâz-ı mezâ vü mâmezâ
Sa'y ü kûşiş eyle, hem kalma teşebbüsten geri
Hâsıl u nâ-hâsıla tatbik et hayr ü şeri
Fikrini sâfiyet-i kalbinde mezcet, doğru ol
Hoş geçin, balâ vü pesle, olma hem kel hem fodul
Fikret ü tedbirine olsun teennî râhber
Râh-ı isti'câle düşme, sa'yini eyle heder
Sû-i isti'mâle kalkma, var ise kurnazlığın
Hazır olsun daima düşmen için dâmın ağın
Doğruluktan sapma lâkin öyle ol ki hilede
Kurduğun tedbir ile a'dâ bulunsun kündede
Böyledir hulk-ı Nebî âdât-ı Rabbü'l-âlemîn
Bir berât-ı Huda'dır "Vallahü hayrü'l-mâkîrin"
Hayr-hâhî safha-i vechinde olsun aşikâr
Sosyalistlik levha-i kalbinde kalsın pâydar
Zevk-yab ol âdemiyetten, biçerken ekdiğin
Sû-i fi'lin aksidir, âlemde varsa çekdiğin
Keffe-i mizan-ı irfanında tartı tecribe
Olsun amma pek inanma sonra kaynarsın dibe
Gördüğün her âdemi sırdaş sanıp bel bağlama
Açtığın surâh-ı râza derde kendin ağlama
Nermî vü sahtî nihâdında bulunsun mümtezic
Etmesin a'sabı hummâ-yı nedâmet muhtelic
Düşmeni tart önce, bak sonra elinde kuvvete

Hırboluk etme; dalatma kendini her bir ite
Yüzde elli varsa kuvvet, yüzde bin hud'a gerek
Menfaatle sulh et, olmazsın ziyanda mülşterek
Kat'-ı ümmîd ettiğin sezdirme asla düşmene
Bir blöfle atlatırsın künteden belki yine
Et tevekkülden tevakkî elde kuvvet var iken
Parmağın incitme meydanda dururken kerpeten
Bil ganimet fırsatı; eyle kanaatten hazer
Haklamazsan verdiği nimetleri Mevlâ kızar
Kuvvet-i mevcûdeni cem' et, zaferden ol emin
Sonra Hakk'a kıl tevekkül, çünkü etrafın metin
Önce ihzâr et, kilitle anbarında tûşeyi
İhtiyatlı koy muhafız, pâsbân endişeyi
Ba'dehu eyle kanaat, bir ziyan gelse bile
Sabredersin, çare yokmuş der bu emr-i müşkile
Bir hata çıksa elinden olmasın belli eki
Akl u irfan bir zaman etmez kabul eşşekliği
Bir kavî düşmenle hem-meclis olursan evvelâ
Şüphesiz bir fikri vardır, anla, öğren mutlaka
Bilmemezlikten gelüp depret yavaşça derdini
Ger açarsa göster âsâr-ı teessür ki seni
Yâr sansın, zail olsun ortadan agrâz ü kin
İntikama hırsı çoktur çünkü nev'-i âdemin
Sen yine olma emin ha, daima iskandil et
Şu'le-i iz'ânını fânûs-ı fikre kandil et
Kurtulursun böylelikle çünkü bünyân-ı hayat
Hep didişmekle kurulmuş, bu, esas-i kâinât
Çok mücerrebdir evet, göz hasmını elbet tanır
Sen sezer sezmez plân kur, o seni bilmez sanır
İltifata daim ol, şeyn-i taarruzdan beri
Belki dönmüştür o fikrinden nedâmetle geri
Âşık-ı dil-dâde kal her dem ulüvv-i haslete

Müstenid ol cümle ef'âlinde hüsn-i niyyete
Bir meseledir: Son peşîmanlık halâs etmez seni
Nâdim ü mâit olan ruhiyle dinle "Neyzen"i

Medrese bir lâfz-ı pür mana ki indimde benim
Sâyesinde baldıranlık oldu sahn-ı gülşenim
Tohm-ı isti'dâd-ı hilkat hâk-i feyz-âbâdına
Dülştü, çıktı bir şecer zakkum kendi adına
Bazı erbâb-ı mezâlim meyvesinden tattılar
Yer yemez torpillenip gayyâ-yı kahra battılar
Bağlıdır şansa bu nimet herkese olmaz nasip
Çaresâz olmaz bunun tesirine hiçbir tabip
Zulm u gadrin kahr u cevrin kim olursa sahibi
Görmeden kıvrandırır bir iğne yutmuş it gibi
Ol kadar tesiri çoktur ki okursa bî-hilâf
Dehşetinden eyler ıskât-ı cenîn-i itiraf
Nîşe-i semdâr-ı kilkimden olur zîr ü zeber
Hicvimin her lâfzı yağmur görmemiş zenbûr-ı har
Bir aded mısraı kâfidir berây-ı intikam
Mel'anetle ettirir ta haşre dek ibkâ'-i nâm
Kurtuluş yoktur elinden olmadıkça tevbekâr
Öyle mübrem bir belâdır ki cehennemden çıkar
Kâfir-i Tâgut olur Mevlâ yolunda cenk eder
Nâ pezîr-i intihâ cevvi hayale teng eder
Ateş-i düzehden önce zalimi hicvim yakar
Yıldırımlar yağdırır, şiddetle beyninde çakar

Fikrime düştükçe böyle hatırat-ı medrese
Defn olan eyyâmı orda kalb ü ruhum sevmese
Pür telehhüf bahsedip durmazdım ol viraneden
Belki vardır kariînden o gam-âbâdı gören

Bir harabezâr-ı çille, pür kasavet, sakfı yok
Dense caizdir, binasından ziyade çok oyuk
Tahta bir perde ridâ-yı ihtifâsı vechinin
Setrolunmuş aybıdır sanki Stanbul şehrinin
Köhneyen yıllar bırakmış iz der ü dîvârına
Sormamışlar derdini sûrâh-ı pür esrarına
Sırtımızda rengi uçmuş bir aba, başta sarık
Molla Cami elde, ney koltukta gez, her yer açık
Derse baksan da ne anlarsın ki serbestî-i tam
Eldedir, yok imtihan, râh-ı sefâhette devam
Etmiş olsan kim ne der? Hem bak yakın burdan Balat
Ref'-i destâr eyle akşam üstü git birkaç tek at
Def'-i ekdâr, düşünme derd-i ferdâyı bugün
Gurbet elde gûşe-i meyhanedir seyran düğün
İşte âsâr-ı Ziya: "Sâki getür ol bâdeyi
Mâye-i candır" demiş, bu dehri sen ondan eyi
Anlamazsın, bak Kemal'e, Hafız-ı Şirazî'ye
Başlamış divanına "Yâ eyyü hes-sâki" diye
İşte eslâf-ı Arab, serbest "Alâ zikri'l-habib"
Şarkda her sahib-i irfan bu sırr-ı acîb

Hemdem olmuş neyle mey bezm-i ezelde, iftirâk
Bir zaman çekdirmedim ben bunları hiç iştiyâk
Hayli gün minvâl-i meşrûh üzre oldum demgüzâr
Sâyesinde nây'imin az çok kazandım itibar
Şeyh Vasfi, Mustafa Sabri'le Hâce Asım'a
İntisâb ettim, oturdum ders-i Musa Kâzım'a
Dinlemişlerdir fakirin haylice taksimini
İltifata gördüler şayan bu aciz Neyzen'i
Olmuş olsa bende ehliyyet olurdum müstefid
Neyleyim ki bende âsâr-ı liyâkat nâ-bedîd

Bursalı Hafız Emin isminde bir ehl-i vefa
Vardı, İzmir'den, tanırdım burada çıktık aşina
Bence bu âdemdi mizan-ı vefanın bir kefi
O tanıttı acize şair Mehemmed Akif'i
Hazret-i Akif ki sahib-fazl u üstad-ı güzîn
Her cihetle hâl-i dervişaneme oldu muîn
Birçok üstadân-ı ilm-i musîkiye intisâb
Eylemiştim sâye-i lütfunda ki ni'me'l-meâb
Kendisi bizzat okutmuşdur fakire Bûstan
Hem Fransızca, Arapça, Farisî birçok zaman
Mevkiimde başkası olsaydı bî-şek daima
Per açıp cevv-i maarifde ederdi irtikâ
Âdem etmek-çün beni pek çok yorulmuşdur bu zat
Kalmışım ruhumla minnetdarı, mâdâme'l-hayat

Başlanıldı bezm-i nûşa -nûşa, Âyin-i Cem'e
Meclis-i sahbâ-yı rindân, pür safa pür zemzeme
Şevk-i mey feryad-ı ney, aheng-i tanbur u keman
Bang-i hey hey, neşve vü işve, hirâm-ı sâkiyân
Çeşm-i ahu, gamze, ebrû, zülf-i zerrîn-i nigâr
Halka-i giysû, letâfet, gerden-i sîmîn-i yâr
Ref'-i resmiyet, nüvâziş, şive bezm-i iltifât
Güftügûlar, hande, girye, âhlar sarf-ı nükât
Pür şikâyettir gönüller yârdan, ağyârdan
Kalb-i sevdager tutuşmuş, âh-ı şekvâ-bârdan
Sine pür ateş girîban-çâk-ı derd-i iftirâk
Dil perişan, dîde pür cûş-i sirişk-i iştiyâk
Har bir hummâ-yı hicranla dudaklar ra'şedâr
Zıll-i ümmid ü tahassürle nazarlar bî-karar
Bûşiş ü müphem hayal-i hâm-ı yâre aşina
Râz-ı mazi tahattur lebde perrân daima

Bir gazel, tezyîd-i germiyyet için meclis-medâr
Ateşîn bir nağmegûş-i canda her dem pâyidâr
Girye-risân-ı teessür şem'a hengâm-ı tarâb
Bezm-i ferdâya muallak şeb, şafakla leb be-leb
Leyl-i hulya subh-i hiçîde pezîrâ-yı hitâm
Oldu mey rizân, gönüller kaldı meşhûn-ı garâm

Geçti üç beş sene bu tarz ile eyyâm-ı hayat
Kaldı yüz üstüne tahsil-i maarif heyhât
Himmet-i Hazret-i Akif ile aklımda kalan
Sekiz on beyt-i perişan, bir iki fıkra heman
Kûşe-i medresede geçmiş olan ömr-i sefil
Ruhumu, kalbimi yoksuzluk ile etti alîl
Bir taraftan vatanın hâl-i felâket-gîri
Bir taraftan rakının sâika-i tesiri
Pederin yolladığı ayda yetişmezdi hemân
Tutmaya başladı az çok ney elimden o zaman
Ederek zâde-i tab'ım ile etrafa temas
Oldu bâdi-i maîşet nefehât ü enfâs
Tekkede, medrede, evde, otelde, handa
Çarşıda, meygedede mastaba-i rindânda
Dağda, sahrada, gülistanda, reh-i gurbette
Künc-i mahbeste, felâkette, dem-i mihnette
Beni terk eylemeyen nây-ı vefadârımdır
Sâyimin mefharı ser-deste-i âsârımdır
Dest-i aczimdeki bu tuhfe-i Mevlâna'dır
Tercüman-ı niket-i elsine-i manadır
Tesliyet sâz-ı dilimdir dem-i zucrette benim
Hemdem-i meclisim eyyâm-ı meserrette benim
Neyzen'in namını ibkâya sebep olmuştur
Ebedîdir sesi bir hayli, plâk dolmuştur

İşte İstanbul'u ben böylece, bildim tanıdım
Ney'imin nağmesidir, varsa kolumla kanadım
Sabredip medresede kalmış idim dört beş yıl
Sonra bir handa oda tutmaya hükmetti akıl
Nakledince bana az çok döşemiştik odayı
Yan gelüp kaynatarak bolca semaverle çayı
Postu serdik köşeye, sazları astık duvara
Haydi tahsile gelen haytada sen mantık ara
Musikîye burada hayli emek sarfetdim
Oldum erbâbına kalbimle, canımla hâdim
Toplanırdık bütün ihvân ile meşkhane gibi
Geçilirdi orada parçaların müntehibi
Nerede olsa çıkar erbâb-ı dile bir engel
İşte bir mısra'-ı Sadî'de bu hikmet mücmel:
"Genc ü mâr u gül ü hâr u gam u şadî behemend"[10]
Burda da kahpe felek vurdu mesaîmize bend
Bu tecemmü' sayılırmış, olamazmış asla
Görmesinlermiş o âdemleri hem bir daha ha
Bu emir beynime bir ok gibi çarptı deldi
Hancının vasıtasiyle karakoldan geldi
Bir gece serkomiser kendisi etti tenbih
Pek ağır geldi benim ruhuma bu emr-i kerîh
Etti gönlümde yanan şem'a-i sâyi' itfâ
Meslek-i Neyzen'in aynı bu hükûmette, kafa
İstemem ki açayım safha-i istibdadı
Üzmeyin hatırasıyla dil-i gam mu'tadı
Vardı tembelliğe, avareliğe, çünkü heves
Neresinden kopacaksa orasından tut kes
Diyerek vurdum o anda yine baştan karaya
Çıkarıldı o mesaî o emekler daraya

10 Define ile yılan, gülle diken, gamla neşe beraberdir.

Başladık Sirkeci, Langa, Galata, Beyoğlu
Mezeler hoş, kafadar var, şişeler hepsi dolu
– Haydi yahu içelim
– Dur be birader
– Garson
– Amesos
– Baksana şurdan iki üç dane limon
Al da gel, bak, iyi olsun
– Meze yetmez mi
– Yeter
Maksadım başka efendim, elime taze lüfer
Geçti de ızgara yapsın diye verdim büfeye
– Ne kadar
– Haylice var
– Öyle ise İstafo'ya
Söyle de hepsini yaptırma, bayatlar sonra
Şimdi artık içelim, o gele dursun avara
Duranı sevmezmiş kulları da, Allah da
– Öyle olsun, şerefe bey
– Haydi bir dane daha
– Bak beyim üçlemeli hoşlamalı kaidesi
Doğrudur, red olunur mu? Bu erenler nefesi
– Eder artık bu işi neşve efendi icra
Sorma artık sonunu sen "ve helümme cerrâ"[11]
Hatırında kalan ilk önce oturdukları bu
Koca meyhane ile karşıdaki eski depo
Oradan kalktılar amma nereye uğradılar
Midesi taş gibi, hem her tarafından acılar
Öksürükler, göz açılmaz, kafada derd-i humâr
– Kalk be yahu

11 "Bu böyle devam ede dursun, gırla gitsin"

– Bırak Allah'ı seversen kafadar
– Acaba biz otele hangi saatte geldik
– Kim bilir
– Hem de cebimde hani bir tek metelik
Kalmamış
– Dur soralım garsona; sen şu zile bas
Başımı, midemi sorma! Ya dilim? Baksana
– Pas
– İşte garson geliyor baksana oğlum bize sen
İki çay söyle, emanetleri al gel. Erken
Açılır mı acaba karşıdaki meyhane
Şayet açmış ise sen bize birkaç tane
Limon al, bir şişe su, bir de yarımlık doldur
– Alırız şimdi beyim
– Kalk da biraz doğrul, otur
O emanet ne idi, istediğin şey para mı
– Öyle ya! Çünkü çıkarken yukarı kunduramı
Sildiler. Bir şeyin eksik mi diye sordu herif
Yoksa düşdün mü acaba
– Sus edemem ben tarif
Ne ise şimdi gelir de çakarız birkaç tek
Hoş kaçar şimdi limonlu. Bana bak varsa çilek
Garsona söyle de alsın. Daha dönmekte kafam
"Pir-i mahmûrun olur çaresi encâmda câm"
Açılırsın iki üç dane limonlu atsan
Bunlar etmekte iken böyle yatakta çan çan
Arz-ı dîdâr eder artık becerikli garson
Çanta, palto, şişe, üç tane kadeh cepte limon
– Atalım mı kafadar
– Böyle şeyi sormak ayıp
– Çantaya baksana
– Baktım

– Acaba var mı gayıb
– Kim bilir kim düşünür bunları şimdi mîrim
Yetecek var ya bugünlük, yarına tedbirim
Başka türlü. Niyyetim Heybeli'ye, Çam Limanı
– Bana kalsa gidelim Beykoz'a, bülbül zamanı
– Bülbülün varsa birader ocağı Akbaba'dır
Çıkarız Yûşâ'ya doğru, bu safa da cabadır
– Öyle olsun, atalım mı
– Atalım ya, hay hay
Bir ganimet ise fırsat o zamanı buna say
Nerde olsam baş ucumda asılı ney'le girift
Hele davud ile şah nısfiyesi var bir çift
Bulunur şey değil âlemde
– Biraz yoklasana
Bir saba, bestenigâr aç, dügâhı tut da nevâ
Besteyi bir okursak
– Kaydı mı yoksa acaba
– Haydi bir yoklayalım, kaymış ise burda nota
Beste, kâr, şarkı, sema'i, iki taksim ve gazel
Böyle bir gün bu muhabbet koca bir ömre bedel
"Var ise aklın eğer anma gam-ı ferdâyı"
"Sana ısmarladılar mı bu yalan dünyayı"
"Sanki geldin de ne buldun bu harab-âbâde
"Bezm-i gam da bana hûn-ı ciğer oldu bâde"
Bazı davetlere, eğlentiye icab-ı zaman
Gidilir de buluşurduk bütün ihvân, yârân
Gitgide söndü bu, tazyik-i hükûmet şiddet
Gösterip kalmadı bir yerde muhabbet sohbet
Başlamışlardı fakirin izini takibe
Bu ilerlerse eğer kaynarız elbette dibe
Düştü efkârıma endişe-i habs ü menfâ
Az zaman sonra zuhur eyledi, çok sürmedi ya

Bâb-ı Zabtiyye'de bir haylice müddet yattım
Lütf-ı Yezdan'la başımdan bunu da atlattım
Çıktım amma tanıdıklar bana vermezdi selâm
Nerde olsam iki casus-ı laîn subh ile şâm
Reh-i takib ü tecessüste güderdi izimi
Ben de ihvânı görünce çevirirdim yüzümü
Anladım ki yaşamak burada benim-çün müşkil
Olacaktır, sonu zindanda zaruretle sefil
Bir ölüm, başka çıkar yol olamaz terk-i vatan
Ederim be, ne olur? Şimdi de efkâra plân
Bulmanın çaresi, yani vapura binmek için
İzmir'e tezkire, Sonra? Onu da yolda düşün
Hasbihâl eyleyerek gönlüm ile dertleştim
İki ay sonra hülâsa vapura yerleştim
Bir haber göndererek valideye İzmir'de
İstedim gelmesini yok ise korku, bir de
Açmasın kimseye asla şu benim gittiğimi
Validem geldi görüştük, geceye doğru gemi
Demir aldı, Beyrut'u Kıbrıs'ı, İskenderiye'yi
Tuttu, çıktık, karaya bastık ayak, ben de neyi
Yağlayıp pullayarak kendimi attım Mısır'a
Şevk-i hürriyet ile sırtımı verdim hasıra

Bir sabah Kahire'ye çıkmış idim erkenden
Aramıştım oralarda iyi bir Türkçe bilen
Biri çıktı, dedi: Çoktur burada Türk oteli
Koyduk eşyaları bir faytona bindik, bedeli
Ne kadardır gecede, bilmeli öğrenmeliyim
Cümle-i mâ-melekim yirmi kuruş, bir de ney'im
Bir firankmış, ne ise bir oda tuttum derhâl
Parasızlıkla bu yerde yaşamak emr-i muhal

Olduğu zihnime saplandı, düşünmekte iken
Birisi sordu:
– Birader yeni mi geldin sen
– Şimdi
– Fikrin burada çokça mı kalmak
– Bakalım
– Sanatın var mı
– Var az çok
– Ne yaparsın
Kavalım
Koltuğumdaydı çıkardım, bir iki nağme ile
Bir gezinti yaparak kestim. O âdem acele
Ellerimden tutarak kalk dedi, hem yalvararak
Vardı hâlinde asalet, dedi:
– Yahu, bana bak
Ben deminden seni tetkik ile meşgul oldum
Keşfimin hepsini zatında tamamen buldum
Sen kaçaksın, bura gurbet sayılır gerçi, fakat
Sanatın kıymet-i hakkı seni pür şevk u neşât
Nerde olsan yaşatır, bak şu bina yok mu? Dolaş
Karşıki dükkâna gir, sahibi Artin Karakaş
İyi âdemdir o, git, gör, ona ney üfle biraz
Seni hem mangırda müstağrak eder hem i'zâz
– Necidir, söyle
– Fonoğrafçı, saatçı, tüccar
Haydi, hiç durma, o âdem bu ney'i çoktan arar
Kalktım artık, köşeyi saptığım anda dükkân
Karşıma geldi, göründü: Kocaman bir camekân
İçeri girdim, o esnada sual eylediler
Ben de anlattım işin olmuşunu sertâser
Hâsılı dinledi takdir ile, iş verdi heman
Hakladım beş lirayı, akşam olunca oradan

Beni irşat eden ehl-i dili buldum derhâl
Dedim eltâfını gösterdi Cenab-ı Müteâl
Metelik girdiği anda cebe ten oldu çelik
Doğru meyhaneye gittik, kafayı tütsüledik
Kardaş olduk, yedik içtik, gece döndüm otele
Dalmışım uykuya şükreyleyerek Lem-Yezel'e

İki üç sözle Mısır'da o geçen beş seneyi
Kapamak istiyorum, çünkü bu eyyâmı iyi
Bir zamana bırakıp yazmalıyım dikkatle
Ömrümün kısm-ı mühimmi sayılır bence hele
Fikrimin orda zuhur eyledi istiklâli
Ki bütün tarz-ı hayatım buna bürhan-ı celî
Olmadım kimseye bende, bana da yok kul olan
Yaşadım sanatımın zıll-ı maaşında heman
Aldığım para, mukabil hüner ü sanatıma,
Çok mudur yoksa benim kıymet-i mâhiyyetime
Görmedim bir gece endişe-i ferdâsız ben
Geçmedi bir günün âzâde-i endûh u hazen
Kulak astırmadı yoksa bana derya-dillik
Vermedim kahrına, eltâfına dehrin metelik
Bakınız, durmak için işte huzurullaha
Bir temiz don bulamazsın ayağımda ki daha
Şimdi şu kırk seneye baliğ olan sinnimde
Eski püskü görülen elbiseler eğnimde
Ya hazırdır, ya hediyye; bugün ısmarlamadan
Yapılan beş katı geçmez, buna vallahi inan
Sinema, hayli fonoğraf ile yüzlerce plâk
Şahid-i marifetimdir benim. Üç beş avanak
İle bir makbereye döndürülen hâk-i vatan
Beni takdir ederek besleyemez; çünkü zaman

Hani yazmıştım a "Manzûme-i İstanbul"da
Hüner ü marifetin düşmenidir her yolda
Bunu burada keselim, çünkü Mısır'dan bıktım
Yazdığımdan iki ay sonra şu na'tı çıktım
Fakiri sen halâs eyle Mısır'dan ya Resulallah
Medet kıl, sırtımı kurtar hasırdan ya Rasulallah
Çamurla imtizaç etti pabuçlar altı yıl amma
Çoraplar iştikâ eyler nasırdan ya Resulallah
Belâ takip eder kaçtıkça, hikmet ben nedir bilmem
Başım kurtulmuyor eşşekçe hırdan ya Resulallah
Züğürtlükten beni dilsiz sanırken çarşıda aşçı
Eşek ekmekçidir evde bağırtan ya Resulallah
Gelip de haneme her gün gürültü etmede daim
Ne ister ben gibi bir tamtakırdan ya Resulallah
Züğürtlükten fakirim öyle bin yıllık cenâbet kim
Dayak yer girse hammama nâtırdan ya Resulallah
Bu dünyada neler çektim bilirsin, lütfedip bari
Çıkarma rûz-ı mahşerde hatırdan ya Resulallah
Gümüş, altın gibi madenlere çoktan darılmıştır
Bulunmaz sikke Neyzen'de bakırdan ya Resulallah
İzmir oldu vatana avdetin ilk iskelesi
Sâz-ı hürriyetin ahengi bozukçaydı, sesi
Uymamıştı daha kanuna nizamât-ı usul
Telleri karma karış, hepside çangıl çungul
Bu akordu yapacak ehl-i hüner elbette
Bulunur sanmış idik daire-i millette
Bir gün Eşref ile bir yerde oturmakta idim
Karşıdan görmüş idi Hazret-i Doktor Nâzım
Gülerek geldi, oturdu, dedi ki Eşref ona
Gelecek şimdi prens, baksana Kordonboyu'na
Bu kadar halk birikmiş onu istikbale
Bakın insaf ederek ortadaki ahvâle

Yakışan şimdi size terk ile hırsı, kini
Alınız daire-i sa'ye Sabahattin'i
Dedi Nâzım
"Bana bak Bey Baba, sen bil ki şunu
Dediğin farz edelim olsa da, bizlerce sonu
Bir riyaziye-i kat'iyye ile müspettir
Ki Prens haşre kadar düşmen-i cemiyyettir"
O vakit gördüm içinde vatanın hırs ile kin
Bunu kim olsa ederdi o zamandan tayin
Atladım bir vapura ertesi gün İzmir'den
Çıktım İstanbul'a, bir Cuma günüydü erken

Geçti eyyâm-ı belâ, geldi safanın sırası
Mahfel-i zümre-i yârândı Direklerarası
Ne kadar var ise erbâb-ı sühan ihvândan
Toplanıp sohbet ederlerdi gönülden, candan
O muhabbet yine bakî diye pür şevk ü visâl
Geldim amma hani ihvân, hani o feyz ü kemal
Sahib-i fikret olanlarda taanüdle gurur
Hepsi bir hiss-i tahakkümle safa-yâb-ı sürûr
Bezm-i yârânı güneşlendiren envâr-ı kulûb
İhtirasât ile olmuştu tamamen mahçup
Şımarıklıkta eşeklik bütün etvârından
Sezilir, hissolunur hepsinin efkârından
Yolda, çayhanede hayvancasına fiskoslar
Arkasından bakarak herkesi tenkide dalar
Hangi telkin ile sâffiyet-i vicdan değişir
Nal, yular bir de semer uğruna har olmaz a şîr
Yâd-ı mazi ile az çok görüşürdük yine biz
Oldu bir vak'a sebep ayrılığa, dinleyiniz
Ki bir geceydi o günler, Sabah-ı Hürriyet

Ferah'da oynayacakmış duyunca bir niyyet
Edip biletleri aldım, gelince vakt-ı dühûl
Tiyatronun kapısında polisle süngülü kol
Yasak demişti bir asker, sebep nedir, sordum
Bilen yok ortada, hayli zaman da ben durdum
Dedim biletleri versek de pâreyi alsak
Yakıştı doğrusu hürriyet aşkına bu yasak
Duyan kim? İşte o esnada koptu bir heyecan
Yapış, bırak, şunu tut, dur, tokat, koşanla kaçan
Arar mısın? Karakollarda süngülü asker
Yetişti ayrıca, oldu sokakta bir mahşer
Nutuk, patırtı, rezalet, sada-yı hürriyet
Döğüş, münakaşa, dava, ricâl-i Cemiyyet
Bu sürmüş altı saat, ben makama ermiştim
O kanlı mahbes-i maziye postu sermiştim

Kıt'a

Şu otuz yıllık ömür terceme-i hâlimdir
Şimdi kırkındayım, on yıl arada kaldı nihan
Ahiretten dönüşümde o ölen Neyzen için
Karşıma çıktı şu suret ile eşkâl-i zaman

Hiç: 1919

Sahne-i Ömrümden
Nefs-i Emmâreye Hitabım!

Âlemin bağızârını ..... yim
Sünbül ü verd ü hârını ..... yim
Andelib-i nizârını ..... yim
Hâsılı nevbaharını ..... yim

Bana yoktur, lüzumu gülşeninim
Şeb-i tarîk ü rûz-ı ruşeninin
Ne gulâmânın, ne de zeninin
Hepsinin ta mezarını ..... yim

Ağlamam ben, ben erkeğim erkek
Hayli güçtür bana cefa etmek
Minnet etmem bu ömre de be felek
Atını al tımarını ..... yim

Güççedir bu fakiri aldatmak
Yüzdürüp sonra kündeden atmak
Gözünü aç da sen bana bir bak
Ben senin itibarını ..... yim

Sâki-i mâh-rûyına ..... yim
Gülünün reng ü bûyına ..... yim
Mutribin hây u hûyına ..... yim
Sâgar-ı neşvedârını ..... yim

Yok safası hezâr-ı dem-gerinin
Gülsitanda şükûfe-i terinin
Bezm-i sahbâ-yı rûh-perverinin
Neşvesile humârını ..... yim

Feleğin uğradımsa vartasına[12]
S.....ayım ağzının ta ortasına
Bunu yazsın cihanda hartasına
Kıtaât u bihârını ..... yim

Hiç: İstanbul- Çukurçeşme, 1317 (1991)

12 Değerli öğretmenlerimizden Şair Cenap Muhittin Kozanoğlu, Neyzen'in bu manzumesine bir nazire yazmıştır.
Bir kıt'ası şudur:

Haddi yok kâra yol bulup sapanın
İşi meydanda doğruluk yapanın
Kuru bulgurlu çeşnisiz lâpanın
Ömre karşı medarını..... yim

İkrarnâme

Münir Baba Tekkesi'nden dönerken
Vadi-i sevdaya düştüm, pür-gamım şahım Ali
Kimsesiz kaldım karanlık günde gümrâhım Ali
Doğmuyor mihr-i ümidim, çıkmıyor mâhım Ali
Gelmiyor mu gûşuna bu âh u eyvâhım Ali

Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

Rû-siyâhım, pür-günâhım yok yüzüm Peygambere
İstemem bir türlü gitmek böyle rûz-ı mahşere
Eylerim belki tesadüf der iken bir rehbere
Düşmüşüm elsiz ayaksız Âstân-ı Hayder'e

Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

Tuttuğun râh-ı şekâvetten hacîl oldum, hacîl
Çeşm-i imanım kapandı batınen kaldım alîl
Hâlimi hoş görmemekte sence şimdi müstehil
Nazra-i affında çünkü "İnnehü şey'ün kalîl"

Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

Âdeta çıldırmışım sahbâ-yı la'l-i yârdan
Giymişim bir pîrehen ki nescolunmuş nârdan
Beldeki zünnâr-ı teslimiyetimse mârdan
Çektiğim gamsa sayılmaz yârdan, ağyârdan

Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

Çıkmıyor bir an ciğerden derd-i sevda hançeri
Pençe-i aşkın esiri olduğum günden beri
Ta süveydâ-yı dilimde hecr-i yârın ahkeri
Ol kadar yandım, yakıldım ki unuttum her yeri

Merhamet et hâlime her şeye agâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

Cinnet-i sevda ile bir anda yaptım bir günah
Pîş-i çeşm-i hâlikde oldum hacîl ü rû-siyâh
Taş çıkardım âdeta, şeytana giydirdim külâh
Pek yazık oldu bahar-ı ömrüme, ettim tebâh

Merhamet et hâlime her şeye agâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

Çok gönül kırdım, gücendirdim cevân ü pirden
Her nasılsa saptı bir kere yolum tedbirden
Gerçi dönmez mukteza-yı tali'im takdirden
Himmetin hâlî değil lâkin buna tesirden

Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

İktibas-ı feyz için mihr-i Münir'inden senin
İşte ettim âsitân-ı aşkına vaz'-ı cebîn
Dergehinden boş çevirmezsin beni, kalbim emin
Daima ağlar, yanar bir bendenim zâr u hazin

Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

Pençezed şehbâz-ı husnet gerdenemrâ ez kemîn
Derd dilem peydâşud angeh sadhezar âh u enîn
Mondeem bî-hod zi la'l-i yâr-i sevda âferîn
Çün şodem bidâr kez men mîreved iman u din[13]

Merhamet et hâlime her şeye âgâhım Ali
Var mı senden başka ilticagâhım Ali

13 Güzelliğinin şahini tuzaktan çıkararak boynuma pençe vurdu. O zaman gönlümde yüz binlerce ah ve inilti peydahlandı. Sevgilinin sevdalar yaratan lâl dudağı yüzünden kendimden geçmiştim. Uyanınca bir de baktım ki, benden; iman da, din de gitmede.

Hekimlere Naz

Bir hazâkatzedeyim midemi tıp tepti benim
Kırk katır tepse yıkılmazdı şu aciz bedenim

Kapladı her yanımı sancı, elem, ağrı, bere
Bir mezar oldu cihan, sanki etibbâ haşere

Hastane sanarak yok yere girdim çıktım
İbret aldım oralardan ve canımdan bıktım

Avnî'min himmeti erdi yine imdadımıza
Hâtime çekti bir el nâle vü feryadımıza

Kalmamıştır gibi aciz bedenimde bir şey
Yaşasın sine-i millete Hasan Vasıf Bey

Hakk'ın Hikmeti'nden

Değil Mi?

Ulu Tanrı'm, akıl ermez sırrına
Bin bir ismi hakda pinhân edersin
İçirirsin sabrın peymânesini
Hikmetini sonra ayan edersin

Gizlenirsin bir nüvenin içinde
Âdem'in de şeytanın da cinin de
Her milletin ayrı ayrı dininde
Şirke, küfre, reyb-i bürhân edersin

Aşk olursun, gönlümüzü yakarsın
Leylâ olur, karşımıza çıkarsın
Rakip olur canımızı sıkarsın
Vuslatını bize hicran edersin

Bozuktur düzenin, olmazsın akort
Tavşana kaç dersin tazıya aport
Haham, papaz, hoca ettikçe zart zurt
Alay eder güler isyan edersin

Sen indirdin yere şu dört kitabı
Ayrı ayrı her birinin hisabı
Her bir dinin sensin putu, mihrabı
Yalanına kendin iman edersin

Zerdüşt olmuş görünmüşsün ateşte
Brahmen'in Vişno'susun güneşte
Bir parlayış parladın ki Kureyş'te
Mahbubunu zatına şan edersin

Hem goncasın, hem bülbülsün, hem diken
Hem canansın, hem de çileyi çeken
Hikmetine defineler açıkken
Seyyah derviş olur selmân edersin

Yok olmadan var olmanın yolu yok
Kendin gibi seni arayan pek çok
Hiç şaşırmaz kaderden attığın ok
Sevdiğini aşka nişan edersin

Çiftçi olur, öküzünü haylarsın,
Ağa olur, hizmetkârı paylarsın
Yersin, göksün, yıllar, günler, aylarsın
Asırları toplar bir an edersin

Görürsün her velide, delide
Mustafa'da, Avram'da, Pandeli'de
Bir maymuncuk gibi her bir kilide
Hem uyarsın hem de bühtân edersin

Neşve olur, gizlenirsin şarabda
Helâl, haram yazılırsın kitabda
Sevdalarla şu inleyen rebâbda
Sensin, âşıkları nalân edersin

Zincir olur mecnunları bağlarsın
Görür, acır, karşısında ağlarsın
Irmak olur dere tepe çağlarsın
Tufan olur, dehri viran edersin

Bir ot idin, kamış oldun, ney oldun
Feryadına karşılık hey hey oldun
Su, kök, filiz, asma, üzüm, mey oldun
Her katreni bana umman edersin

Çıban olur, enselerde çıkarsın
Yanar canın yine kendin sıkarsın
Kendin yapar, kendin yakar yıkarsın
Sigortadan ne kâr, ziyan edersin

Maymun olur, ısırırsın kralı
Hâlâ Yunan can evinden yaralı
Yıldızını o yâr sardı saralı
Venizelos musun devran edersin

Bir iraden adam yapar eşeği
Azlolurken batar ona döşeği
Gazabındır şu felâket şimşeği
Her nereye çaksan sûzân edersin

Çıkmayan bir candan umut kesilmez
Rahmetinden zerre bile eksilmez
Gözümüzü senden başkası silmez
Güldürmeden önce giryân edersin

Şımartırsın bir sonradan görmeyi
Öğretirsin halka çorap örmeyi
O çalarken tam gözünden sürmeyi
Yakalarsın, hapse ferman edersin

Zengin olur kasaları kitlersin
Fakir düşer garip başın bitlersin
Deri, kemik, beden bizi ciltlersin
Hicranlara canlı divan edersin

Lânetin mi şu Şeyn-İslâm kapısı
Yedi cehenneme bedel yapısı
Zebanîlerde mi bunun tapısı
Bu çeteyi sen perişan edersin

Dârünnedve midir şu Dârülhikme
Savurdular birbirine çok tekme
Kuyruğu sakattır, pek hızlı çekme
Eşeklerle bizi handan edersin

Kudururlar arpalıkla, tiridle
Girişirler kafa, göz, yüz, dividle
Geğirirler, anırırlar, tecvidle
Harf-ı meddi yular, kolan edersin

Fitne için yeter İzmirli Cüce
Yelken takar devedeki hörgüce
Kürek çeker akıntıya her gece
B..lu dereye mi kaptan edersin

Nerde olsa başındadır belâsı
Haset fitne o Fir'avn Musa'sı
Cehil gurur ve saire çabası
Sakla domuzların çoban edersin

Sana giren çıkan nedir be dürzü
Dersin bana ey Allah'ın ökküzü
İçirirsin on dört bin okka düzü
Beni bulurlarda mihmân edersin

Serserinim düştüm aşkınla meye
Nasıl girdin elimdeki şu neye
Hem seversin beni Neyzen'im diye
Hem de sarhoş diye destan edersin

İstanbul: 1921

Geçer

Istırabın sonu yok sanma, bu âlem de geçer
Ömr-i fâni gibidir, gün de geçer, dem de geçer
Gam karar eyleyemez hânde-i hurrem de geçer
Devr-i şadî de geçer gussa-i matem de geçer
Gece gündüz yok olur, ân-ı dem âdem de geçer

Bu tecellî-i hayat aşk ile büktü belimi
Çağlayan gözyaşı mı, yoksa ki hicran seli mi
İnleyen sâz-ı kazanın acaba bam teli mi
Çevrilir dest-i kaderle bu şuûnun fili mi
Ney susar, mey dökülür, gulgule-i Cem de geçer

İbret aldın, okudunsa şu yaman dünyadan
Nefsini kurtara gör mısyâd-ı mâfihâdan
Niyyet-i hilkâtı bul aşk-ı cihan-ârâdan
Önü yokdan, sonu b..tan, bu kuru davadan
Utanır gayret-i gufrânla cehennem de geçer

Ne şeriat, tarikat, ne hakikat, ne türe
Süremez hükmünü bunlar yaşadıkça bu küre
Cahilin korku kokan defterini Tanrı düre
Marifet mahkemesinde verilen hükme göre
Cennet iflâs eder, efsane-i Âdem de geçer

Serseri Neyzen'in aşkınla kulak ver sözüne
Girmemiştir bu avâlim, bu bedî' gözüne
Cehlinin kudreti baktırmadı kendi özüne
Pir olur sâki-i gül çehre bakılmaz yüzüne
Hâk olur pir-i mugân, sohbet-i hemdem de geçer

İstanbul – Fatih, 11 Birinci Kânûn 1943

Bana Ne?

Serseri bir herifim, kevn ü mekândan bana ne
Ezelî derbederim, hükm-i zamandan bana ne
Kendimi ... lemedim pir ü cevândan bana ne
Bir mümessel ölümüm kâr ü ziyandan bana ne
Kaniim hiçliğe âsâr-ı cihandan bana ne

Nefsimin ecnebîsi olduğumu anlayalı
İlmi, fenni hiçe saydım ve bütün mahasalı
Medeniyet benim indimde bugün bakla falı
Sen gözetle bitecektir köse dehrin sakalı
Bu oyundan, o koyundan, karamandan bana ne

Baş siyasetçi olan şu "Klemanso", "Askit"
Alaman, Yunan, İtalyan sürerek her yere fit
Ördüler serhad-i vicdana ölümden bir çit
Beşeri soymak için dalga ile bir sürü it
Hırlaşırlar o o yandan, bu bu yandan bana ne

Edemez felsefemin aksini kimse ispat
Mahvolan servete, umrana, zekâya heyhat
İsmi Kahhar ile davet olunur dîv-i memat
İşte yer, işte sema, işte kader, işte hayat
O batandan, bu çıkandan, boğulandan bana ne

Gerçi gittim ..... min doğrusuna ben kırk yıl
Gel gö..ün varsa humârından o sahbânın ayıl
Bir boğaz tokluğuna her şeye oldum da kayıl (kail)
Serserisin diye iş vermediler; gül de bayıl
Muktezası bu olan arz u beyandan bana ne

Berk-i aşkın ..... oldu siper-i sâikası
Nefsimin santralında babamın harikası
Ne vakit geçmiş ise, destime fırsat yakası
Kendimi sanmış idim âb-ı hayatın sakası
Şimdi vuslat arayan serv-i revândan bana ne

Olmuşum vadi-i hayretteki aczimle alîl
Edemez hikmet-i esrarını insan-ı gavîl
Göremez gördüğümü, şerh ü beyan ü tafsil
Bu muallim, bu muharrir, bu muhacir, bu asil
Bu zavallı, bu siyasî, bu yamandan bana ne

Bulamaz derdime çare babam olsa Lokman
Satılır beş paraya din pazarında iman
Düşünün hâlimi bir kere ne çektim ihvân
Romatizma, metelik yok, rakısız aç ve yayan
Kanlı tacı taşıyan taht-ı revândan bana ne

Gün olur ki bulamazsın ne bir ekmek, ne tütün
Parçalanmış ceketin, belki açıktır da gö..ün
Bana ne bundan efendim; beni dinle ve bütün
Naz-ı ibdâ-i zaferle bizim illerde bugün
Esiyor bâd-ı sabâ toz koparandan bana ne

..... yim kalp dinini kahpe, gâvur Avrupa'nın
Onu ıslah-ı adalet diye hâkim yapanın
Vatikan'da öper iken gö..ünü kart papanın
Ararım aslını İncil'e gönülsüz tapanın
Çekemezsin beni, busendeki kandan bana ne

Çalabın birliğine can ü gönülden taparım
Türemin gayrisi hiçbir yola gitmem saparım
Karımı Salih Efendi diye dursun yaparım
Yakasından, sakalından o gün elbet kaparım
Bu yavuklum var iken o kezibândan bana ne

Derd-i mazi ile bir ökseye kasden bastık
Vatanı, halkı cehaletle kavurduk, kastık
Sanatı, ilmi siyaset ile boğduk, astık
Yoksa şimdi başımı koymak için bir yastık
O fırından, şu hamamdan ve bu candan bana ne

Müslümanlıkta tasavvuf geriyor cehle göğüs
Râfizî, Şia ve Sünnî tanıma hepsine küs
Bunların suret-i zahirdeki alâyişi süs
Kerbelâ, Mekke, Medine, Horasan, Kilse, Kudüs
Medrese, tekke, manastır, Vatikan'dan bana ne

Mayıs – 1933

Neyzen'in Koşmalarından

Olsun

Hicran kucağında tuttuğun sırdaş
Çağlamış, bulanmış, durulmuş olsun
Sözüne, sazına güven de yanaş
Kulağı ezelden burulmuş olsun

Boş kafa gezdiren seyyahlar gibi
Keşkülünün delik çıkmasın dibi
Ariften anlasın seçsin garibi
Hakikat yolunda yorulmuş olsun

Taban tepmiş olan gam kervanında
Dostunu konuklar tatlı canında
Koçlar gibi duran pir meydanında
Aslanlar yurdunda kurulmuş olsun

Gel dese de bakma nâkes aşına
Bir fırsat ararda kakar başına
Dostun nâmert dehrin mihenk taşına
Felâket pazarında vurulmuş olsun

Duysun aşkın elindeki rebâbı
Okunsun alnında çile kitabı
Neyzen gibi günahının hesabı
Mezara girmeden sorulmuş olsun

Çemberlitaş, 1908

Felek

Yamansın her zaman aldattın beni
Hem düşürdün, hem de kaldırdın felek
Mecnun'sun diyerek Leylâ peşinden
Issız vadilere saldırdın felek

Rehberimsin dedin, ben ise kördüm
Elimle başıma çok çorap ördüm
Kendimi unuttum âlemi gördüm
Hesapsız günahlar aldırdın felek

Bir devadır dedin zehir tattırdın
Gençliğin okunu boşa attırdın
Körlerin yurdunda ayna sattırdın
Çıkmaz sokaklara daldırdın felek

Uyuşmadı gönlüm mert ile zenle
Ne bir iş bilenle, ne boş gezenle
Hicran köşesinde bozuk düzenle
Neyzen'e her telden çaldırdın felek

Canan'a

Sevdalı akşamlar tekin değildir
Pek dolaşma gönül viranesinde
Gururlu güneşler boyun eğildir
Şaka yoktur aşkın efsanesinde

Çok mutlu yıldızlar çıktı çığırdan
Farkı yoktur âşıkların sağırdan
Önce dumanları başlar ağırdan
Şaka yoktur aşkın efsanesinde

İhtimal vermezsin, hem inanmazsın
Ateşler sarmıştır, sen uyanmazsın
Mest olduktan sonra artık yanmazsın
Gönlüm gibi hikmet peymânesinde

Taptığın mihraplar çöker bir anda
Her şey olmuş bitmiş gibi meydanda
Tutuştu çırağlar, sevda devranda
Yanıyorum sazın teranesinde

Bir serseriyim ki dur aman bilmem
Kalbinden başka hiçbir mekân bilmem
Gök kandil olmuşum, âsumân bilmem
Bu mazi gözlerin meyhanesinde

Karanlık zülfünü bir görmek için
Göz kanat olmuştum cin melek için
Bana yeter artık buselik için
Hatıra telleri dil şânesinde

Gönül rebâbında olamaz düzen
Aşkım bu yıldızı yüzünden süzen
Buluşuruz yarın geceye Neyzen
Cananın kalbinde, gam lânesinde

İstanbul, 1923

Varlığım

Ruhuma sunduğun mukaddes günah
Kanımda ateşten bir şarap oldu
Sevdanın şimşeği çakınca gönlüm
Nağmesi alevden bir rebâb oldu

Gökyüzü yıkıldı, yıldızlar söndü
Güneş hiç doğmadı, ay geri döndü
Kâinat kayboldu hiçe büründü
Aşkından başkası hep harap oldu

O hırçın hayalin ey sarhoş melek
Serencâm besteler bana gülerek
Son gece verdiğin zehirli çiçek
Hicranlar şerh eden bir kitap oldu

Vefasız tali'im bir kara kaya
Yalvardım, söylettim bu sırrı naya
Varlığım yok oldu gün saya saya
İçinden çıkılmaz bir hesap oldu

Beyoğlu, 1923

Geldim

Dudağında yangın varmış dediler
Ta ezelden yayan koşarak geldim
Alev yanaklara sarmış dediler
Sevda seli oldum taşarak geldim

Kapılmışım aşk oduna bir kere
Katlanırım her bir cefaya, cevre
Uğraya uğraya devirden devre
Bütün kâinatı aşarak geldim

Yapmak, yıkmak senin bu gamlı ömrü
Ben gönlümü sana verdim götürü
Sana meftun olduğumdan ötürü
Sarhoş oldum Neyzen, coşarak geldim

24 Temmuz 1937

Bilir

Hakikat çıkması şu kahpe dünya
Bu çok kısa yoldan dönenler bilir
Bu yolun sırrıdır fırsatlar, sevda
Tutuşup parlayıp sönenler bilir

Aldana aldana gevredi dinim
Kalmadı düşmana, feleğe kinim
Doğruyu söylersem çarpar yeminim
Bu cengi pusuya sinenler bilir

Durma sor hâlini hastanın sağın
Tabiî solacak gülleri bağın
Hayatın içini, kara toprağın
Üstünden altına inenler bilir

Genişlir, ölçülmez hayalin çölü
Karşımda her diri söylenen ölü
Çok güçtür geçmesi bu sakar gölü
Dümensiz gemiye binenler bilir

Çok Şükür

Deli gönül, neyi özler durursun
Acınacak dostun, cananın mı var
Dünya yansa yorganım yok içinde
Harap olmuş evin, dükkânın mı var

Hatır, gönül bulamazsın birinde
Dama dedi dişisinde, erinde
Vatan dedikleri yangın yerinde
İnsanlığa hâlâ imkânın mı var

Nene yetmez senin şu kuru kaval
Pir aşkına sıkıldıkça durma, çal
Maltada'ki kurnazlardan ibret al
Paran mı var, bağın, bostanın mı var

Sana giren çıkan nedir be dürzü
Be Allah'ın numunelik öküzü
Ben mi yuttum on dört bin okka düzü
Bekrî Mustafa'dan fermanın mı var

Ne uymazsın zamaneye be domuz
Kırk senedir ..... ne verdin omuz
Nazır olmuş desem sana istakoz
Reddedecek kılıç, kalkanın mı var

Çünkü neden, dalyanın yok, ağın yok
Bir tek hamsi kızartacak yağın yok
Ocağın yok, dalın yok, budağın yok
Yoksa Gökalp gibi Turan'ın mı var

Uyanmadın gitti, dalgın uykudan
Sana ne be âlemdeki kaygudan
Dem vurursun siyasetten duygudan
Beynelmilel bir imtihanın mı var

Felyesofum dedi herif pap çıktı
Nazır oldu, saman sattı sap çıktı
Reçete şurup yazdı, hap çıktı
Yutmayacak yoksa, ayanın mı var

İspermeçetzade[14]*, Kirpi*[15]*, Pehlivan*[16]
Yanaşması, o bayraklı kahraman
Sadrazamlar içinde en düztaban[17]
İmzacılar başı Mervan'ın mı var

Çal nayını, ferahnâkte ver karar
....n nazır .... ların müsteşar
Kumda oyna çöp batmasın aşikâr
Düşünecek senin zamanın mı var

14 Ali Kemal.
15 Refik Halit Karay.
16 Kadri.
17 Damat Ferit Paşa.

Kendi cihanında bak sen keyfine
Kulak asma halkın hayfa-hayfine
Tanburuna, kemanına, define
Sen de katıl, neyde noksanın mı var

Şu kırk yıldır senin daran alındı
Suratına yüz bin kara çalındı
Nasıl olsa şu b..luğa dalındı
Neyzen'den de büyük isyanın mı var

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 9 Kânûnisâni 1337

Kıt'a[18]

Evet, tarih-i âlem bir tekerrürden ibarettir
Şu vak'a ehl-i im'anca bugün şayeste-i tebcil
Bakın adl-i ilâhînin semayı intikamında
Ebâbil oldu tayyare, denildi bombaya Siccil

18 Birinci Umumî Harp'te düşman tayyarelerinin İstanbul'u bombardımanları münasebetiyle söylenmiştir.

Şüphe

Şüphemin dalgaları her dini boğdu aştı
Gönlümün yolları gittikçe karanlıklaştı
Bir teselli veremez bilgi denen şu kötürüm
Hele iman ise, köhne yular, mahz-ı cürüm

Sû-i kasd eylemeyen aklına iman edemez
Takılıp bir masanın ardına mantık gidemez
İşte şu nâmütenahî denilen varlıklar
Sevdiğim fahişenin bir ... dersem ne çıkar

Kâinatı doğruna kahpe bilir iç yüzünü
Önü zulmet, sonu zulmet, n'ideyim gündüzünü
Sen takıl da peşine bir sürü ehl-i tarâbın,
Korkmadan gir kanına hikmetin, aşkın, şarabın

Beyoğlu, 1938

Zafernâme-i Meşrutiyet'ten

Bârekallah bu gidiş aynı selâmet gibidir
Bu tedâbir-i hikem, bâis-i nusret gibidir
Sinede hubb-ı vatan nur-ı saadet gibidir
Lütf-ı Hak'la vatanın her yeri cennet gibidir
Bilmeyenler bunu timsal-i cehalet gibidir

Mantık olmazsa da ef'âl-i kıyasîmizde
Akl u hikmet dolu Kanun-ı Esasî'mizde
Çakıyor berk-i zafer tîğlı hamâsimizde
On sene oldu ki âfâk-ı siyasîmizde[19]
Bu kopan fırtınalar hayra alâmet gibidir

19 Manzume Meşrutiyet-i dilârâmızın dördüncü senesinde yazılmıştır. O vakit "Dört sene oldu ki; âfâk-ı siyasîmizde" diye okunur idi. Ertesi yıl "Beş oldu" dendi. Şimdi "On" yazıldı. Bu gidiş bizde oldukça Allah devlete zeval vermesin, kırk sene oldu ki, diye okunacağından şüphe yoktur.

N.T.

Doğruyu söyleme, vallahi kelepçe diline
Vurulur yoksa gidersin yine gurbet eline
Sen kulak asma sakın Avrupa'nın çengeline
Sı..rız diplomatın lihyesinin bam teline
Bizde erbâb-ı deha Amme'de temmet gibidir

Hak yolunda yazık oldu çekilen çilelere
Enseye doğru yol açtı bu yaman sillelere
Çeşm-i ibret ile bak darbelere, hamlelere
Çekmiş olsa da yekûn böyle kara cümlelere
Bu hesaptan payımız haric-i kısmet gibidir

Toplanır haftada üç kerre gürûh-ı vükelâ
Sakın Ashâb-ı Kehf sanma uyurlarsa daha
Kimi Mernûş u Debernuş, kimisi Yemliha
İşte bunlar ile bâ-izn-i Cenab-ı Mevlâ
Babıâli koca bir dâr-ı siyaset gibidir

Verdiler bezm-i ezelden bize tîğ-ı zaferi
Emr-i Hak'la açarız semt-i adûya seferi
Kâfirin kâhiridir ordumuzun her nefesi
Bu ne dehşet ki donanmaya verip zîb ü feri
Çıkmamız Marmara'ya Kutb'a seyyahat gibidir

Müteveccih vatana lütf-ı Cenab-ı Feyyâz
Sû-be-sû mülkümüzün her yanı gülzâr-ı riyâz
Ne kadar var ise sattık gemi, kışla enkâz
Yaşasın ordu, hammiyyet, yaşasın istikrâz
Altı, üstü vatanın menba-ı servet gibidir

Fi'l-i mazideki gâib er ile müftehiriz
Her yüzün altına girmiş hüveyiz müstetîriz
Düşmeni hamle-i ûlâda urup titretiriz
Avn-ı Bârî ile her şeye bugün muktediriz
Hâlimiz herkes için câlib-i ibret gibidir

Düşeli vech-i edânî gibi hırsa, hevese
Bende olduk hepimiz mürtekibe, muhtelise
Devr-i sabık gibi işte yine girdik kafese
O Selânik ki eğer Kâbe-i hürriyet ise
Emr-i Tevrat ile mescitte ibadet gibidir

Ölçü

İtimadım belki kalmıştır diye insanlığa
Günde bir kere şeytan kalbimi yoklar benim
Bizde vicdanî telâkkiler bu yolda ölçülür
Zevk alır görse perişan hâlimi toklar benim
Cavidanî sözlerim sanma isabet eylemez
Saplıdır kalb-i hedefte attığım oklar benim
Her.... benzerdi bin bir Apis'li mabede
Heykel-i Fir'avn'e döndü .... ğım ....lar benim
Ezkaza bir lokma et yersem hayalen, vergici
Rüzgâr altından geçerken zartamı koklar benim

1946

Oldukça

İncizâbınla senin bir başka hâl oldukça ben
Hasretinle ney eder feryâd-ı lâl oldukça ben
Dinleyen eşyada rûh-ı hasbihâl oldukça ben
İnleyen dağlarda sırr-ı infiâl oldukça ben
Şerh-i devrân eylerim neyde meâl oldukça ben

Nağmeler halk eyliyor ruhumda fikr-i intizâr
Sızlıyor kalbim gibi sazımdaki o târ u zar
Serseri çılgın terennümler değildir perdedâr
Her tulû'un neşr-i ibdâ'ından sen ol aşikâr
Her guruba, gizlenen reng-i melâl oldukça ben

Anladım var cümle-i eşyada sabit bir şuur
Şerh eder metni cemâdı cilve-i deycûr u nur
Ağlayan her dem beşiktir bak mezara pür gurur
Derd-i aşkınla gülerdi her harabe bî-fütûr
Ba'lbek sahralarında Danyal oldukça ben

Mabed-i hicranımın mihrabı sahbâ-yı adem
Sarhoşuz aşkınla hem ben hem de şu nây-ı adem
Sunduğun peymâneyi nûş etti derya-yı adem
Her husûfu ref' için amade sima-yı adem
Âsmân hikmetinde bir hilâl oldukça ben

Neyzen'i gök kandil etti câm-ı zerrin-i deha
Bâb-ı imanda yıkıldım, secde ettim bir daha
Destgîr-i rûh-ı millet ey büyük Gazi Baba
Serseri tayfın izinden bir zaman olmaz cüda
Aşina dillerde bakî bir hayal oldukça ben

Havale

–Hakkı Süha'ya–

Düzelmeyen şu âlemin işini
Ulu Tanrım olan nura bıraktım
Sabreyledim, kırk yıl sıktım dişimi
Gün görmeyi, Nefh-i Sûr'a bıraktım

Avrupa'yı, siyaseti, plânı
Devletlerce, uydurulan yalanı
İngilizi, Fransızı, Yunanı
Felek denen şu kambura bıraktım

Enver'ini[20]*, Topal'ını*[21]*, Şaşı'yı*
Sakallı'yı[22] *bizim Çeribaşı'yı*
Malta'daki tavşanlara aşıyı
Vurmak için bir doktora bıraktım

20 Enver Paşa.
21 Levâzım Dairesi Reisi İsmail Hakkı Paşa.
22 Bahriye Nazırı Cemal Paşa.

Tetkik ettim her mesleği, her dini
Bulamadım gamsız bir tek ferdini
Anlatmak için Siyonist'e derdimi
Marko Paşa ile Tûr'a bıraktım

Bin bir asrı doğururken bir gece
Güvenilmez bu feleğe zerrece
Bak tarihe saltanatlı bir nice
Süleyman tahtını mûra bıraktım

Çok krala çalkayınca eleği
Hâkim ettim kazma ile küreği
Milyarlarca mehpâreyi, meleği
Mezar gibi bir çukura bıraktım

Kulak asmam gürültüye, sese ben
Baktım kalbim ile pîşe, peşe ben
Yeri göğü yapan mühendise ben
İrfan adlı bir mezura bıraktım

Felyesofa kaptan etsem Payi'yi
Göremezler fırtınayı tipiyi
İspermeçetzade ile Kirpi'yi
Mihran ile Haçador'a bıraktım

Dilencilik yetmez gibi eline
Dârü'l-hikme çıktı hakkın halline
İstibrâyı sürsün Frenk eline
Meseleyi bir kubura bıraktım

Yeni sahne zannetme ki, bozuktur
Piyesine hırlayanlar buçuktur
İnci midir, sancı mıdır ne b..tur
Kemiğini direktöre bıraktım

Deli Neyzen, al mansuru destine
Teraneyle selâm yolla dostuna
Matbuatın masasının üstüne
Seyyah iken kırık billur bıraktım

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 12/1/1337

Aygır İmam

Ben nasihat verememem gerçi size Aygır İmam
Kafa tutma saz için sen de bize Aygır İmam
Su-i niyyet taşıyan alçağa lânet olsun
Yoktur asla garazım zatınıza Aygır İmam

Sana karşı kötülük varsa eğer kalbimde
Atarım varlığımı Akdeniz'e Aygır İmam
Sayarım hatırını, hem de seni incitmem
Korkarım taş atamam ben kerize Aygır İmam

Saldırışlarda soğukkanlılığın mucizedir
Hani örnek gibisin İngilize Aygır İmam
Bu akort olmadı, dersin üzülürsün boşuna
Kulak asma olur olmaz pürüze Aygır İmam

..... rurdun içine orgu akort etmek için
Kardinal olsaydın Portekiz'e Aygır İmam
Gel düzen meselesinde adını b..latma
Dokuza çıktı mı inmez sekize Aygır İmam

Şu kulaksızlığını radyoda ilân ettin
Bu rezalet foyası çıktı dize Aygır İmam
Bir çelik parçası davanızı tekzip etti
Sustuk amma hepimiz, ben geveze Aygır İmam

Musikî servetinin haznesi, ardiyyesi yok
Yüklemiştir onu hak bir öküze Aygır İmam
Bu da gül pembesi derdin de kırardın, rekoru
Kadı olsaydın eğer sen Serez'e Aygır İmam

Paraca pulca bu yıl hayli kalınlaştın ha
Ateş-i "Veylün likülli hümeze" Aygır İmam
Pek zebûn-küs diyemem amma ezersin zayıfı
Lüpe geldi mi taparsın semize Aygır İmam

Yan bakarsın biraya, konyağa amma geriden
Kıç atarsın şaraba, sertçe düze Aygır İmam
Bayılırsın pilice zannederim tilki gibi
Lüferin tazesi olmaz mı meze Aygır İmam

Saldırırsın boğarak nağmelerinle bezme
Köfteye, meyveye, bolca çereze Aygır İmam
Katakulli okuma, nağmelerin kaşkariko
Hilede taş çıkarırsın Muiz'e Aygır İmam

Bir kütüksün bu ilimde fakat aslın meçhul
Benzemezsin meşeye, pırnala, hatta cevize Aygır İmam
Bir sicillin sayılır bu yazılar varlığına
İşte müsveddesi, sen çek temize Aygır İmam

Beyoğlu, 1936

İngiliz meşâhir-i hükemâsından Şekspir'in Hamlet unvanlı eserini okuduğum zaman mucize görmüş münâfık gibi aklı b..una karışan bir Serseri'ye, mütercim-i Abdullah Cevdet, "Nâlezen Neyzen'e Nâlezen Hamlet" diye hatt-ı desdi ile sunduğu bir nüsha vermişti.[23] O vakitten beri Serseri'de Şekspir'e karşı uyanan lâyemût bir aşkın çerağ-ı ruhanîsi Neyzen'e karşı pek vâsi miktarda isar-ı ziya eder. İşte o nurun zıll-i muhîbinde "ferdâ-yı vahdet"i düşünen bu dimağ, o hakîme ve onu idrak eden kavme karşı fariza-i ebediyyesini şu üç beyit ile ödemeye yelteniyor:

Şekspir

Şekspir'in bütün âsârını değil, birine
Feda imiş Britanya o hikmet-efserine

Ne muhteşem, ne derin bir mehâbet-i takdir
Yeter bu İngilizin ilme aşkını tasvir

Revân eder acı sözlerle tayf-ı hikmetini
Bu serzeniş ile sezmiş vatan muhabbetini

-1921-

23 Bir gün, Kadıköy'den Köprü'ye geçecektim. Cebimde vapur bileti alacak kadar param yoktu. Hamlet'i Fenerbahçe'de beş kuruşa satarak yol parası edindim.

Sözüm Ona Efendim Sensin!

Memleketi altüst edip yıktılar
Birtakım pankuduz efendim sensin
Taşındılar, kaşındılar, on üç yıl[24]
Başı, kıçı, uyuz efendim sensin

Âlim, cahil, handavallı, külhanî
Sözüm buradan öte, Malta yârânı
Hepsi de birbirinden yabanî
Domuz oğlu domuz efendim sensin

..... dedikleri, boyalı
Bir çakalmış, ilmi Turan masalı
Gelmemiştir cihan cihan olalı
Böyle bir zırtaboz efendim sensin

Fikre, Cemil gitti, kim ne diyecek
Bu da sanat, bence hani yiyecek
Donumuz yok g..ümüze giyecek
Alayımız kokoz efendim sensin

24 1908 – 1921.

Kemiği ölçmeden doru tıkar mı
Zaloğlu Rüstem'i çocuk sıkar mı
Şahinle dünyada başa çıkar mı
Bu hımbılca horoz; efendim sensin

O son imza bu lekeyi kapamaz
Çingeneye filozofluk tapamaz
Siyaset sırrını turşu yapamaz
Bu çatlak kavanoz, efendim sensin

Vardır bir keramet pir sillesinde
Dervişlik taslarmış boş kellesinde
Satılır mı İslâm mahallesinde
Sümüklü salyangoz; efendim sensin

Sıçradıkça sen bu daldan o dala
Seni gören sanmaz saf bir budala
Senin içindeki kin değil, hava
Bir şişecik gazoz, efendim sensin

Ankara'nın cini seni çarpmaz
Bir kemikle it ağzını kapamaz
Korkma sen yaz hiçbir şeycik yapamaz
Dinsizi aforoz efendim sensin

Madam Miloviç'e bir doya doya
Sulanmışsın gördüm, yüz değil, kaya
Hıyarlık etme, hiç doğranır mı ya
Kaymağa maydanoz; efendim sensin

On üç yıl aç kaldım süründüm fakir
Hiçbir cemiyyete olmadım esir
Cebinde iken etti namını tahkir
Aldığın kaparoz efendim sensin

Neyzen-i bî-zenim çok etme orsa
Kaptansın civanım, belinde korsa
Erler meydanında eksiğin varsa
Başında bir hotoz efendim sensin

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 9/1/1337

İstanbul Radyosunda Musikî

Tüylerim ürperiyor duydukça
Musikî namına zillet şu sazı
Yurdumuzdan azametle yayılır
Cehlin âfâk-ı cihana avazı
Okuyuşta daha hâlâ tecvit
Ağzına ..... madrabazı
Telsizin işlemesinden maksat
Çıksın üç beş ..... boğazı
Radyodan her gece garbın yüzüne
Geyirir zannederim bir yobazı

Hacı'ya

Şehzadebaşı'nda çaycılık yapan Hacı ile bir gün kendi çayhanesinde tavla oynuyordum. Hacı tavla partisini kaybedince öfke ile dışarı çıktı. Ben de o sırada bu parçayı yazdım:

Himmetinden belli, evlâd-ı Ali'sin ya Hacı
Her zaman bâb-ı rızada müncelîsin ya Hacı
Pîş-i çeşminde şuûn-ı kâinatın hikmeti
Hallolunmuş vâkıf-ı sırr-ı belîsin ya Hacı
Hep Hüseynî'dir nevâ-yı ateşinin sineden
Şüphesiz kanun-ı irfanın telisin ya Hacı
Geldiğinden bellidir darü'ş-şifâ-yı âleme
Az demem ha, hayliden hayli delisin ya Hacı
Pençe-i tezvîrine ger düşse kurtulmaz veli
Âdeta hannâs-ı şerrin çengelisin ya Hacı

Şehzadebaşı, 1310

Açmaz

Ulu Tanrı'm, bu Arap açmazı Türkü yendi
Tam bin üç yüz sene bîçareye Müslim dendi

Altı bin yıl bu maval gezdi ağızdan ağıza
Kapılan yandı bu iman denilen mıhladıza

Aslı yok, astarı yok, esteri yok, kervanı var
Aklı yok, rehberi yok, varlığı yok, şeytanı var

Bu uğurda sürünenler tamam üç yüz milyon
Hepsi de birbirinin zıddı ve şer'an mel'un

Bin bir uçlu kazığı çak diye verdin deliye
Bağladın hem de yularsız bizi kâl ü belîye

Gece bastı kara kaplı kitap oldu hâkim
Anırırken tepişen bunca eşek hep âlim

Hepsi de kendisinin gittiği yol doğru sanır
Razıdır yaptığına az buçuk elden utanır

Utanırdan garazım menfaatinden korkar
Yoksa her şeye müsait o sarık, kanlı yular

Sargı sarmış gibi bir kör çıbana, manzarası
O kızıl fes, o Grek damgası, yüzler karası

Taşıdı yüz sene bu illeti bîçare vatan
O cinayet sürüsü gitti sılaya karadan

Âdem'in hasleti temsil edemez bu piyesi
Türke düştü beşerin zaviye-i tesviyesi

Balıkesir, 1926

Aydede

Takdirin, tasvibin bollaşır oldu
Husûfe uğrama, aman ay dede
Nimetler, hizmetler kapalı geçsin
Şüpheye düşmesin zaman, ay dede

Saptın mı acaba tuttuğun yoldan
Dualar almışsın yetimden, duldan
İşaret feneri görünmez oldu
Şu dümen kırışın yaman, ay dede

O pembe bulutlar, sarardı, soldu
Muhtelif rüzgârlarla yelkenler doldu
İşaret feneri görünmez oldu
Her yanı bastırdı duman, ay dede

Yetişir gurbetten aldığın öğüt
Kim sola yanaştıysa kalmıştır züğürt
Sen suya yular tak, altından yürüt
Sesini çıkarmaz saman, ay dede

1948

Maşallah!..

Mevsimi geldi vatan pür şeref ü şan olacak
Seyreden satvet-i milliyeyi hayran olacak
Ordumuz arz u semalarda hükümran olacak
Saf-be-saf ins ü melek bende-i Turan olacak

Yakacak Avrupa'yı nâire-i savletimiz
Yıkacak yumruk ile şeş ciheti milletimiz
Tutacak enfüs ü âfâkı bütün şöhretimiz
Nice mamurelerin halkı perişan olacak

Yapacak yeryüzüne gayretimiz bir heykel
Tapacak diktiğimiz heykele akvâm u düvel
Ser-fürû eyliyecek bizlere ahkâm-ı ezel
En küçük bir kulumuz Nemse ve Alman olacak

Alacak Rusya'da Petersburg'u askerimiz
Dalacak Kutb-ı Şimalî'ye yaman leşkerimiz
Olacak Eskimolar bende-i fermanberimiz
Şerrimizden nice zî-ruh herâsân olacak

Yıkacak bir elimiz vadi-i Hindistan'ı
Sıkacak ta boğazından Japon'u, Efgan'ı
Tıkacak bir kümese Bulgar ile Yunan'ı
Sırptan evvel kulumuz Çin'le İtalyan olacak

Yanacak İngilizin kuvvet-i bahr ü berri
Sanacak Lehle Fransız, bizi dehrin pederi
Kanacak bir yalan atsak da eğer cinn ü peri
Bu işe ilk şaşıran hâsılı şeytan olacak

Yeryüzü hep bizim oldu gelelim şu sadede
Bütün akvâm-ı cihan düştü amanla medede
Bir kişi kalmadı artık karışan nîk ü bede
Rub'-ı meskûn yeniden saha-i ümran olacak

Nâfia emredecek şimdi mühendis Agob'a
Bir tünel açmak için şöyle Kutub'dan Kutub'a
Köprü inşası için lâzım olan hayli duba
Vükelâ Meclisi'nin boş kafasından olacak

Dolacak şanlı eserlerle maarif sepedi
Bir risale kalacak nispeten ansiklopedi
Şişecek hikmet ile kilyesi, kalbi, kebedi
En küçük bir talebe dâhi-i devran olacak

Yazacak ismini yanlışsız o dem mebusan
Kalacak hayret içinde bu işe hep ayan
Vükelâ karşılarında olacaklar lerzân
Bunların bilmediği din ile iman olacak

İşte bu zümre hukuk-ı vatanın müktesibi
Bir düşün ki ne olur her birinin müntehibi
Ötecekler bir ağaçta tüneyen karga gibi
Bu sadadan nice har, vâkıf-ı elhân olacak

Derk ü fehm eyleyemez bizdeki fikri Sokrat
Bu ne tefrît-i tecâhül ne ilimde ifrat
Marta karşı çalacak zil borusu mâh-ı şubat
Bütçemiz Vezne-i Maliye'de raksân olacak

5 Şubat 1336

Akın

Esselâm ey ulucan, İbn-i Süreyya Kör Ali
Bâb-ı Haydar'da tevâriisle müheyyâ Kör Ali
Nam-ı zatın Ali İhsan da olur ya Kör Ali
Künyeni böylece yazmaktaki mana Kör Ali
Her muhatap nazar-ı dilde serâpâ Kör Ali

Künyeniz ailece; eski Kızılbaşoğlu
Kökünüzden başınız Babıâli'ye bağlu
Bilirim ki yüreğin derd-i vatanla oğulu
Gerçi devlet ile hemsin, bu siyaset, bu gulû
Bence tarihi de bıktırdı bu dava Kör Ali

Pek kolaylık ile olmaz bu işin tesviyesi
Şekl-i milliyeti bozmuş, tepeden zaviyesi
Yeni baştan yapınız sahneyi, fikri, piyesi
Dolmasın bir sürü sırtlanla amel nahiyesi
Bir iken tecrübeniz oldu dü-bâlâ Kör Ali

Her taraftan yine cûşân oluyor, ehl-i hulûl
Semtiniz olmada çok alçağa mersâ-yı vusûl
Bulmasın fikr-i edânî vü fiten cây-ı husûl
Çevirin ters yüzüne bunları ettirme kabul
Oluyor hemdeminiz bir sürü ednâ Kör Ali

Açmazın hurdesi malûm ya dışarıdan görünür
Rûh-ı maksat bilenin fikrine her an görünür
Tecrübe ehline âyîne-i devrân görünür
Hall-i esrar-ı muamma sana rahşân görünür
Münkeşiftir sana bu ka'r-ı muamma Kör Ali

Rehberin şule-i tarih-i mükerrer olsun
Maksadın hikmet-i azminle mukadder olsun
Tarh u zâidle bu iş vahdete müncer olsun
Geçen âsâr-ı vekâyi' sana ezber olsun
Ortadan kalkar adamla bu belâya Kör Ali

İhtiyaç artmalı takdîs ile ehl-i hünere
Nazar-ı gaye uzandıkça, huzur-ı beşere
Verme yüz sanata bîgâne olan derbedere
Olmalı hisle mücehhez yazılan bu sefere
Etmeyin soysuzu ikdâr ile bâlâ Kör Ali

Almayın mahfel-i fikre edevât-ı kenefi
Seçin eşhâs-ı hıyanet ile ehl-i şerefi
Çıkmasın ahd-ı karibin yine şerrü'l-halefi
Size atfen, kokuyor bir nice âmâl-i hafî
Hakka karşı ürüyor eski heyûlâ Kör Ali

Fikr-i icad-ı hayat-ı nev olursa hidemât
Yok, değildir, bu cihetçe, elinizde âlât
Sı..lan b..ları tathîre gerek tensîkât
Ediniz ehl-i fezâille bu sa'yi ispat
Olmasın sahn-ı vatan alçağa me'vâ Kör Ali

Herkesin lokması bir cevher olursa, işine
Uyar edvâr-ı siyaset feleğin gerdişine
Takmayın her "it" i bu mevkib-i sa'yin peşine
Bu demir leblebidir, gelmez esâfil dişine
Ehl-i hak belli olur lâhzada ra'na Kör Ali

Beslenir rûy-ı melâhat diye bin şahs-ı kabîh
Bunların varlığıdır millet için zulm-ı sarîh
Sine-i devleti tarih ile ettik teşrîh
Aşikâr oldu, maraz, geçti, nezaket, telmîh
İş bu merkezde diyor cümle etibbâ Kör Ali

Haladan geldi a sor aklıma ey merd-i metin
Gösteriş, akıbeti her vakit eyler tayin
Istıfâ'ya o kadar teşne ki bu fikr ü zemin
İşinizde hak erenler ola himmetle mu'în
Doğruya yardım eder Hazret-i Mevlâ Kör Ali

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 27/2/1337 Pazar sabahı

Türke Birinci Ögüt

Şimdi geldin az buçuk aslından imana Türk
Çekmek isterdim seni çoktan beri divana Türk
Sinede mihrab-ı Beytullah'ı bul, virane Türk
Bî-tekellüf gir harîm-i Hazret-i Yezdan'a Türk
Bastığın yerlerde şan ver cinsine, vicdana Türk

Dizginin canbaz elinde olmasın bak dikkat et
Çektiğin âlâm-ı istibdadı vird-i ibret et
Davran artık, nefsini öğrenmeye son gayret et
Kalbini aşk-ı vatanla mabed-i milliyyet et
Ateş-i hicranla ver su hançer-i giryâna Türk

Arş-ı âlâya asıldı huccet-i milliyyetin
Kendi nefsinde görülsün halka, hakka hizmetin
Ehl-i zulme kulluk etmekle onulmaz illetin
Madrabaz kumpanyasından farklı kalmaz devletin
Zorla anlat bunları aza-yı Mebusâna Türk

Himmet-i pir-i zamanla tayy-i eb'âd eyledin
Hâk olan ecdadını ihya ediip şad eyledin
Ölmeyen tarihini dünyaya inşâd eyledin
Sâyesinde dibçiğin bir varlık icad eyledin
Dehre eyvallah dedirttin yazdığın fermana Türk

Cevher-i hilkat senin askerliğinle müftedir
Ma'bed-i milliyyetinde oldu mabudun demir
Arş-ı mevcudiyetinde âlem-i imkân nedir
Yaptığın şu inkılâbı ölçemez hikmet, cebir
Gıpta eyler saha-i icadına efsane Türk

Bir belâsın İtilaf'ın kuvvet-i mağruruna
Bir kırık kağnıyla çıktın fenn-i harbin Tûr'una
Bunca devlet oldu mağlûp akıbet mahsuruna
S..tın amden ilm ü fennin hikmet-i düsturuna
Doğrusu açlık pes etti sendeki idmana Türk

Hikmet-i hilkat seni kılmış temeddünden muaf
Bir beis yok etsen âsâr-ı asırdan inhirâf
Hacc-ı Ekber'se muradın, kalbini eyle tavaf
Varsa cürmün, bilmemektir kendini, et itiraf
Kendin attın kendini her zillete, hüsrana Türk

İşte Mekke, Müslümanlık inhisâr altındadır
Hacca niyyet eyleyen katl ü hasar altındadır
Bak vatan baştan başa bin iftikâr altındadır
Yuttuğun bir lokma, halv ihtikâr altındadır
Bir nazar kıl bunca yıldır verdiğin kurbana Türk

Bir ceza çektin ki on beş yıl sebepten bî-habîr
Üç buçuk mülhid rezilin keyfine oldun esir
Padişah alçak, kumandan fahişe, hain vezir
Sû-i idrakinle Azrail'i zannettin sefîr
Böyle girdin suretâ âyîne-i devrana Türk

Kendi yurdunda, evinde kaç asır kaldın garib
Başına oldu musallat bin heyûlâ-yı acîb
Medrese, tekke, mekâtib, hepsi de millet firîb
Aldığın kâfi sana Gazi-i Ekber'den nasib
Kalma esrar-ı Hüda'ya bir zaman bîgâne Türk

Sıdk ile askerliğin kâfi rızaullah için
Üzme artık kendini bir şeyh için, dergâh için
Eğme başın suret-i iblise eyvallah için
Çektiğin çille yekûnen bilki, illallah için
Kanma âyin-i Cem'e, irşada, bir meydana Türk

Varsa aslı bunların âlemde ..... ler beni
Aşikâr etmiş sana eşyayı Hallâk-ı ganî
Beklenen esmâ-i Hak'dan bil ki mangır madeni
Dervişi bağlar yularsız tekkeye şeyh-i denî
Olma artık bir kenef kandiline pervane Türk

Âl-i Osman'da Hasan, yahut Hüseyn, yahut Ali
Var mıdır böyle isim bak; bu hakikat pek celî
Hepsi de baştan kıça zulm u tasalluk mahmeli
Tam bin üç yüz yıl bu fitne, oldu halkın engeli!
Sen bıraktın hakkı, taptın zalime, sultana Türk

Kurduğun tâk-ı siyaset âsmâna gıbta-res
Aylı yıldızlı şu bayrak Kehkeşân'a gıbta-res
Yazdığın ferman-ı milliyyet cihana gıbta-res
Ahd u mîsâkındaki kudret zamana gıbta-res
Aferinler içtiğin peymâne-i peymâna Türk

Sulhu imza eyledin mahbûb-i âlemsin bugün
Çınlıyor ufk-ı siyasette kemalâtın bütün
En muazzam inkılâbı sen ki yaptın işte dün
Bir değil bin yâr seven az bile gönlün içün
Top gibi sağlam ..... aşk ulu cephane Türk

Aşk ile fasl-ı ..... şimdi germiyyet verin
Menzil-i imana şeklen ruh-ı milliyyet verin
Şaha kalkan her ..... tâbiş-i ziynet verin
Baştan atma yapmayın, bu hizmete kıymet verin
Neslimiz azlaştı, hoş bak, hizmet et nisvâna Türk

Öyle ..... ki ..... er nişanı kalmasın
Güft ü gûya avretin asla zamanı kalmasın
Başka sevda çekmeye tâb u tüvânı kalmasın
Meclis-i nisvâda erkek imtihanı kalmasın
Sen isim bulmakla meşgul ol doğan oğlana, Türk

Kızları tayin edin resmî umûr-ı devlete
Evlenince aşina olsun mehâm-ı hizmete
Valide vâkıf bulunsun ihtiyaca servete
Başka bir revnak verir hatun kişi cemiyyete
Pişdâr olsun kadın her saha-i imrâna, Türk

Kükremiş bunca ..... var ümmet-i merhumede
Eyliyor arz-ı salâbet saha-i ma'lûmede
Anlamam hikmet nedir şu âdet-i meş'ûmede
Mantık olmaz böyle bir hürriyyet-i mahkûmede
Duymamıştır böyle derdi sorsalar Lokman'a Türk

Her muattal .... kudurmuş pür lehîb-i ihtiras
İhtilâc-ı kahr-ı hasretten diler daim halâs
Bir sefarethane-i gamdır ki yok bekçi, kavas
Bir cehennemdir ki vuslat yutkunur hicrana has
Bir belâdır ki musallat dert ile dermana Türk

Olmalı hatun kişi zor-i .... le zarta-keş
Ufk-ı aşkı yakmalı hicranlı bir kızgın güneş
..... velhâsılı, esmer, beyaz, zenci, habeş
Vardır istiğna eden bir çok eşek, abdal, gebeş
Bunları teşbih eder erbâb-ı dil hayvana, Türk

Düşmesin ..... in zebûn mekkârede kuyruk gibi
Şanla sallansın ..... top gibi, tomruk gibi
.... yumruk alt ..... marpuç, ... pulluk gibi
..... yer kalmalı virane bir ..... gibi
Dikkat et, bak, sıhhatında bu gibi noksana Türk

..... haysiyyet temeldir dildeki cemiyyete
Mensec-i vuslat modeldir sanat-ı nesviyyete
Düşmesin Musa gibi ol nesne Tûr-ı şehvete
Bir şereftir bu şerâit unsur-ı milliyyete
Karşı durmaktır hüner enfüsteki tufana Türk

Evvelâ lâzım çobanlık hikmet-i matlab ile
Sâniyen sanat, ziraat feyz-i rûz u şeb ile
Sonra karnın doydu mu Türkane bir meşreb ile
Balta, tırpan, manda, kağnı, pangudız merkeb ile
Git ..... bir dûş-ı istilâ Frengistan'a Türk

Beyzâ-i ankayı anla boş tavuk kehkehleme
Ehli takdir eylesin, sen kendini pehpehleme
Alt yanından kaydırıp da mâverâya dehleme
Lâ-yukâlî bir hata-yı hırs ile yestehleme
Sapma şehrâh-ı safadan vadi-i isyana Türk

İ'tilâ-yı mülk için millî ..... kartalmalı
Mor ..... maplak gibi ta ka'r-ı ..... dalmalı
..... zorla her santimde gümrük almalı
Âşıkân sırt üstü saatlerce baygın kalmalı
Böyle gir dinî zaferle ravza-i rıdvâna Türk

Bastığın anda gıcırtı kağnıyı andırmalı
Bâde-i vuslât ..... mest edüp kandırmalı
Dehledikçe hırs ile yekdiğerin kızdırmalı
..... safadan bahs açarken ..... fındık kırmalı
Böyle yap asma kulak hakkındaki bühtâna Türk

Yasemini sineyi tezyîn eder bir çift turunç
Çizmeden versin nişan ..... ki yapışsın ..... konç
Öyle zannetsin görenler ..... bir dökme tunç
İlk nazarda ..... gıdıklansın ..... kırsın kulunç
Nesl-i âti aşkına ..... minnet et canana Türk

Verdim Etlik Bağlarından pendime işte hitâm
İstemez bundan ziyade halka tatvîl-i kelâm
Affedin, yoktur sözümde intizam u insicâm
Serseri bir Neyzen'im, âşıklara ba'de's-selâm
Yadigâr olsun bu nazmım meclis-i ihvâna Türk

Ankara – Etlik, 1 Ağustos 1339 (1923)

Türke Birinci Öğüde Zeyl

Ey yârân-ı bâ safa! Kemal-i huzû' ve huşû' ile sizlere arz-ı beyan ederim ki bu "Türke Birinci Öğüt" saha-i vatanda Huda-pesendane bir niyyet-i sâfiye ile yazılmıştır: Lâkin tatbikatta bazı gûnâ, mezâhir-i mühlike müşahede olunuyor. Kelimelerin medlûlü olan meânî-i hakikiyye, mevzua lehine yerleştirilemiyor, bu sebepten naşi şu iki parçayı zeylen ilâve ediyorum:

Mesele gayetle yanlış anlaşılmış hey oğul
Mars-ı milliyyete bil ki bu gacırtı başka yol
Tahta kırmakla Murat'ın bir zaman bulmaz husul
Halka karşı çam devirmek... Böyle şey istemem kabul
Düşme derbend-i haterden varta-i nisyâna Türk

Bu gacırtıyla çatırdı birbirinden ayrıdır
Sesteki tonlar bile yekdiğerinden gayrıdır
Sanma oğlum bastığın yol bir Hac'osman bayrıdır
Belki ol mehpârenin lütfu sana bir hayrıdır
İş sanıp ekme darı her girdiğin bostana Türk

Ankara, 1923

Türke İkinci Ögüt

Gel, günaydın, şimdi bak şu kurduğun âsâra Türk
Başlamıştır ülke isti'dâdını izhâra Türk
Âsmânı yık yığ, istiklâli istikrara Türk
Nanköre açtırma göz, hiç verme yüz ağyâra Türk
Basmasın nâdân ayağı rehgüzâr-ı yâre Türk

Zalimin titrek elinden çektin aldın dizgini
Kükresin nâmerde tarihinde bir kaplan kini
Tuttuğun yol asra ait her teceddüdden yeni
"Müstakim ol Hazret-i Müncî utandırmaz seni"
Aklın erdiyse yeter bir Vâhid ü Kahhar'a Türk

Kudret-i fıtrıyyeni andıkça ah ettim sana
Gitme maziye dedim, talim-i râh ettim sana
Şapka giydirdimse zannetme külâh ettim sana
Can gözüyle sahne-i dilden nigâh ettim sana
Verme artık gönlünü, dükkân gibi îcâra Türk

Vahdet-i milliyyedir efrâdı ancak kurtaran
Aşk-ı Gazi ateşiyle kaynayan millete kan
"Hâkimiyyet milletindir", gökte ol sahip-kıran
Zağlasın çarh-ı felek şimşîrini, sen salt kuşan
Bir emirberdir kapından bastığın seyyâre Türk

Gönlünü gark eyle menşûr-ı dehânın rengine,
Bak riyâzî bir nazarla şimdi Türkün cengine
Öyle bir Türkâne meşreple getir ki dengine
Sâz-ı sulhun perde perde nağme kat ahengine
Ey güneşten sıçramış her ferdi ateşpâre Türk

İnkilâbı halk ederken parladıkça mu'cizât
Anlamış sinyaldeki imayı ruh-i hadisât
Bekliyor siması devrânın güneşten iltifat
Hâle-i sulh-ı cihana verdi ay yıldız hayat
Ben de şaştım bu terennümlerdeki esrara Türk

Varsa dostun dipçiğindir, öp de omzunda taşı
Merde hürmet eyle, nâmerdi görünce çat kaşı
Bak nasıl rapt eyledin etrafı, Moskof kardaşı
Bence senden çok küçüktür eski tarihin yaşı
Âsmâna kak temel arz eyle de mimara Türk

Âsmâna kak, temelden maksadım tayyare yap
Cehli kahrettikçe idrakinle fenne, ilme tap
Gitme mazinin karanlık yollarından, garbe sap
Varsa iblisin külâhı, sen atik davran da kap
S.....da giydir düşmen-i bîdâd olan eşrâra Türk

Mümkünün tahlili ânde bin tecelliyât olur
Tehlikeyle oynanılmaz akıbet heyhât olur
Himmet-i tarih ile her müddeâ ispat olur
İnkirâzın tahtı kürsî-i ilâhiyyat olur
Bence davetnâmedir bu safsata idbâra Türk

Kalkmadıkça bunlar ev, yer, bağ, çayır yoktur sana
Bunları kaldır, maarifte bayır yoktur sana
Kendi mülkündür vatan, ortak gayır yoktur sana
Yık dedim, yık, kanlı kürsîden hayır yoktur sana
Ba'demâ meydan bırakma bunları tekrara Türk

Kendi mülkünde garibane dilendin din için
Tıpkı beygirler gibi döndürdü şeyh ayin için
Sırtta heybe, cerre çıktın gafleti telkıyn için
Pek fedakârane yandın bir Kureyşî kin için
Çal da söylet bunları sazındaki evtâra Türk

Gönlünü dinî tufeylîden temizle gün gibi
Aşka iman et de durma vuslata küskün gibi
Çektiğin âlâm-ı eyyâmı unutma dün gibi
Aç gözün, çıldırma bir Leylâ için Mecnun gibi
Bir marazdır bu; de geç, âşıktaki efkâra Türk

Bir müzisyen geldi Alman Ştrigler'miş adı
Öyle kudret var ki idrakinde aklım oynadı
Anladıkça gönlünü Türkün mahabbet kaynadı
Garbın asrî bir dimağınca sazın varmış tadı
Kısmet oldu çok şükür dinletmesi bîdâra Türk

Bence ibdâ'ın ocağı gönlünün altındadır
Kesmiyor sanma, kılıç bir köhne eski kındadır
Aşkı tekfîr etme, mesuliyyeti sırtındadır
Bir kulak ver kendine, gönlün bunun farkındadır
Sen neden bîgânesin ruhundaki eş'âra Türk

Söyle aşkın lânesinden kim yadırgattı seni
Hangi alçak aşka düşman etti, aldattı seni
Kendi mümkündür bu ülke, kim tutup attı seni
İtimadın bir kuru iman için sattı seni
Sen ki Cibril'i yaparken orduna mekkâre Türk

Musikîye ârız olmuştur yobazlık bit gibi
Bu akan çirk-i hilâfet sanata kibrit gibi
Saltanat davasına her faslı bir şahit gibi
Toplanıp hep bir ağızdan hırlaşırlar it gibi
Eyle bunlardan şikâyet dâhi-i serdara Türk

Kırk sekiz yıl kişver-i ibdâ'ı sardım, bekledim
Altı bin yıllık birikmiş bir de mazi ekledim
Kurduğum tabya haraba tuttu yüz, mertekledim
Gördüğüm âsâr ile müstakbeli gerçekledim
Sığmaz artık tuttuğun yol vadi-i inkâra Türk

Eşşeğinden patriğin her kim nasip almış ise
Her ne varsa bildiği fensiz: Boş anbar, boş kese
Garbı takdir etmeyen nâdânı sokma meclise
Hakka iman etmemek olmuş seviyye iblis'e
Bastığın kâfi değil mi bunca yıl mantara Türk

Cevher-i milliyyeni soymuş haramî, Kâbe'de
Cehle gömmüş ruhunu, sonra aratmış türbede
Öyle aldatmış ki teslimiyyetin bî-arbede
Sersem etmiş halkı döndürdükçe curnalcı dede
Ehl-i ..... 'ten hazer kıl, çünkü benzer mâra Türk

Hangi sem'iyyet olursa girme taktırma yular
Goncası milliyetin ağyâr elinde tez solar
Hür yaşa bak yadigârı ceddinin şu ordular
Karşısında İ'tilâf orduları zor durdular
Düşmanı teshîr eden başındaki mehpâre Türk

Dinlemem bir kimseyi, fikrim, kararım kendimin
Âsmânım kendimin, leylim, nehârım kendimin
Medd ü cezrim kendimin, ka'rım, kenarım kendimin
Çember-i devrâna hâkimdir, medârım, kendimin
Sırrımı fâş etmedim bî-intihâ âsâra Türk

Bu eserler inkılâbın ekmeliydi şüphesiz
Türkün istikbali ondan münceliydi şüphesiz
Tuttuğun el-Gazi-i müncî eliydi şüphesiz
Âkil-i ferdâne-bîna meş'âliydi şüphesiz
Secde eyler âsmânlar şemsini ikrara Türk

İstanbul, 25/11/1929

İkinci Arz-ı Hâl

Araz mı, Babıâli mi, sıfat mı ya Resulallah
Hükûmet mi, esas-ı meskenet mi ya Resulallah
Belânın ismi yoksa ma'delet mi ya Resulallah
Devâir hep mezar-ı marifet mi ya Resulallah
Diyâr-ı eşkıya mı, memleket mi ya Resulallah

Vücudumda garibim, şu recâmı lütfen is'âf et
Umûr-ı Babıâli'yi füyûzatın ile sâf et
Ser-i kâra geçen kimse, karîn-i bezm-i eşrâf et
Unuttuk hüsn-i tedbiri, fakat sen bari insaf et
Rezalet de berây-ı maslahat mı ya Resulallah

Cehalet fikr-i cemiyyetle her beyne çakılmıştır
Şeref, namus-ı milliyet Ocak'larda yakılmıştır
Tutuştukça memâlik, zevk u handeyle bakılmıştır
Girîbânında halkın bir belâ, resmen takılmıştır
Yed-i pür hûn-ı devlet mi, rozet mi ya Resulallah

Bu câha çullananlarda eser var istikametten
Dönüp etrafa bakmazlar, ne var haktan, hıyanetten
Çekerler garına Ashâb-ı Kehf'in tel siyasetten
Ne farkı var imaretten veya Bâb-ı Meşîhat'ten
Sadaret Nallımescit'te cihet mi ya Resulallah

Vatan mı, top atan mı kimse bilmez, bu muhakkaktır
Bunun medlûlü varsa meclis-i millîde laklaktır
Demiş ki feylesof, bence ya altındır ya gırtlaktır
Vatan lâfzı bizimçün hak gibi meçhul-i mutlaktır
Aceb kable'l-beşer bu bir lügat mı ya Resulallah

Bütün Bâb-ı Meşîhat'tır bu mülke meskenet-üfken
Bu Dârünnedve'dir her feyze mâni bî-aman düşmen
Misâl-i Akreme her bir münafık, din için rehzen
Utanmazlar Buharî'yi zafer evrâdı etmekten
Riya onlarca arz-ı mahdemet mi ya Resulallah

Meşîhat bence gayyâ-yı cehil, yekpâre bir tabut
Bu nebbâşan-ı eytâma cehennemler olur mebhût
Eder lânet bu halka sâkinân-ı âlem-i lâhût
Boğazlar kardaşı kardaş, sebep bu zümre-i Tâgût
Fazahat devri rûz-i mes'adet mi ya Resulallah

Ederler imtihan önce lefîf-i gayr-i makrûndan
Alırlar altı gün sonra kovarlar bâb-ı mâdûndan
Müdîrin farkı yok kerhanede bir eski patrondan
Muallim beylerin haysiyeti az şimdi garsondan
Bu Dârü'l-hikme dâm-ı mel'anet mi ya Resulallah

Zavallı Hafız İsmail'in emri, azli bir çıktı
Esaretten gelince cübbesi, şalvarı yırtıktı
Dikiş tutturmadı bir yerde tâli', kendi de bıktı
Gürûh-ı fırka beyninde bu çıngar partiyi yıktı
Evâil bahsi zikr-i menkıbet mi ya Resulallah

Bu zatın farkı yokmuş tatlı set bir köhne cahilden
Sorulsun Dahiliyye Nazırı şu esbak Âdil'den
Eğerçi kendisi mahçup olur bir hatt-ı mâilden
Niçin yüz vermesinler, almasınlar söz bu kâmilden
Bunun merkezde kârı hep evet mi ya Resulallah

Sarıklıydı bu önce, imtihanda çok kızarmıştır
Kuvâ-yı cehl ile vadi-i ilmi hayli yarmıştır
Tasavvuftan ururken dem kabardıkça kabarmıştır
Libâs-ı fahrı pek çok kerre giymiştir, çıkarmıştır
Palâs-ı râh-ı dervişân ceket mi ya Resulallah

Yamandır hâli İslâmın şu vadi-i dalâlette
Sebep şakk-ı asâ-yı millet oldu bâb-ı vahdette
Umûr-ı devleti tedvîre er lâzım siyasette
Fazâyih irtikâb etmek için râh-ı şeriatte
Meşîhat'ta bulunmak mazeret mi ya Resulallah

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 10/10/1920

Üçüncü Arz-ı Hâl

Bu umman-ı belâya yok mu sahil ya Resulallah
Bu körlükle selâmet gayr-i kabil ya Resulallah
Cehalet manevî bir şahs-ı fâil ya Resulallah
Niçin Türke aman vermez bu hâil ya Resulallah
Bu millet olmasın mı hakka nail ya Resulallah

Bu seylâb-ı ihanet i'timaden Türkü yıkmıştır
Yalandan, va'd-i ferdâdan ahali gayri bıkmıştır
Cehalet her devirde husyesinden Türkü sıkmıştır
Mekâtibden, medâristen taşıp ayyûka çıkmıştır
Maarif namı altında rezâil ya Resulallah

Nasıl arz eyleyim bilmem, eğer tabir caizse
Kıçından başladık milliyeti tesbit ü tesise
Alışmış vadi-i gaflette millet cehli takdise
Riya ü kizb ü gılzetle çıkıp kürsî-i tedrise
Apışmış dev gibi binlerce cahil ya Resulallah

Maarif şirketi olmuştur isti'dâd için maktel
Taşır omzunda millet leşle dolmuş bir ağır mahmel
Bakar maziye, hâle iğrenir ümmid-i müstakbel
Refah-ı millete cemiyyet-i ilmeyyedir engel
Terakkiyi bu..... ler mi kâfil ya Resulallah

Görülmez hiçbirinde merhamet âsârı insanca
Avurdundan takılmış milletin bunlar birer kanca
Koşarlar mefsedet pîşinde bin hileyle Mervân'ca
Hudud-ı ilme karşı menfaat uğrunda hayvanca
Bu ellerle çekilmiş hadd-ı fâsıl ya Resulallah

Asırlarca vatan çırpındı hummâ-yı siyasetle
Bugün Tarih-i Osmanî lebâleb hûn u şehvetle
Ölen Bâb-ı Meşîhât müşterekti her hıyanetle
Bakâyâdır bakın, cemiyyet-i ilmiyyeye, dikkatle
Tarik-i i'tisâfa hepsi mâil ya Resulallah

Maaş almak için bunlar hamiyyetle telâş eyler
İlimle korkutur halkı verâ-yı cehli fâş eyler
Çerâğ-ı hikmetli Darülfünûn'da şûle-pâş eyler
Maarif koltuğunda milleti dibden tırâş eyler
Kazır maliyyeyi birçok avâmil ya Resulallah

Utanmaktan eser yok hiçbirinde hep kaşarlanmış
Yazık şu millete, âlim diye cahillere kanmış
Asılsız safsatayla gençliğin efkârı yıpranmış
Zekâ tehdit ile cebren bu menkûlâta aldanmış
Sürer ahkâmını her fikr-i batıl ya Resulallah

Dayandıkça mürettipler, eğildi işte patronlar
Ağır bastı kifâf-ı nefs için mâ-fevke ma'dûnlar
Fakat cemiyyet-i ilmiyyenin erkânı mel'unlar
Birer timsal-i zillettir, fezâil namına bunlar
Tekâyâ, medrese, mektep de dahil, ya Resulallah

Eserler yazmışız ki hiç kalır Tefsir-i Beyzâvî
Şeriat namına fihristi bin Behname'yi havi
..... de mutlaka olmak gerek mi kelle kallâvî
Hususen hullede zîk-ı havadan bahs açan râvî
Şakırtı şartını senden mi nâkil ya Resulallah

Domuzdan kıl koparmak bizde kanun-ı ticarettir
Bilâ-mana mebânî, kışla satmak bir ferâsettir
Refâh-ı istikamet Kaf Dağı'nda bir rivayettir
Geçen şu devre-i ilhâda bakmak ders-i ibrettir
Köre mir'ât-ı hikmetten ne hâsıl ya Resulallah

Nice evrak-ı nakdiyye kesildi asl-ı servetten
Karar aldı hükûmet cümle Mebusân-ı Millet'ten
Tanınmıştır bu bir tılsım gibi eyâdî-i kudretten
Emin olmak için cinden, polisten, her musibetten
Taşırlar bankanottan bir hamâil ya Resulallah

Ne mutlu ehl-i aşka Türk Ocağı'ndan ateş almak
O bahr-i vuslata canan ile uryan olup dalmak
Bugün millî ibadettir binanın şekline bakmak
Ne anlar bizdeki ulviyyeti Cevdet gibi ahmak
Ocak'da yan gelir her merd-i âkil ya Resulallah

Ocak'tan bir kıvılcım sıçrasa Kutb-i Şimalî'ye
Cehennemler yağar gökten, Cumûdistan-ı hâliye
Açıkken sahnesi her bir kelâm-ı lâubalîye
Nedir hikmet bu yer gayet soğuk gelsin ahaliye
Sıcaklık burada hammama muadil ya Resulallah

Bugün ümmid-i âtidir yanan millet çerağında
Böğürtlen nazlanır nerkis misali işve bâğında
Ne mutlu dikmeden incir yetişti Türk Ocağı'nda
Münevver kısmının hissiz karanlık boş dimağında
Gezen mefkûredir bir semm-i katil ya Resulallah

Cehalet içtimaiyyâtımızda açtı bir dehliz
Eâzım etmemiştir ihtiyac-ı millet-i temyîz
Tabiî halka yol vermez bu girdâb-ı belâ engiz
Abes şeylerle gafletler içinde uğraşırken biz
Kalır yüz üstü ciddî bin meşâgıl ya Resulallah

Bu vadi-i cehalette adetsiz kaltabanlarla
Maarif va'd eder tahsili bin türlü plânlarla
Şu boş torbayla at tutmak kabilinden yalanlarla
Bizi kandırdı Osmanlı asırlarla zamanlarla
Fezâhat saldı kök fenne mukabil ya Resulallah

Geçende geldi bir İran Sefiri Efhamüddevle
Usul-ı debdebe ile pek müşekkeldi kulak kelle
Dedi: Osmanlının ta Çin'e düştü attığı gülle
Şehinşâh-ı Acem'den itimadım yahşidir belle
Sanır bir köydür Arjantin'de Kâbil ya Resulallah

Cehalet de haya eyler bugün İran u Turan'dan
Loyd Corc'u murahhas zannederler Çin'e Havran'dan
Meded ummaktadır ümmet bu vadi-i beyâbândan
Müverrih bahs açar Darülfünûn'da devr-i Sâsân'dan
Sanır Haccac'ı Nûşırvân-ı Âdil ya Resulallah

Neler gördüm vatanda ilme rağmen asr-ı hâzırda
Ta hilkatten beri yoktur tebeddül hiç menâzırda
Çıkan aylık, dolan portföy, olan masraf havâtırda
Okur şerh-i müttûnı ben gibi her akl-ı kâsır da
Olur üç günde bir dehşetli fâzıl ya Resulallah

Açar Şeyh-i Ledün bir anda bin perde kerametten
Yanında bahs olunmaz saha-i fenn ü tabiatten
Hesap eyler, bulur gâibleri tarih-i hicretten
Eder keşf-i serâir mâverâ-yı sırr-ı hikmetten
Elinden düşmez Evrâd-ı Delâil ya Resulallah

Mefâtihi'l-guyûb-ind-i ilâhîde; diyor, Kur'an
Bunu isbata bir ma'kes olur âyîne-i devran
O rütbe tefrika düşmüş ki ümmet beynine el'ân
Keser Şiî Sünnî birbirin ger bulsalar meydan
Kapanmaz mı bu uydurma mesâil ya Resulallah

Gedikli bir belâdır memlekette Nedve-i Evkâf
Eder Kur'an'a rağmen servet-i milliyeyi israf
Kelâmullâh'a karşı sarkıtır bir gûş-ı istihfâf
Taşır bu illeti cebren bütün eslâf ile ahlâf
Şeriat mı bu israfâta kâil ya Resulallah

Bugünkü hün-i niyyet doğrusu şayan-ı tahsindir
Bu hayratın esası hikmet-i vicdanı tebyîndir
Müberrâta tecavüz eyleyenler düşmen-i dindir
Bakılmış olsa evkâfa, hükûmetten de zengindir
Zaruret çekmez eytâm ü erâmil ya Resulallah

Bu mülk ü milletin ruhu çobanlık, iktisadiyyât
Eder sanat, ziraat müddeâmı her zaman isbat
Bugün aç hasta, düşkün halka lâzım mı bediyyât
Yazık Darü'l-fünûn'a bunca masraflar olur heyhât
Çıkan bîçare gençler hepsi âtıl ya Resulallah

Kesip almış vatanda ilm ü irfanı Ziya Gökalp
Mesîl-i hâmesinden süzmüş ezmânı Ziya Gökalp
Bugün fevka's-sema ilmin hükümrânı Ziya Gökalp
Yarın tahte's-serâ fennin bedestanı Ziya Gökalp
Bu Nemrud'a bugün Turan mı Babil ya Resulallah

Oturmuş midesinde lök gibi âsârı ebyâtın
Makarr-ı süfresi âtiye ait her beliyyâtın
Gezer cevfinde gayr-i mer'î cümle zerrâtın
Leb-a-lebdir bu dâmen dermeyânı eski hayrâtın
Kovulmaz bâb-ı lütfundan bu sâil ya Resulallah

Reis-i encümen irşad için Yahya Kemal oldu
Huzurunda melâik ins ü cin mebhût u lâl oldu
Meâbidde, mekâbirde büyük bir ihtifâl oldu
Nefes ettikçe Mebusân ser'ü'l-intikâl oldu
Vatanda kalmadı tek ferd-i gafil ya Resulallah

Kolaylaştı yolu ehl-i tarîka hakkı teminin
Mükâfatı cenab-ı şeyhe kevserdir bu telkınin
Görüldü encümende hikmet ü tesiri Yâsin'in
O gün Darü'l-fünûn'dan infilâkile o kürsînin
Vücudundan ağırlık oldu zâil ya Resulallah

Evet şerh-i mütûnun sahibi divan-ı millette
Misilsiz bir kütüktür saha-i ilm ü belâgette
Verir ders-i hâfâyâ dehre enginlerde zulmette
Eder keşf-i serâir şimdi okyanus-ı hikmette
Bu âlim âlem-i imkânı hâmil ya Resulallah

Saman yer sap ..... darb-ı meseldir hikmeti varmış
Bunun şerh-i mütûn kürsîsine bir nisbeti varmış
Bugün Darü'l-fünûn'da pek büyük kıymeti varmış
Bütün eş'âr-ı eslâfa ..... hizmeti varmış
Nevâkıs bahş-ı millettir bu kâmil ya Resulallah

Makale yazdı .....'a bir..... küfre daldıkça
Hudud-ı dine saldırdı şeriatten bunaldıkça
Cehalet artar eksilmez denîler böyle kaldıkça
Sahur vakti davul gümbürtüsünden bekçi çaldıkça
Olurmuş mustarip bazı esâfil ya Resulallah

Niçün etmez bu ..... çan sesinden iştikâ bilmem
Bu cami avlusunda Türke salyangoz satan âdem
Teres Babıâli'de fıtraten bir zade-i Mülcem
Ezan gülbank-i tevhidin senin ya mefhar-i âlem
Esir-i aşkın en vahşî kabâil ya Resulallah

Davuldan ürken ..... le bugün fahreylesin Mardin
Bu ..... ibn-i ..... sa ederler ins ü cin tel'în
Şeb-i Kadrî'de doğmuş bir kaza-yı hacet-i tekvîn
Ederdim aşikâr-ı sırr-ı irfan ben ana lâkin
Tutulmaz küfre mir'ât-ı şemâil ya Resulallah

Sekiz milyon kalan Türke bu vâsi' memleket az mı
Ahali aç, çırıl çıplak, bir iş yok, köylü haylaz mı
Soyar resmen maarif milleti, maliyyemiz kaz mı
Köroğlu namına Cem'iyyet-i İlmiyye Ayvaz mı
Bulunmaz mı buna tedbir-i acil ya Resulallah

Kemal'in kuddise sırruh salıp İslâm için tedbir
Cenab-ı Hazret-i Gazi'ye uydu hikmet-i takdir
Değildir kimsenin haddi bu cengi eylemek tasvir
Firengin ihtir'âtı bu Türke etmedi tesir
Gemi, tahte'l-bahir, tayyare, torpil ya Resulallah

Gelir kâfi düşünmek şu geçen edvâr-ı meş'ûmu
Kaçırdık tac ü tahtıyla vatandan müstebid bûmu
Bu asrî mucize kurtardı mülkü halk-ı ma'sumu
Livâ-yı İsmetî altında Türkün sulh-ı malûmu
Kabul etti bütün resmî mehâfil ya Resulallah

Habîbin Mustafa'nın himmetiyle ey Şeh-i Levlâk
Muazzam bir zaferle sine-i a'dâyı ettin çâk
Bu nev' ikbâl-i İslâmiyyete pervanedir eflâk
Bu millî mucizeyle fahr edüp serkeştedir idrâk
Bu icad-ı hikem Gazi'ye şâmil ya Resulallah

Şikâyetnâme-i millet sana çâk-i girîbândır
Şebâbın, nur-i isti'dadı pâmâl-i harîsandır
Eşek Dava'sına Cemiyyet-i İlmiyye bürhândır
Bugün fakr ü cehaletle müsecceldir, hükümrândır
Vatanda vak'a-i Hâbil'le Kâbil ya Resulallah

Zavallı halka karşı merhamet yoktur tabâbette
Bedâyi namına matem tutar vadi-i gaflette
Yaşar emrâz-ı efrenciye, sıtma, sahn-i sıhhatte
Tasavvurlar teşebbüsler kalır hep hüsn-i niyyette
Yıkılmış bunca âsâr-ı celâil ya Resulallah

Garibim, serseriyim Neyzen-i avaredir namım
Yazılmıştır kapında gamla kırk yıllık serencâmım
Bulunsun derdime çare, tükensin dilde âlâmım
Eminim çok görülmez böyle istirham ü ibrâmım
Üçüncü arz-ı hâlim bu sana bil ya Resulallah

Ne Desem?

Acaba ben de bugün kendime insan mı desem
Yoksa emsalimi temsil ile hayvan mı desem

Her yanından kemirir yurdumu azgın bir hırs
Çekilen kahra lütuf, çileye ihsan mı desem

Dahli yok kimseciğin, hep kabahat kendimde
Delilik min-tarafillâh bana bir şan mı desem

Gözünü açma da sen var elin efkârına uy
Eli dinle, ele bak, el sözüne kan mı desem

Şu sadakat denilen köhne tuzak yok mu bugün
Yeni dinde buna ben sure-i şeytan mı desem

Dalkavukluk denilen ilm-i hulûlün sırrı
Bilinirse apışır servet ü sâmân mı desem

İşte yüz bulduların yaptığı iş, bildiği söz
İstikamet karaborsa, çala tırpan mı desem

Gizli bir el izi var her dolabın çarhında
Ser dümen dalgada, gel bak şuna kaptan mı desem

Soramaz kimse cesaretle şerîrin işini
Astığı astık olur, kestiği kurban mı desem

Yedi eylül ile fethetti refahın yolunu
Topatan kal'asına işte kumandan mı desem

Eski bir ekzemadır şimdiki Van meselesi
Çok karıştırma yalandır, bu da bühtan mı desem

Karagözcü ne komuş perdeye göstermeye bak
Sen bırak da sözü git dertlerine yan mı desem

İsterim ben de öğünmek hani bilgi nerede
Her kelin perçemine sünbül ü reyhan mı desem

Vâizin sunduğu kevserle cemaat sarhoş
Camiye bar mı desem, mescide dükkân mı desem

Yaptırır âdeme her şeyi geçim dünyası
Kara kaplı kitabın falları ferman mı desem

Sonu yoktur, bu didişmek ezelîdir Neyzen
Hikmetin buyruğu elân kemâkân mı desem

O'na

Değil binlerce milyonlarca, milyarlarca âşıklar
Senin hep gölgeni sevmiş, yüzünden bîhaber gitmiş

Dem vurmuş enbiyalar, evliyalar nâr-ı aşkından
Tutuşmuş hepsi kül olmuş, özünden bîhaber gitmiş

Bütün edyânı gûna-gûn'a olmuş kaşların mihrap
Kapanmış secdeye bunlar gözünden bîhaber gitmiş

Elinde körlerin şu ilm ü mantık kör ışık olmuş
Düşenler dam-ı davaya sözünden bîhaber gitmiş

Şarabı "Len-terânî"den içermiş sâki-i hikmet
Bizim leyl-i firakın gündüzünden bîhaber gitmiş

Eşşolu

Ne için boş durursun
Çalış eşşolu, eşşolu
Yiyecek yok mu dedin ha
Alış eşşolu, eşşolu

Anırıp durma çemende
Ara bul ilim ile fende
Olma bir ..... sen de
Karış eşşolu, eşşolu

Uyuyan menzili bulmaz
O balın gülleri solmaz
Topal eşşekle olmaz
Yarış eşşolu, eşşolu

Bırakıp kîl ile kâli
Unutup ol emr-i muhali
Sana dargın ise vali
Barış eşşolu, eşşolu

Bu da Bulunsun...

Öpüldükçe bu levs-âlûd etekler
Bükülmez bir zaman hain bilekler
Dualar, hüsnüniyetler, dilekler
Şifabahş olmadı gitti emekler
Bu..... den beka her kim ki bekler
Güler, ahvâline itler, eşekler

Bakan müstakbele, maziye, hâle
Görür, mahkûmdur millet zevale
Girer zanneylemek mızrak çuvale
Teşebbüs etmedir emr-i muhale
Bu..... beka her kim ki bekler
Güler ahvâline itler, köpekler

Hiç: 1919

Hayat Armonisi

Suçlu elbette ceza-dîde olur, olsa bile
Çiftliği, fabrikası, bankası, hatta vapuru
Onu mahkûm edemez emr-i adalet bile
Var ise şayet elinde mütehassıs raporu

Anladın ya bu işin iç yüzünü, kes sesini
Kimseye açma sakın, nefsini dikkatle koru
Sözüm ver de kulak git sazını eyle akort
Bil hayat armonisinde şu minor la majoru

Böyledir şartı hayatın şu cihan-ı gamda
Para verdinse yerinme, vapuru sanma boru
Alınır taht-ı tedaviye azab-ı vicdan
Korkmasın katil ve gaddarın eğer varsa zoru

Fahrî üstad-ı cihan olsa gerektir Neyzen
Ki onun sanatıdır sahne-i tıbbın dekoru

Öz Duygum

Zat-ı sultan-ı beka, yani meânî husrevî
Saz ve söz ahengin etmiş aşka bürhân-ı kavî
Ben ezel sermestiyim, meydanım arş-ı müstevî
Aksedince gönlüme şems-i hakikat Pertevî
Meyde Bektaşî göründüm neyde oldum Mevlevî

Nur-ı hüsnün, nâr-ı aşkın şem'ine pervane var
Ömrümü vakfeyledîm, birdir bana mehd ü mezar
Varsa kalmış sırr-ı hilkatten yegâne yadigâr
İşve-i ney, neşve-i mey etti gönlümde karar
Gûş edince bezm-i vahdette rumûz-ı Bişnevî

Hubb-ı Haydar bu tarîkın hem sonu, hem başıdır
Cavidan ü Mesnevî, misbâh-ı şu'le-pâşıdır
Suret-i manada Hünkâreyn sır kardaşıdır
Meşrebin Molla-yı Rumî, mezhebim Bektaşîdir
Ta ezelden yandı dilde bu çerâğ-ı manevî

Rişte-i ömrüm rebâb-ı cismimin evtârıdır
Her rek-i can perde dest-i hecr, bestegârıdır
Zahm-ı sinem lâledir gözyaşlarım enhârıdır
Hamse-i âl-i abâ esrarının gülzarıdır
Bu iki nurun tecellâsı ile gönlüm evi

Olmadım meftunu mâlin, rütbenin sim ü zerin
Zevki, şevki neyle meydir rind-i azade-serin
Dest-i cûdundan çekip kallâvî-yi Peygamberin
Mazhar oldun feyzine Neyzen Cenab-ı Hayder'in
Kilk-i irfan-ı beyanın yazdı bu şi'r-i nevi

Mefâhir-i Giryân

Varidât-ı Hayret'ten:

Zemin-i sohbete sermaye-i mekâl olacak
Lâkırdılardaki tesire ceyyid ü revnak
Verilmenin de usulünde ustalık ister
Sühan yerinde düşerse olur likâ-yı hüner

"Hakikat örsü"nü ben yazdığım zaman fikrim
Bilir misin? Ne idi müntehâ-yi tasvirim
Bizim şu Türklüğümüzde, şerâit-i İslâm
Neler vücuda getirmiş?.. Şu tumturaklı likam
Bir gün bizim başımızda bulunmasaydı eğer
İçinde olduğumuz şu muhit-i cem'î beşer
Bizim zekâ-yı tabiîmizin tefekkürüne
Seciyemiz ile âtimizin tenevvürüne
Muhalefet mi ederdi?.. Hakikati düşünün
Muhakeme edin ahvâl-i hakla; sonra dönün

Birinci niyet hilkat, ikinci fikr-i garaz
Aranmayınca tebellür eder mi rûh-ı maraz
Bilâ -cevap edemez ya!.. Taannüd-i cühelâ
Bir ihtiras-ı hıyanet içinde veyl-i belâ
Yaratmış, ümmetin a'mâk-ı ruhuna sokmuş
Bu itikadı muhannat nifak ile kokmuş
Tasavvur eyle: Bin üç yüz otuz sekiz senedir
Bu mesele için İslâm ilimle çal çenedir
Bu hangi ilm ü hakikat; bu hangi keşf ü beyan
Bu zulme lânet eder kahr ü nâr ile Kur'an
Bu itikad-ı muhannat demiş idim, lâkin
Zekâ bu kanlı mezarın içinde ince, derin
Olan mekâsıdı reyb ü gümânla kurcalamış
O, hortlamış ve en evvel "uhuvvet" i dalamış
"Muaviye" rufekâsı, uhuvveti yanlış
Ve belki bilmeyerek bir zehâb ile dalmış
Bulunduğu reh-i âmâl-i ictihadında
Şu yolda etti tedavi, ki din fesadında
Sebep, karâbet ü sihriyetin muhabbetidir
Bu his bütün beşeriyette fırka gayretidir
Hayat lokmaya muhtaç, lokma sâye menût
Bu hissi menfaat etmiş Ebu'l-beşer'le hubut
Fakat zekâ ve deha kesb-i vüs'at ettikçe
Gönül hakikata doğru emelle gittikçe
Mehâsin-i beşerî hep cihan-ı saffette
Bu din-i aşk ile bulmuş reh-i meveddette
Nüzûle başlamış artık... hicâb ile Cibril
Bu emri "Nur-ı Muhammet" le eylemiş tekmil
Evet bu nur-ı Muhammet dehayı mefhar için
Cihanı gaybdan olmuş bir iltifat-ı güzin
Bütün bedâyi-i hikmetle yükselen bu deha

Serâir-i azametle mücehhezen "Tâhâ"
Deyince şirk-i beşer heybetiyle devrilmiş
Bu nur dillere bir aşk-ı dinle serpilmiş
Bu nur yakmış o demde hasımlığın özünü
Der-i adalete yazmış kılıçla hak sözünü
Kılıç ki hâme-i ef'âl ve kan mürekkebidir
Vekâyiin ise tarih, gündüzü şebidir
Şebin karanlığı mazinin âsumânında
Bu hakkı gizleyebilmek için dehânında
Şeriatı öne sürmüş, mecelle uydurmuş
Mezâlime reh-i dûzehte haymeler kurmuş
Bu saltanat, Emevîler elinde bir müddet
Bulunmuş... Önce yağar bu sahifeye lânet
Aziz ü müntekimin zıllı ölmüş Abbasî
Kılıçla zade-i Süfyan silinmiş amma, sesi
Cihanı fısk u fesadı nizâ ile tutmuş
Esası maksadı yıkmış, uhuvveti yutmuş
Bu cehl ü tefrika ejder hasar olan illet
Arapta, Türkte, Acemde saf saf zillet
Akınlarıyla belâlar doğurmuş âlemde
Güler biri, biri matem tutar Muharremde
Gülen şu Bâb-ı Meşîhat, şu nedve-i cühelâ
Acemdir ağlayan elbet, muhibb-i âl-i abâ
Muhibb-i âli abâdır, Hüseyn-i mazlumun
Refikası ki Acemdir; bu ruh-i masumun
Ve ehl-i beyti Nebi'nin bugünkü evlâdı
Şerafetin bu mübeccel ricâli, ahfâdı
Bu noktaya oluyor intizam ile mensub
Ve ehl-i Şiaca bu; mes'adet olan matlûb
Acem'de lânet ü düşman âl-i Süfyân'a
Eder meşîhatı isnad Şîmr ü Mervân'a

Bizimki ammı nebiyi cahîme sokmak için
Utanmaz, ateş-i cehlile uydurur bir din
Birinci niyet hilkat, ikinci fikr-i garaz
Demiş idim... Bakınız ki bu yerde şule biraz
Zuhura başladı, az çok ridâ-yı maksaddan
Murad edince bulur çok hakikatı insan
Bu, burada kalsın; asıl maksad-ı fakiranem
Şudur ki: Türklüğü yad eyledikçe ben her dem
Gelir hayalime bir padişah-ı hırka bedûş
Sema-ı devlet ve ruhunda sallanır menkûş
"Fakir-i padişeh âsâ, gedâ-yi muhteşemem"
Diyen "Fuzulî" düşünmüş Selim'i, and içerem
Takan bu halkayı bîşek gulâmı halka begûş
– Demek tarikata âdâba hürmeten matruş
Eserleriyle cihangir-i cevv-i manadır
Fakat erenler ocağında bî-ser ü pâdır
Bu aşk u rabıta kalb-i Selim'i ağlatmış
Bir ateşîn esed ol sineden nazar atmış
Necatı "Babıâli" de gören o şah-ı fakir
Şu beyti hâme-i azmiyle eylemiş tahrir
"Bercan-ı harici zede em, pençe çün esed
Hûn-i Hüseyn mi talebem ya Ali meded"
Eder bu kalp ile ruh-ı Ali'den istimdad
Hârim-i sidrede çınlar bu manevî feryad
Güzer eder nazarımdan o çehre-i müthiş
Gurur-ı haşmeti bir fakra kalbeden ateş
Beyaz bir at üzerinde bu şah-ı hırka bedûş
Önünde azm ü tevekkül eder zaferle hurûş
Elinde ehli ve iğri, bir ay gibi şemşîr
Veya çelik gibi ..... ayet-i teshîr
Önünde ruh-ı şehidân-ı Kerbelâ-yı vegâ

Bu mevkib-i azamet bendegân-ı âl-i abâ
Peyinde dalgalanır hep bu mevkib-i azamet
Uçar bu dalganın üstünde biadet râyet
Neferlerin o kalın, kıllı kollarında bütün
Veşimelerle muvaşşah vesikalar düzgün
Bir intizam-ı bülendin birer delâilidir
Şahadetin o deha sağlığında nailidir
Düşük bıyıkların altında "doğruluk" uzvu
Birer ağız ki demirden daha metin ve kavî
O kaşların kara gür gölgesindeki gözler
Bir an-ı zâil içinde asırları gözler
Görüp sahâif-i tarihi aid âtiye
Öper hayalini her dem "Kuva-yi Milliye"
Budur o bağrı yanıklarda saklanan ümid
Budur o niyet-i merdân, budur o zıll-i medîd
Açık göğüsleri taşkın, kemikli, kıllı, geniş
Mehâbete temel atmış o nazra-i müthiş
Silâhlığın üzerinde o sine-i uryan
Bir aşk-ı din ile dolmuş ki canlıdır Kur'an
O harbeler, yatağanlar, kolundaki mızrak
"Vatan, gaza" diye kükrer ucunda "Gökbayrak"
Bu ra'şe-i ezelî Türkün âsumânında
Neler vücuda getirmiş ki yıldız, ay kanda
Meali: "Ben vatan uğrunda mevkib-i amele
Semaları boğarım hûn u kahr-ı âlemle
Başımda çalkanır eşkâl-i heybet-i ecdad
Çelik siperlerin altında çehre-i pûlâd
Bütün tecârib ü merdânegî yüzünden akar
Sabır, vukûf u teennî, zekâ gözünde çakar
Duruşlarındaki her tavır, bir ifade-i din
Ederdi geçtiği yerlerde vahdeti telkin

Gelir gibiydi felekle o dem emane zaman
Müsaade edemezdi zamana mevkib-i şan
Bu asker; ölmeden evvel ölenlerin akını
Bu saye, kalb-i Selim'in içindeki yakını
Selim namına sahib-kıran-ı mülk ü fena
Selim namına derviş-i fakr-ı bâb-ı rıza
Gönülleri Horasan'a, nazarları hedefe
Bakan bu ehl-i tarikat şeref verir şerefe
O, kolların adalâtıyle şekl-i bâzûbend
Mücessemen görünür ruh içinde bir peyvend
Omuz, boyun adâli bir gurur ile taşkın
Fakr bir aşk-ı girânla bu heybeti aşkın
Adımlarında metanet azimle canlanıyor
Bilinmeyen bir ateş var ki sinede yanıyor
Emel, şu ufk-ı mubâhat içinde bir yıldız
Bulutta bir – kara gülmez – kasırga, çehre yağız
Derin tebessümü gayet uzakta bir şimşek
Çakıntısındaki esrarı andırır bîşek
Dudaklarındaki gülbank-ı hikmet-i menkûş
Muhammet aşkına derviş-i ahiret berdûş
Erenlerin kapısında zavallı bir aciz
Sufûf-ı düşmana berk u belâ vü kahr ü sitîz
Nazarlarıyla ararlar serîr-i saltanatı
Bunun hazinesi, kalbi, kılıcı, aşkı, atı
Yanakları ezelî bir sıkıntıdan porsuk
Deniz yerinde değil; bir kederle hayli uçuk
Aman yanında bahs açmayın Süleyman'dan
Kaçar bu tayf-ı mukaddes o devr-i bî-şandan
Ki şerh eder şu rubaî yavuzluğu derhâl
Onun siyaseti fevka'l-beşer bir emr-i muhal

Rubaî

"Korkud biraderem ki şüd şîr-i kemîn
Çün kerd merâ husumet-i tâc-ı sekîn
Taksim-i hak kerdim ta bersâyed halk
O zîr-i zemini girift ve men rûy-i zemin"
Demiş azımsamış arzı, görünce hartasını
Kutupluğu ile bulmuş hesabın ortasını
Hem ilk adım ki atıldı azimle Çaldıran'a
O benzemez idi zehri, hayatı aldırana
Bu Çaldıran Seferi bir suale yol açıyor
Muhakeme edilirse niçinleri saçıyor
Niçin, bu gayz-ı musammemle çattı İran'a
Harap olan Safevîler kitab-ı imana
İnanmıyor mu ki, dinen, siyaseten bu cidâl
Vukua geldi; ocak, ehl-i beyt ise bu ne hâl
Selim hûn-ı Hüseyn istiyor ki beyti delil
Ali değil mi Acem bayrağında nakş-ı cemil
Birinde pençe-i Haydar, birince tîğ-i Ali
Nedir bu cilve-i hikmet, bu hayret-i ezelî

Eğer ki vahdet-i İslâm olaydı fikr-i Selim
Bu harbı ilmen ederdi, nedir bu hûn-ı elim
Bu önceden uyanan bir münâfeseyse eğer
O başka, vahdet-i İslâma olmadı müncer
Selim'in azm-i deliranesinde bir hikmet
Bulunduğu şu kadiseyle vâzıhan müspet
"În sefer kerden ü in bi ser ü samanî-i mâ
Behr-i cemiyet-i dilhast perişanî-i mâ"
Bu hangi dilleri cem eylemek, kılınçla gönül
Cihanda feth olunur mu, bu bir reh-i müşkül
Karışmam a!.. Hani zihnim dalar gider bazen
Muhakeme uzadıkça uzar, bıkar insan
Derim Selim'e gönülden "Senin bütün seferin
Zuhur eder yeni Turancılığa her eserin
Ki sen Arap'ta, Acem'de, tarika, mezhebe hiç
Karışmadın; fakat efkârımızda bi't-tedrîc
Temayülâtımız artardı Türkçülük izine
Muhabbetin bütün Asya bakınca her sözüne
Hayal-i çehre-i ulvîsi göz ucuyla güler
Ve der ki: Nüve-i ümidim oldu mahv ü heder
Değil mi ki; benim oğlumla Türklüğün türesi
Bozuldu ben çekilince bu darbenin beresi
Kolay kolay geçemez kalbi ruh-ı milletten
Bu bir nifak-ı müebbed, doğar meşîhatten
Zulüm, yalan, kan, üç afet bu yerde tuttu temel
Budur mekâsıd-ı İslâma en feci engel
Bu zümre, zümre-i mağzûbe-i melâinedir
Bu zümrenin bütün ağrazı ruh u nüminedir
Birer aizze-i emmâredir bu ehl-i fesad
Adû-yı âl-i Nebî, her biri bir İbn-i Ziyad
Bütün bu cîfe-i yekpare bâb-ı fetvadır

Tefessüh eyleyen ahlâka fitne peymâdır
Bu mel'anet ocağı böyle bir müessesedir
Süleyman'ın karısı "Rukzelân" bu dâmı kuran
Odur bu millete ilk hançeri zulümle vuran
Odur müessisesi bu cahîm-i mel'anetin
O bir papaz kızıdır ki sema-yı mefsedetin
Onun eliyle bilendi mezâlim-i satırı
Sayıldı ind-i Süleyman'da kahpenin hatırı
Kıyıldı bir nice erbâb-ı fazl ü irfana
Düşürdü padişeh-i zenperesti nirana
Bu taht-ı adli göçürdü o berk-i çeşm ü kebûd
Uyarsa nefsine râyi, kapar koyunları kurt
Bugün şu milletin âlâmına yegâne sebeb
Hukuk-ı milleti ezmekte maksad ü matleb
Taarruz eyleyerek dinle milletin başına
Yazıyla Fâtihazenlik mezarının taşına
Ve türbedarıdır işte meşîhat-ı ulyâ
Ne havf-i kahir-i mutlak, ne fikr-i rûz-i ceza
"Selim" vahdet-i İslâma niyyet etmiş idi
Fakat o kalb-i mutahharda hikmet-i ebedî
Bütün beşer için olmuştu hak ve cilve-nüma
O bir müşahhas icabet, berây-ı sırr-ı dua
Nazarlarında yanar bir teemmülün güneşi
Muhabbet-i beşerin padişah-ı çillekeşi
Onun nigâhına mahrem değildi sırr-ı beşer
Nedir bilirdi hayat-ı emel, ecel, mahşer
O kendi başına bir küll mutlak uyan
O kalp, nur-ı Muhammet'le canlı bir Kur'an
Makam-ı hiçîye ermiş olan bu şah-ı fakir
Yanardı bâb-ı rızada, bu zıll-i hazret-i pir
Selim-i kalb ile Bektaşî, Abdiâli nebî

Siyasetinde nümâyân, bir afet-i edebî
Benim için doyum olmaz nazarla menkûşa
O serseri koca sultana, taht berdûşa
Soyunmadan uzanır haymesinde bir posta
Giderdi kalbi o anda düşündüğü dosta
Dehası kişver-i hükmünde vâzi-i ibdâ
Muradı gûşu kaderde şuûn için mismâ
Yatardı sağ yana, sağ el dil-i perişanda
Coşardı aşk u muhabbet bu kâr-ı imanda
Ne bir bilen, ne duyan var karin ü yârândan
Yemekte sevdiğini istemezmiş ihvândan
Gönülce mahrem olan erlerin huzurunda
O kendi hizmet edermiş Ali'nin uğrunda
Ricâl-i gaib emriyle padişah olmuş
Muhibb-i âli âbaya baba, penâh olmuş
Tütüttürmüş aşkını her bir ocakta kalb-i Selim
O mihriban-ı müebbed, o mazhar-ı tekrim
Nasılsa sezmiş Acem'de bir inhinâ haktan
Ve her ne yapmış ise "emr"i Rabb-i mutlaktan
Zevâhirinde siyaset, içinde sırr-ı ezel
Evâmirindeki şiddetse ayn-i havf ü ecel
Eder muradını dest-i kaderle istihsal
Bütün eserleri ulvî, nümune-i timsal
O ölmemiş, ölen ikbal-i mülk ü milletmiş
Selim'e lâyık olan tâc ü taht ü devletmiş
O gitti, kaldı ahali yetim, boynu bükük
Hükûmetin adı var, cismi, kurtlanan şu kütük
Bugün bizim başımızda kalan bu kurtlu kütük
Bulunmasa biliniz, yükselir hemen "Türklük"
İki belâ-yı muazzam olursa def'-i baîd
Eder hayatını cism ebedlere temdîd

Bugün elimdeki din şu, hükûmet ortada şu
Nüfus, adet, hünerim şu, yerin ise hartada şu
Ne kaldı ortada şimdi biraz saadet-i hâl
Bunun husulü çalışmak, nevâkısı ikmâl
Nizam-ı zabıta ister, başında bir rehber
Ulûmu fenni ziraat, yemek, safa, dilber
Hurafe olmasa insan yaşar mı dersin, acep
Yaşar derim, mütedeyyin değilse har gibi hep
Fakat bunu yapamazsan, o eski dine rücû
O yol kapandı efendim, yalan, zulüm memnu'
Eğer ki var ise bir dine ihtiyac-ı şedîd
Yıkın meşîhatı, "mel'un" u eyleyin teb'îd
Bekaya çare ki bir inkılâb-ı dinidir
Hakikatı bularak hikmeti temennidir
Bu mülk ü milleti mazide zapt eden erler
Nasıl bir aşk ile olmuşsa millete rehber
O devri pay biçecek hâle eyleyin iksa
Olur muînimiz elbette Hazret-i Mevlâ
Elin, dilin, belin olsun haramdan azad
Birinci harfler oydur ki emr-i Rabbi ibâd
Elin deyince ki sirkat, dilin deyince yalan
Belin deyince zina ki mukaddesât-ı vatan
Bu üç evâmiri ifaya sa'y eden insan
Olur fezâil-i Kur'an'la sahib-i iman
Bakın ki din-i Muhammet için gelen şu kitap
Eder belâgat-i esrar-ı şiir-i aşka nikâb
Bedâyi-i ebedîye şu mucizât-ı mübîn
Hakâyık-ı hikemiye, bu en açık bir din
O "şah-ı halka begûş" u tefekkür et her an
"Selim-i Evvel" e ait "Mefâhir-i Giryân"

1839

Neyzen'in Şarkılarından

Derdinle gönül derdime dert katarak her gün
Neşe ile avundum da gönül gülmedi bir gün
Çılgın geçecek sandığım hep günlerim ölgün
Yadınla harap, dert ile ortak gönül her gün

Deli gönlümü sana verdiğim akşam
Kanmadan zevkine geçti de akşam
Şimdi viran kalan o bahçelerde
Derdi verir gönlüme, derdin her akşam

Gitti gelmez gönül virane kaldı
Ne sabr u mecal var, ne takat kaldı
Yadınla teselli bahane kaldı
Gitti gelmez, gönül virane kaldı

İki Kıt'a

Şu doksan milyon Alman, hikmetiyle, ilm ü fenniyle
Tasavvuf ıstılahınca fenâfi'l-Hitler olmuştur
Feragat tacının altında vahdet sırrı zâhirdir
O yerlerde bu gün sulhun perisi asker olmuştur

Hangi ıslahata başvursan düzelmez memleket
Bir giderse fışkırır bin mürtekip, bin muhtelis
Kanlı hendekler kazar devletle millet beynine
Saltanattan yadigâr-ı mel'anettir her .....

Kıt'alar

Şahid-i şevk-i sefa etmez teveccüh bizlere
Yaver-i bahtı, ezelden gırtlağından boğmuşuz
Safha-i mazi mülevves, hâl b..k, âti kenef
Mâder-i hürriyetin güya ...tünden doğmuşuz

Gezindim saz-ı hicranımla bin bir perde üstünde
Şu aheng-i hayatın darbını taksime yeltendim
Karar ettim adem-âbâd-ı gamda fasl-ı hiçîde
Şunu derkeyledim ancak ki bârım kendime kendim

Toptaşı Tımarhanesi, 1927

Kuru lâflar ile endişemi ihlâl etme
Kulak asmaz davula dinleyen elbette kösü
Bu mudur ahsen-i takvîm ile metheylediğin
Bu mu insan diye halk ettiğin eşek sürüsü

Fatih, 1943

Kan taşından eşiği, laht-ı ciğerden temeli
Babıâli vatanın bir delinen şiryânıdır
Âdeta pıhtı gibi kırmızı koltuktakiler
Dökülen yüzsuyu sanki fukaranın kanıdır

İstanbul, 1921

Delikli demirin vurmazı olmaz
Ardına geçip de göz uydurmalı
Şu insan oğlunun kanmazı olmaz
Özünü bilip de söz uydurmalı

1925

Dinimizde edep, haya, arama
Sanma dünyadan arlanır gideriz
Serhad-ı inkılâb-ı mevte kadar
Cehl içinde yuvarlanır gideriz

Toptaşı Tımarhanesi, 1927

Bana vicdan ile din, hubb-ı beşer şöyle dedi
Menfaat nerede ise o tarafa yollanırız
Sen şifabahş olacak sanma bu teşkilâtı
İlmi biz halkı uyuşturmak için kullanırız

Fatih, 15 Mart 1948

Çürüdü memleketin içyüzü çöktükçe temel
Şimdilik harice karşı yerimiz olsa dahi
Yüzümüz yok bakacak kabrine ecdadımızın
Tüküürür zannederim çehremize tarihi

Fatih, 20 Temmuz 1948

Fırka parti diye haklın boğazından sıkarak
Milletin on senedir olmuş idi mengenesi
Kazdığı çâh-ı belâya yine kendi düştü
Örsünü, kıskacını .....min çingenesi

1918

Takma saç diş gibi dil de yapılır hem takılır
Ederim Encümen azası ile istidlâl
Cahid'in ağzı bu perçinle bozulmaz artık
Yeni dil taktı ona Mahkeme-i İstiklâl

Bay Hitler'e yaralandı, dediler
Menhûs yıldız çabuk doğar dulunur
Sen köpeğe kuduz de de geçiver
Nasıl olsa bir öldüren bulunur

Atılmıştı zavallı Çallı bin türlü hakaretle[25]
İlâhî intikamın neşesinden ben de mest oldum
Maarif namına birçok devâir böyle yandıkça
İnandım hikmet-i Zerdüşt'e ben ateşperest oldum

Yıllar önce "Denizbank" terkibinin Türkçeye uymadığını iddia eden bir bilginimiz zapartayı yemiş ve menkûp olmuştu.

25 Neyzen'e yakın dostu İbrahim Çallı'nın Akademi'deki hocalık vazifesinden kanun icabı emekliye ayrıldığı 13 Temmuz 1947'de söylendiği zaman, Neyzen:
– Bu nasıl karar? Sanatkâr, bostan kuyusunun dolabını çeviren beygir değil ki; yaş haddi ile ıskartaya çıkarılsın, demişti.

Bu olay üzerine, Neyzen, şu kıt'ayı yazdı:

Fabrika kurdu Sümerbank bez için
Çok muazzam bir eser bu, lâf değil
Dil işinde "ehl-i dil" tezden dedi
... Cafer bez getirsin başvekil

Neyzen, bir gün Nuruosmaniye'deki bir matbaayı ziyaret etmişti. Ben de orada idim. Bir aralık, "Neyzen Baba yeni bir eseriniz var mı?" diye sordular:

Hatıra neler geliyor, neler, dedi. Dünyanın, memleketimizin derdi, ıstırabı bir değil, bin değil ki!

Üstelik bakıyorsunuz Nikaragua'da gemicilerimiz, doğuda otuz üç vatandaşımız öldürülüyor, Sütlüce silâh fabrikası, Çorum vapuru yangınlarında, zelzelede ölen ölen üstüne... Fikrim birkaç günden beri bunlara takılıp duruyor. O münasebetle geçen gece şu kıt'a hatırıma geldi:

Zelzele, yangın, dayak, kurşun, musallat olsa da
Şu saadet günleri hakkında hâlâ şekdeyiz
Sulh içindeyken bile icab-ı devr-i iktidar
Biz yine harp varmış gibi bugün şehit gömmekteyiz

1949

Wilhelm İçin

Anlaşıldı hâl ü tavrından Yahudî olduğun
Vaz'-ı yed ettin cihanın garbine, hem şarkına
Tilki bilmez, bilmiş ol, âlemde dehrin bildiğin
Pek güvenme Kayseri'm Bismark'ına, pis markına

Cemal Paşanın Bahriye Nazırı Olduğu Zaman Söylenmişti

Rûy-i ikbal-i felek şimdi Cemal'e döndü
Yine bin kan akacak daire-i cevrinde
Keşt-i devlete madem kaptan oldu
Çok kürekler çeker, evlâd-ı vatan devrinde

Şu yeni "Nazi" nizamınca nasıldır bilmem
Bizde kıymet adamın servetidir, mangırıdır
Alman devleti hırsızlığı etmezse kabul
O zaman bizlere işte bu rejim aykırıdır

Softaları şöyle hicvetmiştir:

Bir çürük kürsü ile etmiştir
Dincilik sanatı ibrazı deha
Kisve-i zühd ü fesad altında
Gözlerinden işer, erbâb-ı riya

Eserlerinin yanlış basılışı için şu kıt'ayı yazmıştır:

Sokağa düşmüş olan bir iki parça eserim
Basılınca, bana gönlüm suratı asmıştır
Bi't-tesadüf ki eşşek geçiyormuş oradan
Birisi üstüne etmiş, öteki basmıştır

Pehlivanlar güreşip işte ağarttı yüzümü
O da tok karna boğuşmak değil a, aç açına
Kanımızla yeneriz engeli, hasmı, güvenip
Yıldırımdan örülen ruhumuzun kırbacına

Vâki davet üzerine ekâbirin içkili bir ziyafetine giden Neyzen Tevfik, bidayette huşu ile dinlenilen neyinin bir müddet sonra kimse tarafından dinlenmediğini ve herkesin sohbete dalmış olduğunu görünce sigara paketinin arkasına yazıp bıraktığı kıt'a:

Sanma ciddiyet ile sarf ederim sanatımı
Nây elimde suyu durmuş kuru musluk gibidir
Bezm-i meyde süfehânın saza meftun oluşu
Nazarımda su içen eşşeğe ıslık gibidir

Çar Nikol'a

Ateş-i zulmü başından burc-ı tahta çıkmada
Bunca vâhın, nâlenin, derdin, gamın, âhın, ofun
Dübb-i ekber kutbuna baktım tefe'ül eyledim
Taht-ı çarın tersine dönmüş semada Moskof'un

İnfilâk eylesinde çeşm-i ezel
Bu hayasız diyâra yağsın ecel
Kıl tecelli ya ....., ya Kahhar
Kalsın erbâb-ı mel'anet nâçâr

Aç bıraktın milleti, hırsızlığı sürdün öne
İsterim Allah'tan tez günde ikbalin söne
Bin musibet, bin belâ yağmaktadır günden güne
İsterim Allah'tan tez günde ikbalin söne

Bazı gençler seni taklit ediyormuş duydum
Pek fena bir çığır açtın Neyzen
Serserilik denilen mahbubu
Alamaz koynuna her boşta gezen

Ölümünden biraz önce söylenmiştir:

Artık hayat için yetişir bunca infiâl
Dinlenmek isterim, teabdâr-ı mihnetim
Artık tehî-vücud, tehî-dil, tehî-hayal
Dünyada şimdi ben dahi bir fazla sıkletim

Kıt'a[26]

Gitti amma Çırağan, geldi tedâbir-i harîk
Çıktı eski kovalar, kadroya girdi yeniler
Öyle boşalttı ki her dairede şimdi kova
Gelen erbâb-ı mesâlih bile kullansa yeter

1916

– Mahmut Şevket Paşa için –

Sorulsun sadrazamdan bizimçün varsa lütfetsin
Hududa tahta perde çekmenin imkân-ı icadı
Alır ibret bugün enkaz-ı devletten nazar ehli
Çıkınca padişah tahta, serasker oldu Bağdadî

Ayasofya, 1912

26 Çırağan Sarayı'nın yanması münasebetiyle yazılmıştır. *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde Ebüzziya Tevfik ve Yunus Nadi ile beraber oturduğumuz sırada yangın haberini merhum Velîd getirmişti. N.T.

Neyzen'den Beyitler

Daldan dala seken gönlüm serçe mi
Yaktı beni Kel Ali'nin perçemi

Kırk sekiz yıl şu akan gönlümde pâyân aradım
Köpüren duygulara sahil-i hicran aradım

Altmışından sonra reftârınla coşturdun beni
Zerreyim ben, sen güneşlerle konuşturdun beni

Her ne yapıp, yap becerip izzet-i nefsinle geçin
Kimseden bekleme yardım, iki el bir baş için

Adile fırsat da düşse kinden istib'ât eder
Zalim idhâra düşerken dinden istimdât eder

Türkü yine o türkü sazlarda tel değişti
Yumruk yine o yumruk, bir varsa el değişti

Nasıl olmam zebûnu kahr-ı gamın
Hayalimden silindi şekli ...

Su-i tedbirimle öyle bozuldu işim
Ağzıma ... dı felek, hem ... di geçmişim

Şu b..a, b..k deme, b..lar duyarak ar eyler
B..a bir zerresi düşse b..u murdar eyler[27]

Üstüne alma, fakat dinle samur kürkçüyü sen
Nasıl olsa kabahat sahibini terk etmez

Aldıkça al, daldıkça dal, çaldıkça çal
İstersen ver yüz arzuhâl, ne sorgu var, ne sual

Kâinatı doğuran kahpe bilir iç yüzünü
Önü zulmet, sonu zulmet ..... yim gündüzünü[28]

27 Neyzen, bu beyiti, meşhur bir gazete başmuharriri hakkında söylemiştir. Yine o başmuharrir hakkında şöyle bir söz vardır: "Şu bizim başmuharrir, yaman bir hürriyet âşıkıdır. Reis-i cumhur ağzına ..... gazi helvasıdır, diye hemen yer."

28 Şair ve heccâv Hüseyin Rifat, Neyzen'in bu beytine, iki mısra ekleyerek bir kıt'a hâline getirmiştir:

Çözmemiştir, çözemez kimse varlık denilen kör düğümü
Kâinatı doğuran kahpe bilir iç yüzünü
Bir çukurdan gelerek, girmedeyiz bir çukura
Önü zulmet, sonu zulmet ..... yim gündüzünü

Üstadın düz yazılarından
Neyzen'in Sesi

İhtiyarın Bulduğu Çare

İnsanların gerek teker teker, gerek cemiyet hâlinde ve gerek hükûmet hâlinde iken birbirleriyle münasebetleri hakkında, görüşlerimle anlayışlarımın neticesi Ziya Paşa'nın şu beytiyle ifade edilebilir:

Galip zebûnu kaidedir eylemek telef
Berde bahirde, havada câri bu gîr ü zar

Tarih bu mücadeleleri anlatıyor, hayatımda da bu sahneleri bol bol görmüş bulunuyorum. Herkes kendi hükmünü, zekâsının keskinliği nispetinde yürütüyor.

Bütün hayat hareketlerini temsil ve tasvir eden şu çocuk masalıdır: Karga, peynir ve tilki... Ne mutlu o insanlara ki, Lâ Fonten'i okumuş olsunlar. Çünkü bu faka Lâ Fonten'in kargasından başka herkes basar.

Vaktiyle, musikî âleminde adı geçer, işinin ehli, kazanmasını bilir bir dostum vardı. Bir gün Sirkeci'deki dükkânındaydım. Tezgâhtarına şunları söylüyordu:

– Bak efendi! Senin haline göre üç dört odalı bir evin, etrafında da beş on dönüm tarlan olsa. Evin geçimine yardımı olur, diye tavuk beslesen. Tavuklara yem olarak farz edelim ki, mısır veriyorsun. Ambardan teneke kutuya mısırları doldurur da tavukların üstüne öyle mi serpersin, yoksa meselâ, 1116 mısırdan 57 tavuğa kaç tane isabet eder, diye sayar da mı verirsin? Tabiî gelişi güzel serpersin! Bu takdirde tavuklar müsavi sayıda mısır yemiş olurlar mı? İçlerinden biri 55 tane, kıyıda kalan biri de 3 tane yer. O da diğer tavukların sayısız gaga vuruşlarına maruz kalmak şartıyla.

Onun için sen şuna da dikkat et: Biz bu tavukların önüne mısır yerine canlı tesbih böcekleri atsak tavuklar, tesbih böceklerinin büyük, küçük, canlı, cansız olduğuna veya diğer hususiyetlerine bakmadan ve düşünmeden nasıl yerlerse, sen de önüne geleni yutmaya çalış. Çünkü zengin olmak için yol budur. Böylece biriktirir, sonra da biriktirdiğinin safasını sürersin.

Şu insanlık tarih boyunca, oltacıların oltasına hem yem, hem de balık olmaktan kurtulamamıştır. Kimi bilgiyi, kimi siyaseti, kimi ticareti, kimi dini, kimi de hurafeleri olta olarak kullana gelmiştir. Medenî kılıklı nice dervişler, hayat ve emek mahsullerinin soygunculuğu ile geçinmişler ve hükümlerini yürütmüşlerdir. İnsanlık bunlara yem olmaktan acaba kurtulabilecek midir?

Vatan: Mayıs - 1951

Neyzen Tevfik

Halkın Kudreti

–Üstadın, ölümünden önce yazdığı son yazı–

Dört yıl önce Fatih'te bir otelde kalıyordum. Edip ve Azmi adlarındaki iki dostum, bir pazarı aileleriyle birlikte Sultansuyu'nda geçirmeyi kararlaştırmışlar. Giderken uğrayarak yanlarına beni de kabul ettiler. Erkenden vardık. Yemeğe içmeye dair her şey eksiksizdi. Epeyce zahmete ve masrafa katlanmışlar. Yemekten sonra uzanmak isteyenlere battaniye getirmeyi de unutmamışlar. Güzel bir yer seçtiler. Çilingir sofraları kuruldu. Herkes şen bir ruhla eğlenmeye başladı. Bir taraftan da yanan ocaklarda arzuya uygun kebaplar yapılıyordu. Devre başladı. Ben içmiyordum ve hâlâ da içmiyorum. Fakat içenlerin neşelerine ortak oluyordum.

Epeyce dinlendikten sonra, yalnız olarak etrafı şöyle gezeyim, dedim. Oturduğumuz Seddin merdivene kadar uzanan kısmının sonunda, dışarıdan bakınca dinç ve gümrâh görünen, bütün akranına üstün bir çınar ağacı dikkatimi çekti. Yaklaşınca gördüm ki bu çınarın içi tamamıyla boşalmıştı, İçinde, üç çocuğu ile bir kan koca köklerle irtibatını temin eden gövdenin etrafı gayet sıhhatli ve kuvvetli idi. Düşündüm: Kimbilir ne gibi muzır tesir ve felâketli hadiselerle içi boşalmış, özü kaybolmuş, hayat vasıtalarından büyük kısmını kaybetmişti. Fakat koca çınar, etrafın yekdiğerine kuvvetli bağı sayesinde, nebatî bir siyasetle, varlık ve metanetini azametli bir vekar ve her tesire göğüs gererek yaşamanın verdiği şevkle muhafaza ediyordu.

Bu manzara karşısında epeyce durdum. Gözümün önünde fertler ve halklar canlandı. Çınar bana bir bakıma halkı temsil etti.

Gene de Yaşamıştım

Merhum dostum Adalı Avni'nin delâletiyle Vali Muhittin Üstündağ'la tanıştım, bir müddet sonra konservatuvarda vazifelendirildim. Kudretim nispetinde konservatuvardan önüme bir kemik attılar ve ben onunla yalanırdım. Atatürk ölünce Üstündağ tabiî valilikten ayrıldı. Dostum merhum Salim Kurşun'un evinde yatıp kalkıyordum. Hastalandığım için konservatuvara bir müddet devam edemedim. O sene şiddetli bir kış vardı. Şubatın ikinci günü Konservatuvara maaş almaya gittim. Aylığın makam emriyle kesildiğini söylediler. Bre aman, beş para yok, kış hastalık, dost evi... Nasıl döndüğümü bir ben bilirim. Niçin uzaklaştırılmıştım, hakkımı nereden arayacaktım?

Bir müddet sonra Beyoğlu'nda bir odaya geçmiştim. Bir gün bakkala çıktığım sırada, alnıma vurulan tımarhane damgasının içtimaî icabı üç polis yanıma yaklaştı, Bakırköyü'ne götürüleceğimi tebliğ ettiler. Kapımı kilitlemeye vakit kalmadan gittik. Yatırıldığım on sekizinci koğuşa bakan Fahrettin Kerim Gökay'dan anahtarları vererek odacısı Ali ile kapımı kilitlettirivermesini rica etmiştim. Anahtarlar verilmekte gecikilmiş ve odamdaki bütün kitaplarla nota ve diğer eşyalar tarumar olmuştu.

Bir gün Lütfi Kırdar, Lütfi Aksoy'la beni çağırttı. Beraberce gittik. Verilen ihraç kararından teessür duyduğunu ve kendisinin haberi olmadığını kemal-i teessüfle söyledi.

Fakat ben gene yaşadım. Geçimimin bir kaynağı çürümüştü. Bir ferttim. Çınara nazaran bir çöptüm. Kim bilir kaç kişi de benim gibiydi? Benim bu vaziyetime düşürülmekteydi.

Çalınan Kampanalar

Çalınan, hürriyet, medeniyet, insaniyet ve saadet kampanalarına yetmiş beş senedir kulak kabarttım. Yedisini çıkarırsak altmış sekiz yılında da kendime göre ağustos böcekliğimi yapmaktan geri kalmadım.

Dağıstanlı Murat Beyin Mısır'a kaçıp *Mizan*'ı karmaya başladığı sıralarda, gazeteyi bodrumda gizli olarak belediye hekimi Kerpeli'nin oğlundan alır ve kimseye sezdirmeden babama getirirdim. O günden bugüne kadar hâlâ o mektup, hâlâ o kampanalar.

Memleketimizde siyasî devirlerden hiçbiri halk için cezrî bir varlık gösteremedi. Yapılan ıslahat yarım, atılan adımlar ürkek ve verilen kararlar oyalayıcı.

Çınar hayat kaynağının özünü ve vasıtalarını kaybetmişse de yaşıyordu. Gözümün önüne özleri ve vasıtaları muhtelif grup ve zümreler tarafından sömürülen veya yutulan bir kısım insanlar geldi. O cefakeş kitle büyük kayıplara rağmen yaşayabilmiştir ve yaşayabiliyor. Bunun sırrı nedir?... Bu sır, halkın kudretidir.

İki Tarafın Suali

O yalan bu yalan, fili yuttu bir yılan, diye bir tekerleme vardır. Yılan fili yutsa da hiçbir zaman hazmetmeğe muktedir olamaz. Dışarı çıkarır ve fil hürriyetine kavuşur.[29] Fil, yılanları yuttuğu gün, yutulan için kurtuluş yoktur ve hazım da kat'îdir. O gün, milletlerin mesut bir günüdür.

Hükûmetler şunu sormalıdırlar:

Bütün varını önümüze seren halka hizmette kusur etmeyerek lâyık olabiliyor muyuz? İçi boşalmış, çınar hâline gelmesini önleyebiliyor muyuz?

Halk da şunu sorabilmelidir:

İdarecilerini korumakta mıdırlar? Özümü sömürmeye ve almaya çalışanlarla birlik midirler? Milletler bu suali, iktisadi refah ve maarif nuruna kavuşmakla sorabilirler.

Yoksa hükûmetler ve idareciler kendilerine doğru yontarlar, ortalığı kırıp geçirirlerken, kendileri aleyhine en küçük mırıltıyı da istemezler. Şairin dediği gibi:

Hem yıkarsın berk-i şimşîr-i sitemle âlemi
Hem de dersin ki ser-i kûyumda kavga olmasın

Vatan: 30/1/1953

Neyzen Tevfik

29 İngiltere, Hindistan'ı hazmedebildi mi?

Ney, mey ve şiirdir Neyzen'in hayatının özeti... Tüm bunları kuşatan ise aşktır...

Neyzen'in beyninde ve kalbinde yanan alevdir... Onun önüne set çekilemeyen fikir dalgaları, hürriyet güneşiyle ısınan gem vurulmaz ruhu aşkla coşmuştur! Coştukça ayakları meyhaneye, eli kadehe uzanmış, sarhoş oldukça da neyin yanık bağrını dağlamış, şiirlerle feryat etmiştir! Aşkı neyde nağme, meyde esriklik, şiirde çığlık olmuştur...

Paraya pula, kılığa kıyafete değer vermeyen tavrı, dürüst ve vatansever yapısı, gözünü budaktan sakınmayan kişiliğiyle harabat âlemlerinden, akıl hastanelerinin kasvet dolu odalarına, muhteşem dekorlu saray koridorlarına kadar sevilmiş ve sayılmıştır Neyzen... Ruhundaki fırtınaları kasırgaya çeviren hadiseler karşısında da kimse onu susturamamış, iktidar sahiplerine dahi sereserpe manzum küfürler savurmaktan çekinmemiştir. Neyzen, yeni ama hâlâ şarklı olan hicvin babasıdır.

Neyzen, Mevlâna'nın dergâha soktuğu ney'i, dergâhtan çıkararak halkın ayağına taşımıştır. Mevlâna'nın ney'i ile Neyzen'in mey'i aynı tasavvuf potasında eriyen iki kardeştir! Mevlâna'ya "veli", Neyzen'e "deli" diyenler veli ile deli arasındaki büyük tasavvuf kavramını anlamayanlardır! Neyzen, yalancı dünyaya kendini tanıtmak için gelmemiş; ama yine de gerçek dünyası tanınmadan göçüp gitmiştir...

neyzen tevfik

ISBN 975-6491-32-9

9 789756 491324

L&M YAYINCILIK 037